

ҚОНУНИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

Дар бораи қабул кардани қисми якуми Кодекси граждании Ҷумҳурии Тоҷикистон

(Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, соли 1999, № 6, мод. 153, 154; соли 2001, № 7, мод. 508; соли 2002, № 4, қ-1, мод. 170; соли 2005, №3, мод. 125; соли 2006, №4, мод. 193; соли 2007, №5, мод.356; соли 2010, № , мод.)

Моддаи 1. Қисми якуми Кодекси граждании Ҷумҳурии Тоҷикистон қабул карда шавад.

Моддаи 2. Аз 1 январи соли 2000 аз эътибор соқит дониста шаванд:

- фасли якум «Қоидаҳои умумӣ», фасли дуюм «Ҳуқуқи моликият», зерфасли 1 «Қоидаҳои умумӣ дар бораи ўҳдадорӣ»-и фасли сеюми «Ҳуқуқи ўҳдадорӣ»-и Кодекси граждании Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки бо Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 28 декабри соли 1963 «Дар бораи тасдиқ кардани Кодекси граждании Ҷумҳурии Тоҷикистон» ва Қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки мувофиқи онҳо ба фаслҳои ишорашудаи Кодекси граждании Ҷумҳурии Тоҷикистон тағйироту иловаҳо ворид карда шудаанд;

- Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 14 декабри соли 1996 «Дар бораи моликият дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» (Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон 1996, №24, моддаи 412);

- Қарори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 14 декабри соли 1996 «Оиди мавриди амал қарор додани Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи моликият дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» (Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон 1996, № 24, моддаи 413);

- Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 23 декабри соли 1991 «Дар бораи фаъолияти соҳибкорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» (Ахбори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, 1992, № 4, моддаи 37) ва Қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки мувофиқи онҳо ба ин Қонун тағйироту иловаҳо ворид карда шуданд;

- Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 23 декабри соли 1991 «Дар хусуси амалӣ гардонидани Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи фаъолияти соҳибкорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» (Ахбори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, 1992, № 4, моддаи 38);

- Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 25 июни соли 1993 «Дар бораи корхонаҳо» (Ахбори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, 1993, № 14, моддаи 279) ва Қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки мувофиқи онҳо ба ин Қонун тағйироту иловаҳо ворид карда шуданд;

- Қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 25 июни соли 1993 «Дар хусуси ба мавқеи иҷро гузоштани Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи корхонаҳо» (Ахбори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, 1993, № 14, моддаи 280).

Моддаи 3. То мутобиқ гардонидани қонунҳо ва дигар санади ҳуқуқии дар қаламрави Ҷумҳурии Тоҷикистон амалкунанда бо қисми якуми Кодекси гражданий, қонунҳо ва дигар санади ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон то даме истифода бурда мешаванд, ки онҳо хилофи қисми якуми Кодекси граждании Ҷумҳурии Тоҷикистон набошанд.

Моддаи 4. Қисми якуми Кодекси граждании Ҷумҳурии Тоҷикистон нисбат ба муносибатҳои ҳуқуқи гражданий, ки баъди мавриди амал қарор додани он ба вучуд омадааст, истифода бурда мешавад.

Аз рӯи муносибатҳои ҳуқуқи гражданий, ки то мавриди амал қарор додани он ба вучуд омадааст, қисми якуми Кодекси граждании Ҷумҳурии Тоҷикистон нисбат ба он ҳуқуқ ва вазифаҳои истифода бурда мешавад, ки онҳо баъди мавриди амал қарор додани он ба вучуд меоянд.

Моддаи 5. Аз рӯзи мавриди амал қарор додани қисми якуми Кодекси граждании Ҷумҳурии Тоҷикистон ташкилотҳои тижоратӣ танҳо дар он шаклҳои ташкилий-ҳуқуқӣ таъсис ёфта метавонанд, ки барои онҳо Кодекси мазкур пешбинӣ намудааст.

Таъсиси шахси ҳуқуқӣ баъди интишори расмӣ қисми якуми Кодекси граждании Ҷумҳурии Тоҷикистон бо тартибе, ки ҳамин Кодекс пешбинӣ намудааст, амалӣ мегардад.

Моддаи 6. Санади таъсисии корхонаҳо сарфи назар аз шакли моликият бояд то 1 июли соли 2000 бо меъёрҳои қисми якуми Кодекси граждани Ҷумҳурии Тоҷикистон мутобиқ гардонидани шаванд.

Корхонаҳо сарфи назар аз шакли моликият аз пардохти боҷи бақайдгирӣ дар мавриди қайди тағйироти мақоми ҳуқуқии онҳо вобаста ба мутобиқ гардонидани он бо меъёрҳои қисми якуми Кодекси граждани Ҷумҳурии Тоҷикистон озод карда мешаванд.

Моддаи 7. То мавриди амал қарор додани қонун дар бораи бақайдгирии шахси ҳуқуқӣ ва қонун дар бораи бақайдгирии ҳуқуқҳо ба молу мулки ғайриманқул ва аҳдҳо бо онҳо тартиби амалкунандаи бақайдгирии шахси ҳуқуқӣ ва бақайдгирии молу мулки ғайриманқул ва аҳдҳо бо онҳо истифода бурда мешавад.

Моддаи 8. Меъёрҳои Кодекс дар бораи асосҳо ва оқибатҳои ғайривоқеӣ будани аҳдҳо нисбат ба аҳдҳои татбиқ мегарданд, ки талабот дар бораи беэътибор доништан ва беэътибор будани оқибатҳои онҳоро суд сарфи назар аз вақти содир шудани аҳдҳои дахлдор, баъди 1 январи соли 2000 баррасӣ менамояд.

Моддаи 9. Мӯҳлати бо қисми якуми Кодекси граждани Ҷумҳурии Тоҷикистон муқарраршудаи мӯҳлати даъво нисбат ба он даъвоҳои татбиқ мегарданд, ки мӯҳлати изҳори онҳо, ки бо қонунгузори қаблан амалкунанда пешбинӣ шудааст, то 1 январи соли 2000 ба охир нарасидаанд.

Моддаи 10. Хусусияти таъсис ва фаъолияти кооперативҳои кишоварзӣ (истехсолӣ, коркард, хизматгузори истеҳсолкунандагони хоҷагии қишлоқ) бо Қонун дар бораи кооператсияи кишоварзӣ муайян карда мешаванд.

**Президенти
Ҷумҳурии Тоҷикистон
ш. Душанбе,
30 июни соли 1999,
№ 802**

Э.РАҲМОНОВ

КОДЕКСИ ГРАЖДАНИИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН (ҚИСМИ ЯКУМ)

ФАСЛИ I МУҚАРРАРОТИ УМУМВ

ЗЕРФАСЛИ I МУҚАРРАРОТИ АСОСВ

БОБИ I ҚОНУНҲОИ ГРАЖДАНВ

Моддаи 1. Муносибатҳои, ки қонунҳои граждани танзим менамоянд

1. Қонунҳои граждани вазъи ҳуқуқии иштирокчиёни аҳдҳои граждани, асосҳои ба миён омадан ва тартиби татбиқи ҳуқуқи моликият ва ҳуқуқи дигари ашёи, ҳуқуқ ба натиҷаҳои фаъолияти зехниро муайян намуда, ӯҳдадорҳои шартномавӣ ва ӯҳдадорҳои дигар, инчунин муносибатҳои дигари молу мулкӣ ва муносибатҳои шахсии ғайри молу мулкӣ марбут ба онҳоро, ки ба баробарӣ, мухторияти хоҳишу ирода ва мустақилияти молу мулкӣ иштирокчиёнашон асос ёфтааст, танзим менамоянд.

Муносибатҳои оилавӣ, меҳнатӣ, муносибатҳои марбут ба истифодаи захираҳои табиӣ ва хифзи муҳити зистро, ки дорои нишонаҳои дар сарсатри аввали ҳамин модда зикргардида мебошанд, агар дар қонунҳои оила, меҳнат, замин ва қонунҳои дигар махсус тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, қонунҳои граждани танзим менамоянд.

2. Иштирокчиёни муносибатҳои бо қонунҳои граждани танзимшаванда шахрвандон, давлат, шахси ҳуқуқӣ ва воҳидҳои марзию маъмури мебошанд.

Қоидаҳои муқаррарнамудаи ҳамин Кодекс, агар дар қонун тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, инчунин дар мавриди муносибатҳои бо иштироки шахрвандони хориҷӣ, шахси бешаҳрвандӣ ва шахси ҳуқуқии хориҷӣ низ истифода мешаванд.

3. Қонунҳои граждани муносибатҳои байни шахсони фаъолияти соҳибкориро ба амал бароварда ё иштироки онҳоро танзим менамоянд.

Соҳибкори фаъолияти мустақили ба таваккали худ амалишавандаи шахсони ба чунин сифат бо тартиби муқаррар кардаи қонун ба қайд гирифта шудае мебошад, ки барои мунтазам ба даст даровардани ғоида аз истифодаи молу мулк, фуруши мол, иҷрои қор ё расонидани хизмат равона карда шудааст.

4. Қонунҳои граждани, агар дар қонунҳои тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, нисбати муносибатҳои молу мулкӣ, ки ба тобеияти маъмури ё бо тобеияти дигари омирони як тараф ба тарафи дигар асос ёфтааст, истифода намешаванд.

5. Муносибатҳои марбут ба татбиқ ва ҳифзи ҳуқуқи озодиҳои бегонанашавандаи инсон ва дигар неъматҳои ғайри моддӣ (муносибатҳои шахсии ғайри молу мулкӣ, ки бо муносибатҳои молу мулкӣ алоқаманд нестанд) бо қонунҳои граждани танзим карда мешаванд, зеро аз моҳияти ин муносибатҳои тартиби дигаре барнамеояд.

Моддаи 2. Санади қонунгузори граждани

1. Қонунҳои граждани ба Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон асос ёфта, аз ҳамин Кодекс, дигар қонунҳои ва аз санади дигари қонунӣ иборатанд, ки муносибатҳои дар қисмҳои 1, 5 моддаи 1 ҳамин Кодекс зикргардидаро танзим менамоянд.

Меъёрҳои қонунҳои граждение, ки дигар қонунҳои ва санади дигари қонунӣ дар бар гирифтаанд, бояд бо ҳамин Кодекс мутобиқ бошанд.

2. Вазорату идораҳои ва мақомоти дигари давлатӣ тибқи ҳолатҳои ва дар доираи пешбиниамудаи ҳамин Кодекс, дигар қонунҳои ва санади дигари қонунгузори метавонанд санади танзимкунандаи муносибатҳои гражданиро нашр намоянд.

Моддаи 3. Принципҳои асосии қонунҳои граждани

1. Қонунҳои граждани ба принципҳои дахлнопазирии моликият, озодии шартнома, номумкин будани даҳлати худсаронаи ҳар касе ба қорҳои хусусӣ, зарурати татбиқи бемонеаи ҳуқуқи граждани, таъмини барқарор намудани ҳуқуқи вайронгардидаи граждани ва ҳифзи судии онҳо асос меёбанд.

2. Шаҳрвандон (шахси воқеӣ) ва шахси ҳуқуқӣ ҳуқуқи гражданиро бо азму хоҳиш ва ба манфиати худ ба даст дароварда ва амалӣ менамоянд. Онҳо дар муқаррар намудани ҳуқуқи ӯҳдадорӣҳои худ дар асоси шартнома ва муайян намудани ҳар гуна шартҳои хилофи қонунҳои набудаи шартнома озоданд.

3. Ҳуқуқҳои граждани метавонад бо мақсади ҳифзи маънавиёт, тандурустӣ, ҳуқуқ ва манфиатҳои қонунии шахси дигар, таъмини амнияти ҷомеа ва давлат, ҳифзи муҳити зист дар асоси қонун маҳдуд карда шавад.

Моддаи 4. Амали қонунҳои граждани вобаста ба вақт

1. Санади қонунҳои граждани қувваи бозгашт надоранд ва нисбати муносибатҳои истифода мешаванд, ки пас аз қорӣ намудани онҳо ба миён омадаанд.

Амали қонун танҳо дар сурате нисбати муносибатҳои то қорӣ намудани он татбиқ мегардад, ки агар ин бевосита дар қонун пешбинӣ шуда бошад.

2. Нисбати муносибатҳои, ки то қорӣ намудани санади қонунҳои граждани ба миён

омадаанд, ин санад, ба истиснои муносиботи тарафҳои шартномаи то чорӣ намудани санади қонунгузорию граждани басташуда, нисбати ҳуқуқу ўҳдадорию татбиқ мегардад, ки пас аз чорӣ намудани он ба миён омадаанд.

Моддаи 5. Аҳъанаҳои муомилоти қорӣ

1. Аҳъанаи муомилоти қорӣ, сарфи назар аз сабт ёфтани он дар ягон ҳуҷҷат, қоидаи рафтори дар қонунҳо пешбинишудае эътироф мегардад, ки дар ягон соҳаи фаъолияти соҳибқорӣ ба миён омада, васеъ истифода бурда мешавад.

2. Аҳъанаи муомилоти қорие, ки хилофи муқаррароти қонун ё шартномаи барои иштирокчиёни муносибати дахлдор ҳатмӣ мебошад, истифода намешавад.

Моддаи 6. Истифодаи қонунҳои граждани аз рӯи шабоҳат

1. Дар ҳолате ки муносибатҳои пешбинишудаи қисмҳои 1 ва 5 моддаи 1 ҳамин Кодекс бевосита бо қонунҳо ё созишномаи тарафайн танзим нашудаанду аҳъанаи дар ин маврид истифодашаванда вучуд надорад, нисбати чунин муносибот меъёри қонунҳои граждани танзимкунандаи муносиботи шабеҳ (шабоҳати қонун) истифода мешавад, зеро ин хилофи моҳияти онҳо намебошад.

2. Дар сурати номумкин будани истифодаи шабоҳати қонун дар ҳолатҳои зикргардида ҳуқуқу ўҳдадорию тарафҳо бо назардошти асосҳои умумию моҳияти қонунҳои граждани (шабоҳати ҳуқуқ) ва талаботи бовиҷдонӣ, дурандешӣ ва адолат муайян карда мешаванд.

3. Аз рӯи шабоҳат истифода намудани меъёрҳое, ки ҳуқуқи гражданиро маҳдуд сохта, масъулиятро муқаррар менамоянд, манъ аст.

Моддаи 7. Қонунҳои граждани ва санадҳои ҳуқуқи байналмилали

1. Санадҳои ҳуқуқии байналмилали эътирофнамудаи Тоҷикистон мутобиқи Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон қисми таркибии низоми ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошанд.

2. Нисбати муносиботи дар қисмҳои 1 ва 5 моддаи 1 ҳамин Кодекс зикргардида, ба ғайр аз ҳолатҳое, ки дар асоси барои истифодаи он қабули санади дохилидавлатӣ зарур аст, санадҳои ҳуқуқии байналмилали эътирофнамудаи Тоҷикистон бевосита истифода карда мешаванд.

Агар дар шартномаҳои байналхалқии Ҷумҳурии Тоҷикистон нисбат ба қоидаҳои пешбинишудаи қонунҳои граждани қоидаҳои дигаре пешбинӣ шуда бошанд, қоидаҳои шартномаи байналхалқӣ мавриди истифода қарор дода мешаванд.

БОБИ 2. АСОСҲОИ БА ВУЉУД ОМАДАНИ ҲУҚУҚ ВА ЎҲДАДОРИЮИ ГРАЖДАНВ, АМАЛИ НАМУДАН ВА ЊИФЗИ ҲУҚУҚЊОИ ГРАЖДАНВ

Моддаи 8. Асосҳои ба миён омадани ҳуқуқу ўҳдадориюи граждани

1. Ҳуқуқу ўҳдадориюи граждани аз асосҳои пешбинишудаи қонун ва санади дигари ҳуқуқӣ, инчунин аз амали шаҳрвандон ва шахси ҳуқуқӣ ба миён меоянд, ҳарчанд дар қонун ё чунин аснод пешбинӣ нашуданд, вале тибқи асосҳои умумӣ ва моҳияти қонунҳои граждани ҳуқуқу ўҳдадориюи гражданиро ба миён меоранд.

Мутобиқи ин ҳуқуқу ўҳдадориюи граждани:

а) аз шартномаҳо ва аҳдҳои дигари пешбинишудаи қонун, инчунин шартномаҳо ва аҳдҳои дигаре, ки гарчанд дар қонун пешбинӣ нашуда бошанд ҳам, хилофи он нестанд;

б) аз санадҳои мақомоти давлатӣ, мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ва мақомоти худидоракунии маҳаллӣ, ки дар қонун ба сифати асоси ба миён омадани ҳуқуқу ўҳдадориюи граждани пешбинӣ шудаанд;

в) аз қарори суд, ки ҳуқуқу ўҳдадориюи гражданиро муқаррар намудааст;

г) дар натиҷаи бунёд ва ба даст овардани молу мулк дар асоси пешбинишудаи қонун;

д) дар натиҷаи эҷоди асари илмӣ, адабӣ, фарҳангӣ, ихтироот ва натиҷаҳои дигари фаъолияти зеҳнӣ;

е) дар натиҷаи расонидани зиён ба шахси дигар;

ж) дар натиҷаи дорошавии беасос;

з) дар натиҷаи амалҳои дигари шаҳрвандон ва шахси ҳуқуқӣ;

и) дар натиҷаи ҳодисаҳои, ки қонун ё санади дигари ҳуқуқӣ фаро расидани оқибатҳои ҳуқуқии гражданиро вобаста медонад, ба миён меоянд.

2. Агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, ҳуқуқ ба молу мулк, ки бояд ба қайди давлатӣ гирифта шавад, аз лаҳзаи бақайдгирии ин молу мулк ё ҳуқуқи дахлдор ба он ба вучуд меояд.

Моддаи 9. Амалӣ намудани ҳуқуқи граждани

1. Шаҳрвандон ва шахси ҳуқуқӣ ҳуқуқи гражданиро ҳешро бо салоҳдиди худ амалӣ менамоянд, аз ҷумла ихтиёрдорӣ мекунанд.

2. Даст кашидани шаҳрвандон ва шахси ҳуқуқӣ аз амали ҳуқуқи ба онҳо тааллуқдошта, ба истиснои ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун, боиси қатъи ин ҳуқуқҳо намегардад.

Моддаи 10. Ҳадди амали ҳуқуқҳои граждани

1. Ба амали шаҳрвандон ва шахсони ҳуқуқӣ, ки бо нияти расонидани зарар ба шахси дигар иҷро карда мешавад, инчунин дар мавридҳои пешбиниамудаи қонун сӯиистифода аз ҳуқуқ дар шакли дигар роҳ дода намешавад.

2. Ба истифодаи ҳуқуқҳои гражданиро бо мақсади маҳдуд сохтани рақобат, инчунин сӯиистифода аз мавқеи афзалиятноки худ дар бозор роҳ дода намешавад.

3. Амалӣ намудани ҳуқуқҳои гражданиро набояд ҳуқуқ ва манфиатҳои қонунан ҳифзшавандаи субъектҳои дигари ҳуқуқро вайрон намояд ва ба муҳити зист зиёни воқеӣ расонад.

4. Шаҳрвандон ва шахсони ҳуқуқӣ ҳангоми амалӣ намудани ҳуқуқҳои ба онҳо тааллуқдошта бояд оқилона ва одилона ва боинсофона талаботи дар қонунгузорӣ дарҷёфтгаро, принципҳои ахлоқӣ ҷомеаро, соҳибкорон бошанд, қоидаҳои одоби касбиро риоя намоянд. Ин ўҳдадорӣ набояд ба воситаи шартнома хориҷ ё маҳдуд карда шавад.

Амали оқилона, одилона ва боинсофонаи иштирокчиёни муносибатҳои ҳуқуқи гражданиро дар назар дошта мешавад.

5. Дар ҳолати риоя накардани талаботи моддаи мазкур суд метавонад аз ҳифзи ҳуқуқи ба шахс тааллуқдошта даст кашад.

Моддаи 11. Ҳифзи ҳуқуқи граждани

1. Ҳифзи ҳуқуқҳои гражданиро вайронгардида ё мавриди баҳс қарор доштаро тибқи мансубияти бо қонунҳои мурофиавӣ муқарраршудаи парвандаҳо аз ҷониби суд, суди иқтисодӣ ё суди ҳакамӣ (минбаъд суд) ба амал бароварда мешавад.

2. Ҳифзи ҳуқуқи гражданиро аз тариқи маъмурий танҳо дар ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун ба амал бароварда мешавад. Нисбати қароре, ки ба тариқи маъмурий қабул шудааст, метавон ба суд шикоят кард.

Моддаи 12. Тарзҳои ҳифзи ҳуқуқи граждани

Ҳуқуқи гражданиро бо тарзҳои зайл ҳифз мешавад:

- эътирофи ҳуқуқ;

- барқарор намудани вазъ, ки то вайронгардидани ҳуқуқ ҷой дошт ва пешгирӣ намудани амалҳои, ки ҳуқуқро вайрон мекунанд ё барои вайрон кардани он таҳдид менамоянд;

- беъътибордонистани аҳдҳои мавриди баҳс ва истифодаи оқибатҳои беъътибордонистани он, истифодаи оқибатҳои беъътибордонистани аҳдҳои беъътибор;

- беъътибордонистани санади мақоми давлатӣ ё мақоми ҳокимияти маҳаллӣ;

- худмуҳофизаткунии ҳуқуқ;

- водор намудан ба иҷрои ӯҳдадориҳо дар шакли асл (натура);
- рӯёнидани товони зиён;
- ситонидани ноустуворона;
- ҷуброни зарари маънавӣ;
- қатъ кардан ё тағйир додани муносиботи ҳуқуқӣ;
- аз ҷониби суд татбиқ нагардидани санади муҳолифи қонун қабул намудаи мақомоти ҳокимияти давлатӣ ё мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ;
- бо роҳҳои дигари пешбининамудаи қонун.

Моддаи 13. Беэътибор дониستاني санади мақоми давлатӣ ё мақоми ҳокимияти маҳаллӣ

Санади ғайримеъёрии мақомоти ҳокимияти давлатӣ ё мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ва дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун, инчунин санади меъёриеро, ки ҳилофи қонун ё санади дигари ҳуқуқӣ буда, ҳуқуқи граждани ва манфиатҳои қонунан ҳифзшавандаи шаҳрванд ё шахси ҳуқуқиро ҳалалдор месозанд, суд метавонад беэътибор эътироф намояд.

Дар сурати санадро беэътибор дониستاني суд, ҳуқуқи вайронгардида бояд барқарор шавад ё ба тариқи дигари дар моддаи 12 ҳамин Кодекс пешбинигардида ҳифз гардад.

Моддаи 14. Худмуҳофизати ҳуқуқи граждани

Худмуҳофизати ҳуқуқи граждани роҳ дода мешавад. Роҳҳои худмуҳофизат бояд бо ҳуқуқвайронкунӣ мувофиқ буда, аз ҳадди амалӣ, ки барои пешгирии он заруранд, нагузарад.

Моддаи 15. Руёнидани зиён

1. Шахсе, ки ҳуқуқаш вайрон гардидааст, агар дар қонун ё шартнома руёнидани зиён ба андозаи камтар пешбини нашуда бошад, метавонад ҷуброни пурраи зиёни ба ӯ расонидашударо талаб намояд.

2. Зиён ҳарчотест фаҳмида мешавад, ки шахси ҳуқуқаш вайронгардида масраф намудааст ё бояд барои барқарор намудани ҳуқуқи вайронгардида масраф намояд, аз даст рафтани ё хароб гардидани молу мулки ӯ (зиёни воқеӣ), инчунин даромади ба даст наомадае, ки ин шахс, агар ҳуқуқаш вайрон намегардид, дар шароити муқаррарии аҳдҳои граждани метавонист ба даст оварда (фоидаи аз дастрафта).

Агар шахси вайронкардаи ҳуқуқ дар натиҷаи ин даромад ба даст оварда бошад, шахсе, ки ҳуқуқаш вайрон гардидааст, ҳақ дорад дар баробари зиёни дигар ҷуброни фоидаи аздастрафтаро ба андозаи на камтар аз чунин даромад талаб намояд.

Моддаи 16. Руёнидани зиёни расонидаи мақомоти ҳокимияти давлатӣ, мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ва мақомоти худидоракунии маҳаллӣ

Зиёне, ки дар натиҷаи амали (беамалии) ғайриқонунии мақомоти ҳокимияти давлатӣ, мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ва мақомоти худидоракунии маҳаллӣ ё мансабдорони ин мақомот, инчунин дар натиҷаи қабули санади ҳилофи қонун ё санади дигари ҳуқуқии мақомоти ҳокимияти давлатӣ, мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ва мақомоти худидоракунии маҳаллӣ ба шаҳрванд ё шахси ҳуқуқӣ расонида шудааст, бояд аз ҷониби Ҷумҳурии Тоҷикистон ё мақомоти дахлдори Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷуброн карда шавад.

ЗЕРФАСЛИ 2

СУБЪЕКТҲОИ ҲУҚУҚИ ГРАЖДАНВ

БОБИ 3

ШАҲРВАНДОНИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН ВА ШАХСИ ВОҚЕИИ ДИГАР

Моддаи 17. Мафҳуми шаҳрванд (шахси воқеӣ)

Тахти мафҳуми шаҳрвандон (шахси воқеӣ) шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон, шаҳрвандони давлатҳои дигар, инчунин шахси бешаҳрвандӣ фаҳмида мешавад. Муқаррароти ҳамин Кодекс, агар дар қонун ё санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ эътирофнамудаи Тоҷикистон тартиби дигар муқаррар нашуда бошад, нисбати ҳамаи шаҳрвандон татбиқ мегардад.

Моддаи 18. Қобилияти ҳуқуқдории шаҳрванд

1. Қобилияти доштани ҳуқуқу ӯҳдадории граждани (қобилияти ҳуқуқдории граждани) нисбати ҳамаи шаҳрвандон ба андозаи баробар эътироф карда мешавад.

2. Қобилияти ҳуқуқдории шаҳрванд аз лаҳзаи таваллуд ёфтаниш ба миён омада, пас аз вафоташ қатъ мегардад.

Моддаи 19. Мазмуни қобилияти ҳуқуқдории шаҳрванд

Шаҳрванд метавонад ҳам дар ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ҳам берун аз он дорои ҳуқуқи моликият ба молу мулк, аз ҷумла асъори хоричӣ бошад; молу мулкро мерос гирад ва васият кунад; дар қаламрави ҷумҳурӣ озодона ҳаракат карда, ҷои зист интихоб намояд; ҳудуди ҷумҳуриро озодона тарк карда, ба қаламрави он баргардад; бо ҳар гуна фаъолияти манъанакардаи санади қонунӣ машғул шавад; мустақилона ё яқоя бо шаҳрвандон ва шахси ҳуқуқии дигар шахси ҳуқуқӣ таъсис диҳад; ҳар гуна аҳдҳои бо санади қонунӣ манъанашударо анҷом дода, дар ӯҳдадориҳо иштирок намояд; дорои ҳуқуқи моликияти зеҳнӣ ба ихтироот, асари илмӣ, адабӣ, санъат ва натиҷаҳои дигари фаъолияти зеҳнӣ бошад; ҷуброни зиёни моддӣ ва маънавиро талаб намояд; ҳуқуқи дигари молу мулкӣ ва шахсӣ дошта бошад.

Моддаи 20. Номи шаҳрванд

1. Шаҳрванд ҳуқуқу ӯҳдадориҳоро, агар аз қонун ё анъанаҳои миллӣ тартиби дигаре барнаояд, бо номи худ, ки фамилия ва ҳуди ном, инчунин номи падарро дар бар мегирад, ба даст меорад ва татбиқ менамояд.

Тибқи ҳолат ва мувофиқи тартиби пешбининамудаи қонун шаҳрванд метавонад аз таҳаллус (номи сохта) истифода намояд.

2. Шаҳрванд мувофиқи тартиби муқаррарнамудаи қонун ҳақ дорад номи худро иваз кунад. Номи худро дигар кардани шаҳрванд барои қатъ ё тағйири ҳуқуқу ӯҳдадориҳои бо номи қаблӣ бадастовардаи ӯ асос намебошад.

Шаҳрванд вазифадор аст, ки барои огоҳ намудани қарздорону кредиторони худ дар хусуси дигар кардани номаш чораҳои зарурӣ андешад ва хавфи оқибатҳоеро ба зимма дорад, ки бо сабаби огоҳӣ надоштани ин ашхос дар хусуси дигар кардани ном ба миён меоянд.

Шаҳрванде, ки номашро дигар кардааст, метавонад аз ҳисоби худ ба ҳуҷҷатҳои, ки бо номи қаблӣ ӯ ба расмият дароварда шуда буд, ворид намудани тағйироти дахлдорро талаб намояд.

3. Номе, ки ба шаҳрванд пас аз таваллудаш гузошта шудааст, инчунин дигар кардани ном бояд мувофиқи тартиби барои бақайдгирии санади ҳолати шаҳрвандӣ пешбинигардида ба қайд гирифта шавад.

4. Ба даст овардани ҳуқуқу ӯҳдадориҳо ба номи шахси дигар роҳ дода намешавад.

5. Зиёне, ки ба шаҳрванд дар натиҷаи истифодаи ғайриқонунии номи ӯ расидааст, бояд мутобиқи ҳамин Кодекс ҷуброн карда шавад.

Дар сурати таҳриф ё истифодаи номи шаҳрванд бо тариқ ё дар шакле, ки шаъну шараф ё обрӯи қонунӣ ӯро халалдор месозад, қоидаҳои пешбининамудаи моддаи 174 ҳамин Кодекс истифода мешавад.

Моддаи 21. Истиқоматгоҳи шаҳрванд

1. Истиқоматгоҳ маҳалле эътироф мегардад, ки шаҳрванд доимӣ ё бештар дар он истиқомат мекунад.

2. Истиқоматгоҳи ноболиғони то чордаҳсола ё шаҳрвандоне, ки тахти васоят қарор доранд, истиқоматгоҳи намоёндагони қонунӣ ё васиёни онҳо эътироф мегардад.

Моддаи 22. Қобилияти амали шахрванд

1. Қобилияти шахрванд барои бо амали хеш ба даст овардан ва татбиқ намудани ҳуқуқи граждани, барои худ муқаррар намудани ўҳдадорӣ ва иҷро намудани он (мукаллафияти граждани) дар ҳаҷми пурра бо фаро расидани балоғат, яъне пас аз расидан ба синни ҳаждаҳ, ба миён меояд.

2. Агар тибқи қонун издивоҷ то ба синни ҳаждаҳсолагӣ расидан иҷозат бошад, шахрванди ба синни ҳаждаҳсолагӣ нарасида аз вақти издивоҷ карданаши пурра қобилияти амалро ба даст меорад.

Қобилияти амали дар натиҷаи издивоҷ бадастомада дар сурати бекор кардани никоҳ низ пурра боқӣ мемонад.

Дар сурати беэътибор дониستاني никоҳ суд метавонад дар хусуси аз лаҳзаи муайяннамудаи суд қобилияти пурраи амалро аз даст додани ҳамсари ноболиғ қарор қабул намояд.

Моддаи 23. Номумкин будани маҳрум сохтан ё маҳдуд кардани қобилияти ҳуқуқдорӣ ё қобилияти амали шахрванд

1. Ба истиснои ҳолатҳо ва мувофиқи тартиби муқаррарнамудаи қонун, қобилияти ҳуқуқдорӣ ва қобилияти амали ҳеч касро маҳдуд сохтан мумкин нест.

2. Риоя накардани шарту тартиби дар қонун муқарраргардидаи маҳдуд сохтани қобилияти амали шахрвандон ё ҳуқуқи машғул шудани онҳо ба фаъолияти соҳибкорӣ ё фаъолияти дигар боиси беэътибор дониستاني санади мақоми давлатӣ ё мақоми дигаре мегардад, ки маҳдудиятҳои дахлдорро муқаррар намудааст.

3. Пурра ё қисман даст кашидани шахрванд аз қобилияти ҳуқуқдорӣ ё қобилияти амал ва аҳдҳои дигар, ки ба маҳдуд сохтани қобилияти ҳуқуқдорӣ ё қобилияти амал равона гардидаанд, ба истиснои ҳолатҳое, ки чунин аҳдҳоро қонун иҷозат додааст, эътибор надоранд.

Моддаи 24. Фаъолияти соҳибкори шаҳрвандон

1. Шаҳрвандон метавонанд аз лаҳзаи **бақайдгирши давлатӣ ба сифати соҳибкории инфиродӣ** бе таъсиси шахси ҳуқуқӣ ба фаъолияти соҳибкорӣ машғул шаванд. (**ҚҶТ аз 29.12.10с №640**)

2. Нисбати фаъолияти соҳибкори шаҳрвандон, ки бидуни таъсиси шахси ҳуқуқӣ ба амал бароварда мешавад, агар аз қонунҳо ё моҳияти муносибати ҳуқуқӣ тартиби дигаре барнаояд, мутобиқан қоидаҳои ҳамин Кодекс истифода мешаванд, ки фаъолияти шахси ҳуқуқии ташкилотҳои тижоратӣ бударо танзим менамоянд.

3. Шаҳрвандони ки дар ҳаёти хоҷагии деҳқонӣ фаъолияти соҳибкориро анҷом медиҳанд, аз бақайдгирии давлатӣ озод мебошанд.

4. Шаҳрвандоне, ки фаъолияти соҳибкориро бе таъсиси шахси ҳуқуқӣ бо вайрон намудани қисми 1 моддаи мазкур амалӣ менамоянд, ҳақ надоранд нисбат ба аҳдҳои бастаашон ба он истинод намоянд, ки онҳо соҳибкор намебошанд. Суд метавонад ба чунин аҳдҳо қоидаҳои Кодекси мазкурро оид ба ўҳдадорихое, ки ба амалӣ намудани фаъолияти соҳибкорӣ алоқаманд мебошанд, татбиқ намояд.

5. Шаҳрвандоне, ки бидуни таъсиси шахси ҳуқуқӣ ба фаъолияти соҳибкорӣ тартиби бақайдгирӣ ва андозбандии онҳо тибқи **қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон** ба танзим дароварда мешаванд. (**ҚҶТ аз 29.12.10с №640**)

Моддаи 25. Масъулияти молу мулки шаҳрвандон

1. Шаҳрванд аз рӯи ўҳдадорихое худ бо тамоми молу мулки ба ў тааллуқдошта, ба истиснои молу мулке, ки мутобиқи санади қонунгузорӣ аз он маблағ рӯёндан манъ аст, масъулият дорад.

2. Номгуи молу мулки шаҳрвандонро, ки аз он маблағ рӯёндан манъ мебошад, Кодекси муруфияи граждани Ҷумҳурии Тоҷикистон муқаррар менамояд.

Моддаи 26. Муфлисшавии соҳибкори инфиродӣ

1. Соҳибкори инфиродие, ки барои қонун ҳардонидани талаботи кредиторон оиди

фаъолияти соҳибкорӣ қодир нест, бо қарори суд мумкин аст муфлис эътироф гардад. Аз лаҳзаи эътибор пайдо кардани чунин қарор қайди ӯ ба сифати соҳибкори инфиродӣ беэтибор мегардад.

2. Ҳангоми иҷрои расму қоидаҳои муфлис дониستاني соҳибкори инфиродӣ кредиторони ӯ аз рӯи ӯҳдадорихое, ки бо фаъолияти соҳибкорӣ вобаста нестанд, ҳамчунин метавонанд талаботи худро пешкаш намоянд. Талаботи чунин кредиторон, ки бо ҳамин тартиб арз накардаанд, баъди ба итмом расидани расму қоидаҳои муфлисшавии соҳибкори инфиродӣ эътибори худро нигоҳ медоранд.

3. Талаботи кредиторони соҳибкори инфиродӣ дар сурати муфлис эътироф гардиданаш аз ҳисоби молу мулки ба ӯ тааллуқдоштае, ки аз он маблағ рӯёнидан мумкин аст, ба навбати зайл қонеъ гардонида мешавад:

- дар навбати аввал - талаботи шаҳрвандоне, ки соҳибкор дар назди онҳо барои расонидани зиён ба ҳаёт ё саломатиашон бо роҳи ба сармоя табдил додани пардохтҳои дахлдори муваққатӣ масъул мебошад, инчунин талабот дар мавриди рӯёнидани алимент қонеъ гардонида мешаванд;

- дар навбати дуюм - аз рӯи пардохти кӯмакпулии аз кор рафтани ва музди меҳнати шахси тибқи шартнома (қарордод)-и меҳнатӣ коркунанда, вале ба мӯҳлати на бештар аз се моҳ инчунин пардохти ҳақ аз рӯи шартномаи муаллифӣ ҳисоб карда мешавад;

- дар навбати сеюм - талаботи кредитороне қонеъ гардонида мешаванд, ки бо гарави молу мулки ба соҳибкори инфиродӣ тааллуқдошта таъмин гардидаанд;

- дар навбати чорум - қарз аз рӯи пардохтҳои ҳатмӣ ба буҷет ва фондҳои ғайрибуҷетӣ пардохта мешавад;

- дар навбати панҷум - тибқи қонун бо кредиторони дигар ҳисобу китоб карда мешавад.

Талаботи кредиторони ҳар навбат пас аз қонеъ гардонидани талаботи кредиторони навбати пешина қонеъ гардонида мешавад.

4. Пас аз ба охир расидани ҳисоббаробаркунӣ бо кредиторон соҳибкори инфиродии муфлис эътирофгардида аз иҷрои ӯҳдадорихое боқимондаи марбут ба фаъолияти соҳибкориаш ва талаботи дигаре, ки чиҳати иҷро пешниҳод гардида, зимни муфлис эътироф кардани соҳибкор ба назар гирифта шудаанд, озод карда мешавад.

5. Асос ва тартиби муфлис эътироф кардани соҳибкори инфиродиро суд ё дар хусуси муфлис эълон кардани ӯро қонун дар бораи муфлисшавӣ муқаррар менамояд.

Моддаи 27. Қобилияти амали ноболиғони аз чордаҳ то ҳаждаҳсола

1. Нобалиғони аз чордаҳ то ҳаждаҳсола бо ризоияти хаттии намояндагони қонунии худ - волидайн, фарзандхондагон ва парасторон, ба истиснои аҳдҳои дар қисми 2 ҳамин модда номбаршуда, аҳдҳои дигарро анҷом медиҳанд.

Аҳдҳои анҷомдодаи чунин нобалиғон, инчунин баъди минбаъд онро хаттӣ маъқул дониستاني волидайн, фарзандхондагон ва парасторони ӯ боэтибор мебошанд.

2. Нобалиғони аз чордаҳ то ҳаждаҳсола ҳуқуқ доранд, ки бидуни ризоияти волидайн, фарзандхондагон ва парасторонашон:

а) музди меҳнат, стипендия ва даромади дигари қонунии худро мустақилона ихтиёрдорӣ намоянд;

б) ҳуқуқи муаллифи асари илмӣ, адабӣ ё санъат, ихтироъ ё маҳсули дигари қонунан ҳифзшавандаи натиҷаи фаъолияти зеҳнии худро татбиқ намоянд;

в) мутобиқи қонун дар муассисаҳои кредитӣ амонат гузоранд ва онро ихтиёрдорӣ намоянд;

г) аҳдҳои хурди маишии дар қисми 2 моддаи 29 ҳамин Кодекс пешбинигардидаро анҷом диҳанд.

Нобалиғони ба синни шонздаҳсолагӣ расида ҳамчунин ҳуқуқ доранд, ки мутобиқи қонун дар бораи кооперативҳо узви кооператив бошанд.

3. Нобалиғони аз чордаҳ то ҳаждаҳсола аз рӯи аҳдҳои, ки мутобиқи қисмҳои 1 ва 2 ҳамин модда анҷом додаанд, мустақилона масъулияти молу мулкӣ бар дӯш доранд. Чунин нобалиғон барои зиёни расонидаашон мутобиқи ҳамин Кодекс масъулият доранд.

4. Дар сурати мавҷуд будани асосҳои кофӣ суд метавонад бо дархости волидайн, фарзандхондагон ё мақоми васоияту парасторӣ нобалиғи аз чордаҳ то ҳаждаҳсола, ба истиснои

ҳолатҳое, ки чунин ноболиғ мутобиқи қисми 2 моддаи 22 ё моддаи 28 ҳамин Кодекс қобилияти пурраи амалро ба даст овардааст, ҳуқуқи мустақилона ихтиёрдорӣ намудани музди меҳнат, стипендия ё даромади дигари ӯро маҳдуд кунад ё аз ин ҳуқуқ маҳрум созад.

Моддаи 28. Эмансипатсия

1. Агар ноболиғи ба синни шонздаҳсолагӣ расида тибқи шартномаи меҳнатӣ, аз ҷумла аз рӯи қарордод кор кунад ё бо розигии волидайн, фарзандхондагон ё парастор бо фаъолияти соҳибкорӣ машғул шавад, ӯ метавонад дорои қобилияти пурраи амал эълон карда шавад.

Дорои қобилияти пурраи амал (эмансипатсия) эълон кардани ноболиғ бо розигии ҳардуи волидайн, фарзандхондагон ё парастор бо қарори мақоми васоят парасторӣ ё дар сурати набудани чунин розигӣ бо қарори суд сурат мегирад.

2. Волидайн, фарзандхондагон ва парастор аз рӯи ӯҳдадориҳои ноболиғи дорои қобилияти пурраи амал (эмансипатсия) - шуда, аз ҷумла аз рӯи ӯҳдадориҳое, ки дар натиҷаи зиёни расонидаи ӯ ба миён омадаанд, ҷавобгар нестанд.

Моддаи 29. Қобилияти амали ноболиғони ба синни чордаҳ нарасида

1. Бар ивази ноболиғони ба синни чордаҳ нарасида (хурдсолон) аз номи онҳо аҳдро, ба истиснои аҳди дар қисми 2 ҳамин модда зикргардида, танҳо волидайн, фарзандхондагон ва васиёни онҳо анҷом дода метавонанд.

Нисбат ба аҳди намояндагони қонунии ноболиғон доир ба молу мулкашон қоидаҳои дар қисмҳои 2 ва 3 моддаи 38 ҳамин Кодекс пешбинигардида истифода мешаванд.

2. Ноболиғони аз шаш то чордаҳсола ҳуқуқи мустақилона бастанӣ аҳдҳои зайлро доранд:

а) аҳди хурди маишӣ (харидани нон, китоб, қалам ва ғайра), ки ҳангоми бастан аз ҷониби ҳуди онҳо анҷом дода мешаванд;

б) аҳде, ки барои бемузд ба даст овардани фоида равона гардида, тасдиқи нотариалӣ ё бақайдгирии давлатиро талаб намекунад;

в) аҳдҳои ихтиёрдорӣ кардани маблағҳое, ки намояндаи қонунӣ ё бо розигии ӯ шахси сеюм барои мақсади муайян ё барои ихтиёрдорӣ озодона додааст.

3. Аз рӯи аҳди ноболиғи ба синни чордаҳ нарасида, аз ҷумла аҳде, ки ӯ мустақилона анҷом додааст, масъулияти молу мулкиро волидайн, фарзандхондагон ва васиён бар дӯш доранд, агар исбот накунад, ки ӯҳдадорӣ бо гуноҳи онҳо вайрон шудааст. Ин шахс ҳамчунин тибқи қонунгузорӣ барои зиёни расонидаи ноболиғон низ масъулият доранд.

Моддаи 30. Ғайри қобили амал дониستاني шаҳрванд

1. Суд шаҳрвандеро, ки дар асари бемории рӯҳӣ ё камақлиаш аҳамияти амали худро дарк ё онро идора карда наметавонад, мувофиқи тартиби муқаррарнамудаи қонунҳои муурофияи граждани ғайри қобили амал эътироф карда метавонад. Ӯ таҳти васоят қарор дода мешавад.

2. Аз номи шаҳрванде, ки ғайри қобили амал эътироф гардидааст, аҳдро васӣ ба иҷро мерасонад.

3. Агар асосе, ки мутобиқи он шаҳрванд ғайри қобили амал эътироф гардида буд, аз миён бардошта шавад, суд ӯро қобили амал эътироф мекунад. Дар асоси қарори суд васояти барои ӯ муқарраргардида бекор карда мешавад.

4. Агар суд аризаи ғайри қобили амал эътироф кардани шахсро қонуннагардонад ва муқаррар гардад, ки талабот мусоҳилакорона арз шудааст, шахсе, ки бо чунин амал ба ӯ зиёни рӯҳӣ расонида шудааст, ҳақ дорад аз арзкунанда ҷуброни ин зиёнро талаб намояд.

Моддаи 31. Маҳдуд сохтани қобилияти амали шаҳрванд

1. Суд метавонад қобилияти амали шаҳрвандеро, ки дар асари сӯиистеъмолии машрубот ё маводи нашъаовар худ ё оилаи худро дар вазъияти вазнини моддӣ қарор медиҳад, мувофиқи тартиби муқаррарнамудаи қонунҳои муурофияи граждани маҳдуд созад. Ӯ таҳти парасторӣ қарор дода мешавад.

Ӯ ҳуқуқ дорад мустақилона аҳдҳои хурди маишӣ бандад.

Барои анҷом додани аҳдҳои дигар, гирифтани музди меҳнат, нафақа ва даромади дигар ва сарф кардани он ӯ танҳо бо розигии парастор ҳуқуқ дорад. Вале чунин шахрванд барои аҳдҳои анҷомдода ва зиёни расонидааш мустақилона масъулияти молу мулкӣ дорад.

2. Агар асосҳое, ки мутобиқи онҳо қобилияти амали шахрванд маҳдуд гардида буд, аз миён бардошта шаванд, суд маҳдудияти қобилияти амали ӯро бекор мекунад. Дар асоси қарори суд парастории барои шахрванд муқарраргардида бекор карда мешавад.

Моддаи 32. Васоят ва парасторӣ

1. Васоят парасторӣ барои ҳифзи ҳуқуқи манфиатҳои шахрвандони ғайри қобили амал ва қобилияти пурраи амал надошта муқаррар мегардад. Васоят парастории ноболиғон ҳамчунин бо мақсади тарбияи онҳо муқаррар карда мешавад. Ҳуқуқи ӯҳдадорихоӣ марбутан ба васиёну парасторонро Кодекси оилаи Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян менамояд.

2. Васиёну парасторон бидуни ваколати махсус ҳуқуқи манфиатҳои шахси таҳти васоят ё парасториашонро дар муносибат бо ҳама гуна ашхос, аз ҷумла дар судҳо, ҳифз мекунанд.

3. Васоят парастории ноболиғон дар сурати волидайн, падару модархонд надоштани онҳо, аз ҳуқуқи волидайн маҳрум гардонидани шудани волидайнашон, инчунин дар ҳолатҳое, ки чунин шахрвандон бо сабабҳои дигар бидуни парастории волидайн мондаанд, аз ҷумла дар сурати аз тарбия ё ҳифзи ҳуқуқи манфиатҳои саркашӣ намудани волидайн муқаррар карда мешавад.

Моддаи 33. Васоят

1. Васоят барои хурдсолон, инчунин шахрвандоне муқаррар карда мешавад, ки суд онҳоро дар натиҷаи бемории рӯҳӣ ё камақлиашон ғайри қобили амал эътироф намудааст.

2. Васиён мутобиқи қонун намоёндагони шахси таҳти васоятшон буда, аз номи онҳо ва ба манфиаташон тамоми аҳди заруриро анҷом медиҳанд.

Моддаи 34. Парасторӣ

1. Парасторӣ барои ноболиғони аз чордаҳ то ҳаҷдаҳсола, инчунин шахрвандоне муқаррар карда мешавад, ки суд қобилияти амали онҳоро бо сабаби сӯиистеъмолии машрубот ва маводи нашъаовар маҳдуд сохтааст.

2. Парасторон барои анҷоми он аҳдҳое розигӣ медиҳанд, ки шахрвандони таҳти парасторӣ қарордошта барои мустақилона анҷом додани онҳо ҳуқуқ надоранд.

Парасторон ба шахси таҳти парасторӣ барои татбиқи ҳуқуқ ва иҷрои ӯҳдадорихоӣшон мусоидат менамоянд, инчунин онҳоро аз сӯиистифодаи шахси сеюм (ғайр) ҳифз менамоянд.

Моддаи 35. Мақомоти васоят парасторӣ

1. Мақомоти васоят парасторӣ мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ мебошанд.

2. Суд вазифадор аст, ки дар давоми се рӯзи баъди эътибори қонунӣ пайдо кардани қарор дар бораи ғайри қобили амал эътироф намудани шахрванд ё дар бораи маҳдуд соختани қобилияти амали ӯ барои таҳти васоят ё парасторӣ қарор додани чунин шахрванд дар ин ҳусус ба мақоми васоят парастории маҳалли зисти ӯ хабар диҳад.

3. Мақоми васоят парастории маҳалли зисти шахси таҳти васоят парасторӣ қарордошта ба фаъолияти васиёну парасторони онҳо назорат мекунад.

Моддаи 36. Васиён ва парасторон

1. Васӣ ё парастор аз ҷониби мақоми васоят парастории маҳалли зисти шахси ба васоят ё парасторӣ эҳтиёҷдошта дар давоми як моҳ пас аз лаҳзае, ки мақомоти мазкур дар ҳусуси зарурати таҳти васоят ё парасторӣ қарор додани шахрванд огоҳӣ ёфтанд, муқаррар карда мешавад. Дар сурати ҷой доштани ҳолатҳои ҷолиби диққат васӣ ё парасторро мақоми васоят парастории маҳалли зисти васӣ (парастор) таъин карда метавонад. Агар барои шахси мӯҳтоҷи васоят ё парасторӣ дар давоми як моҳ васӣ ё парастор таъин карда нашавад, иҷрои вазифаҳои васӣ ё парастор муваққатан ба зиммаи мақоми васоят парасторӣ гузошта мешавад.

Шахси манфиатдор метавонанд нисбати таъини васӣ ё парастор ба суд шикоят намоянд.

2. Танҳо шахрвандони ба балоғат расидаи қобили амал васӣ ё парастор таъин шуда метавонанд. Шахрвандонеро, ки аз ҳуқуқи падарию модарӣ маҳрум карда шудаанд, инчунин шахрвандонеро, ки тибқи қонунгузорӣ васоят ё парастор шуданашон манъ карда шудааст, васоят ва парастор таъин кардан мумкин нест.

3. Шахсро танҳо бо розигии ҳудаш васӣ ё парастор таъин кардан мумкин аст. Зимнан бояд одобу ахлоқ ва сифатҳои дигари шахсӣ, қобилияти иҷро кардани вазифаи васӣ ё парастор, муносибати байни ӯ ва шахси мӯҳтоҷи васоят ё парасторӣ ва агар имкон бошад, хоҳиши шахси таҳти васоят ё парасторӣ қарордошта бояд ба назар гирифта шавад.

4. Васиён ва парасторони шахрвандони мӯҳтоҷи васоят ё парасторие, ки дар муассисаҳои дахлдори тарбиявӣ, табобатӣ, муассисаҳои ҳифзи иҷтимоии аҳоли ё муассисаҳои дигари шабех қарор доранд ё ҷойгир карда шудаанд, ин муассисаҳо ба ҳисоб мераванд.

Моддаи 37. Вазифаи худро иҷро кардани васиён ва парасторон

1. Вазифаи васояту парасторӣ, ғайр аз ҳолатҳои пешбиниамудай қонун ба таври ройгон иҷро карда мешавад.

2. Васиёну парасторони шахрвандони ноболиғ бояд бо шахси таҳти васоятшон (парасториашон) қарордошта якҷоя зиндагӣ кунанд. Чудо зиндагӣ кардани парастор бо шахси таҳти парасторие ба синни шонздаҳ расида ба шарте бо иҷозати мақоми васояту парасторӣ иҷозат дода мешавад, ки ин ба тарбия ва ҳифзи ҳуқуқи манфиатҳои шахси таҳти парасторӣ таъсири манфӣ нарасонад.

Васиёну парасторон вазифадоранд, ки дар хусуси тағйир ёфтани маҳалли зисташон мақомоти васояту парасториро огоҳ созанд.

3. Васиёну парасторон вазифадоранд, ки шахси таҳти васоятшон (парасториашон) қарордоштаро тарбия кунанд, дар бораи саломатӣ, тақомули ҷисмонӣ, рӯҳӣ, маънавӣ ва ахлоқӣ, таҳсил ва касбомӯзии ӯ ғамхорӣ зоҳир намоянд.

4. Вазифаҳои дар қисми 3 ҳамин модда номбаршуда ба зиммаи парасторони шахрвандони болиғе, ки суд қобилияти амалашонро маҳдуд сохтааст, гузошта намешаванд.

5. Агар асосҳои, ки мутобиқи онҳо шахрванд дар натиҷаи сӯиистеъмолии машрубот ё маводи нашъаовар ғайри қобили амал ё дорой қобилияти маҳдуди амал эътироф гардида буд аз миён бардошта шаванд, васӣ ё парастор вазифадор аст, ки дар хусуси қобили амал доништани шахси таҳти васоят (парасторӣ) ва бекор кардани васоят ё парасторие ӯ ба суд дархост пешниҳод намоянд.

Моддаи 38. Ихтиёрдорӣ молу мулки шахси таҳти васоят (парасторӣ)

1. Даромади шахрванди таҳти васоят (парасторӣ), аз ҷумла даромади аз ҳисоби идораи молу мулки шахси таҳти васоят (парасторӣ) ба ӯ тааллуқдоштаро, ба истиснои молу мулке, ки шахси таҳти васоят (парасторӣ) мустақилона ихтиёрдорӣ карда метавонад, васӣ ё парастор бо розигии пешакии мақоми васояту парасторӣ танҳо ба манфиати шахси таҳти васоят (парасторӣ) сарф менамояд.

Бидуни розигии пешакии мақоми васояту парасторӣ васӣ ё парастор ҳуқуқ дорад аз ҳисоби маблағе, ки бояд ба шахси таҳти васоят (парасторӣ) ҳамчун даромад пардохта шавад, маблағи заруриро ҷиҳати таъминоти шахси таҳти васоят (парасторӣ) харч намоянд.

2. Васи бидуни ризоияти пешакии мақоми васояту парасторӣ барои анҷом додан ва парастор барои додани розигӣ ҷиҳати анҷоми аҳди фуруш, аз ҷумла иваз ё ҳадя кардани молу мулки шахси таҳти васоят, киро (иҷора), ба истифодаи ройгон додан ё ба гарав мондани он аҳде, ки боиси аз даст додани ҳуқуқи шахси таҳти васоят, тақсими молу мулки ӯ ё аз он чудо кардани ҳисса мегардад, инчунин ҳар гуна аҳди дигаре, ки боиси кам шудани молу мулки шахси таҳти васоят мегардад, ҳуқуқ надорад.

Тартиби идораи молу мулки шахси таҳти васоят (парасторӣ) тибқи қонун муайян карда мешавад.

3. Васи, парастор, ҳамсарон ва хешовандони наздики онҳо барои бастанӣ аҳдҳо бо шахси

таҳти васоятшон (парасториаш), ба истиснои ҳамчун ҳада ё истифодаи ройгон ба шахси таҳти васоят (парасторӣ) додани молу мулк, инчунин барои намояндагӣ кардани шахси таҳти васоят (парасторӣ) ҳангоми бастанӣ аҳд ё пешбурди парвандаҳои судӣ байни шахси таҳти васоят (парасторию) ҳамсари васӣ ё парастор ва хешовандони наздики онҳо ҳуқуқ надоранд.

Моддаи 39. Идоракунии ваколатии молу мулки шахси таҳти васоят (парасторӣ)

1. Дар сурати ҷой доштани зарурати идоракунии доимии молу мулки ғайриманқул ва манқули қиматноки шахси таҳти васоят (парасторӣ) мақоми васоят (парасторӣ) бо мудир, ки ҳамин мақом муайян кардааст, дар хусуси идоракунии ваколатии ҷунин молу мулк шартнома мебандад. Дар ин ҳолат васӣ ё парастор ваколати худро нисбати молу мулки шахси таҳти васоят (парасториаш), ки ба идораи ваколатӣ дода нашудааст, нигоҳ медорад.

Ҳангоми ваколатҳои идораи молу мулки шахси таҳти васоят (парасторӣ)-ро иҷро кардани мудир амали қоидаҳои пешбининамудаи қисмҳои 2 ва 3 моддаи 38 ҳамин Кодекс ба мудир дахл дорад.

2. Ихтиёрдории ваколатии молу мулки шахси таҳти васоят (парасторӣ) аз рӯи асосҳои, ки қонун барои қатъи шартномаи идораи ваколатии молу мулк пешбинӣ намудааст, инчунин дар сурати қатъи васоят (парасторӣ) қатъ мегардад.

Моддаи 40. Аз иҷрои вазифа озод ва дур кардани васиёну парасторон

1. Мақоми васоят (парасторӣ) дар ҳолати баргардонидани қўдак ба волидайнаш ё ба фарзандӣ қабул гардиданаш васӣ ё парасторро аз иҷрои вазифаҳои озод мекунад.

Ҳангоми ба муассисаи дахлдори тарбиявӣ, табобатӣ, муассисаи ҳифзи иҷтимоии аҳоли ё муассисаҳои дигари шабех ҷойгир кардани шахси таҳти васоят (парасторӣ), муассисаи васоят (парасторӣ), ба шарт ки ин хилофи манфиатҳои шахси таҳти васоят (парасторӣ) набошад, васӣ ё парастори қаблан таъиншударо аз иҷрои вазифаҳои озод мекунад.

2. Дар сурати ҷой доштани сабабҳои узрнок (беморӣ, тағйир ёфтани вазъи молу мулкӣ, набудани ҳамфикрӣ бо шахси таҳти васоят (парасторӣ ва ғайра) васӣ ё парастор мумкин аст бо хоҳиши худ аз иҷрои вазифаҳои озод карда шавад.

3. Дар сурати вазифаҳои ғайриқаноатбахш иҷро кардани васӣ ё парастор, аз ҷумла дар ҳолати васоят ё парасториро ба мақсадҳои ғаразнок истифода кардани ӯ ё шахси таҳти васоятро (парасториро) бе назорат, бе қўмаки лозима гузоштанаш, мақоми васоят (парасторӣ) метавонад васӣ ё парасторро аз иҷрои ин вазифаҳо дур карда, ҷихати ба ҷавобгарии муқаррарнамудаи қонун ҷалб кардани шаҳрванди гунаҳкор тадбирҳои зарурӣ андешад.

Моддаи 41. Қатъ гардидани васоят (парасторӣ)

1. Васоят (парасторӣ) нисбати шаҳрвандони болиғ дар ҳолатҳои аз ҷониби суд қабул гардидани қарор дар бораи қобили амал эътироф намудани шахси таҳти васоят (парасторӣ) ё бекор кардани маҳдудиятҳои қобилияти амали ӯ дар асоси аризаи васӣ, парастор ё мақоми васоят (парасторӣ) қатъ мегардад.

2. Дар сурати ба синни ҷордаҳ расидани шахси таҳти васоят қарордошта васоят (парасторӣ) қатъ мегардад ва шаҳрванде, ки вазифаи васиро иҷро мекард, бидуни қарори иловагӣ дар ин хусус парастори ноболиғ мегардад.

3. Парасторини ноболиғ дар сурати ба синни ҳаждаҳ расидани шахси таҳти парасторӣ, инчунин дар сурати издивоҷ карданаш ва дар ҳолатҳои дигари то ба балоғат расидан дорои қобилияти пурраи амал гардидани ӯ (қисми 2 моддаи 22 ва моддаи 28) қатъ мегардад.

Моддаи 42. Ҳимоя (патронажи)–и шаҳрвандони қобили амал

1. Бо хоҳиши шаҳрванди болиғи қобили амале, ки бо сабаби вазъи саломатиаш ҳуқуқи худро мустақилона татбиқу ҳимоя ва вазифаҳои иҷро карда наметавонад, мумкин аст барои ӯ парасторӣ дар шакли ҳомӣ (патронаж) муқаррар карда шавад. Муқаррар намудани ҳомӣ (патронаж) боиси маҳдудшавии ҳуқуқи шахси таҳти парасторӣ намегардад.

2. Парастори (ёвари) шаҳрванди болиғи қобили амалро мақоми васояту парасторӣ танҳо бо ризоияти чунин шаҳрванд таъин карда метавонад.

3. Парастор (ёвар) молу мулки шахси болиғи қобили амали таҳти парасториаши тааллуқдоштаро дар асоси шартномаи супориш ё идораи ваколатӣ, ки бо шахси таҳти парасторӣ баста шудааст, ихтиёрдорӣ мекунад. Аҳдҳои маишӣ ва аҳдҳои дигареро, ки ба таъмин ва қонё гардонидани талаботи шахси таҳти парасторӣ равона гардидаанд, парастор (ёвари)-и ӯ бо ризоияти шахси таҳти парасторӣ анҷом медиҳад.

4. Ҳимоя (патронаж)-и мутобиқи қисми 1 ҳамин модда муқарраргардидаи шаҳрванди болиғи қобили амал бо талаби шаҳрванди таҳти ҳимоя қарордошта қатъ мегардад.

Парастор (ёвар)-и шаҳрванди таҳти ҳимоя қарордошта дар ҳолатҳои пешбиниамудаи моддаи 40 ҳамин Кодекс аз иҷрои вазифаҳои ба зиммааш гузошташуда озод карда мешавад.

Моддаи 43. Бедарак ғоиб эътироф намудани шаҳрванд

Агар дар тӯли як сол дар ҷои истиқомати шаҳрванд дар хусуси бошишгоҳи ӯ маълумоте набошад, суд бо дархости шахси манфиатдор метавонад ӯро бедарак ғоиб эътироф намояд.

Дар сурати муқаррар карда натавониستاني рӯзи расидани маълумоти охир дар хусуси шахси ғоиб, оғози ҳисоби мӯҳлат барои эътирофи бедарак ғоиб санаи аввали моҳе, ки пас аз моҳи расидани маълумоти охир дар хусуси шахси ғоиб фаро мерасад ва дар сурати муқаррар карда натавониستاني ин моҳ, якуми январӣ соли минбаъда ҳисоб мешавад.

Моддаи 44. Оқибати бедарак ғоиб эътироф намудани шаҳрванд

1. Молу мулки шаҳрванди бедарак ғоиб эътирофгардида дар сурати зарурати муҳофизати он дар асоси қарори суд ба идораи ваколатии шахсе супурда мешавад, ки аз ҷониби мақоми васояту парасторӣ муайян гардида, дар асоси шартномаи бо ин мақом басташуда дар бораи идораи ваколатӣ амал мекунад.

Идорақунандаи молу мулки шахси бедарак ғоиб эътирофгардида иҷрои вазифаҳои шаҳрвандро ба зимма гирифта, аз ҳисоби молу мулки шахси ғоиб қарзи ӯро месупорад, ин молу мулкро ба манфиати чунин шахс идора мекунад. Бо дархости шахси манфиатдор ба шаҳрвандоне, ки шахси бедарак мебоист онҳоро таъмин мекард, таъминотпулӣ дода мешавад.

2. Мақоми васояту парасторӣ то сипарӣ шудани як соли пас аз расидани маълумот дар хусуси ҷои истиқомати шаҳрванди бедарак низ метавонад барои ҳифзи молу мулки ӯ идорақунандаро таъин намояд.

3. Оқибати бедарак ғоиб эътироф намудани шахсро, ки дар ҳамин модда пешбинӣ нашудааст, қонун муайян менамояд.

Моддаи 45. Бекор кардани қарори бедарак ғоиб эътироф намудани шаҳрванд

1. Дар сурати ҳозир шудани шаҳрванди бедарак ғоиб эътирофгардида ё муайян гардидани ҷои истиқомати ӯ суд қарорро дар бораи бедарак ғоиб эътироф намудани ӯро бекор мекунад. Дар асоси қарори суд идораи молу мулки шаҳрванд бекор карда мешавад.

2. Агар баъди се соли таъин кардани идорақунанда қарори бедарак ғоиб эълон намудани шахс бекор нашуда, дар хусуси фавтида эътироф намудани шаҳрванд ба суд муроҷиате пешниҳод нагардида бошад, мақоми васояту парасторӣ вазифадор аст, ки бо аризаи фавтида эътироф намудани шаҳрванд ба суд муроҷиат кунад.

Моддаи 46. Фавтида эълон намудани шаҳрванд

1. Агар дар маҳалли зисти шаҳрванд дар давоми се сол аз ҷои исташи маълумоте набошад ва агар ӯ дар вазъияте бедарак ғоиб шуда бошад, ки хатари марг ба ҳаёташ таҳдид мекард ё ба гумони аз фалокат вафот кардани ӯ асос медиҳад, дар давоми шаш моҳ суд метавонад чунин шаҳрвандро фавтида эълон намояд.

2. Суд хизматчиӣ ҳарбӣ ё шаҳрванди дигари бо сабаби амалиёти ҷангӣ бедарак ғоибшударо танҳо баъди як соли пас аз анҷоми амалиёти ҷанг фавтида эълон карда метавонад.

3. Рӯзи вафоти шаҳрванде, ки фавтида эълон шудааст, рӯзи эътибори қонунӣ пайдо кардани қарори суд дар бораи фавтида эълон намудани ӯ доништа мешавад. Дар сурати фавтида эълон гардидани шаҳрванди дар вазъияте бедарак ғоибшуда, ки ба ҳаёти ӯ таҳдид мекард ё барои гумони дар натиҷаи фалокат вафот кардани ӯ асос медиҳад, суд метавонад рӯзи тахминии вафоти ӯро рӯзи вафоти ин шаҳрванд эътироф намояд.

4. Фавтида эълон намудани шаҳрванд нисбати ҳуқуқи ӯҳдадорӣҳои чунин шаҳрванд боиси оқибатҳои мегарда

д, ки вафоти ӯ сабаб шуда метавонист.

Моддаи 47. Оқибати ҳозир шудани шаҳрванде, ки фавтида эълон шуда буд

1. Дар сурати ҳозир шудан ё ошкор гардидани маҳалли буду боши шаҳрванде, ки фавтида эълон шуда буд, суд қарори дахлдорро бекор мекунад.

2. Шаҳрванд, ба истисноӣ ҳолатҳои пешбиниамудай қисми 3 моддаи 323 ҳамин Кодекс, сарфи назар аз вақти ҳозир шуданаш метавонад аз ҳар шахс баргардонидани молу мулки маҳфузмондаеро талаб намояд, ки пас аз фавтида эълон гардидани шаҳрванд бемузд ба ихтиёри ин шахс гузашта аст.

Ашхосе, ки молу мулки шаҳрванди фавтида эълоншуда дар натиҷаи аҳдҳои бомузд ба ихтиёрашон гузаштааст, агар исбот гардад, ки ҳангоми харидани молу мулк онҳо зинда будани шаҳрванди фавтида эълоншударо медонистанд, вазифадоранд ин молу мулкро ба ӯ баргардонанд. Дар сурати баргардонида натавонистани ҳуди молу мулк арзиши он ҷуброн карда мешавад. Агар молу мулки шаҳрванди фавтида эълоншуда аз рӯи ҳуқуқи мерос ба ихтиёри давлат гузашта, бо риояи шартҳои дар ҳамин модда пешбинигардида фурӯхта шуда бошад, пас аз бекор кардани қарори фавтида эълон намудани шаҳрванд ба ӯ маблағи аз фурӯши молу мулк бадастомада баргардонида мешавад.

3. Соҳиби бовичдон ҳуқуқ дорад беҳбудӣҳои вориднамудаашро, ба шарте ки онҳоро бе зиён ҷудо кардан мумкин бошад, дар ихтиёри худ монад. Агар чунин ҷудо кардани беҳбудӣҳои имконнопазир бошад, соҳиби бовичдон ҳуқуқ дорад ҷуброни маблағи барои беҳбудӣ харҷкардаашро, вале на зиёдтар аз андозаи арзиши молу мулк, талаб намояд.

БОБИ 4. ШАХСИ ҲУҚУҚ

§1. МУҚАРРАРОТИ АСОС

Моддаи 48. Мафҳуми шахси ҳуқуқӣ

1. Ташкилоте шахси ҳуқуқӣ доништа мешавад, ки дар моликият, **пешбурди** хоҷагидорӣ ё идоракунии оперативии молу мулкро дошта, аз рӯи ӯҳдадорӣҳои худ бо ин молу мулк масъулият дорад, метавонад аз номи худ ҳуқуқҳои молу мулкӣ ва шахсии ғайримолумулкиро ба даст оварда, татбиқ намояд, ӯҳдадорӣ гирад, дар суд даъвогар ва ҷавобгар бошад.

Шахси ҳуқуқӣ бояд баланс ё сметаи мустақил дошта бошанд.

2. Бо сабаби иштирок дар ташкили молу мулки шахси ҳуқуқӣ муассисони (иштирокчиёни) он метавонанд нисбати ин шахси ҳуқуқӣ ӯҳдадорӣ ё ҳуқуқи молу мулки ба молу мулки он дошта бошанд.

Ба шахси ҳуқуқие, ки иштирокчиёнашон нисбати онҳо ҳуқуқи ӯҳдадорӣ доранд, инҳо дохил мешаванд: ширкату ҷамъиятҳои хоҷагидорӣ, кооперативҳои истеҳсоли ва матлубот.

Ба шахси ҳуқуқие, ки муассисони онҳо ба молу мулкашон ҳуқуқи моликият ё ҳуқуқи дигари молу мулкӣ доранд, корхонаҳои воҳид, аз ҷумла корхонаҳои фаръӣ, инчунин муассисаҳои дохил мешаванд, ки аз ҷониби молик маблағгузорӣ мешаванд.

3. Ба шахси ҳуқуқие, ки муассисонашон (иштирокчиёнашон) нисбати онҳо ҳуқуқи молу мулкӣ надоранд, инҳо дохил мешаванд: ташкилотҳои (иттиҳодияҳои) ҷамъиятӣ ва динӣ; фондҳои хайрия ва фондҳои дигари ҷамъиятӣ, иттиҳодияҳои шахси ҳуқуқӣ (ассотсиатсияҳо ва иттиҳодияҳо).

Моддаи 49. Қобилияти ҳуқуқдории шахси ҳуқуқӣ

1. Шахси ҳуқуқӣ метавонад мутобиқи мақсадҳои фаъолияти дар ҳуҷҷатҳои таъсиси он пешбинигардида ҳуқуқи граждани ва вобаста ба ин фаъолият ўҳдадорӣ дошта бошад.

Ташкилотҳои тижоратӣ, ба истиснои корхонаҳои воҳид ва намудҳои дигари ташкилотҳои пешбининамудаи қонун метавонанд ҳуқуқи ўҳадорихоёе дошта бошанд, ки барои татбиқи ҳар намуди фаъолияти бо қонун манънашуда заруранд. Шахси ҳуқуқӣ бо намудҳои алоҳидаи фаъолият, ки номгӯи онҳо бо қонун муайян карда мешавад, танҳо дар асоси иҷозатномаи махсус (литсензия) машғул шуда метавонад.

2. Ҳуқуқи шахси ҳуқуқӣ танҳо дар ҳолатҳои мувофиқи тартиби пешбининамудаи қонун метавонад маҳдуд карда шавад. Нисбати қарори маҳдуд кардани ҳуқуқ ба суд шикоят кардан мумкин аст.

3. Қобилияти ҳуқуқдории шахси ҳуқуқӣ аз лаҳзаи таъсиси он (қисми 2 моддаи 51) ба миён омада, дар лаҳзаи ба охир расидани он (қисми 8 моддаи 64) қатъ мегардад.

Ҳуқуқи шахси ҳуқуқӣ ҷиҳати татбиқи фаъолият, ки барои машғул шудан ба он гирифтани иҷозатнома (литсензия) зарур аст (қисми 1 ҳамин модда), агар дар қонунҳои тартиби дигаре муқаррар нашуда бошад, аз лаҳзаи гирифтани чунин иҷозатнома (литсензия) ё дар мўҳлати дар он зикргардида ба миён омада, бо гузаштани мўҳлати амали он қатъ мегардад.

Моддаи 50. Ташкилотҳои тижоратӣ ва ғайритижоратӣ

1. Ташкилотҳои шахси ҳуқуқӣ буда метавонанд, ки ба даст овардани фойдари мақсади асосии фаъолияти худ қарор додаанд (ташкилотҳои тижоратӣ) ё чунин мақсади ба даст овардани фойдари надошта, фойдари байни иштирокчиён тақсим намекунанд (ташкилотҳои ғайритижоратӣ).

2. Шахси ҳуқуқӣ, ки ташкилотҳои тижоратӣ мебошанд, метавонанд дар шакли ширкату ҷамъиятҳои хоҷагидорӣ, кооперативҳои истехсоли, корхонаҳои воҳиди давлатӣ ва коммунали таъсис дода шаванд.

3. Шахси ҳуқуқӣ, ки ташкилоти ғайритижоратӣ мебошанд, метавонанд дар шакли кооперативҳои матлубот, ташкилотҳои (иттиҳодияҳои) ҷамъиятӣ ё динӣ, муассисаҳои аз ҷониби молик маблағгузоришаванда, фондҳои хайрия ва фондҳои дигар, инчунин дар дигар шаклҳои пешбининамудаи қонун таъсис дода шаванд.

Ташкилотҳои ғайритижоратӣ танҳо ба қадре ба фаъолияти соҳибкорӣ машғул шуда метавонанд, ки барои мақсадҳои оинномавии онҳо зарур аст.

4. Таъсиси иттиҳодияҳои ташкилотҳои тижоратӣ ва ғайритижоратӣ дар шакли ассотсиатсияҳо ё иттифоқҳо ба роҳ монда мешавад.

Моддаи 51. Бақайдгирии давлатии шахси ҳуқуқӣ

1. Шахси ҳуқуқӣ бояд мувофиқи тартиби муқаррариамудаи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи бақайдгирии давлатии шахсони ҳуқуқӣ за соҳибкорони инфиродӣ» ба қайди давлати шрифти шавад. Маълумот дар бораи бақайдгирии давлатӣ, аз ҷумла бақайдгирии ташкилотҳои тижоратӣ, номи фирма ба Феҳристи ягонаи давлатии шахсони ҳуқуқӣ ва соҳибкорони инфиродӣ дохил карда мешавад, ки барои шиносоии умум дастрас мебошад.

Асосҳои рад кардани бақайдгирии давлатии шахси ҳуқуқӣ мувофиқи қонунгузори Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи бақайдгирии давлатии шахсони ҳуқуқӣ ва соҳибкорони инфиродӣ муайян карда мешаванд. Рад кардани бақайдгирӣ бо далели мувофиқи мақсад набудани таъсиси шахси ҳуқуқӣ манъ аст.

Дар сурати рад кардани бақайдгирӣ давлатӣ, инчунин саркашӣ кардан аз он ба суд шикоят намудан мумкин аст.

2. Шахси ҳуқуқӣ аз лаҳзаи ба қайди давлатӣ гирифта шуданаш таъсисгардида доништа мешавад.

3. Шахси ҳуқуқӣ танҳо дар ҳолатҳои муқаррарнамудаи қонун аз нав ба қайд гирифта мешавад. (ҚҶТ аз 29.12.10с №640)

Моддаи 52. Муассисони шахси ҳуқуқӣ

1. Шахси ҳуқуқиро як ё якчанд муассис таъсис дода метавонанд.
2. Соҳибмулк ё ин ки мақомоти ваколатдори он ё шахсон ва дар ҳолатҳои махсус пешбиннамудаи қонунгузорӣ дигар шахсони ҳуқуқӣ муассиси шахси ҳуқуқӣ шуда метавонанд. Дар айни замон шахси ҳуқуқие, ки дорои ҳуқуқи пешбурди хоҷагидорӣ ё идораи оперативӣ мебошанд, бо ризоияти молик ё мақоми ваколатдори он метавонад муассисони шахси ҳуқуқии дигар бошад.

Моддаи 53. Ҳуҷҷатҳои таъсиси шахси ҳуқуқӣ

1. Шахси ҳуқуқӣ дар асоси оиннома ё шартномаи таъсис ва оиннома ва ё танҳо шартномаи таъсис амал мекунад. Дар ҳолатҳои пешбиннамудаи қонун шахси ҳуқуқие, ки ташкилоти тижоратӣ намебошад, дар асоси низомномаи умумии ин намуди ташкилот амал карда метавонад.

Шартномаи таъсиси шахси ҳуқуқиро муассисони (иштирокчиёни) он баста, оинномаро тасдиқ менамоянд.

Шахси ҳуқуқие, ки мутобиқи ҳамин Кодекс аз ҷониби як муассис таъсис ёфтааст, дар асоси оинномаи тасдиқнамудаи ин муассис амал мекунад.

2. Дар оиннома ва ҳуҷҷатҳои дигари таъсисии шахси ҳуқуқӣ бояд номи шахси ҳуқуқӣ, маҳалли ҷойгиршавии он, тартиби идораи фаъолияти шахси ҳуқуқӣ муайян карда шаванд, инчунин маълумоти дигари пешбиннамудаи қонун дар бораи намуди дахлдори шахси ҳуқуқӣ нишон дода шавад.

Дар ҳуҷҷатҳои таъсисии ташкилотҳои ғайритижоратӣ ва корхонаҳои воҳид, дар ҳолатҳои пешбиннамудаи қонун бошад, инчунин ташкилотҳои тижоратии дигар бояд марому мақсади фаъолияти шахси ҳуқуқӣ муайян карда шавад. Дар ҳуҷҷатҳои таъсисии ташкилотҳои дигари тижоратӣ мумкин аст марому мақсади муайяни фаъолияти онҳо пешбинӣ карда шавад.

Дар шартномаи таъсис тарафҳо (муассисон) чиҳати таъсиси шахси ҳуқуқӣ ўҳдадорӣ қабул намуда, тартиби фаъолияти муштарақ дар мавриди таъсиси он, шартҳои ба он додани молу мулкӣ худ ва иштирок дар фаъолияти онро муайян менамоянд. Дар шартнома инчунин шарту тартиби тақсими фоидаю зиён миёни иштирокчиён, идора кардани фаъолияти шахси ҳуқуқӣ, аз ҳаёти он баромадани муассисон (иштирокчиён) муайян карда мешавад. Бо мувофиқаи муассисон ба шартномаи таъсис мумкин аст шартҳои дигар низ дохил карда шаванд.

3. Тағйироти ба ҳуҷҷатҳои таъсисии ҳизбҳои сиёсӣ, иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ва динӣ воридкардашуда пас аз бақайдгирии давлати барои шахсони ссум эътибор пайдо мекунанд. Тағйироти маълумотҳо дар ҳуҷҷатҳои таъсисии шахсони ҳуқуқии дигар пас аз ворид намудани онҳо ба Феҳристи ягонаи давлатии шахсони ҳуқуқӣ ва соҳибкорони инфиродӣ барои шахсони сеюм эътибор пайдо мекунанд. (ҚҶТ аз 29.12.10с №640)

Моддаи 54. Мақомоти шахси ҳуқуқӣ

1. Шахси ҳуқуқӣ ба воситаи мақомоташ, ки дар асоси қонунҳои амалкунанда ва ҳуҷҷатҳои таъсисӣ ҳуқуқи граждани ба даст овардааст, иҷрои ўҳдадорихои гражданиро ба зимма мегирад. Тартиби таъин ё интихоби мақомоти шахси ҳуқуқӣ тибқи қонун ва ҳуҷҷатҳои таъсис муайян карда мешавад.

2. Дар ҳолатҳои пешбиннамудаи қонун шахси ҳуқуқӣ метавонад ба воситаи иштирокчиёнаш ҳуқуқи граждани ба даст оварда, иҷрои ўҳдадорихои гражданиро ба зимма гирад.

3. Шахсе, ки мутобиқи қонун ё ҳуҷҷатҳои таъсисӣ шахси ҳуқуқӣ аз номи он баромад мекунад, бояд ба манфиати шахси ҳуқуқии намоёндагӣ мекардаш софдилона ва оқилона амал кунад. Агар дар қонун ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, ӯ вазифадор аст, ки бо талаби муассисони (иштирокчиёни, аъзои) шахси ҳуқуқӣ зиёнеро, ки ӯ ба шахси ҳуқуқӣ расонидааст, ҷуброн намояд.

Моддаи 55. Ном ва маҳалли ҷойгиршавии шахси ҳуқуқӣ

1. Шахси ҳуқуқӣ номи худро дорад, ки дар он ба шакли ташкилию ҳуқуқиаш ишора карда мешавад. Номи ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ, корхонаҳои воҳид ва дар ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун ташкилотҳои дигари тиҷоратӣ бояд ишора ба хусусияти фаъолияти шахси ҳуқуқиро дошта бошад.

Ба номи шахси ҳуқуқӣ дохил кардани ишора ба номи пурра ё мухтасари расмӣ (номи давлат), ба реквизитҳои аснод ё маводи рекламавии шахси ҳуқуқӣ дохил кардани чунин ном ё унсурҳои рамзи давлатӣ мувофиқи тартиби муайяннамудаи Ҳукумат иҷозат дода мешавад.

2. Маҳалли ҷойгиршавии шахси ҳуқуқӣ, агар мутобиқи қонун дар ҳуҷҷатҳои таъсисии шахси ҳуқуқӣ маҳалли дигаре муқаррар нашуда бошад, маҳалли бақайдгирии давлатии он муайян карда мешавад.

3. Ном ва маҳалли ҷойгиршавии шахси ҳуқуқӣ дар ҳуҷҷатҳои таъсисии он нишон дода мешавад.

4. Шахси ҳуқуқие, ки ташкилоти тиҷоратӣ мебошад, бояд номи фирмавӣ дошта бошад.

Шахси ҳуқуқие, ки номи фирмавии он мувофиқи тартиби муқарраргардида ба қайд гирифта шудааст, барои истифодаи он ҳуқуқи мустасно дорад.

Тартиби бақайдгирӣ ва истифодаи номи фирмавиرو қонунҳо мутобиқи ҳамин Кодекс муайян менамоянд.

Шахсе, ки номи ба қайд гирифташудаи фирмавии шахси дигарро ғайриқонунӣ истифода мекунад, бо талаби соҳиби ҳуқуқдори номи фирмавӣ вазифадор аст истифодаи онро қатъ карда, зиёни расонидаашро ҷуброн намояд.

Моддаи 56. Намояндагӣ ва филиалҳо

1. Намояндагӣ воҳиди алоҳидаи шахси ҳуқуқӣ мебошад, ки берун аз маҳалли ҷойгиршавии он қарор дошта, манфиати шахси ҳуқуқиро ҳифз ва намояндагӣ менамояд, аз номи он аҳдҳо ва амалҳои дигари ҳуқуқиро анҷом медиҳад.

2. Филиал воҳиди алоҳидаи шахси ҳуқуқӣ мебошад, ки берун аз маҳалли ҷойгиршавии он қарор дошта, тамоми ё як қисми вазифаҳои он, аз ҷумла вазифаи намояндагиро иҷро мекунад.

3. Намояндагию филиалҳо шахси ҳуқуқӣ намебошанд. Онҳо аз ҷониби шахси ҳуқуқии онҳоро таъсиснамуда бо молу мулк таъмин карда, дар асоси Низомномаи тасдиқнамудаи он амал мекунанд.

Роҳбарони намояндагию филиалҳо аз ҷониби шахси ҳуқуқӣ таъин гардида, дар асоси ваколатномаи он амал мекунанд.

Намояндагию филиалҳо бояд дар оинномаи шахси ҳуқуқие, ки онҳоро таъсис додааст, нишон дода шаванд.

Моддаи 57. Масъулияти шахси ҳуқуқӣ

1. Шахси ҳуқуқӣ ғайр аз муассисаҳое, ки аз ҷониби молик маблағгузорӣ мешаванд, аз рӯи ўҳдадориҳои худ бо тамоми молу мулкашон масъулият доранд.

2. Корхонаи давлатӣ ва муассисаи аз ҷониби молик маблағгузоришаванда аз рӯи ўҳдадориҳои худ мувофиқи тартиб ва дар асоси шартҳои пешбиниамудаи қисми 8 моддаи 125, моддаҳои 126 ва 127 ҳамин Кодекс масъулият доранд.

3. Муассиси (иштирокчии) шахси ҳуқуқӣ ё молики он, ба истиснои ҳолатҳои дар ҳамин Кодекс ё ҳуҷҷатҳои таъсисии шахси ҳуқуқӣ пешбинигардида аз рӯи ўҳдадориҳои шахси ҳуқуқӣ, шахси ҳуқуқӣ бошад, аз рӯи ўҳдадориҳои муассис (иштирокчӣ) ё молик масъулият надорад.

Агар сабабгори муфлисшавии шахси ҳуқуқӣ муассисон (иштирокчиён), молики молу мулки шахси ҳуқуқӣ ё шахси дигаре бошанд, ки ҳуқуқи додани дастурҳои ҳатмиро ба шахси ҳуқуқӣ ё ба тариқи дигар имконияти муайян намудани амалҳои онро доранд, ба зиммаи чунин ашхос дар сурати нарасидани молу мулки шахси ҳуқуқӣ мумкин аст аз рӯи ўҳдадориҳои он масъулияти иловагӣ гузошта шавад.

Моддаи 58. Азнавташкилдигии шахси ҳуқуқӣ

1. Азнавшкилдихи шахси ҳуқуқӣ (муттаҳид, ҳамроҳ, тақсим, ҷудо кардан, табдил додан) метавонад бо қарори муассисони (иштирокчиёни) он ё мақоми шахси ҳуқуқие, ки мутобиқи ҳуҷҷатҳои таъсис дорои ҷунин ваколат мебошад, ба амал бароварда шавад.

2. Бо мақсади маҳдуд сохтани фаъолияти инҳисорӣ (монополистӣ) дар қонун мумкин аст ҳолатҳо ва тартиби маҷбуран азнавшкилдихи ташкилотҳои тичоратӣ дар асоси қарори суд пешбинӣ карда шавад.

Агар муассисони (иштирокчиёни) шахси ҳуқуқӣ, мақоми ваколатдори онҳо ё мақоми шахси ҳуқуқӣ, ки тибқи ҳуҷҷатҳои таъсис барои азнавшкилдихи он ваколатдор аст, азнавшкилдихи шахси ҳуқуқиро дар мӯҳлати муқаррарнамудаи қарори суд ба амал набароранд, суд аз ҷумлаи шахси ғайр мудирӣ шахси ҳуқуқиро таъин намуда, ба ӯ супориш медиҳад, ки азнавшкилдихи шахси ҳуқуқиро ба амал барорад. Аз лаҳзаи таъин гардидани мудирӣ ғайр ваколати идора намудани корҳои шахси ҳуқуқӣ ба зиммаи ӯ мегузарад. Мудирӣ ғайр аз номи шахси ҳуқуқӣ дар суд баромад мекунад ва баланси тақсимотро тартиб дода, онро яқоя бо ҳуҷҷатҳои таъсисии шахси ҳуқуқӣ дар натиҷаи азнавшкилдихӣ бавучудоянда ҷиҳати тасдиқ ба суд месупорад. Аз ҷониби суд тасдиқ гардидани ҳуҷҷатҳои мазкур барои бақайдгирии давлатии шахси ҳуқуқии навтаъсис асос мебошад.

3. Дар ҳолатҳои муқаррарнамудаи қонун азнавшкилдихи шахси ҳуқуқӣ дар шакли муттаҳид, ҳамроҳ кардан ё тағйир додан танҳо бо ризояти мақомоти давлатии ваколатдор ба амал бароварда мешавад.

4. Шахси ҳуқуқӣ, ба истиснои ҳолатҳои азнавшкилдихӣ дар шакли ҳамроҳкунӣ, аз лаҳзаи бақайдгирии шахси ҳуқуқии навтаъсис азнавшкилшуда доништа мешавад.

Дар сурати азнавшкилдихи шахси ҳуқуқӣ дар шакли ба он ҳамроҳшавии шахси ҳуқуқии дигар, шахсони ҳуқуқие, ки дар ҳамроҳшавӣ иштирок менамоянд, дар ин ҳусус бо тартиби муқарраршуда дар як вақт ба мақомоти анҷомдиҳандаи бақайдгирии давлатӣ барои ворид намудани маълумот ба Феҳристи ягонаи давлатии шахсони ҳуқуқӣ ва соҳибкорони инфиродӣ ариза пешниҳод менамоянд. Шахси ҳуқуқӣ аз лаҳзае азнавшкилшуда ба ҳисоб меравад, ки маълумот дар бораи қатъ ёфтани фаъолияти, шахси ҳуқуқии ҳамроҳшуда ва маълумот дар бораи тағйироти ҳуҷҷатҳои таъсисии шахси ҳуқуқӣ ба Феҳристи ягонаи давлатии шахсони ҳуқуқӣ ва соҳибкорони инфиродӣ ворид карда шудаанд.

Азнавшкилдихи шахси ҳуқуқӣ дар шакли табдилдиҳӣ пас аз ворид намудани маълумот ба Феҳристи ягонаи давлатии шахсони ҳуқуқӣ ва соҳибкорони инфиродӣ дар бораи тағйирдиҳиҳои шакли ташкилию ҳуқуқии шахси ҳуқуқӣ ба итмомрасида доништа мешавад. (ҚҶТ аз 29.12.10с №640)

5. Азнавшкилдихи бонкҳо тибқи ҳамин Кодекс ва қонунгузориҳои бонкӣ сурат мегирад.

Моддаи 59. Ворисии ҳуқуқӣ ҳангоми азнавшкилдихи шахси ҳуқуқӣ

1. Ҳангоми муттаҳидшавии шахси ҳуқуқӣ ҳуқуқу ӯҳдадорихои ҳар яки онҳо мутобиқи санади супурдан ба шахси ҳуқуқии навтаъсис мегузаранд.

2. Дар сурати ҳамроҳкунии шахси ҳуқуқӣ ба шахси ҳуқуқии дигар ҳуқуқу ӯҳдадорихои шахси ҳуқуқии ҳамроҳшуда мутобиқи санади супурдан ба ихтиёри шахси ҳуқуқии дигар мегузарад. (ҚҶТ аз 29.12.10с №640)

3. Дар сурати ҷудо кардани шахси ҳуқуқӣ ҳуқуқу ӯҳдадорихои он мутобиқи баланси тақсимот ба шахси ҳуқуқии навтаъсис мегузаранд.

4. Ҳангоми аз ҳайати шахси ҳуқуқӣ ҷудо кардани як ё якчанд шахси ҳуқуқӣ мутобиқи баланси тақсимот ҳуқуқу ӯҳдадорихои шахси ҳуқуқии азнавшкилшуда ба ҳар яки онҳо мегузарад.

5. Ҳангоми аз як намуди шахси ҳуқуқӣ ба намуди дигар табдил додани шахси ҳуқуқӣ (тағйир додани шакли ташкилию ҳуқуқӣ) ҳуқуқу ӯҳдадорихои шахси ҳуқуқии азнавшкилшуда ба шахси ҳуқуқии навтаъсис мутобиқи акти супурдан гузаронида мешаванд.

Моддаи 60. Санади супурдан ё баланси тақсимот

1. Санади супурдан ё баланси тақсимот бояд мувофиқи муқаррарот оиди гузаштани ҳамаи ӯҳдадорихои шахси ҳуқуқии азнавшкилшуда нисбати ҳамаи кредиторону қарздорони ӯ, аз ҷумла ӯҳдадорихои мавриди баҳси тарафайн қарор доштаро ҳам дар бар гирифта бошад.

2. . Санади супурдан ё баланси тақсимот аз ҷониби муассисони (иштирокчиёни) шахси

ҳуқуқӣ ё мақоме, ки дар хусуси азнавташкилдихии шахси ҳуқуқӣ қарор қабул намудааст, тасдиқ гардида, ба мақомоти анҷомдиҳандаи бакайдгирии давлатӣ барон бакайдгирии давлатии шахси ҳуқуқии навтаъсис ва барои ба Феҳристи ягонаи давлатии шахсони ҳуқуқӣ ва сохибкорони инфиродӣ ворид намудани маълумот дар бораи шахсони ҳуқуқии азнавташкилшуда пешниҳод карда мешаванд. (ҚҶТ аз 29.12.10с №640)

Моддаи 61. Кафолати ҳуқуқии кредиторони шахси ҳуқуқӣ ҳангоми азнавташкилдихии он

1. Муассисони (иштирокчиёни) шахси ҳуқуқӣ ё мақоме, ки дар хусуси азнавташкилдихии шахси ҳуқуқӣ қарор қабул кардааст, бояд кредиторони шахси ҳуқуқии азнавташкилшавандаро дар ин бора хаттӣ огоҳ созанд.

2. Кредитори шахси ҳуқуқии азнавташкилшаванда ҳуқуқ дорад қатъ ё иҷрои пеш аз мӯҳлати ўҳдадориро, ки аз рӯи он ҳамин шахси ҳуқуқӣ қарздор мебошад, инчунин ҷуброни зиёро талаб намояд.

3. Агар баланси тақсимот барои муайян намудани андозаи ҳуқуқ ва ўҳдадориҳои ворисони ҳуқуқҳои шахси ҳуқуқии азнавташкилшаванда имконият надихад, шахси ҳуқуқии навтаъсис аз рӯи ўҳдадориҳои шахси ҳуқуқии азнавташкилшуда дар назди кредиторони ў масъулияти муштарак доранд.

Моддаи 62. Барҳам додани шахси ҳуқуқӣ

1. Барҳамдиҳии шахси ҳуқуқӣ боиси қатъ гардидани он бидуни ба шахси дигар ба тариқи вориси ҳуқуқ гузаштани ҳуқуқи ўҳдадориҳояш мегардад.

2. Шахси ҳуқуқӣ дар ҳолатҳои зерин метавонад барҳам дода шавад:

- бо қарори муассисон (иштирокчиён) ё мақомоти шахси ҳуқуқие, ки мутобиқи ҳуҷҷатҳои таъсисӣ чунин ваколатро дорад, аз ҷумла бо сабаби гузаштани мӯҳлате, ки шахси ҳуқуқӣ таъсис дода шуда буд ё ноил шудан ба мақсадҳои таъсисдодашуда;

- бо ҳалномаи суд ҳангоми таъсисион роҳ додан ба дағалона вайронкунии қонун, агар чунин вайронкунӣ хусусияти ислоҳнопазир дошта бошад ё бе иҷозатномаи дахлдор машғул шудан ба фаъолият ё фаъолияти манъ намудаи қонун, ё амалӣ намудани фаъолияти вайронкунии якҷандмаротиба ва дағалонаи дигари қонунгузорӣ ё аз тарафи иттиҳодияҳои (ташкilotҳои) ҷамъиятӣ, динӣ ва фондҳои ҷамъиятӣ мунтазам амалӣ намудани фаъолият, ки ба мақсадҳои оинномавишон муҳолиф мебошад, ҳангоми бозхости иҷозатнома, ки амалӣ намудани амалиётҳои дар иҷозатнома пешбинишуда намуди ягонаи фаъолияти иҷозатдодашуда мебошад, инчунин дар ҳолатҳои дигари пешбининамудаи ҳамин Кодекс.

3. Талаби барҳам додани шахси ҳуқуқиро тибқи асосҳои дар қисми 2 ҳамин модда зикргардида мақомоти ҳокимияти давлатӣ ё мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатие, ки мувофиқи қонун барои пешниҳоди чунин талаб ҳуқуқ дорад, ба суд пешниҳод карда метавонад.

Бо қарори суд дар бораи барҳам додани шахси ҳуқуқӣ мумкин аст вазифаи барҳам додани шахси ҳуқуқӣ ба зиммаи муассисони (иштирокчиёни) он ё мақоми дар асоси ҳуҷҷатҳои таъсисӣ шахси ҳуқуқӣ ба барҳамдиҳии он ваколатдошта гузошта шавад.

4. Шахси ҳуқуқие, ки ташкilotи тижоратӣ мебошад, ё чун кооперативи матлубот ва ё фонди ҷамъиятӣ фаъолият мекунад, бо сабаби муфлис эътироф шуданаш инчунин мутобиқи моддаи 66 ҳамин Кодекс барҳам дода мешавад.

Агар арзиши молу мулки чунин шахси ҳуқуқӣ барои қонеъ гардонидани талаботи кредиторон нокифоя бошад, онро танҳо мувофиқи тартиби муқаррарнамудаи моддаи 66 ҳамин Кодекс барҳам додан мумкин аст.

Муқаррароти бо сабаби муфлисӣ барҳам додани шахси ҳуқуқӣ ба муассисаҳо дахл надорад.

5. Агар бо қонунгузориҳои бонкӣ тартиби дигар муқаррар нашуда бошад, барҳамдиҳии бонкҳои тибқи ҳамин Кодекс сурат мегирад.

Моддаи 63. Вазифаи шахсе, ки дар бораи барҳам додани шахси ҳуқуқӣ қарор қабул

кардааст

1. Муассисон (иштирокчиён)—и шахси ҳуқуқӣ ё мақоми дар хусуси барҳамдиҳии шахси ҳуқуқӣ қарорқабулкарда вазифадоранд, ки бетаъхир аз ин хусус мақоми бақайдгирандаи шахси ҳуқуқиро ҳаттӣ огоҳ созанд ва он ба **фехристи ягонаи давлатии шахсони ҳуқуқӣ ва сохибкорои инфиродӣ** дар хусуси дар ҷараёни барҳамдиҳӣ қарор доштани шахси ҳуқуқӣ маълумот ворид месозад. (**ҚҶТ аз 29.12.10с №640**)

2. Муассисон (иштирокчиён)—и шахси ҳуқуқӣ ё мақоми дар хусуси барҳамдиҳии шахси ҳуқуқӣ қарор қабулкарда комиссияи барҳамдиҳӣ (барҳамдиҳанда)—ро таъин намуда, мутобиқи ҳамина Кодекс тартиб ва мӯҳлати барҳамдиҳиро муқаррар менамоянд.

3. Комиссияи барҳамдиҳӣ аз лаҳзаи таъин гардиданаш барои назорат кардани амали мақомоти шахси ҳуқуқӣ дар мавриди ихтиёрдорӣ молу мулк вақолат ба даст меорад. Аз ҷумла тамоми амалиёти мақомоти шахси ҳуқуқӣ, ки ба бегона кардани молу мулки он ё пардохти қарз равона гардидаанд, танҳо бо ризояти комиссияи барҳамдиҳӣ метавонад ба амал бароварда шавад.

Моддаи 64. Тартиби барҳамдиҳии шахси ҳуқуқӣ

1. Комиссияи барҳамдиҳӣ дар рӯзномае, ки маълумоти бақайдгирии давлатии шахси ҳуқуқиро нашр менамояд, дар хусуси барҳамдиҳии шахси ҳуқуқӣ ва тартибу мӯҳлати пешниҳоди талабот аз ҷониби кредиторони он эълонро ҷоп мекунад. Ин мӯҳлат набояд аз ду моҳи пас аз лаҳзаи нашри эълон дар бораи барҳамдиҳӣ камтар бошад.

Комиссияи барҳамдиҳӣ ҷихати маълум сохтани кредиторон ва гирифтани қарзи дебиторӣ тамоми ҷораҳои имконпазирро андешида, инчунин кредиторонро дар хусуси барҳам додани шахси ҳуқуқӣ ҳаттӣ огоҳ месозад.

2. Пас аз тамоми шудани мӯҳлати пешниҳоди талабот аз ҷониби кредиторон комиссияи барҳамдиҳӣ баланси барҳамдиҳии фосилавӣ тартиб медиҳад, ки дар он маълумот дар бораи таркиби молу мулки шахси ҳуқуқии барҳамдодашаванда, номгӯи талаботи пешкашнамудаи кредиторон, инчунин маълумот дар хусуси натиҷаи баррасии онҳо зикр меёбад.

Баланси фосилавии барҳамдиҳӣ аз ҷониби муассисони (иштирокчиёни) шахси ҳуқуқӣ ё мақоми қабулкардаи қарор дар бораи барҳамдиҳии шахси ҳуқуқӣ тасдиқ карда мешавад.

3. Агар маблағи мавҷудаи шахси ҳуқуқии барҳамдодашаванда (ғайр аз муассисаҳо) барои қонеъ гардонидани талаботи кредиторон нокифоя бошад, комиссияи барҳамдиҳӣ мувофиқи тартиби барои иҷрои қарорҳои суд муқарраргардида молу мулки шахси ҳуқуқиро аз тариқи савдои оммавӣ ба фурӯш мерасонад.

4. Пардохти маблағҳои пулӣ ба кредиторони шахси ҳуқуқии барҳамдодашаванда аз ҷониби комиссияи барҳамдиҳӣ аз рӯи навбати дар моддаи 65 ҳамина Кодекс муқарраргардида, ба истиснои кредиторони навбати панҷум, ки маблағи пулӣ ба онҳо пас аз як моҳи баъди санаи тасдиқи баланси фосилавии барҳамдиҳӣ пардохта мешавад, мутобиқи баланси фосилавии барҳамдиҳӣ аз рӯзи тасдиқи он сар карда, пардохта мешавад.

5. Пас аз пардохти пулии кредиторон комиссияи барҳамдиҳӣ баланси барҳамдиҳиро тартиб медиҳад, ки онро муассисон (иштирокчиён)—и шахси ҳуқуқӣ ё мақоми қабулкардаи қарор дар бораи барҳам додани шахси ҳуқуқӣ тасдиқ менамоянд.

6. Дар сурати нокифоя будани маблағи муассисаи барҳамдодашаванда барои қонеъ гардонидани талаботи кредиторон, онҳо ҳуқуқ доранд, ки барои аз ҳисоби молики молу мулки ин муассиса қонеъ гардонидани қисми боқимондаи талаботашон ба суд муроҷиат намоянд.

7. Молу мулки пас аз қонеъ гардонидани талаботи кредиторон боқимондаи шахси ҳуқуқӣ, агар дар қонун ё ҳуҷҷатҳои таъсиси шахси ҳуқуқӣ тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, ба муассисони (иштирокчиёни) он, ки дорои ҳуқуқи моликият ба ин молу мулк ё ҳуқуқи ўҳдадорӣ нисбати ин шахси ҳуқуқӣ мебошанд, супурда мешавад.

8. Барҳамдиҳии шахси ҳуқуқӣ баъди дар ин хусус ворид намудани сабт ба фехрасти давлатӣ шахси ҳуқуқӣ баитмомрасида ва шахси ҳуқуқӣ бошад барҳамдодашуда эътироф карда мешавад.

Моддаи 65. Қонеъ гардонидани талаботи кредиторон

1. Дар сурати барҳам додани шахси ҳуқуқӣ талаби кредиторони он ба навбати зайл қонеъ

гардонида мешаванд:

- дар навбати аввал - талаби шахрвандоне бо роҳи ба сармоя табдил додани пардохтҳои дахлдори вақтбайъ қонеъ гардонида мешавад, ки шахси ҳуқуқии барҳамдодашаванда дар назди онҳо барои расонидани зиён ба ҳаёт ва саломатиашон масъулият дорад;

- дар навбати дуюм - дар мавриди пардохти кӯмакпулии аз кор рафтани ва музди кори ашхосе, ки тибқи шартномаи меҳнатӣ, аз ҷумла тибқи қарордод кор мекунанд ва дар мавриди додани мукофотпулӣ аз рӯи шартномаҳои муаллифӣ ҳисобу китоб карда мешавад;

- дар навбати сеюм - талаби кредиторон аз рӯи ӯҳдадорихоё қонеъ гардонида мешаванд, ки бо гавари молу мулки шахси ҳуқуқии барҳамдодашаванда таъмин гардидаанд;

- дар навбати чорум - қарз аз рӯи пардохтҳои ҳатмӣ ба буҷет пардохта мешавад;

- дар навбати панҷум - талаби кредиторони дигар тибқи қонун ҳисобу китоб карда мешавад.

Дар сурати барҳам додани бонкҳо ё дигар ташкилотҳои кредитӣ, ки маблағҳои шахрвандонро ҷалб намудаанд, дар навбати аввал талаботи шахрвандоне, ки амонатгузори онҳо мебошанд, қонеъ гардонида мешаванд.

2. Талаби ҳар навбат пас аз пурра қонеъ гардонидани талаби навбати пешина қонеъ гардонида мешавад.

3. Дар сурати нокифоя будани молу мулки шахси ҳуқуқии барҳамдодашаванда, агар дар қонун тартиби дигаре муқаррар нагардида бошад, ин молу мулк дар байни кредиторон мувофиқи қонунҳои амалкунанда, тақсим карда мешавад.

4. Агар комиссияи барҳамдиҳӣ қонеъ гардонидани талаботи кредиторро рад кунад ё аз баррасии он саркашӣ намояд, кредитор ҳуқуқ дорад, ки то тасдиқ гардидани баланси барҳамдиҳии шахси ҳуқуқӣ нисбати амали комиссияи барҳамдиҳӣ ба суд даъво намояд.

Бо қарори суд талаби кредитор мумкин аст аз ҳисоби молу мулки боқимондаи шахси ҳуқуқии барҳамдодашуда қонеъ гардонида шавад.

5. Талаби кредитор, ки пас аз гузаштани мӯҳлати барои пешниҳоди он муқаррарнамудаи комиссияи барҳамдиҳӣ пешниҳод гардидааст, аз ҳисоби молу мулки шахси қарздор, ки пас аз қонеъ гардонидани талаби сари вақт пешкашнамудаи кредиторон боқӣ мондааст, қонеъ гардонида мешавад.

6. Талаби кредиторон, ки бо сабаби нокифоя будани молу мулки шахси ҳуқуқии барҳамдодашаванда қонеъ гардонида нашудааст, ба истиснои ҳолатҳои пешбининамудаи моддаи 68 ҳамин Кодекс, пардохташуда дониста мешавад. Талаби кредитороне, ки комиссияи барҳамдиҳӣ онҳоро эътироф накардааст, агар кредитор ба суд бо даъво мурочиат накарда бошад, инчунин талабе, ки қонеъ гардонидани он бо қарори суд ба кредитор рад шудааст, ҳамчунин пардохташуда дониста мешаванд.

Моддаи 66. Муфлисшавии шахси ҳуқуқӣ

1. Шахси ҳуқуқие, ки ба ғаъолияти тичоратӣ машғул мебошад, ба истиснои корхонаҳои махсуси (казонии) давлатӣ, агар қобилияти қонеъ гардонидани талаботи кредиторонро бо сабаби нокифоягии дороиҳои бозоргир надошта набошад, он гоҳ мумкин аст муфлис эътироф карда шавад.

2. Шахси ҳуқуқӣ аз ҷониби суд муфлис эътироф карда мешавад.

Шахси ҳуқуқӣ инчунин метавонад яқоя бо кредиторон дар хусуси эълони муфлисшавӣ ва ихтиёран барҳам дода шуданаш қарор қабул намояд.

3. Асосҳои аз ҷониби суд муфлис эътироф гардидани шахси ҳуқуқӣ ё дар хусуси муфлисшавии худ эълон кардани он, инчунин тартиби барҳамдиҳии ҷунин шахси ҳуқуқӣ тибқи қонун дар бораи муфлисшавӣ муқаррар карда мешавад. Талаби кредиторон аз рӯи навбати муқаррарнамудаи қисми 1 моддаи 65 ҳамин Кодекс қонеъ гардонида мешавад.

Моддаи 67. Оқибати муфлис донистани шахси ҳуқуқӣ

1. Аз ҷониби суд муфлис эътироф шудани шахси ҳуқуқӣ инчунин тибқи қарори муштарак бо кредиторон дар хусуси муфлисшавии худ эълон кардани шахси ҳуқуқӣ боиси барҳам додани ин

шахси ҳуқуқӣ мегардад.

2. Аз лаҳзаи муфлис доништа шудани шахси ҳуқуқӣ:

а) мӯҳлати пардохти тамоми ўҳдадориҳои қарзии ин шахси ҳуқуқӣ, агар он пештар фаро нарасида бошад, фарорасида ҳисоб меёбад;

б) зам қардани ҷаримаи аҳдшиканӣ ва фоизи тамоми қарзҳои ин шахси ҳуқуқӣ қатъ мегардад;

в) тамоми маҳдудиятҳои дар қонун пешбинигардида дар мавриди рӯёнидани маблағ аз молу мулкҳои шахси ҳуқуқӣ аз миён бардошта мешаванд;

г) баҳсҳои молу мулкӣ бо иштироки ин шахси ҳуқуқӣ ба сифати ҷавобгар, ба истиснои баҳсҳои, ки аз рӯи онҳо қарорҳои эътибори қонунӣ пайдо кардаанд, қатъ мегардад;

д) ҳама талабҳои молу мулкӣ ба нисбати ин шахси ҳуқуқӣ танҳо дар ҷараёни барҳамдиҳӣ пешниҳод шуда метавонанд.

3. Дар сурати тибқи қарори муштарак бо кредиторон дар хусуси муфлисшавии худ эълон қардани шахси ҳуқуқӣ, агар дар созишнома бо кредиторон тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, қоидаҳои қисми 2 ҳамин модда истифода мешаванд.

Моддаи 68. Рӯёнидани маблағ аз молу мулкҳои шахси ҳуқуқӣ пас аз барҳам додани он

Агар баъди барҳамдиҳии шахси ҳуқуқӣ исбот шавад, ки он бо мақсади халос хӯрдан аз масъулияти назди кредиторони худ ақаллан як қисми молу мулкҳои ба шахси дигар додааст ё ба тариқи дигар қасдан пинҳон кардааст, кредитороне, ки талаботҳои он дар ҷараёни барҳамдиҳӣ пурра қонунӣ нагардидааст, ҳуқуқ доранд қисми пардохта нашудаи қарзашонро аз ҳисоби ин молу мулк рӯёнанд. Дар ин ҳолат мутабикан қоидаҳои моддаи 324 ҳамин Кодекс истифода мешаванд. Шахсе, ки ин молу мулкҳои гирифтааст, агар нияти шахси ҳуқуқиро дар мавриди аз кредиторон пинҳон қардани ин молу мулк медонист ё мебоист донад, шахси бевҷудон доништа мешавад.

2. ШИРКАТУ ҶАМЪИЯТҲОИ ХОҶАГИДОРВ

1. МУҚАРРАРОТИ УМУМВ

Моддаи 69. Муқаррароти асосӣ дар бораи ширкату ҷамъиятҳои хоҷагидорӣ

1. Ширкату ҷамъиятҳои хоҷагидорӣ ташкилотҳои тижоратие мебошанд, ки сармояи оинномавиашон (ҳарифонашон) ба ҳиссаҳои (пасандозҳои) муассисон (иштирокчиён) тақсим шудааст. Молу мулкҳои аз ҳисоби пасандозҳои муассисон (иштирокчиён) ҳосилшуда, инчунин аз ҷониби ширкату ҷамъияти хоҷагидорӣ дар ҷараёни фаъолияти он истеҳсол ё харидашуда моликияти ҳаққонии он аст.

Дар ҳолатҳои пешбинишудаи ҳамин Кодекс ҷамъияти хоҷагидорӣ мумкин аст аз ҷониби як шахс таъсис дода шавад ва ў иштирокчиҳои ягонаи он мегардад.

2. Ширкатҳои хоҷагидорӣ мумкин аст дар шакли ширкати комил ё ширкати ба боварӣ асосёфта (ширкати коммандитӣ) таъсис дода шаванд.

3. Ҷамъиятҳои хоҷагидорӣ метавонанд дар шакли ҷамъиятҳои саҳҳомӣ, ҷамъиятҳои дорони масъулияти маҳдуд ё иловагӣ таъсис дода шаванд.

4. Соҳибкорони инфиродӣ ва (ё) ташкилотҳои тижоратӣ метавонанд иштирокчиёни ширкатҳои комил ва шарикони комили ҷамъиятҳои ба боварӣ асосёфта бошанд.

Шаҳрвандон ва шахси ҳуқуқӣ метавонанд иштирокчиёни ҷамъиятҳои хоҷагидорӣ ва саҳҳомони ширкатҳои ба боварӣ асосёфта бошанд.

Мақомоти ҳокимияти давлатӣ ва мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, агар дар қонун тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, ҳуқуқи иштирокчиёни ҷамъиятҳои хоҷагидорӣ ва саҳҳузори ширкатҳои ба боварӣ асосёфта буданро надоранд.

Муассисаҳои, ки онҳоро моликонашон маблағгузорӣ менамоянд, агар дар қонун тартиби дигаре муқаррар нагардида бошад, бо иҷозати молик метавонанд иштирокчиёни ҷамъиятҳои хоҷагидорӣ ва саҳҳузори ширкатҳои бошанд.

Иштироки гурӯҳҳои алоҳидаи шахрвандон дар ширкату ҷамъиятҳои хоҷагидорӣ, ба истиснои ҷамъиятҳои саҳҳомии кушода, мумкин аст тибқи қонун манъ ё маҳдуд карда шавад.

5. Ширкату ҷамъиятҳои хоҷагидорӣ, ба истиснои ҳолатҳои пешбининамудаи ҳамин Кодекс ва қонунҳои дигар метавонанд муассисони (иштирокчиёни) ширкату ҷамъиятҳои хоҷагидорӣ дигар бошанд.

6. Пул, қоғазҳои қиматнок, дигар ашё ё ҳуқуқи молу мулкӣ ё ҳуқуқи дигари дорои арзиши пулӣ метавонад ҳисса ё молу мулки ширкат ё ҷамъияти хоҷагидорӣ бошад.

Арзиши пулии саҳми иштирокчии ҷамъияти хоҷагидорӣ бо мувофиқаи муассисон (иштирокчиён)-и ҷамъият муайян карда, дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун метавонад аз тафтиши мустақилонаи эксперти гузаронида шавад.

7. Ширкатҳои хоҷагидорӣ, инчунин ҷамъиятҳои дорои масъулияти маҳдуд ва иловагӣ барои баровардани саҳмия ҳуқуқ надоранд.

Моддаи 70. Ҳуқуқи ӯҳдадорӣҳои иштирокчиёни ширкат ё ҷамъияти хоҷагидорӣ

1. Иштирокчиёни ширкат ё ҷамъияти хоҷагидорӣ ҳуқуқ доранд, ки:

- ба истиснои ҳолатҳои дар қисми 2 моддаи 89 ҳамин Кодекс ва қонун дар бораи ҷамъиятҳои саҳҳомӣ пешбинигардида дар идораи корҳои ширкат ё ҷамъият иштирок наоянд;

- мувофиқи тартиби муқаррарнамудаи ҳуҷҷатҳои таъсис дар бораи фаъолияти ширкат ё ҷамъият маълумот гирифта, бо дафтарҳои муҳосибавию санади дигари он шинос шаванд;

- дар тақсимои фоида иштирок наоянд;

- дар сурати барҳам додани ширкат ё ҷамъият қисми молу мулки пас аз ҳисоббаробаркунӣ бо кредиторон боқимонда ё арзиши онро гиранд.

Иштирокчиёни ширкат ё ҷамъияти хоҷагидорӣ, инчунин метавонанд дигар ҳуқуқҳои дар ҳамин Кодекс, қонунҳо дар бораи ҷамъиятҳои хоҷагидорӣ ва ҳуҷҷатҳои таъсиси ширкат ё ҷамъият пешбинигардида дошта бошанд.

2. Иштирокчиёни ширкат ё ҷамъияти хоҷагидорӣ вазифадоранд, ки:

- мувофиқи тартиб, андоза, усул ва дар мӯҳлатҳои пешбининамудаи ҳуҷҷатҳои таъсис саҳм гузоранд;

- маълумоти махфиро дар хусуси фаъолияти ширкат ё ҷамъият фош накунад.

Иштирокчиёни ширкат ё ҷамъияти хоҷагидорӣ метавонанд ӯҳдадорӣҳои дигари дар ҳуҷҷатҳои таъсиси он пешбинигардида дошта бошанд.

Моддаи 71. Табдил додани ширкату ҷамъиятҳои хоҷагидорӣ

1. Ширкату ҷамъиятҳои хоҷагидорӣ як навъ мувофиқи тартиби муқаррарнамудаи ҳамин Кодекс метавонанд бо қарори маҷлиси умумии иштирокчиён ба навъи дигари ширкату ҷамъиятҳои хоҷагидорӣ ё кооперативҳои истеҳсоли табдил дода шаванд.

2. Дар сурати ба ҷамъият табдил додани ширкат ҳар шарикони комиле, ки иштирокчии (саҳмдори) ҷамъият мегардад, дар давоми ду сол аз рӯи ӯҳдадорӣҳои аз ширкат ба ҷамъият гузашта бо тамоми молу мулки худ масъулияти иловагӣ ба зимма мегирад. Аз ҷониби шарикони собиқа бегона кардани ҳиссааш (саҳмаш) ба ӯ тааллуқдошта ӯро аз чунин масъулият озод намекунад. Қоидаҳои дар ҳамин банд баёнгардида мутобиқан ҳангоми ба кооперативи истеҳсоли табдил додани ширкат истифода мешаванд.

2. ШИРКАТИ КОМИЛ

Моддаи 72. Муқаррароти асосӣ дар бораи ширкати комил

1. Ширкати комил доништа мешавад, ки иштирокчиёни он (шарикони комил) мутобиқи шартномаи байнашон имзошуда аз номи ширкат бо фаъолияти соҳибкорӣ машғул шуда, аз рӯи ӯҳдадорӣҳои он нисбати тамоми молу мулки ба онҳо тааллуқдошта масъулият бар дӯш доранд.

2. Шахс иштирокчии танҳо як ширкати комил буда метавонад.

3. Номи фирмавии ширкати комил бояд инҳоро дар бар гирифта бошад: номи (унвони)

ҳамаи иштирокчиёни он, инчунин калимаҳои «ширкати комил» ё номи (унвони) як ё якчанд иштирокчӣ бо илова кардани калимаҳои "ва компания" инчунин калимаҳои «ширкати комил».

Моддаи 73. Шартномаи таъсиси ширкати комил

1. Ширкати комил дар асоси шартномаи таъсис бунёд гардида, амал мекунад ва ин шартнома вазифаи оинномаи ширкати комилро низ анҷом медиҳад. Шартномаи таъсисиро ҳамаи иштирокчиёни он имзо мекунад.

2. Шартномаи таъсиси ширкати комил ғайр аз маълумоти дар қисми 2 моддаи 53 ҳамин Кодекс зикргардида, инчунин бояд шартҳоро дар бораи андоза ва таркиби фонди оинномавии (сармоия шариконаи) ширкат; дар бораи андоза ва тартиби тағйир додани ҳиссаи ҳар иштирокчӣ дар фонди оинномавӣ; дар бораи андоза, таркиб, мӯҳлат ва тартиби саҳмгузорию он; дар бораи масъулияти иштирокчиён барои вайрон кардани ўҳдадорихоии саҳмгузорию онро дар бар гирифта бошад.

Моддаи 74. Идоракунии ширкати комил

1. Идоракунии фаъолияти ширкати комил бо мувофиқаи тамоми иштирокчиён сурат мегирад. Дар шартномаи таъсис мумкин аст ҳолатҳое пешбинӣ карда шаванд, ки қарор бо аксарияти овози иштирокчиён қабул мегардад.

2. Агар дар шартномаи таъсис тартиби дигари муайян намудани шумораи овозҳои иштирокчиён пешбинӣ нагардида бошад, ҳар иштирокчии ширкати комил як овоз дорад.

3. Ҳар иштирокчии ширкат, сарфи назар аз он ки барои пешбурди корҳои умумӣ ваколатдор аст ё не, ҳақ дорад шахсан бо тамоми ҳуҷҷатҳои марбут ба пешбурди кори ширкат шинос шавад. Рад кардани чунин ҳуқуқ ё маҳдуд кардани он, аз ҷумла дар асоси созишномаи иштирокчиёни ширкат, эътибор надорад.

Моддаи 75. Идораи кори ширкати комил

1. Ҳар иштирокчии ширкати комил ҳуқуқ дорад, ки аз номи ширкат амал кунад, агар дар шартномаи таъсис муқаррар нагардида бошад, ки ҳамаи иштирокчиёни ширкат идораи корро якҷоя анҷом медиҳанд ё пешбурди кор ба иштирокчиёни алоҳида супурда шудааст. Дар сурати идораи муштараки корҳои ширкат аз ҷониби иштирокчиёни он, барои анҷоми ҳар аҳд ризоияти ҳамаи иштирокчиёни ширкат зарур аст.

Агар пешбурди кори ширкатро иштирокчиёни он ба зиммаи як ё баъзе иштирокчӣ гузошта бошанд, иштирокчиёни боқимонда барои аз номи ширкат анҷом додани аҳдҳо бояд ваколатномаи иштирокчи (иштирокчиён)-ро дошта бошанд, ки пешбурди корҳои ширкат ба зиммааш гузошта шудааст.

Дар муносибат бо шахсони сеюм ширкат ҳуқуқ надорад ба он ҳавола намояд, ҳолатҳои шартномаи таъсис ваколатҳои иштирокчиёни ширкатро маҳдуд мекунад, ба истиснои ҳолатҳои аз тарафи ширкат исботшаванда, ки шахси сеюм дар лаҳзаи анҷоми аҳдҳо медонист ё баръало мебоист донад, ки иштирокчии ширкат ҳуқуқи аз номи ширкат амалкарданро надошт.

2. Ваколати пешбурдани кори ширкат, ки ба як ё якчанд иштирокчиён дода шудааст, мумкин аст аз тарафи суд бо талаби як ё якчанд иштирокчиёни дигари ширкат, дар мавриди ҷой доштани асосҳои қиддӣ, аз ҷумла дар ҳолати аз тарафи шахси (шахсони) ваколатдор дағалона вайрон кардани ўҳдадорихоии он (онҳо) ё ба идора намудани кор қобилият надоштани он (онҳо) қатъ гардонидани шавад. Дар асоси қарори суд ба шартномаи таъсиси ширкат тағйироти зарурӣ ворид карда мешавад.

Моддаи 76. Ўҳдадорихоии иштирокчии ширкати комил

1. Иштирокчии ширкати комил вазифадор аст, ки мутобиқи шартҳои шартномаи таъсис дар фаъолияти он иштирок намояд.

2. Иштирокчии ширкати комил вазифадор аст, ки дар муддати як сол азрӯзм бақайдгирип давлатии ширкат сад фоизи саҳми худро ба фонди оинномавии ширкат гузаронад. (ҚҶТ аз 29.12.10с

№640). Дар сурати ичро накардани ин ӯҳдадорӣ, агар дар шартнома оқибатҳои дигаре пешбинӣ нагардида бошанд, иштирокчӣ вазифадор аст, ки ба ширкат зиёни расонидаро ҷуброн намояд.

3. Иштирокчии ширкати комил бе ризоияти иштирокчиёни боқимонда аз ном ва ба манфиати худ ё ба манфиати шахси сеюм барои анҷоми аҳдҳое, ки мушобеҳи аҳдҳои моҳияти фаъолияти ширкатро ташкилқунанда, ҳуқуқ надорад.

Дар сурати вайрон кардани ин қоида ширкат ҳақ дорад, ки бо хости худ аз чунин иштирокчӣ ҷуброни зиёни ба ширкат расонида ё ба ширкат супурдани тамоми ғоидаи аз чунин аҳдҳо бадастовардашро талаб намояд.

Моддаи 77. Тақсими ғоида ва зиёни ширкати комил

1. Агар дар шартномаи таъсис ё созишномаи дигари иштирокчиён тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, ғоида ва зиёни ширкати комил байни иштирокчиёнаш мутаносибан ба ҳиссаи онҳо дар фонди оинномавӣ тақсим карда мешавад. Созиши аз ғоида ё зиён бенасибгардондани ҳар кадоме аз иштирокчиёни ширкат, манъ аст.

2. Агар дар натиҷаи расидани зиён ба ширкат арзиши активҳои софи он аз андозаи фонди оинномавиаш камтар шавад, ғоидаи бадастовардаи он то замоне, ки арзиши **дороиҳои** нақд аз андозаи фонди оинномавӣ зиёдтар нашавад, байни иштирокчиён тақсим карда намешавад. (**ҚЧТ аз 29.12.10с №640**)

Моддаи 78. Масъулияти иштирокчиёни ширкати комил аз рӯи ӯҳдадориҳо

1. Иштирокчиёни ширкати комил байни худ муштаракона аз рӯи ӯҳдадориҳои ширкат бо тамоми молу мулки худ масъулияти иловагӣ доранд.

2. Иштирокчии ширкати комил, ки муассиси он намебошад, дар қатори дигар иштирокчиён аз рӯи ӯҳдадориҳои ба миён омада то ба ширкат дохил шуданаш баробари иштирокчиёни дигар масъулият дорад.

3. Иштирокчии аз ширкат хоричшуда аз рӯи ӯҳдадориҳои ширкат, ки то хоричшавии ӯ ба миён омадаанд, аз санаи тасдиқи ҳисобот дар бораи фаъолияти ширкат дар соли аз ширкат хорич шуданаш баробари иштирокчиёни боқимонда дар мӯҳлати се сол масъулият дорад.

4. Созишномаи иштирокчиёни ширкат дар бораи маҳдуд ё бартараф намудани масъулияти дар ҳамин модда пешбинигардида эътибор надорад.

Моддаи 79. Супурдани саҳми иштирокчӣ дар молу мулки ширкати комил

1. Иштирокчии ширкати комил ҳақ дорад бо ризоияти иштирокчиёни боқимондаи он саҳми худро дар молу мулки ширкат, ки ба саҳми ӯ дар фонди оинномавӣ мутобиқ аст, ё як қисми онро ба иштирокчии дигари ширкат ва ё шахси сеюм супорад.

2. Агар ҳисса (қисми ҳисса) ба шахси дигар супурда шавад, ба ин шахс пурра ё як қисми даҳлдори ҳуқуқи ба иштирокчии ҳиссаро (як қисми ҳиссаро) супурда тааллуқдошта мегузарад. Шахсе, ки ҳисса (қисми ҳисса) ба қ супурда шудааст, мувофиқи тартиби муқаррарнамудаи қисми 2 моддаи 78 ҳамин Кодекс аз рӯи ӯҳдадориҳои ширкат масъулият дорад.

3. Агар иштирокчии ширкат саҳми худро ба шахси дигар супорад, иштироки ӯ дар ширкат қатъ гардида, ин барои ӯ боиси оқибатҳое мегардад, ки дар қисми 3 моддаи 78 ҳамин Кодекс муқаррар шудаанд.

Моддаи 80. Рӯёнидани маблағ аз ҳиссаи иштирокчии молу мулки ширкати комил

Рӯёнидани маблағ аз ҳиссаи иштирокчии молу мулки ширкати комил аз рӯи қарзе, ки бо иштироки ӯ дар ширкати алоқаманд набуда (қарзи шахсӣ) танҳо дар сурате роҳ дода мешавад, ки агар молу мулки дигари ин иштирокчӣ барои пардохти қарзаш нокифоя бошад. Кредиторони чунин иштирокчӣ ҳақ доранд аз ширкати комил пардохти арзиши молу мулки ширкат, ки ба саҳми қарздор дар фонди оинномавӣ мувофиқ аст ё ҷудо кардани ин молу мулкро бо мақсади аз он рӯёнидани маблағ талаб намоянд. Қисми молу мулки ширкат, ки бояд ҷудо карда шавад ё арзиши он мувофиқи баланси дар лаҳзаи аз ҷониби кредиторон пешкаш гардидани талаб тартибдодашуда

муайян карда мешавад.

Дар сурати рӯенидани маблағ аз тамоми ҳиссаи иштирокчӣ аз молу мулки ширкати комил иштироки ӯ дар ширкат қатъ гардида, он боиси оқибатҳои дар қисми 3 моддаи 78 ҳамин Кодекс пешбинишуда мегардад.

Моддаи 81. Аз ҳайати ширкати комил баромадани иштирокчӣ

1. Иштирокчии ширкати комил ҳақ дорад, ки дар хусуси даст кашиданаш аз иштирок дар ширкат арз намуда, аз ҳайати он барояд.

Иштирокчӣ дар хусуси даст кашиданаш аз иштирок дар ширкати комиле, ки бе ишораи мӯҳлат таъсис гардидааст, бояд на камтар аз шаш моҳи то воқеан аз ҳайати ширкат баромаданаш арз намояд. Пеш аз мӯҳлат даст кашидан аз иштирок дар ширкати комили барои мӯҳлати муайян таъсисгардида танҳо бо сабаби узрнок иҷозат дода мешавад.

2. Созишномаи иштирокчиёни ширкат дар хусуси рад кардани ҳуқуқи аз ҳайати ширкат баромадан эътибор надорад.

Моддаи 82. Аз ҳайати ширкати комил хорич кардани иштирокчӣ

1. Дар сурати бедарак ғойб, ғайри қобили амал ё дорои қобилияти маҳдуди амал эътироф гардидани яке аз иштирокчиёни ширкати комил ӯ метавонад бо қарори яқдилонаи иштирокчиёни боқимонда аз ҳайати ширкат хорич карда шавад. Шахси ҳуқуқие, ки иштирокчии ширкат буда, нисбати он бо қарори суд иҷрои расму қоидаҳои азнавташкилдихӣ оғоз гардидаанд, метавонад ба ҳамин тартиб аз ҳайати ширкат хорич карда шавад.

2. Дар сурати ҷой доштани сабабҳои узрнок, аз ҷумла дағалона вайрон кардани ӯҳдадориҳо ё надоштани қобилияти ошкоргардидаи пешбурди оқилонаи кор иштирокчиёни ширкати комил ҳуқуқ доранд, ки бо тартиби судӣ аз ҳайати ширкат хорич кардани яке аз иштирокчиёнро бо қарори яқдилонаи иштирокчиёни боқимонда талаб намоянд.

3. Аз ҳайати ширкат хорич гардидани иштирокчӣ иштироки ӯро дар ширкат қатъ намуда, боиси оқибатҳои пешбинишудаи қисми 3 моддаи 78 ҳамин Кодекс мегардад.

Моддаи 83. Оқибати аз ҳайати ширкати комил баромадани иштирокчӣ

1. Агар дар шартномаи таъсис тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, ба иштирокчии аз ҳайати ширкати комил баромада арзиши қисми молу мулки ширкат, ки ба ҳиссаи ӯ дар сармоия муштарак мувофиқ аст, пардохта мешавад. Бо мувофиқаи байни иштирокчии аз ширкат баромада ва иштирокчиёни боқимонда пардохти арзиши молу мулк мумкин аст бо додани молу мулк дар шакли асл (натура) иваз карда шавад.

Қисми молу мулки ширкат, ки бояд ба иштирокчии аз ҳайати ширкат баромада дода шавад ё арзиши он, ба истиснои ҳолатҳои дар моддаи 80 ҳамин Кодекс пешбинигардида, аз рӯи баланс дар лаҳзаи баромадаи ӯ тартибодашаванда муайян карда мешавад.

2. Аз ҳайати ширкат баромадани иштирокчӣ иштироки ӯро дар ширкат қатъ намуда, боиси оқибатҳои пешбинишудаи қисми 3 моддаи 78 ҳамин Кодекс мегардад.

Моддаи 84. Ворисии ҳуқуқӣ дар ширкати комил

1. Дар сурати вафоти иштирокчии ширкати комил вориси ӯ танҳо бо розигии ҳамаи иштирокчиёни дигар метавонад ба ширкати комил шомил гардад.

2. Шахси ҳуқуқие, ки вориси ҳуқуқии шахси ҳуқуқии азнавташкилшудаи дар ширкати комил иштирокдошта мебошад, агар дар шартномаи таъсиси ширкат тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, сарфи назар аз ризояти иштирокчиёни ширкат ҳуқуқ дорад ба ширкат шомил гардад.

3. Меросхӯри (вориси ҳуқуқии) иштирокчии ширкати комили шомили ширкат нагардида аз рӯи ӯҳдадориҳои ширкат дар назди шахси сеюм, ки иштирокчии хоричгардида мутобики қисми 3 моддаи 78 ҳамин Кодекс масъулият медошт, дар доираи молу мулки ба ӯ меросмондаи иштирокчии хоричгардидаи ҷамъият масъулият дорад.

Моддаи 85. Барҳам додани ширкати комил

1. Ширкати комил бо сабабҳои дар моддаи 62 ҳамин Кодекс зикргардида, инчунин дар сурати боқӣ мондани танҳо як иштирокчӣ дар ширкат барҳам дода мешавад. Ин иштирокчӣ ҳуқуқ дорад, ки дар давоми шаш моҳи пас аз иштирокчии ягонаи ширкат шуданаш чунин ширкатро мувофиқи тартиби муқаррарнамудаи ҳамин Кодекс ба ҷамъияти хоҷагидорӣ табдил диҳад.

2. Дар ҳолатҳои аз ҳаёати ширкат баромадан ё вафот кардани ягон иштирокчии ширкати комил, аз ширкат хориҷ кардани яке аз онҳо, барҳам додани шахси ҳуқуқии дар ширкат иштироккунанда ё аз ҷониби кредиторони яке аз иштирокчиён рӯғидани маблағ аз қисми молу мулк, ки ба ҳиссаи ӯ дар фонди оинномавӣ мувофиқ аст, агар ин дар шартномаи таъсиси ширкат ё созишномаи иштирокчиёни боқимонда пешбинӣ гардида бошад, ширкат метавонад ба ҷаъолияти худ идома диҳад.

Моддаи 86. Ҳисоббаробаркунӣ ҳангоми аз ширкати комил баромадани иштирокчӣ

1. Ба иштирокчӣ, ки аз ҳаёати ширкати комил баромадааст ё аз он хориҷ карда шудааст, агар дар шартномаи таъсис тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, арзиши қисми молу мулки ширкат мутобиқи ҳиссаи ин иштирокчӣ дар фонди оинномавӣ пардохта мешавад. Бо мувофиқаи байни иштирокчии баромада ва иштирокчиёни боқимонда пардохти арзиши молу мулкро бо додани молу мулк дар шакли асл (натура) иваз кардан мумкин аст.

Дар сурати барҳам додани шахси ҳуқуқии дар ширкат иштироккунанда, ҳисоббаробаркунӣ аз ҷониби комиссияи дахлдори барҳамдиҳӣ анҷом дода мешавад.

Ба истиснои ҳолати пешбининамудаи моддаи 80 ҳамин Кодекс қисми молу мулки ширкате, ки бояд ба иштирокчии хориҷшуда дода шавад ё арзиши он аз рӯи баланси дар лаҳзаи хориҷшавии ӯ тартибдодашуда муайян карда мешавад.

2. Ҳисобу китоб бо меросхӯри шомили ширкат нагардидаи иштирокчии ширкати комил ва вориси шахси ҳуқуқӣ, ки иштирокчии ширкат буд, мутобиқи қисми 1 ҳамин модда анҷом дода мешавад.

3. Агар дар шартномаи таъсис ё созишномаи иштирокчиён тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, дар сурати аз ширкат хориҷ шудани яке аз иштирокчиён, ҳиссаи иштирокчиёни боқимонда дар фонди оинномавии ширкат мутаносибан зиёд мешавад.

3. ШИРКАТИ БА БОВАРВ АСОСЁФТА

Моддаи 87. Муқарроти асосӣ дар бораи ширкати ба боварӣ асосёфта

1. Ширкати ба боварӣ асосёфта (ширкати коммандитӣ) он ширкате доништа мешавад, ки дар он дар баробари иштирокчиёне, ки аз номи ширкат ҷаъолияти соҳибкориро ба амал бароварда, аз рӯи ӯҳдадорихои ширкат бо молу мулки худ масъулият доранд (шарикони комил), як ё якчанд иштирокчии саҳмгузоре (коммандистон) ҳастанд, ки таваккали зиёни марбут ба ҷаъолияти ширкатро дар доираи маблағи саҳмгузориашон бар ӯҳда дошта, дар татбиқи ҷаъолияти соҳибкорӣ аз ҷониби ширкат иштирок намекунанд.

2. Мавқеи шарикони комиле, ки дар ширкати ба боварӣ асосёфта иштирок доранд ва масъулияти онҳо аз рӯи ӯҳдадорихои ширкат мувофиқи қоидаҳои ҳамин Кодекс дар хусуси иштирокчиёни ширкати комил муайян карда мешавад.

3. Шахс танҳо дар як ширкати ба боварӣ асосёфта шарикони комил буда метавонад.

Иштирокчии ширкати комил шарикони комиле ширкати ба боварӣ асосёфта буда наметавонад.

Шарикони комил дар ширкати ба боварӣ асосёфта иштирокчии ширкати комил буда наметавонад.

4. Номи фирмавии ширкати ба боварӣ асосёфта бояд аз номи (номгӯи) ҳамаи шарикони комил ва калимаҳои "ширкати ба боварӣ асосёфта" ё "ширкати коммандитӣ" ва ё аз номи (номгӯи) на камтар аз як шарикони комил бо иловаи калимаҳои "ва шариконаш" ва калимаҳои "ширкати ба боварӣ асосёфта" ё "ширкати коммандитӣ" иборат бошад.

5. Нисбати ширкати ба боварӣ асосёфта қоидаҳои ҳамин Кодекс дар бораи ширкати комил ба ҳамон андозае истифода мешаванд, ки он хилофи қоидаҳои Кодекси мазкур дар хусуси ширкати ба боварӣ асосёфта набошад.

Моддаи 88. Шартномаи таъсиси ширкати ба боварӣ асосёфта

1. Ширкати ба боварӣ асосёфта дар асоси шартномаи таъсис бунёд гардида, фаъолият мекунад. Шартномаи таъсис аз ҷониби ҳамаи шарикони комил ба имзо расонида мешавад.

2. Шартномаи таъсиси ширкати ба боварӣ асосёфта ғайр аз маълумоти дар қисми 2 моддаи 53 ҳамин Кодекс зикргардида, инчунин бояд шартҳоро дар бораи андоза ва таркиби сармояи муштаракӣ ширкат; дар бораи андоза ва тартиби тағйир додани ҳиссаи ҳар яке аз шарикони комил дар сармояи муштарак; дар бораи андоза, таркиб, мӯҳлат ва тартиби саҳм гузоштаи онҳо, масъулияти онҳо барои вайрон кардани ўҳдадорихоӣ саҳмгузорӣ; дар бораи андозаи умумии саҳми гузоштаи саҳмгузоронро дар бар гирад.

Моддаи 89. Идораи ширкати ба боварӣ асосёфта ва пешбурди корҳои он

1. Фаъолияти ширкати ба боварӣ асосёфтаре шарикони комил идора мекунанд. Онҳо тартиби идора ва пешбурди кори чунин ширкатро аз ҷониби шарикони комили он тибқи қоидаҳои ҳамин Кодекс дар хусуси ширкати комил муқаррар менамоянд.

2. Саҳмгузорон ҳуқуқи иштирок карданро дар идора ва пешбурди корҳои ширкати ба боварӣ асосёфта надоранд ва аз номи он танҳо дар асоси ваколатнома амал карда метавонанд. Онҳо барои мавриди баҳс қарор додани амалҳои шарикони комил дар бобати идора ва пешбурди кори ширкат ҳуқуқ надоранд.

Моддаи 90. Ҳуқуқи ўҳдадорихоӣ саҳмгузори ширкати ба боварӣ асосёфта

1. Саҳмгузори ширкати ба боварӣ асосёфта вазифадор аст, ки ба сармояи муштарак саҳм гузорад. Гузоштани саҳмро шаҳодатномаи иштироки аз ҷониби ширкат ба саҳмгузор додашуда тасдиқ менамояд.

2. Саҳмгузори ширкати ба боварӣ асосёфта ҳуқуқ дорад, ки:

а) мувофиқи тартиби пешбиниамудаи шартномаи таъсис қисми фоидаи ширкатро барои ҳиссааш дар сармояи муштарак гирад;

б) бо ҳисоботу баланси ширкат шинос шавад;

в) баъди анҷоми соли молиявӣ аз ҳайати ширкат баромада, мувофиқи тартиби пешбиниамудаи шартномаи таъсис саҳми худро гирад;

г) ҳиссаи худро дар сармояи муштарак ё як қисми онро ба саҳмгузори дигар ё шахси сеюм диҳад.

Мувофиқи шартҳо ва тартиби пешбиниамудаи қисми 2 моддаи 100 ҳамин Кодекс саҳмгузорон нисбат ба шахси сеюм дар харидани ҳисса (қисми он) ҳуқуқи афзалиятнок доранд. Дар сурати тамоми ҳиссаи худро ба шахси дигар додани саҳмгузор иштироки ӯ дар ширкат қатъ мегардад.

Дар шартномаи таъсиси ширкати ба боварӣ асосёфта мумкин аст ба саҳмгузор ҳуқуқҳои дигаре пешбинӣ карда шавад.

Моддаи 91. Барҳам додани ширкати ба боварӣ асосёфта

1. Ширкати ба боварӣ асосёфта дар сурати хориҷ гардидани ҳамаи саҳмгузориҳои дар он иштирокдошта барҳам дода мешавад. Вале шарикони комил ҳуқуқ доранд, ки ширкати ба боварӣ асосёфтаре барҳам набода, онро ба ширкати комил табдил диҳанд.

Ширкати ба боварӣ асосёфта инчунин тибқи асосҳои барҳамдиҳии ширкати комил (моддаи 85) барҳам дода мешавад. Вале, агар дар ҳайати он ақаллан як шарикони комил ва як саҳмгузор монад, ширкати ба боварӣ асосёфта нигоҳ дошта мешавад.

2. Ҳангоми барҳамдиҳӣ, аз ҷумла муфлисшавии ширкати ба боварӣ асосёфта саҳмгузорон барои гирифтани саҳм аз молу мулки пас аз қонеъ гардонидани талаботи кредиторон боқимондаи

ширкат нисбат ба шарикони комил ҳуқуқи афзалиятнок доранд.

Агар дар шартномаи таъсис ё созишномаи шарикони комили саҳмгузoron тартиби дигаре муқаррар нагардида бошад, молу мулки пас аз ин боқимондаи ширкат дар байни шарикони комил ва саҳмгузoron мутобиқи ҳиссаи онҳо дар сармояи муштарак ширкат тақсим карда мешавад.

4. КОММАНДИТИ САҲҲОМВ (хориҷ карда шуд бо ҚҚТ аз 12. 05. 2007 № 247)

5. ЧАМЪИЯТИ ДОРОИ МАСЪУЛИЯТИ МАҲДУД

Моддаи 94. Муқаррароти асосӣ дар бораи чамъиятҳои дорои масъулияти маҳдуд

1. Чамъияти аз ҷониби як ё якчанд шахс таъсисгардидае чамъияти дорои масъулияти маҳдуд доништа мешавад, ки сармояи оинномавии он ба ҳиссаҳои баробар, ба андозаи муайяннамудаи ҳуҷҷатҳои таъсис тақсим шудааст. Иштирокчиёни чамъияти дорои масъулияти маҳдуд аз рӯи ўҳдадориҳои он масъулият надоранд ва зиёни таваккали марбут ба фаъолияти чамъиятро дар доираи арзиши саҳми гузошташон бар дӯш доранд.

Иштирокчиёни пурра саҳм нагузоштаи чамъият, аз рӯи ўҳдадориҳои он дар доираи арзиши қисми пардохтанашудаи саҳми ҳар иштирокчӣ масъулияти муштарак доранд.

2. Номи фирмавии чамъияти дорои масъулияти маҳдуд бояд номи чамъият ва иборати "дорои масъулияти маҳдуд"-ро дошта бошад.

3. Мавқеи ҳуқуқии чамъияти дорои масъулияти маҳдуд ва ҳуқуқи ўҳдадориҳои иштирокчиёни он бо ҳамин Кодекс ва қонун дар бораи чамъиятҳои дорои масъулияти маҳдуд муайян карда мешаванд.

Моддаи 95. Иштирокчиёни чамъияти дорои масъулияти маҳдуд

1. Шумораи иштирокчиёни чамъияти дорои масъулияти маҳдуд набояд аз сӣ нафар зиёд бошад. Дар акси ҳол, агар шумораи иштирокчиёни он то ҳадди муқарраргардида кам карда нашавад, он бояд дар давоми сол ба чамъияти саҳҳомӣ табдил ёбад ва баъди гузаштани ин мўҳлат бошад, бо тартиби судӣ бояд барҳам дода шавад.

2. Чамъияти дорои масъулияти маҳдуд чамъияти хочагидорӣи дигарро, ки аз як шахс иборат аст, ба сифати иштирокчии ягона дошта наметавонад.

Моддаи 96. Ҳуҷҷатҳои таъсиси чамъияти дорои масъулияти маҳдуд

1. Ҳуҷҷатҳои таъсиси чамъияти дорои масъулияти маҳдуд шартномаи таъсиси аз ҷониби муассисони он имзогардида ва оинномаи тасдиқнамудаи онҳо ба ҳисоб меравад. Агар чамъиятро як шахс таъсис диҳад, ҳуҷҷати таъсиси он оиннома мебошад.

2. Ҳуҷҷатҳои таъсиси чамъияти дорои масъулияти маҳдуд ғайр аз маълумоти дар қисми 2 моддаи 53 ҳамин Кодекс зикргардида, инчунин бояд шартҳои дар бораи андоза, таркиб, мўҳлат ва тартиби саҳмгузорӣи иштирокчиён, масъулияти онҳо барои вайрон кардани ўҳдадориҳо дар мавриди саҳмгузорӣ; дар бораи андозаи фонди оинномавии чамъият; дар бораи ҳайат ва салоҳияти мақомоти идораи чамъият ва тартиби қарор қабул кардани онҳо, аз ҷумла доир ба масъалаҳои, ки аз рӯи онҳо қарорҳо бо як овоз ё бо аксарияти мутлақи овозҳо қабул карда мешаванд, инчунин дигар маълумоти пешбининамудаи қонунро дошта бошанд.

Моддаи 97. Сармояи оинномавии чамъияти дорои масъулияти маҳдуд

1. Сармояи оинномавии чамъияти дорои масъулияти маҳдуд аз арзиши саҳмҳои иштирокчиёни он иборат аст.

Сармояи оинномавӣ андозаи ҳадди ақалли молу мулки чамъиятро муайян мекунад, ки манфиати кредиторони онро кафолат медиҳанд. Андозаи сармояи оинномавӣ аз маблағи муайяннамудаи қонун дар бораи чамъиятҳои дорои масъулияти маҳдуд камтар буда наметавонад.

2. Озод кардани иштирокчиёни чамъияти дорои масъулияти маҳдуд аз ўҳдадорӣи

сахмгузорӣ ба сармояи оинномавии ҷамъият, аз ҷумла бо роҳи ба ҳисоб гирифтани талабот ба ҷамъият роҳ дода намешавад.

3. Сармояи оинномавии ҷамъияти дорой масъулияти маздуд дар муддати як сол аз рӯзи бақайдгирии давлатии ҷамъият аз ҷониби иштирокчиёни он бояд пурра пардохта шавад. Дар сурати вайрон кардани ин ўҳдадорӣ ҷамъият бояд оид ба кам намудани сармояи оинномавии худ то андозаи воқеан пардохтшудаи он эълон кунад ва дар ин хусус тибқи тартиби муқарраршуда ба мақомоти анҷомдиҳандаи бақайдгирии давлатӣ барои ворид намудани маълумот ба Феҳристи ягонаи давлатии шахсони ҳуқуқӣ ва соҳибкоронп инфиродӣ ариза пшниход намояд ё дар бораи барҳамдиҳии ҷамъият қарор қабул кунад. (ҚҶТ аз 29.12.10с №640)

4. Агар баъди анҷоми соли дуум ва ҳар соли минбаъдаи молиявӣ арзиши **дороиҳои** нақди ҷамъияти дорой масъулияти маҳдуд нисбат ба сармояи оинномавӣ камтар гардад, ҷамъият вазифадор аст, ки дар хусуси кам кардани сармояи оинномавии худ эълон дошта, **дар ин бора тибқи тартиби муқарраршуда ба мақомоти анҷомдиҳандаи бақайдгирии давлатӣ барои ворид намудани маълумот ба Феҳристи ягонаи давлатии шахсони ҳуқуқӣ ва соҳибкорони инфиродӣ ариза пешниход намояд.** Дар сурати иҷро накардани ин ўҳдадорӣ ё камтар шудани арзиши дороиҳои ҷамъият аз андозаи ҳадди ақалли дар қонун муайяншудаи сармояи оинномавӣ, ҷамъият бояд барҳам дода шавад. (ҚҶТ аз 29.12.10с №640)

5. Кам кардани сармояи оинномавии ҷамъияти дорой масъулияти маҳдудро танҳо пас аз огоҳ сохтани тамоми кредиторони он иҷозат дода мешавад. Дар ин ҳолат кредиторон ҳуқуқ доранд, ки қатъ ё иҷрои пеш аз мўҳлати ўҳдадориҳои дахлдор ва ҷуброни зиёнашонро талаб намоанд.

6. Зиёд кардани сармояи оинномавии ҷамъият пас аз сахмгузориҳои пурраи тамоми иштирокчиёни он иҷозат дода мешавад.

7. Бо қарори маҷлиси умумии иштирокчиёни ҷамъияти дорой масъулияти маҳдуд, ки бо аксарияти овози аз се ду ҳиссаи тамоми иштирокчиёни ҷамъият қабул шудааст, мумкин аст ўҳдадориҳои онҳо дар мавриди мутаносибан ба ҳиссаҳояшон дар фонди оинномавии ҷамъият дохил намудани сахми иловагӣ муқаррар карда шавад.

Моддаи 98. Идораи ҷамъияти дорой масъулияти маҳдуд

1. Мақоми олии идораи ҷамъияти дорой масъулияти маҳдуд маҷлиси умумии иштирокчиёни он мебошад.

Дар ҷамъияти дорой масъулияти маҳдуд мақоми иҷроия (дастҷамъӣ ё инфиродӣ) таъсис дода мешавад, ки роҳбарии ҷориро ба фаъолияти он анҷом дода, ба маҷлиси умумии иштирокчиёни он ҳисобот медиҳад. Мақоми идораи инфиродии ҷамъият метавонад инчунин на аз ҷумлаи иштирокчиёни он низ интихоб гардад.

2. Салоҳияти мақомоти идораи ҷамъият, инчунин тартиби қарор қабул намудан ва аз номи ҷамъият амал кардани онҳо мутобиқи ҳамин Кодекс, қонун дар бораи ҷамъиятҳои дорой масъулияти маҳдуд ва оинномаи ҷамъият муайян карда мешавад.

3. Ба салоҳияти мустаснои маҷлиси умумии иштирокчиёни ҷамъияти дорой масъулияти маҳдуд инҳо дохил мешаванд :

а) тағйир додани оинномаи ҷамъият ва андозаи сармояи оинномавии он;

б) таъсис додани мақомоти иҷроияи ҷамъият ва пеш аз мўҳлат қатъ намудани ваколатҳои онҳо;

в) тасдиқ кардани ҳисоботи солони ва баланси муҳосибавии ҷамъият бо тақсимои фоидаю зиёни он;

г) қабул кардани қарор дар бораи азнавташкилдихӣ ё барҳамдиҳии ҷамъият;

д) интихоб намудани комиссияи тафтишотии ҷамъият.

Тибқи қонун дар бораи ҷамъиятҳои дорой масъулияти маҳдуд ба салоҳияти мустаснои маҷлиси умумӣ мумкин аст инчунин ҳалли масъалаҳои дигар низ мансуб доништа шавад.

Ҳалли масъалаҳои ба салоҳияти мустаснои маҷлиси умумии иштирокчиёни ҷамъият мансубро вай ба мақоми иҷроияи ҷамъият супурда наметавонад.

4. Ҷиҳати тафтиш ва тасдиқи дурустии ҳисоботи солони молиявии ҷамъияти дорой масъулияти маҳдуд ҷамъият ҳуқуқ дорад ҳар сол аудитори касбии бо ҷамъият ё иштирокчиёни он

манфиати молу мулкӣ надошта (аудитори беруна)-ро ҷалб намояд. Ҳисоботи солонаи молиявӣ инчунин метавонад бо талаботи ҳар яке аз иштирокчиёни он тафтиши аудиторӣ карда шавад.

Тартиби тафтиши аудитории фаъолияти ҷамъият тибқи қонун ва оинномаи ҷамъият муайян карда мешавад.

5. Аз ҷониби ҷамъият ба таъб расонидани маълумот дар бораи натиҷаи идораи корҳои он (ҳисоботи кушод) ба ғайр аз ҳолатҳои пешбининамудаи қонун дар бораи ҷамъиятҳои дорои масъулияти маҳдуд зарур нест.

Моддаи 99. Азнавташкилдихӣ ё барҳамдиҳии ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд

1. Ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд метавонад ба таври ихтиёрӣ бо қарори яқдилонаи иштирокчиёнаш аз нав ташкил ё барҳам дода шавад.

Асосҳои дигари азнавташкилдихӣ ва барҳамдиҳии ҷамъият, инчунин тартиби азнавташкилдихӣ ва барҳамдиҳии он бо ҳамин Кодекс ва қонунҳои дигар муайян карда мешаванд.

2. Ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд метавонад ба ҷамъияти саҳҳомӣ ё кооперативи истехсоли таъдил ёбад.

Моддаи 100. Ба шахси дигар гузаронидани ҳиссаи сармояи оинномавии ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд

1. Иштирокчии ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд ҳуқуқ дорад, ки ҳиссаи худро дар сармояи оинномавии ҷамъият ё як қисми онро ба як ё якчанд иштирокчии ҳамин ҷамъият фурушад ё ба тариқи дигар диҳад.

2. Агар дар оинномаи ҷамъият тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, иштирокчии ҷамъият метавонад ҳиссаи худро (қисми онро) ба шахси сеюм фурушад.

Иштирокчиёни ҷамъият мутаносибан ба андозаи ҳиссаи худ барои харидани ҳиссаи иштирокчӣ (қисми он) ҳуқуқи афзалиятнок доранд, ба шарте ки дар оинномаи ҷамъият ё созишномаи иштирокчиёни он тартиби дигари татбиқи ин ҳуқуқ пешбинӣ нагардида бошад. Агар иштирокчиёни ҷамъият дар давоми як моҳи огоҳӣ ёфтани он ё дар мӯҳлати дигари дар оинномаи ҷамъият ё созишномаи иштирокчиёни он пешбинигардида аз ҳуқуқи афзалиятноки худ истифода нанамоянд, ҳиссаи иштирокчӣ мумкин аст ба шахси сеюм фурухта шавад.

3. Агар мутобиқи оинномаи ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд ба шахси сеюм фурухтани ҳиссаи иштирокчӣ (қисми он) имконнопазир буда, иштирокчиёни дигари ҷамъият аз харидани он даст кашанд, ҷамъият вазифадор аст, ки ба иштирокчӣ арзиши воқеии онро бо пул ё молу мулк дар шакли асл (натура) пардозад.

4. То пурра пардохтани маблағи ҳиссаи иштирокчии ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд танҳо ҳамон қисмаш метавонад фурухта шавад, ки маблағи он қаблан пардохта шудааст.

5. Агар ҳиссаи иштирокчӣ (қисми он) аз ҷониби худи ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд харида шавад, ҷамъият вазифадор аст, ки дар мӯҳлат ва бо тартиби пешбининамудаи қонун дар бораи ҷамъиятҳои дорои масъулияти маҳдуд ва ҳуҷҷатҳои таъсиси ҷамъият онро ба иштирокчиёни дигар ё шахси сеюм фурушад ё мутобиқи қисмҳои 4 ва 5 моддаи 97 ҳамин Кодекс сармояи оинномавии худро кам кунад.

6. Ҳисса дар сармояи оинномавии ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд ба шарте ба ихтиёри меросхӯрони шаҳравандон ва ворисони ҳуқуқии шахси ҳуқуқии иштирокчиёни узви ҷамъият мегузарад, ки дар ҳуҷҷатҳои таъсиси ҷамъият танҳо бо розигии иштирокчиёни боқимондаи ҷамъият имконпазир будани чунин гузариш пешбинӣ нашуда бошад.

Ба гузаронидани ҳисса розӣ нашудани онҳо ҷамъиятро ўҳдадор месозад, ки мувофиқи тартиб ва шартҳои пешбининамудаи қонуни ҷамъиятҳои дорои масъулияти маҳдуд ва ҳуҷҷатҳои таъсиси ҷамъият ба меросхӯрони (ворисони ҳуқуқии) иштирокчӣ арзиши онро пардозад ё муносиби ҳамин арзиш моли асл (натура) диҳад.

Моддаи 101. Аз ҳайати ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд баромадани иштирокчӣ

Иштирокчии ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд, сарфи назар аз ризоиати иштирокчиёни

дигари чамъият, ҳуқуқи ҳар вақт аз ҳайати чамъият баромаданро дорад.

Моддаи 102. Рӯёнидани маблағ аз ҳисоби ҳиссаи иштирокчии молу мулки чамъияти дорои масъулияти маҳдуд

1. Рӯёнидани маблағ барои пардохти қарзи шахсии иштирокчӣ аз ҳисоби ҳиссаи ӯ дар молу мулки чамъият танҳо дар ҳолате роҳ дода мешавад, ки молу мулки дигари ин иштирокчӣ барои пӯшонидани қарз нокифоя бошад. Кредиторони чунин иштирокчӣ ҳақ доранд аз чамъияти дорои масъулияти маҳдуд мутобиқи саҳми қарздор дар фонди оинномавӣ пардохтани арзиши қисми молу мулки чамъият ё ҷудо кардани ин қисми молу мулкро бо мақсади рӯёнидани маблағ аз ҳисоби он талаб намоянд. Қисми молу мулки чамъият, ки бояд ҷудо карда шавад, ё арзиши он аз рӯи баланс, ё ки дар лаҳзаи пешниҳоди талаб аз ҷониби кредиторон тартиб додаанд, муайян карда мешавад.

2. Рӯёнидани маблағ аз ҳисоби тамоми ҳиссаи иштирокчии дар молу мулки чамъияти дорои масъулияти маҳдуд иштироки ӯро дар чамъият қатъ месозад.

Моддаи 103. Аз чамъияти дорои масъулияти маҳдуд хорич кардани иштирокчӣ

Агар иштирокчии чамъияти дорои масъулияти маҳдуд оинномаи чамъиятро дағалона вайрон карда, бо ҳамин ба манфиати он зиён оварда бошад, метавонад бо қарори маҷлиси умумии иштирокчиёни чамъият, ки бо аксарияти овози аз се ду ҳиссаи ҳамаи иштирокчиёнаш қабул шудааст, аз чамъият хорич карда шавад.

Нисбати қарори маҷлиси умумӣ дар бораи аз чамъият хорич кардани иштирокчӣ ба суд шикоят кардан мумкин аст.

Моддаи 104. Ҳисоббаробаркунӣ ҳангоми аз чамъияти дорои масъулияти маҳдуд хорич гардидани иштирокчӣ

1. Ба иштирокчиие, ки аз ҳайати чамъияти дорои масъулияти маҳдуд баромадааст ё хорич карда шудааст, мутобиқи ҳиссаи ӯ дар сармояи оинномавии чамъият бо усул ва дар мӯҳлати пешбининамудаи қонун дар бораи чамъиятҳои дорои масъулияти маҳдуд ё оинномаи чамъият арзиши қисми молу мулки чамъият пардохта мешавад.

Бо мувофиқаи иштирокчии хоричшаванда ва чамъият ё ба ивази пардохти арзиши молу мулк мумкин аст ҳуди молу мулк дар шакли асл (натура) иваз карда шавад.

Ба истиснои ҳолати дар моддаи 102 ҳамин Кодекс пешбинигардида қисми молу мулки чамъият, ки бояд ба иштирокчии хоричшаванда дода шавад, ё арзиши он аз рӯи баланс, ки дар лаҳзаи хоричшавии ӯ тартиб дода шудааст, муайян карда мешавад.

2. Агар ба сифати саҳм ба фонди оинномавии чамъияти дорои масъулияти маҳдуд ҳуқуқи истифодаи молу мулк пешниҳод шуда бошад, ин молу мулк ба иштирокчии аз чамъият хоричшаванда баргардонида мешавад. Дар ин сурат пастшавии арзиши чунин молу мулк бо сабаби истифодаи мӯҳтадили он ҷуброн карда намешавад.

3. Ҳисоб бо меросхӯри дар ҳайати чамъият набудаи иштирокчии чамъият ё вориси ҳуқуқии шахси ҳуқуқие, ки иштирокчии он аст, мутобиқи қоидаҳои ҳамин модда ба амал бароварда мешавад.

6. ЧАМЪИЯТИ ДОРОИ МАСЪУЛИЯТИ ИЛОВАГӢ

Моддаи 105. Муқаррароти умумӣ дар бораи чамъиятҳои дорои масъулияти иловагӣ

1. Чамъияти дорои масъулияти иловагӣ чамъияте дониста мешавад, ки аз ҷониби як ё чанд шахс таъсис гардида, фонди оинномавиаш мувофиқи андозаҳои дар ҳуҷҷатҳои таъсис муайянгардида ба ҳиссаҳо тақсим мешавад; иштирокчиёни чунин чамъият аз рӯи ўҳдадорихои он бо молу мулки худ ба андозаи дар ҳуҷҷатҳои таъсиси чамъият муайянгардидаи барои ҳамашон баробари арзиши саҳми гузошташон масъулияти муштарак иловагӣ доранд. Агар дар ҳуҷҷатҳои таъсиси чамъият тартиби дигари тақсими масъулият пешбинӣ нагардида бошад, дар сурати муфлисшавии яке аз иштирокчиён масъулияти ӯ аз рӯи ўҳдадорихои чамъият байни

иштирокчиёни боқимонда мутаносибан ба саҳмҳояшон тақсим карда мешавад.

2. Номи фирмавии ҷамъияти дорои масъулияти иловагӣ бояд номи ҷамъият, инчунин ибораи «дорои масъулияти иловагӣ»-ро дар бар гирад.

3. Нисбати ҷамъияти дорои масъулияти иловагӣ қоидаҳои ҳамин Кодекс дар бораи ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд истифода мешаванд, зеро дар ҳамин модда қоидаҳои дигаре пешбинӣ нагардидаанд.

7. ҶАМЪИЯТИ САҲҲОМВ

Моддаи 106. Муқаррароти асосӣ дар бораи ҷамъияти саҳҳомӣ

1. Ҷамъияти саҳҳомӣ ҷамъияте доништа мешавад, ки фонди оинномавии он ба миқдори муайяни саҳмияҳо тақсим шудааст; иштирокчиёни ҷамъияти саҳҳомӣ (саҳмдорон) аз рӯи ўҳдадорихои он масъулият надоранд ва зиёни таваккали марбут аз фаъолияти ҷамъиятро ба андозаи арзиши саҳмияҳои ба онҳо тааллуқдошта ба зимма мегиранд.

Саҳмдороне, ки арзиши саҳмияҳоро пурра напардохтаанд, аз рӯи ўҳдадорихои ҷамъияти саҳҳомӣ дар доираи қисми пардохтанашудаи арзиши саҳмияҳояшон масъулияти муштарақ доранд.

2. Номи фирмавии ҷамъияти саҳҳомӣ бояд номи он ва ишораи саҳҳомӣ будани ҷамъиятро дар бар гирифта бошад.

3. Мавқеи ҳуқуқии ҷамъияти саҳҳомӣ ва ҳуқуқи ўҳдадорихои саҳмдорон мутобиқи ҳамин Кодекс ва Қонуни Љумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҷамъиятҳои саҳҳомӣ» муайян карда мешавад.

Хусусиятҳои мавқеи ҳуқуқии ҷамъиятҳои саҳҳомие, ки бо роҳи хусусигардонии корхонаҳои давлатӣ таъсис ёфтаанд, инчунин бо қонуни хусусигардонии ин корхонаҳо муайян карда мешаванд.

Моддаи 107. Ҷамъияти саҳҳомии кушода

1. Ҷамъияти саҳҳомие, ки иштирокчиёнаш саҳмияҳои худро бе ризояти саҳмдорони дигар бегона карда метавонад, ҷамъияти саҳҳомии кушода эътироф мегардад. Чунин ҷамъияти саҳҳомӣ ҳуқуқ дорад, ки мутобиқи шартҳои муқаррарнамудаи қонун ва санади дигари ҳуқуқӣ обунаи озоди саҳмияҳои мебаровардааш ва фурӯши озоди онҳоро амалӣ гардонад.

2. Ҷамъияти саҳҳомии кушода ҳар сол ҳисоботи солона, баланси муҳосибавӣ ва ҳисоби фоидаю зиёнро барои маълумоти умум нашр мекунад.

Моддаи 108. Ҷамъияти саҳҳомии пӯшида

1. Ҷамъияти саҳҳомие, ки саҳмияҳои он танҳо байни муассисонаш ё доираи шахси дигари пешакӣ муайян тақсим мешаванд, ҷамъияти саҳҳомии пӯшида доништа мешавад. Чунин ҷамъият барои обунаи озоди саҳмияҳои мебаровардааш ва ё ба тариқи дигар ба доираи номаҳдуди ашхос ҷиҳати харид пешниҳод кардани онҳо ҳуқуқ надорад.

Саҳмдорони ҷамъияти саҳҳомии пӯшида дар харидани саҳмияҳои аз ҷониби саҳмдорони дигари ин ҷамъият фурӯхташаванда ҳуқуқи афзалиятнок доранд.

2. Шумораи иштирокчиёни ҷамъияти саҳҳомии пӯшида набояд аз шумораи муқаррарнамудаи қонун дар бораи ҷамъиятҳои саҳҳомӣ бештар бошад, дар акси ҳол он бояд дар давоми як сол ба ҷамъияти саҳҳомии кушода табдил дода шавад ва агар пас аз гузаштани ин мӯҳлат шумораи онҳо то ҳадди муқаррарнамудаи қонун кам нашавад, бояд аз тариқи суд барҳам дода шавад.

3. Дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонуни ҷамъиятҳои саҳҳомӣ ҷамъияти саҳҳомии пӯшида метавонад барои ба маълумоти умум ба таъб расонидани ҳуҷжатҳои дар қисми 2 моддаи 107 ҳамин Кодекс зикргардида вазифадор карда шавад.

Моддаи 109. Таъсиси ҷамъияти саҳҳомӣ

1. Муассисони ҷамъияти саҳҳомӣ байни худ шартномае мебанданд, ки тартиби фаъолияти якҷояро оид ба таъсиси ҷамъият анҷом додани онҳо, андозаи сармояи оинномавии ҷамъият, навъҳои саҳмияҳои баровардамешуда ва тартиби паҳн кардани онҳо, инчунин шартҳои дигари

пешбиниnamудаи қонунро дар бораи ҷамъиятҳои саҳҳомӣ муайян менамояд.

Шартномаи таъсиси ҷамъияти саҳҳомӣ ба таври хаттӣ баста мешавад.

2. Муассисони ҷамъияти саҳҳомӣ аз рӯи ўҳдадориҳои то бақайдгирии ҷамъият бамиёномада масъулияти муштарак доранд.

Ҷамъият аз рӯи ўҳдадориҳои муассисон, ки бо таъсиси он алоқаманданд, танҳо дар сурате масъулият бар дӯш дорад, ки амали онҳо минбаъд аз ҷониби маҷлиси умумии саҳҳдорон маъқул доништа шавад.

3. Ҳуҷҷати таъсиси ҷамъияти саҳҳомӣ оинномаи аз ҷониби муассисон тасдиқгардидаи он мебошад.

Оинномаи ҷамъияти саҳҳомӣ ғайр аз маълумоти дар қисми 2 моддаи 53 ҳамин Кодекс зикргардида, инчунин бояд шартҳоро дар бораи навъҳои саҳҳияҳои мебаровардаи ҷамъият, арзиши номиналӣ ва миқдори онҳо; дар бораи андозаи сармояи оинномавии ҷамъият; ҳуқуқи саҳҳдорон; дар бораи ҳайат ва салоҳияти мақомоти идораи ҷамъият ва тартиби қарор қабул кардани онҳо, аз ҷумла доир ба масъалаҳои, ки аз рӯи онҳо қарор яқдилона ё бо аксарияти қулли овозҳо қабул мешавад, дар бар гирифта бошад. Дар оинномаи ҷамъияти саҳҳомӣ инчунин бояд маълумоти дигари пешбиниnamудаи қонун дар бораи ҷамъиятҳои саҳҳомӣ дарҷ гардида бошад.

4. Тартиби анҷом додани амалҳои дигар дар мавриди таъсиси ҷамъияти саҳҳомӣ, аз ҷумла салоҳияти маҷлиси муассисон бо қонун дар бораи ҷамъиятҳои саҳҳомӣ муайян карда мешавад.

5. Дар сурати тамоми саҳҳияҳоро харидани як саҳҳдор, ҷамъияти саҳҳомӣ метавонад аз ҷониби як шахс таъсис дода шавад ё аз як шахс иборат бошад. **Маълумот дар ин бора бояд дар оинномаи ҷамъият ва Феҳристи ягонаи давлатии шахсони ҳуқуқӣ ва соҳибкорони инфиродӣ дарҷ гардида, барои ба иттилои умум расонидан нашр гардад. (ҚҶТ аз 29.12.10с №640)**

Моддаи 110. Сармояи оинномавии ҷамъияти саҳҳомӣ

1. Сармояи оинномавии ҷамъияти саҳҳомӣ аз арзиши номиналии саҳҳияҳои аз ҷониби саҳҳдорон харидашудаи ҷамъият мурағаб мегардад.

Сармояи оинномавии ҷамъият андозаи ҳадди ақалли молу мулки ҷамъиятро муайян мекунад, ки манфиати кредиторони онро кафолат медиҳад. Он аз андозаи пешбиниnamудаи қонун дар бораи ҷамъиятҳои саҳҳомӣ камтар буда наметавонад.

2. Аз вазифаи пардохти арзиши саҳҳияҳои ҷамъият озод кардани саҳҳдорон, инчунин бо роҳи баҳисобгирии талабот ба ҷамъият аз ин вазифа озод кардани ӯ роҳ дода намешавад.

3. Обунаи озод ба саҳҳияҳои ҷамъияти саҳҳомӣ то лаҳзаи пардохти пурраи сармояи оинномавии он роҳ дода намешавад. Ҳангоми таъсиси ҷамъияти саҳҳомӣ тамоми саҳҳияҳои он бояд байни муассисон тақсим карда шавад.

4. Агар баъди ба охир расидани соли дуюм ва ҳар соли минбаъдаи молиявӣ арзиши дороии софи ҷамъияти саҳҳомӣ аз сармояи оинномавӣ камтар гардад, ҷамъият вазифадор аст, ки дар хусуси кам кардани сармояи оинномавии худ то андозае, ки аз арзиши дороиҳои софи он зиёд намебошад, эълон кунад ва дар ин бора тибқи тартиби муқарраршуда ба мақомоти анҷомдихандаи бақайдгирии давлатӣ барои ворид намудани маълумот ба Феҳристи ягонаи давлатии шахсони ҳуқуқӣ ва соҳибкорони инфиродӣ ариза пешниҳод намояд. Дар сурати иҷро нагардидани ўҳдадориҳои мазкур ва ё агар арзиши дороиҳои софи ҷамъият аз андозаи ҳадди ақалли дар қонун муайянгардидаи сармояи оинномавӣ камтар гардад, ҷамъият бояд барҳам дода шавад. (ҚҶТ аз 29.12.10с №640)

5. Дар қонун ё оинномаи ҷамъият мумкин аст маҳдудиятҳои миқдор, арзиши номиналии умумии саҳҳияҳо ё миқдори ҳадди аксари овозҳои як саҳҳдор муқаррар карда шаванд.

Моддаи 111. Зиёд кардани сармояи оинномавии ҷамъияти саҳҳомӣ

1. Ҷамъияти саҳҳомӣ ҳуқуқ дорад, ки бо қарори маҷлиси умумии саҳҳдорон сармояи оинномавиरो бо роҳи баланд бардоштани арзиши номиналии саҳҳияҳо ё баровардани саҳҳияҳои иловагӣ зиёд кунад.

2. Зиёд кардани сармояи оинномавии ҷамъияти саҳҳомӣ пас аз пардохти пурраи арзиши он иҷозат дода мешавад. Зиёд кардани сармояи оинномавии ҷамъият барои пӯшонидани зиёни ба он

расонидашуда роҳ дода намешавад.

3. Дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун дар бораи ҷамъиятҳои саҳҳомӣ, дар оинномаи ҷамъият мумкин аст ҳуқуқи афзалиятноки саҳмдорони саҳмияҳои оддӣ (муқаррарӣ) ё саҳмияҳои дигари овоздиҳанда дар мавриди харидани саҳмияҳои иловагӣ, ки ҷамъият мебарорад, муқаррар гардад.

Моддаи 112 Кам кардани сармояи оинномавии ҷамъияти саҳҳомӣ

1. Ҷамъияти саҳҳомӣ ҳуқуқ дорад, ки бо қарори маҷлиси умумии саҳмдорон бо роҳи кам кардани арзиши номиналии саҳмияҳо ё харидани як қисми саҳмияҳо бо мақсади ихтисори миқдори умумии онҳо сармояи оинномавиرو кам кунад.

Кам кардани сармояи оинномавӣ баъди бо тартиби муқаррарнамудаи қонун дар бораи ҷамъиятҳои саҳҳомӣ огоҳ кардани ҳамаи кредиторони он роҳ дода мешавад. Дар айни замон кредиторони ҷамъият ҳуқуқ доранд талаб намоянд, ки ҷамъият ўҳдадорихои дахлдори онро пеш аз мўҳлат қатъ ё иҷро карда, маблағи зиёро ба онҳо ҷуброн намояд.

2. Кам кардани сармояи оинномавии ҷамъияти саҳҳомӣ бо роҳи харидан ва пўшонидани қисми саҳмияҳо ба шарте роҳ дода мешавад, ки чунин имконият дар оинномаи ҷамъият пешбинӣ гардида бошад.

3. Дар натиҷаи фонди оинномавиرو аз андозаи ҳадди ақалли дар қонун муайяншуда (қисми 1 моддаи 110) камтар кардани ҷамъияти саҳҳомӣ он барҳам меҳўрад.

Моддаи 113. Маҳдудиятҳо дар мавриди баровардани коғазҳои қиматнок ва пардохти дивидендҳои ҷамъияти саҳҳомӣ

1. Ҳиссаи саҳмияҳои имтиёзнок дар ҳаҷми умумии сармояи оинномавии ҷамъияти саҳҳомӣ набояд аз 25 фоиз зиёд бошад.

2. Ҷамъияти саҳҳомӣ пас аз пардохти пурраи сармояи оинномавӣ барои баровардани вомбарг ба маблағи на бештар аз андозаи сармояи оинномавӣ ё андозаи таъминоти бо ин мақсад ба ҷамъият пешниҳодкардаи шахси сеюм баъди пурра додани маблағи сармояи оинномавӣ ҳуқуқ дорад. Дар сурати набудани таъминот баровардани вомбарг танҳо пас аз се соли фаъолияти ҷамъияти саҳҳомӣ ва ба шарти то ин вақт дуруст тасдиқ кардани ду баланси солонаи ҷамъият мумкин аст.

3. Ҷамъияти саҳҳомӣ дар ҳолатҳои зерин ҳуқуқи эълон кардану пардохтани дивидендро надорад:

- то пардохти пурраи тамоми сармояи оинномавӣ;

- агар арзиши дороиҳои ҷамъияти саҳҳомӣ аз сармояи оинномавӣ ва фонди эҳтиётии он камтар бошад ё дар натиҷаи пардохти дивидендҳо аз андозаи онҳо камтар гардад.

Моддаи 114. Идоракунии дар ҷамъияти саҳҳомӣ

1. Мақоми олии идораи ҷамъияти саҳҳомӣ маҷлиси умумии саҳмдорони он мебошад.

Ба салоҳияти мустасноӣ маҷлиси умумии саҳмдорон инҳо дохил мешаванд:

а) тағйир додани оинномаи ҷамъият, аз ҷумла тағйир додани андозаи сармояи оинномавии он;

б) интихоб намудани аъзои шўрои директорон (шўрои нозирон) ва комиссияи тафтишотӣ (ревизорӣ)-и ҷамъият ва пеш аз мўҳлат қатъ намудани ваколати онҳо;

в) таъсис додани мақомоти иҷроияи ҷамъият ва пеш аз мўҳлат қатъ намудани ваколати онҳо, ба шарте ки дар оинномаи ҷамъият ҳалли ин масъалаҳо ба салоҳияти шўрои директорон (шўрои нозирон) мансуб доништа нашуда бошад;

г) тасдиқ намудани ҳисоботи солона, балансҳои муҳосибавӣ, ҳисоби фоидаю зиёни ҷамъият ва тақсими фоидаю зиёни он;

д) қарор дар бораи азнавташкилдихӣ ё барҳамдиҳии ҷамъият.

Тибқи қонун дар бораи ҷамъиятҳои саҳҳомӣ ба салоҳияти маҷлиси умумии саҳмдорон инчунин мумкин аст ҳалли масъалаҳои дигар мансуб доништа шавад.

Ҳалли масъалаҳои тибқи қонун ба салоҳияти мустаснои маҷлиси умумии саҳмдорон мансуб доништашударо он ба мақомоти иҷроияи ҷамъият супурда наметавонад.

2. Дар ҷамъияте, ки шумораи саҳмдоронаш аз панҷоҳ нафар бештар аст, шӯрои директорон (шӯрои нозирон) таъсис дода мешавад.

Мутобиқи қонун дар бораи ҷамъиятҳои саҳҳомӣ, дар сурати таъсиси шӯрои директорон (шӯрои нозирон) дар оинномаи ҷамъият бояд салоҳияти мустаснои он муайян карда шавад. Ҳалли масъалаҳоеро, ки тибқи оиннома ба салоҳияти мустаснои шӯрои директорон (шӯрои нозирон) мансуб доништа шудаанд, он ба мақомоти иҷроияи ҷамъият супорида наметавонад.

3. Мақоми иҷроияи ҷамъият метавонад дастҷамъӣ (раёсат, маъмурият) ё инфиродӣ (директор, директории генералӣ) бошад. Вай ба фаъолияти ҷорӣ ҷамъият роҳбарӣ карда, ба шӯрои директорон (шӯрои нозирон) ва маҷлиси умумии ҷамъият ҳисобот медиҳад.

Ҳалли тамоми масъалаҳои, ки салоҳияти тибқи қонун ё оинномаи ҷамъият муайянгардидаи дигар мақомоти идораи ҷамъиятро ташкил намекунад, ба салоҳияти мақоми иҷроияи ҷамъият мансуб аст.

Бо қарори маҷлиси умумии саҳмдорон ваколатҳои мақоми иҷроияи ҷамъият мумкин аст тибқи шартнома ба дигар ташкилоти тижоратӣ ё соҳибкори инфиродӣ (мудир) супурда шаванд.

4. Салоҳияти мақомоти идораи ҷамъияти саҳҳомӣ, инчунин тартиби қабул кардани қарор ва аз номи ҷамъият амал кардани онҳо мутобиқи ҳаминаи Кодекс, қонун дар бораи ҷамъиятҳои саҳҳомӣ ва оинномаи ҷамъият муайян карда мешаванд.

5. Ҷамъияти саҳҳомие, ки мутобиқи ҳаминаи Кодекс ё қонун дар бораи ҷамъиятҳои саҳҳомӣ ба нашри ҳуҷҷатҳои дар қисми 2 моддаи 107 ҳаминаи Кодекс зикргардида барои маълумоти умум вазифадор аст, бояд барои тафтиш ва тасдиқи дурустии ҳисоботи солони молиявӣ ҳар сол аудиторӣ касбиеро ҷалб намояд, ки бо ҷамъият ё иштирокчиёни он манфиатҳои моддӣ надорад.

Фаъолияти ҷамъияти саҳҳомӣ, аз ҷумла ҷамъияти саҳҳомие, ки барои нашри ҳуҷҷатҳои зикргардида ба маълумоти умум вазифадор нест, бо талаби саҳмдороне, ки ҳиссаи умумиашон дар сармояи оинномавӣ даҳ фоиз ё зиёда аз онро ташкил медиҳад, бояд ҳар вақт тафтиши аудиторӣ карда шавад.

Тартиби гузаронидани тафтиши аудиторӣ ҷамъияти саҳҳомӣ тибқи қонун ва оинномаи ҷамъият муайян карда мешавад.

Моддаи 115. Азнавташкилдихӣ ва барҳамдиҳии ҷамъияти саҳҳомӣ

1. Ҷамъияти саҳҳомӣ бо қарори маҷлиси умумии саҳмдорон метавонад ихтиёран аз нав ташкил ё барҳам дода шавад.

Асосу тартиби дигари азнавташкилдихӣ ва барҳамдиҳии ҷамъияти саҳҳомӣ бо ҳаминаи Кодекс ва қонунҳои дигар муайянкарда мешавад.

2. Ҷамъияти саҳҳомӣ метавонад ба ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд ё кооперативи истехсоли табдил дода шавад.

8. ҶАМЪИЯТҲОИ ФАРЪВ ВА ВОБАСТА

Моддаи 116. Ҷамъияти хоҷагидорӣ фаръӣ

1. Агар дигар ҷамъият ё ширкати хоҷагидорӣ (асосӣ) бо сабаби иштироки афзалиятноки худ дар сармояи оинномавӣ он ё мутобиқи шартномаи байни онҳо ва ё ба тариқи дигар имконияти муайян намудани қарорҳои аз ҷониби ҷунин ҷамъият қабулшавандаро дошта бошад, ҷамъияти хоҷагидорӣ фаръӣ доништа мешавад.

2. Ҷамъияти фаръӣ барои қарзҳои ҷамъият (ширкат)-и асосӣ масъулият надорад.

Ҷамъият (ширкат)-и асосие, ки ҳуқуқи ба ҷамъияти фаръӣ, аз ҷумла тибқи шартнома ба он додани дастурҳои барояш ҳатмиро дорад, аз рӯи аҳдҳое, ки ҷамъияти фаръӣ бо мақсади иҷрои ҷунин дастурҳо анҷом медиҳад, ба ин ҷамъият масъулияти муштарак дорад.

Дар сурати бо ғуноҳи ҷамъият (ширкат)-и асосӣ муфлис шудани ҷамъияти фаръӣ, ҷамъият (ширкат)-и асосӣ аз рӯи қарзҳои он масъулияти иловагӣ дорад.

3. Агар дар қонуни дар бораи ҷамъиятҳои хоҷагидорӣ тартиби дигаре муқаррар нагардида

бошад, иштирокчиён (саҳомдорон)-и ҷамъияти фаръӣ ҳуқуқ доранд, ки аз ҷамъият (ширкат)-и асосӣ ҷуброни зиёни бо гуноҳи он ба ҷамъияти фаръӣ расидаро талаб намоянд.

Моддаи 117. Ҷамъияти хоҷагидорӣ вобаста

1. Агар ҷамъияти дигар (бартаридошта, иштироккунанда) бештар аз 20 фоизи саҳмияҳои овоздиҳандаи ҷамъияти саҳҳомӣ ё 20 фоизи сармояи оинномавии ҷамъияти дорои масъулияти маҳдудро дошта бошад, ҷамъияти хоҷагидорӣ вобаста эътироф мешавад.

2. Ҷамъияти хоҷагидорӣ, ки зиёда аз 20 фоизи саҳмияҳои овоздиҳандаи ҷамъияти саҳҳомӣ ё 20 фоизи сармояи оинномавии ҷамъияти дорои масъулияти маҳдудро харидааст, мувофиқи тартиби пешбининамудаи қонунҳо бояд дар бораи ҷамъиятҳои хоҷагидорӣ дар ин хусус бетаъхир маълумот нашр намояд.

3. Ҳақди иштироки мутақобилаи ҷамъиятҳои хоҷагидорӣ дар сармояи оинномавии якдигар ва миқдори овозхое, ки яке аз чунин ҷамъиятҳо дар маҷлиси умумии иштирокчиён ё саҳмдорони ҷамъияти дигар истифода карда метавонад, бо қонун муайян карда мешавад.

§3. КООПЕРАТИВҲОИ ИСТЕҲСОЛВ

Моддаи 118. Мафҳуми кооперативи истеҳсолӣ

1. Кооперативи истеҳсолӣ (артел) иттиҳоди ихтиёрии шаҳрвандон дар асоси узвият барои фаъолияти муштараки истеҳсолӣ ё дигари хоҷагидорӣ (истеҳсол, коркард, фурӯши маҳсулоти саноатӣ, кишоварзӣ ва маҳсулоти дигар, иҷрои корҳо, савдо, хизматрасонии маишӣ, хизматрасонии дигар) эътироф мегардад, ки ба иштироки шахсии меҳнатӣ ва дигар тарзи иштирок, инчунин аз ҷониби аъзо (иштирокчиён)-и он муттаҳид сохтани аъзоҳаққии саҳмии молу мулкӣ асос меёбад. Дар қонун ва ҳуҷҷатҳои таъсиси кооперативи истеҳсолӣ иштироки шахси ҳуқуқӣ дар фаъолияти он пешбинӣ шуда метавонад. Кооперативи истеҳсолӣ ташкилоти тичоратӣ мебошад.

2. Аъзои кооперативи истеҳсолӣ аз рӯи ўҳдадориҳои кооператив ба андоза ва мувофиқи тартиби пешбининамудаи қонун дар бораи кооперативҳои истеҳсолӣ ва оинномаи кооператив масъулияти иловагӣ доранд.

3. Номи фирмавии кооператив бояд номи он ва калимаҳои "кооперативи истеҳсолӣ" ё "артел"-ро дар бар гирифта бошад.

4. Мавқеи ҳуқуқии кооперативҳои истеҳсолӣ ва ҳуқуқи ўҳдадориҳои аъзои онҳо мутобиқи ҳамин Кодекс ва қонун дар бораи кооперативҳои истеҳсолӣ муайян карда мешаванд.

Моддаи 119. Таъсиси кооперативҳои истеҳсолӣ

1. Ҳуҷҷати таъсиси кооперативи истеҳсолӣ оинномаи тасдиқнамудаи маҷлиси умумии аъзои он мебошад.

2. Оинномаи кооператив ғайр аз маълумоти дар қисми 2 моддаи 53 ҳамин Кодекс пешбининамуда бояд инчунин шартҳои зеринро дар бар гирифта бошад: дар бораи андозаи саҳмпулии аъзои кооператив; дар бораи ҳайат ва тартиби саҳмпулиро супурдани аъзои кооператив ва масъулияти онҳо барои риоя накардани ўҳдадорӣ дар мавриди супурдани саҳмпулӣ; дар бораи хусусият ва тартиби иштироки меҳнати аъзои он дар фаъолияти кооператив ва масъулияти онҳо барои риоя накардани ўҳдадорӣ дар мавриди иштироки шахсии меҳнатӣ; дар бораи тартиби тақсим намудани фоида ва зиёни кооператив; дар бораи андоза ва шартҳои масъулияти иловагии аъзои он барои қарзҳои кооператив; дар бораи ҳайат ва салоҳияти мақомоти идораи кооператив ва тартиби қарор қабул кардани он, аз ҷумла оид ба масъалаҳои, ки доир ба онҳо қарор яқдилона ё бо аксарияти қулли овозҳо қабул карда мешавад.

3. Шумораи аъзои кооператив набояд камтар аз панҷ нафар бошад.

Моддаи 120. Молу мулкҳои кооперативи истеҳсолӣ

1. Молу мулке, ки моликияти кооперативи истеҳсолӣ аст, мутобиқи оинномаи кооператив ба саҳмҳои аъзои он тақсим карда мешавад.

Тибқи оинномаи кооператив мумкин аст муқаррар карда шавад, ки қисми муайяни молу мулки ба кооператив тааллуқдошта фондҳои тақсимнашаванда буда, онҳо барои мақсадҳои муайяннамудаи оиннома истифода мешаванд.

Қарори таъсис намудани фондҳои тақсимнашавандаро, агар дар оинномаи кооператив тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, аъзои кооператив яқдилона қабул мекунад.

2. Узви кооператив вазифадор аст, ки дар муддати як сол аз рӯзи бақайдгирии давлатии кооператив сад фоизи саҳмпулии худро супорад. (ҚЧТ аз 29.12.10с №640)

3. Кооператив барои баровардани саҳмияҳо ҳуқуқ надорад.

4. Агар дар қонун ё оинномаи кооператив тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, фоидаи кооператив дар байни аъзояш мутобиқи иштироқи меҳнати онҳо тақсим карда мешавад.

Молу мулке, ки пас аз барҳам додани кооператив ва қонеъ гардонидани талаботи кредиторони он боқӣ мемонад, низ ба ҳамин тартиб тақсим карда мешавад.

Моддаи 121. Идоракунии дар кооперативи истехсолӣ

1. Мақоми олии идораи кооператив маҷлиси умумии аъзои он мебошад.

Дар кооперативе, ки шумораи аъзояш зиёда аз панҷоҳ нафар мебошад, метавонад шӯрои нозирон таъсис дода шавад, ки он ба фаъолияти мақомоти иҷроияи кооператив назорат мекунад.

Мақомоти иҷроияи кооператив раёсат ё раиси он мебошад. Онҳо ба фаъолияти ҳамарӯзаи кооператив роҳбарӣ карда, ба шӯрои нозирон ва маҷлиси умумии аъзои кооператив ҳисоботдиҳанда мебошад.

Шӯрои нозирон ва раёсати кооператив, инчунин раиси кооператив танҳо аъзои кооператив буда метавонад. Узви кооператив дар як вақт узви шӯрои нозирон ва узви раёсат ё раиси кооператив буда наметавонад.

2. Салоҳияти мақомоти идораи кооператив ва тартиби қарор қабул кардани онҳо тибқи қонун ва оинномаи кооператив муайян карда мешаванд.

3. Ба салоҳияти мустаснои маҷлиси умумии аъзои кооператив инҳо дохил мешаванд:

а) қабул ва тағйир додани оинномаи кооператив;

б) таъсис додани шӯрои нозирон ва қатъ гардонидани ваколати аъзои он, инчунин таъсис додан ва қатъ намудани ваколати мақомоти иҷроияи кооператив, ба шарте ки ин ҳуқуқ мутобиқи оинномаи кооператив ба шӯрои нозирони он дода нашуда бошад;

в) қабул ва хорич кардани аъзои кооператив;

г) тасдиқ намудани ҳисоботи солонаю балансҳои бухгалтерии кооператив ва тақсим кардани фоидаю зиёни он;

д) қабул кардани қарори азнавташкилдихӣ ва барҳамдиҳии кооператив.

Тибқи қонуни кооперативҳои истехсолӣ ва оинномаи кооператив ба салоҳияти мустаснои маҷлиси умумӣ мумкин аст инчунин ҳалли масъалаҳои дигар низ мансуб доништа шавад.

Ҳалли масъалаҳои марбут ба салоҳияти мустаснои маҷлиси умумӣ ё шӯрои нозирони кооперативро онҳо ба мақомоти иҷроияи кооператив супурда наметавонанд.

4. Узви кооператив ҳангоми қарор қабул кардани маҷлиси умумӣ як овоз дорад.

Моддаи 122. Қатъ гардидани узвият дар кооперативи истехсолӣ ва гузоштани аъзоҳаққи

1. Узви кооператив ҳуқуқ дорад бо салоҳдиди худ аз ҳайати кооператив барояд. Дар ин сурат ба ӯ бояд арзиши саҳм пардохта ё мутобиқи саҳми ӯ молу мулк дода шавад, инчунин маблағҳои дигари дар оинномаи кооператив пешбинигардида пардохта шаванд.

Саҳм ва молу мулки дигари узви кооперативи хоричшаванда пас аз анҷоми соли молиявӣ ва тасдиқи баланси муҳосибавии кооператив дода мешавад.

2. Дар сурати ўҳдадориҳои тибқи оиннома ба зиммааш гузошташударо иҷро накардан ё ба таври бояду шояд иҷро накардани узви кооператив, инчунин дар ҳолатҳои дигари пешбининамудаи қонун ва оинномаи кооператив, бо қарори маҷлиси умумӣ аз кооператив хорич карда мешавад.

Узви кооперативи истехсолӣ бо сабаби узви кооперативи шабех буданаш метавонад бо

қарори маҷлиси умумӣ аз кооператив хориҷ карда шавад.

Узви кооперативи аз ҳайати он хориҷшуда мутобиқи қисми 1 ҳамин модда ба гирифтани саҳм, пардохтҳои дигари дар оинномаи кооператив пешбинигардида ҳуқуқ дорад.

3. Агар дар қонун ва оинномаи кооператив тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, узви кооператив ҳуқуқ дорад, ки саҳми худ ё як қисми онро ба узви дигари кооператив диҳад.

Саҳм (як қисм)-и онро ба шаҳрванде, ки узви кооператив намебошад, танҳо бо ризояти кооператив додан мумкин аст. Дар ин ҳолат аъзои кооператив барои харидани чунин саҳм (як қисми он) ҳуқуқи афзалиятнок доранд. Агар аъзои кооператив дар давоми як моҳи пас аз огоҳ ёфтани ӯ дар давоми муҳлати дигари дар оинномаи кооператив ё созишномаи аъзои он пешбинигардида аз ҳуқуқи афзалиятноки худ истифода накунад, саҳм метавонад ба ҳар шахси сеюм фурухта шавад.

4. Агар дар оинномаи кооператив тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, дар сурати вафот ёфтани узви кооперативи истехсолӣ ворисони ӯ метавонанд ба узвияти кооператив қабул карда шаванд. Дар акси ҳол кооператив ба ворисон арзиши саҳми узви фавтидаи кооперативро медиҳад.

5. Рӯёнидани маблағ аз ҳисоби саҳми узви кооперативи истехсолӣ аз рӯи қарзи шахсии ӯ мувофиқи тартиби муқаррарнамудаи қонун ва оинномаи кооператив, танҳо дар сурати нокифоя будани молу мулки дигари ӯ барои пардохти чунин қарз роҳ дода мешавад.

6. Дар сурати ба гарав мондани аъзоҳаққӣ дар кооперативи истехсолӣ ва минбаъд аз ҳисоби ҳамин аъзоҳаққӣ маблағ рӯёнидани гаравгир мутобиқан қоидаҳои сарсатри дуҷуми қисми 3 ҳамин модда истифода мешаванд.

Моддаи 123. Азнавташкилдихӣ ва барҳамдиҳии кооперативҳои истехсолӣ

1. Кооперативи истехсолӣ мумкин аст бо қарори маҷлиси умумии аъзои он ихтиёран аз нав ташкил ё барҳам дода шавад.

Асосҳои дигар ва тартиби азнавташкилдихӣ ва барҳамдиҳии кооператив бо ҳамин Кодекс ва дигар қонунҳо муайян карда мешаванд.

2. Кооперативи истехсолӣ бо қарори яқдилонаи аъзояш метавонад ба ширкат ё ҷамъияти хоҷагидорӣ табдил дода шавад.

§ 4. КОРХОНАҲОИ ДАВЛАТӢ

Моддаи 124. Муқаррароти асосӣ дар бораи корхонаҳои давлатӣ

1. Корхонаҳои давлатӣ дар намудҳои корхонаи воҳиди давлатӣ бо ҳуқуқи идораи оперативӣ вучуд дошта метавонанд.

2. Молу мулки корхонаҳои давлатӣ тақсимнашаванда буда, ба саҳмҳо (ҳиссаҳо), аз ҷумла байни кормандони корхона тақсим карда намешаванд.

3. Номи фирмавии корхонаи давлатӣ бояд ишора ба соҳибмулки онро дошта бошад.

4. Мақоми корхонаи давлатӣ роҳбари он мебошад, ки аз ҷониби соҳибмулк ё мақомоти ваколатдори он таъин карда мешавад ва ба онҳо ҳисобот медиҳад.

5. Корхонаи давлатӣ бо қарори мақомоти ваколатдори давлатӣ таъсис, аз нав ташкил ва барҳам дода мешавад.

6. Ҳолати ҳуқуқии корхонаи давлатӣ бо Кодекси мазкур ва Қонуни Ӯзбекистон «Дар бораи корхонаҳои давлатӣ» муайян карда мешавад.

Моддаи 125. Корхонаи воҳиди давлатии ба ҳуқуқи пешбурди хоҷагидорӣ асосёфта

1. Корхонаи воҳиди давлатӣ ташкилоти тижоратист, ки ҳуқуқи ба молумулки вобастакардаи молик соҳиб шуданро надорад.

2. Корхонаи воҳид бо қарори мақомоти давлатии ваколатдор таъсис дода мешавад.

3. Ҳуҷҷати таъсиси корхонаи воҳид оинномаи аз ҷониби мақомоти давлатии ваколатдор тасдиқгардидаи он мебошад.

4. Андозаи фонди оинномавии корхонаи воҳид набояд аз маблағи муайяннамудаи қонун камтар бошад.

5. Фонди оинномавии корхонап вохид бояд аз чониби молик дар муддати як сол аз рӯи бақайдгирии давлатии он пурра пардохта шавад. (ҚҶТ аз 29.12.10с №640)

6. Агар баъди анҷоми соли молиявӣ арзиши дороиҳои софи корхонаи вохид аз андозаи фонди оинномавии дар оинномаи корхона пешбинигардида камтар шавад, мақома, ки ваколати таъсис додани чунин корхонаҳоро дорад, вазифадор аст, ки мувофиқи тартиби муқарраргардида фонди оинномавиро кам кунад. Агар арзиши дороиҳои соф аз андозаи дар қонун муайянгардида (қисми 3 ҳамин модда) камтар гардад, корхона метавонад бо қарори суд барҳам дода шавад.

7. Дар сурати қабул намудани қарори кам кардани фонди оинномавӣ корхона вазифадор аст, ки дар ин хусус кредиторони худро хаттӣ огоҳ созад.

Кредитори корхона метавонад қатъ ё иҷрои пеш аз мӯҳлати ўҳдадориҳоеро, ки ин корхона аз рӯи онҳо қарздор мебошад, инчунин ҷуброни зиёро талаб намояд.

8. Корхонаи воҳиди давлатӣ аз рӯи ўҳдадориҳоаш ба тамоми молу мулкаш ҷавобгар буда, аз рӯи ўҳдадориҳои молумулкии молкаш ҷавобгар намебошад. Соҳибмулк аз рӯи ўҳдадориҳои корхонаи воҳиди давлатӣ ба истиснои ҳолатҳои пешбининамудаи қисми 3 моддаи 57 Кодекси мазкур дигар санади қонунгузорӣ ҷавобгар намебошад.

Моддаи 126. Корхонаи фаръии корхонаи воҳиди давлатӣ

1. Корхонаи воҳиди давлатӣ метавонад бо розигии соҳиби амвол ба сифати шахси ҳуқуқи корхонаи дигари воҳид (корхонаи фаръӣ)-ро бо тартиби муқаррарнамуда бо роҳи ба ҳуқуқи пешбурди хоҷагӣ ба он додани молу мулки худ таъсис диҳад.

2. Муассис оинномаи корхонаи фаръиро тасдиқ ва роҳбари онро таъин менамояд.

3. Корхонаи воҳиди давлатӣ ба истиснои ҳолатҳои дар қисми 3 моддаи 57 ҳамин Кодекс пешбинишуда аз рӯи ўҳдадориҳои корхонаи фаръӣ масъулият надорад.

Моддаи 127. Корхонаи махсуси (казонии) давлатие, ки ба ҳуқуқи идораи оперативӣ асос ёфтааст

1. Ҳамон корхонаи махсуси (казонии) давлатӣ мебошад, ки молу мулки давлатиро бо ҳуқуқи идораи оперативӣ дар ихтиёр дорад.

2. Корхонаи махсуси (казонии) давлатӣ бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ё мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ таъсис дода мешавад.

3. Ҳуҷҷати таъсиси корхона оинномаи он мебошад, ки аз чониби муассис тасдиқ мегардад.

4. Номи фирмавии корхонаи ба ҳуқуқи идораи оперативӣ асосёфта бояд ишора ба он дошта бошад, ки корхонаи махсуси (казонии) давлатӣ аст.

5. Фаъолияти хоҷагии корхонаи махсуси (казонии) давлатӣ бо мақсаду вазифаҳои дар оиннома сабтгардида муайян карда мешавад.

6. Ҷумҳурии Тоҷикистон ё воҳиди марзию маъмури аз рӯи ўҳдадориҳои корхонаи махсуси (казонии) давлатӣ масъулияти иловагӣ доранд.

§5. ТАШКИЛОТҲОИ ҒАЙРИТИҶОРАТВ

Моддаи 128. Кооперативи матлубот

1. Кооперативи матлубот иттиҳодияи ихтиёрии шаҳрвандон дар асоси узвият бо мақсади қонеъ гардонидани талаботи моддӣ (молу мулкии) иштирокчиён бо роҳи муттаҳид сохтани аъзоҳои саҳми молу мулкии аъзои он эътироф карда мешавад.

2. Оинномаи кооперативи матлубот ба ғайр аз маълумоти дар қисми 2 моддаи 53 ҳамин Кодекс зикргардида, инчунин бояд шартҳоро дар бораи андозаи аъзоҳаққи аъзои кооператив; дар бораи таркиб ва тартиби супурдани аъзоҳаққӣ аз чониби аъзои кооператив ва масъулияти онҳо барои вайрон кардани ўҳадорӣ дар мавриди супурдани аъзоҳаққӣ; дар бораи ҳайату салоҳияти мақомоти идораи кооператив ва тартиби қарор қабул кардани онҳо, аз ҷумла доир ба масъалаҳои, ки аз рӯи онҳо қарор яқдилона ё бо аксарияти қулли овозҳо қабул карда мешавад; дар бораи тартиби ҷуброни зиёни ба кооператив расонидашуда аз чониби аъзои кооператив, дар бар гирад.

3. Номи кооперативи матлубот бояд ишора ба мақсади асосии фаъолияти он, инчунин

калимаи "кооператив" ва ё калимаҳои "иттиҳоди матлубот" ё "ҷамъияти матлубот"-ро дар бар гирифта бошад.

4. Аъзои кооперативи матлубот вазифадоранд, ки дар давоми се моҳи баъди тасдиқи баланси солона қарзи бамиёномадаро бо роҳи пардохти аъзоҳаққи иловагӣ ҷуброн намоянд. Дар сурати иҷро накардани ин ўҳдадорӣ кооператив мумкин аст бо талаби кредиторон ба тариқи судӣ барҳам дода шавад.

Аъзои кооперативи матлубот аз рӯи ўҳдадориҳои он дар доираи қисми супурданашудаи аъзоҳаққи иловагии ҳар узви кооператив масъулияти иловагӣ доранд. Дар ин ҳолат аъзои кооператив масъулияти муштарак доранд.

5. Даромади аз фаъолияти соҳибкорӣ ба дастовардаи кооперативи матлубот, ки вай бо ин фаъолият мутобиқи қонун ва оиннома машғул аст, байни аъзои он тақсим карда мешавад.

6. Мавқеи ҳуқуқи кооперативҳои матлубот, инчунин ҳуқуқи ўҳдадориҳои аъзои онҳо мутобиқи ҳамин Кодекс ва Қонуни Љумхурии Тоҷикистон «Дар бораи кооперативи матлубот» муайян карда мешаванд.

Моддаи 129. Ташкилотҳои (иттиҳодияҳои) ҷамъиятӣ ва динӣ

1. Иттиҳодияҳои (ташкилотҳои) ҷамъиятӣ ва динӣ ташкилотҳое эътироф карда мешаванд, ки дар онҳо шаҳрвандон мувофиқи тартиботи муқарраргардида дар асоси умумияти манфиатҳояшон барои қонунгардонидани талаботҳои маънавӣ ё дигари ғайримоддӣ ихтиёран муттаҳид гардидаанд.

Ташкилотҳои ҷамъиятӣ ва динӣ ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ мебошанд. Онҳо танҳо барои ноил шудан ба мақсадҳое, ки баҳри онҳо таъсис гардидаанд, ҳуқуқ доранд ба фаъолияти истехсолӣ ва фаъолияти дигари соҳибкории ба ин мақсадҳо мувофиқро анҷом диҳанд.

2. Иштирокчиёни (аъзои) ташкилотҳои ҷамъиятӣ ва динӣ ҳуқуқашонро ба молу мулк, ки ба моликияти ин ташкилотҳо гузаронидаанд, инчунин ба аъзоҳаққи нигоҳ намедоранд. Онҳо аз рӯи ўҳдадориҳои ташкилотҳои ҷамъиятӣ ва диние, ки дар онҳо ба сифати узвият иштирок менамоянд, масъулият надоранд, ташкилотҳои мазкур бошанд, аз рӯи ўҳдадориҳои аъзои худ масъул намебошанд.

3. Хусусиятҳои мавқеи ҳуқуқи ташкилотҳои ҷамъиятӣ ва динӣ ҳамчун иштирокчиёни муносибатҳои бо ҳамин Кодекс танзимшаванда тибқи қонун муайян карда мешаванд.

Моддаи 130. Фондҳои ҷамъиятӣ

1. Фонди ҷамъиятӣ ташкилоти ғайритиҷоратии узвиятнадоштае эътироф карда мешавад, ки аз ҷониби шаҳрвандон ё шахси ҳуқуқӣ дар асоси пардохтҳои ихтиёрии молу мулк таъсисгардида, мақсадҳои хайрия, иҷтимоӣ, фарҳангӣ, таълимӣ ё мақсадҳои дигари умумии муфидро пеш гирифтааст.

Молу мулк, ки муассисони фонд ба он супурдаанд, моликияти фонд мебошад. Муассисон аз рӯи ўҳдадориҳои фонди таъсисдодашон масъулият надоранд, фонд бошад, аз рӯи ўҳдадориҳои муассисони худ масъул нест.

2. Фонди ҷамъиятӣ молу мулкро барои мақсадҳое, ки дар оинномааш муайян гардидаанд, истифода менамояд. Фонд ҳуқуқ дорад, чиҳати ноил шудан ба мақсадҳои умумии муфиде, ки фонд барои он таъсис гардидааст, ба фаъолияти соҳибкории ба ин мақсадҳо муносиб машғул шавад. Барои ба амал баровардани фаъолияти соҳибкорӣ фондҳо ҳуқуқ доранд, ҷамъиятҳои хоҷагидорӣ таъсис диҳанд ё дар онҳо иштирок намоянд.

Фонд вазифадор аст, ки ҳар сол дар хусуси истифодаи молу мулкаш ҳисоботро ба таъбиррасонад.

3. Тартиби идораи фонди ҷамъиятӣ ва тартиби ташкили мақомоти он тибқи оинномаи аз ҷониби муассисон тасдиқгардида муайян карда мешавад.

4. Дар оинномаи фонди ҷамъиятӣ ғайр аз маълумоти дар қисми 2, моддаи 53 ҳамин Кодекс зикргардида бояд маълумоти зерин дарҷ гардида бошад: номи фонд, ки калимаи "фонд"-ро дар бар гирифтааст; маълумот дар бораи мақсади фонд; маълумот дар бораи мақомоти фонд, аз ҷумла дар бораи шӯрои парасторон, ки ба фаъолияти фонд назорат мекунад; тартиби таъин намудани

мансабдорони фонд ва аз вазифа озод кардани онҳо; маҳалли ҷойгиршавии фонд; тақдирӣ молу мулки фонд дар сурати барҳам дода шудани он .

Моддаи 131. Тағйир додани оиннома ва барҳам додани фонди ҷамъиятӣ

1. Оинномаи фонди ҷамъиятӣ метавонад аз ҷониби мақомоти фонд тағйир дода шавад, ба шарте ки дар оиннома бо ҳамин тартиб тағйир додани он пешбинӣ гардида бошад.

Агар бетағйир мондани оиннома боиси оқибатҳое гардад, ки ҳангоми таъсиси фонд онҳоро пешбинӣ намудан ғайриимкон буда, имконияти тағйир додани он дар оиннома пешбинӣ нашуда бошад ё шахси ваколатдор онро тағйир надиханд, суд ҳуқуқ дорад, ки тибқи аризаи мақомоти фонд, шӯрои парасторон ё мақоми дигари дорои ваколати назорати фаъолияти фонд ба он тағйирот ворид намояд.

2. Қарори барҳам додани фонди ҷамъиятиро танҳо суд дар асоси аризаи шахси манфиатдор қабул карда метавонад.

Фонд дар ҳолатҳои зерин метавонад барҳам дода шавад:

-агар молу мулки фонд барои татбиқи ҳадафҳояш нокифоя буда, имконияти ба даст овардани молу мулки зарурӣ татбиқношудани бошад;

-агар ноил шудан ба мақсадҳои фонд номумкин ва тағйир додани мақсадҳои фонд ғайриимкон бошад;

-дар сурати аз мақсади дар оиннома пешбинигардида дур шудани фаъолияти фонд;

-дар ҳолатҳои дигари пешбининамудаи қонун.

3. Дар сурати барҳам додан фонди ҷамъиятӣ молу мулки пас аз қонегардонии талаботи кредиторон боқимондаи он ба шахси дар оинномаи фонд зикргардида дода мешавад.

Моддаи 132. Муассисаҳо

1. Ташкилоте, ки молик барои амалӣ гардонидани вазифаҳои идоракунии, иҷтимоию фарҳангӣ ва ё вазифаҳои дигари дорои хусусияти ғайритиҷоратӣ таъсис дода, онро пурра ё қисман маблағгузори мекунад, муассиса дониста мешавад.

Ҳуқуқи муассиса ба молу мулки ба вай вобасташуда ва харидаи он мутобиқи моддаҳои 313 ва 315 ҳамин Кодекс муайян карда мешавад.

2. Муассиса аз рӯи ўҳдадориҳои худ бо маблағи пулии дар ихтиёраш буда масъулият дорад. Дар сурати нокифоя будани ин маблағ молики молу мулки дахлдор аз рӯи ўҳдадориҳои он масъулияти иловагӣ дорад.

3. Хусусияҳои мавқеи ҳуқуқии намудҳои алоҳидаи муассисаҳои давлатӣ ё муассисаҳои дигар тибқи қонун муайян карда мешаванд.

Моддаи 133. Иттиҳодияҳои шахсони ҳуқуқӣ (ассотсиатсияҳо ва иттифоқҳо)

1. Ташкилотҳои тиҷоратӣ бо мақсади ҳамроҳангсозии фаъолияти соҳибкориашон, инчунин намояндагӣ ва ҳифзи манфиатҳои умумии молу мулкӣ метавонанд тибқи шартномаи байни худ иттиҳодияҳоро дар шакли ассотсиатсияҳо (иттифоқҳо) таъсис диҳанд, ки онҳо ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ мебошанд.

Агар бо қарори иштирокчиён ба зимаи ассотсиатсия (иттифоқ) фаъолияти соҳибкорӣ гузошта шавад, чунин ассотсиатсия (иттифоқ) бояд бо тартиби пешбининамудаи ҳамин Кодекс ба ҷамъият ё ширкати хоҷагидорӣ табдил дода шавад. Барои татбиқи фаъолияти соҳибкорӣ ассотсиатсияҳо (иттифоқҳо) ҳуқуқ доранд, ки ҷамъиятҳои хоҷагидорӣ таъсис диҳанд ё дар онҳо иштирок намоянд.

2. Ташкилотҳои ҷамъиятӣ ва ташкилотҳои дигари ғайритиҷоратӣ, аз ҷумла муассисаҳо, метавонанд ихтиёран дар ассотсиатсияҳои (иттифоқҳои) ин ташкилотҳо муттаҳид шаванд.

Ассотсиатсияи ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ ташкилоти ғайритиҷоратӣ мебошад.

3. Ассотсиатсия шахси ҳуқуқӣ мебошад.

Аъзои ассотсиатсия мустақилияти худ ва ҳуқуқи шахси ҳуқуқиро нигоҳ медоранд.

4. Ассотсиатсия аз рӯи ўҳдадориҳои аъзои худ масъулият надорад.

Аъзои ассотсиатсия аз рӯи ўҳдадориҳои он ба андоза ва мувофиқи тартиби дар ҳуҷҷатҳои таъсиси ассотсиатсия пешбинигардида масъулияти иловагӣ доранд.

5. Номи ассотсиатсия бояд ишора ба мақсади асосии фаъолияти он ва мақсади асосии фаъолияти аъзои онро бо иловаи калимаҳои "ассотсиатсия" ё "иттифоқ" дар бар гирифта бошад.

Аъзои ассотсиатсия мустақилияти худ ва ҳуқуқи шахси ҳуқуқиро нигоҳ медоранд.

4. Ассотсиатсия аз рӯи ўҳдадориҳои аъзои худ масъулият надорад.

Аъзои ассотсиатсия аз рӯи ўҳдадориҳои он ба андоза ва мувофиқи тартиби дар ҳуҷҷатҳои таъсиси ассотсиатсия пешбинигардида масъулияти иловагӣ доранд.

5. Номи фирмавии ассотсиатсия бояд ишора ба мақсади асосии фаъолияти он ва мақсади асосии фаъолияти аъзои онро бо иловаи калимаҳои "ассотсиатсия" ё "иттифоқ" дар бар гирифта бошад.

Моддаи 134. Ҳуҷҷатҳои таъсиси ассотсиатсия (иттифоқ)

1. Ҳуҷҷатҳои таъсиси ассотсиатсия (иттифоқ) шартномаи таъсиси аз ҷониби аъзоёни он имзогардида ва оинномаи тасдиқнамудаи онҳо мебошанд.

2. Дар ҳуҷҷатҳои таъсиси ассотсиатсия ғайр аз маълумоти дар қисми 2 моддаи 53 ҳамин Кодекс зикргардида бояд шартҳои зерин дарҷ гардида бошанд: дар бораи ҳайат ва салоҳияти мақомоти идораи ассотсиатсия ва тартиби қарор қабул кардани онҳо, аз ҷумла доир ба масъалаҳои, ки қарор аз рӯи онҳо яқдилона ё бо аксарияти кулли овози аъзои ассотсиатсия қабул карда мешавад ва дар бораи тақсими молу мулк, ки пас аз барҳам додани ассотсиатсия боқӣ мондааст.

Моддаи 135. Ҳуқуқи ўҳдадориҳои аъзои ассотсиатсия (иттифоқ)

1. Аъзои ассотсиатсия (иттифоқ) ҳуқуқ доранд, ки аз хизматҳои он ба таври ройгон истифода намоянд, ба шарте ки дар ҳуҷҷатҳои таъсиси ассотсиатсия тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад ва аз хусусияти хизматрасонӣ барнаояд.

2. Узви ассотсиатсия (иттифоқ) ҳақ дорад, ки пас аз хотимаи соли молиявӣ бо салоҳдиди хеш аз ҳайати ассотсиатсия барояд. Дар ин сурат ӯ аз рӯи ўҳдадориҳои ассотсиатсия дар давоми ду соли пас аз хориҷ шуданаш мутаносибан ба аъзоҳаққи худ масъулияти иловагӣ бар дӯш дорад.

Узви ассотсиатсия дар ҳолатҳо ва мувофиқи тартиби дар ҳуҷҷатҳои таъсиси ассотсиатсия муқарраргардида мумкин аст бо қарори иштирокчиёни боқимонда аз он хориҷ карда шавад. Дар мавриди аъзоҳаққи молу мулкӣ ва масъулияти узви хориҷшудаи ассотсиатсия қоидаҳои марбут ба баромадан аз ҳайати ассотсиатсия истифода мешаванд.

3. Бо ризоияти узви ассотсиатсия ба он метавонад узви нав шомил шавад. Ба ассотсиатсия (иттифоқ) шомил шудани иштирокчиҳои нав мумкин аст вобаста ба масъулияти иловагии доштаи он оид ба ўҳдадориҳои ассотсиатсия (иттифоқ), ки то шомилшавии ӯ ба миён омадааст, сурат гирад.

БОБИ 5.

ИШТИРОКИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН ВА ВОҲИДИ МАРЗИЮ МАЪМУРВ ДАР МУНОСИБАТҲОИ ТАНЗИМШАВАНДАИ ГРАЖДАНВ

Моддаи 136. Иштироки Ҷумҳурии Тоҷикистон дар муносибатҳои ҳуқуқии граждани

1. Ҷумҳурии Тоҷикистон дар муносибатҳои бо қонунҳои граждани танзимшаванда бо иштирокчиёни дигари ин муносибатҳо дар асоси баробар иштирок менамояд.

2. Мақомоти ҳокимияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар доираи салоҳияти худ, ки бо санади қонунӣ, низомномаҳо ва ё санади дигари муайянкунандаи ҳолати ҳуқуқии ин мақомот муқаррар гардидааст, метавонанд аз номи Ҷумҳурии Тоҷикистон бо молу мулкӣ худ дорои ҳуқуқи ўҳдадориҳои молу мулкӣ ва шахсии ғайри молу мулкиро ба даст оварда, татбиқ намоянд ва дар суд баромад кунанд.

Дар ҳолатҳо ва мувофиқи тартиби пешбининамудаи қонун бо супориши махсуси Ҷумҳурии Тоҷикистон аз номи он дигар мақомоти давлатӣ, шахси ҳуқуқӣ ва шаҳрвандон амал карда метавонанд.

3. Баҳсҳои ҳуқуқии граждани бо иштироки Ҷумҳурии Тоҷикистон аз ҷониби судҳо ҳал карда мешаванд.

Моддаи 137. Иштироки воҳиди марзӣ маъмури дар муносибатҳои шаҳрвандию ҳуқуқӣ

1. Воҳиди марзӣ маъмури дар муносибатҳои бо қонунҳои граждани танзимшаванда бо иштирокчиёни ин муносибатҳо баробар иштирок менамояд.

2. Мақомоти маҳаллии намоёндагӣ ва иҷроия дар доираи салоҳияти худ, ки бо санади қонунӣ, низомномаҳо ё санади дигари муайянкунандаи статуси ин мақомот муқаррар гардидаанд, метавонанд аз номи воҳидҳои марзӣ маъмури бо амали худ дорои ҳуқуқи ӯҳдадориҳои молу мулкӣ ва шахсии ғайри молу мулкиро ба даст оварда, дар суд баромад кунанд.

Дар ҳолатҳо ва мувофиқи тартиби пешбининамудаи қонун мақомоти давлатии маҳаллӣ, шахси ҳуқуқӣ ва шаҳрвандон метавонанд бо супориши махсус аз номи воҳиди марзӣ маъмури амал кунанд.

3. Дар ҳолатҳои муайяннамудаи қонун воҳидҳои марзӣ маъмури дар муносибатҳои ҳуқуқии граждани метавонанд аз номи давлат амал намоёнд.

4. Агар дар қонунҳо тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, муқаррароти ҳамин Кодекс дар хусуси иштироки мутақобилаи давлат ва мақомоти он дар муносибатҳои бо қонунҳои граждани танзимшаванда ба воҳиди марзӣ маъмури ва мақомоти он дахлдоранд.

5. Баҳсҳои шаҳрвандию ҳуқуқӣ бо иштироки воҳиди марзӣ маъмури аз ҷониби судҳо ҳал карда мешаванд.

Моддаи 138. Масъулият аз рӯи ӯҳдадориҳои давлат, воҳиди марзӣ маъмури

1. Давлат ё воҳиди марзӣ маъмури аз рӯи ӯҳдадориҳои худ бо молу мулкӣ дар асоси ҳуқуқи моликияти ба онҳо тааллуқдошта, ғайр аз молу мулкӣ, ки ба шахси ҳуқуқӣ таъсисдодаи онҳо бо ҳуқуқи ихтиёрдорӣ хоҷагӣ ё идораи оперативӣ вобаста карда шудааст, масъулиятдоранд.

2. Шахси ҳуқуқӣ, ки аз ҷониби давлат ё воҳиди марзӣ маъмури таъсис дода шудааст, аз рӯи ӯҳдадориҳои онҳо масъулиятдоранд.

3. Давлат, воҳиди марзӣ маъмури, ғайр аз ҳолатҳои пешбининамудаи қонун, аз рӯи ҳҳдадориҳои шахси ҳуқуқӣ аз ҷониби онҳо таъсисгардида масъулиятдоранд.

4. Давлат аз рӯи ӯҳдадориҳои воҳиди марзӣ маъмури масъулиятдоранд.

5. Воҳидҳои марзӣ маъмури аз рӯи ӯҳдадориҳои якдигар, инчунин аз рӯи ҳҳдадориҳои давлат масъулиятдоранд.

6. Қоидаҳои қисмҳои 2-5 ҳамин модда ба ҳолатҳое, ки давлат дар асоси шартномаи имзокардааш аз рӯи ӯҳдадориҳои воҳиди марзӣ маъмури ё шахси ҳуқуқӣ замонат (кафолат) додааст ё субъектҳои мазкур аз рӯи ӯҳдадориҳои давлат замонат (кафолат) додаанд, дахлдоранд.

Моддаи 139. Хусусиятҳои масъулияти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар муносибатҳои бо қонунҳои граждани танзимшаванда бо иштироки шахси ҳуқуқӣ, шаҳрвандон ва давлатҳои хориҷӣ

Хусусиятҳои масъулияти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар муносибатҳои бо қонунҳои граждани танзимшаванда бо иштироки шахси ҳуқуқӣ, шаҳрвандон ва давлатҳои хориҷӣ мутобиқи қонун дар бораи масунияти (иммунитети) давлат ва моликияти он муайян карда мешаванд.

БОБИ 6

ОБЪЕКТҲОИ ҲУҚУҚИ ГРАЖДАНВ

§1. МУҚАРРАРОТИ УМУМВ

Моддаи 140. Намудҳои объектҳои ҳуқуқи граждани

1. Объектҳои ҳуқуқи граждани метавонанд неъматҳо ва ҳуқуқи молу мулкӣ ва шахсии ғайри

молу мулкӣ бошанд.

2. Ба неъмату ҳуқуқи молу мулкӣ (молу мулк) инҳо дохил мешаванд: чизу чора, пул, аз ҷумла асъори хоричӣ, қоғазҳои қиматнок, қору хизматҳо, иттилоот, амал, натиҷаи ғабӯлияти зеҳнӣ, номи фирма, тамғаи мол ва воситаҳои дигари фардиқунонии маҳсулот, ҳуқуқи молу мулкӣ ва молу мулки дигар.

3. Ба неъмату ҳуқуқи шахсии ғайримолу мулкӣ инҳо дохил мешаванд: ҳаёт, саломатӣ, эътибори шахс, шаъну шараф, номи нек, шӯҳрати касбӣ, дахлнопазирии ҳаёти шахсӣ, сирри шахсӣ ва оилавӣ, ҳуқуқи доштани ном, ҳуқуқи муаллифӣ, ҳуқуқи дахлнопазирии асар ва неъмату ҳуқуқҳои дигари ғайримоддӣ.

Моддаи 141. Қобилияти гардиши объектҳои ҳуқуқи граждани

1. Объектҳои ҳуқуқи граждани, агар онҳо аз аҳдҳо бароварда нашуда бошанд ё муомилоташон маҳдуд нашуда бошад, метавонанд бо тартиби универсалии воросати ҳуқуқ ё ба тариқи дигар бегона карда шаванд ё аз як шахс ба шахси дигар гузаранд.

2. Намудҳои молу мулки ҳуқуқи гражданӣ, ки дар муомилот будани онҳо роҳ дода намешавад (объектҳои аз муомилот баромада), бояд бевосита дар қонун ишора карда шаванд.

Намудҳои объектҳои ҳуқуқи гражданӣ, ки танҳо ба иштирокчиёни муайяни муомилот тааллуқ дошта метавонанд ё дар муомилот қарор доштани онҳо танҳо бо иҷозати махсус имконпазир аст (объектҳои, ки қобилияти муомилоташон маҳдуд аст), мувофиқи тартиби муқаррарнамудаи қонун муайян карда мешаванд.

3. Неъмат ва ҳуқуқҳои шахсии ғайри молу мулкиро бегона намудан ва бо тарзҳои дигар додан мумкин нест, ба истиснои ҳолатҳои, ки санадҳои қонунгузорӣ муқаррар намудааст.

§ 2. АШЁ

Моддаи 142. Ашёи ғайриманқул ва манқула

1. Ба ашёи ғайриманқул (молу мулки ғайриманқул) инҳо дохил мешаванд: бино (истиқоматӣ ва ғайриистиқоматӣ), иншоот ва объектҳои сохтмони нотамо, ниҳолҳои бисёрсола ва молу мулки дигаре, ки бо замин алоқамандии мустақкам доранд, яъне объектҳои, ки интиқолашон бидуни расонидани зиёни воқеии беҳисоб ба таъиноташон имконнопазир аст.

2. Ба молу мулки ғайриманқул инчунин киштиҳои ҳавоӣ ва баҳрӣ, киштиҳои дар дохили кишвар шинокунанда, объектҳои қайҳон, ки мувофиқи санадҳои қонунгузорӣ ашёи дигарро низ ба ҷумлаи молу мулки ғайриманқул нисбат додан мумкин аст, дохил мешаванд, ки бояд ба қайди давлатӣ гирифта шаванд.

3. Ашёе, ки ба молу мулки ғайриманқул дохил намешавад, аз ҷумла пул ва қоғазҳои қиматнок, манқула доништа мешавад. Бақайдгирии ҳуқуқ ба ашёи манқул ғайр аз ҳолатҳои дар қонун зикргардида зарур нест.

Моддаи 143. Ба қайдгирии давлатии ашёи ғайриманқул

1. Ҳуқуқи моликияти ҳуқуқи дигари молу мулкӣ ва ашёи дигари ғайриманқул, маҳдуд кардани ин ҳуқуқ, ба миён омадан, гузаштан ва қатъ гардидани онҳо бояд аз ҷониби **мақомоти махсуси ваколатдори давлатӣ, ки аз ҷониби Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян карда мешавад**, дар феҳрасти ягонаи давлатӣ ба қайди давлатӣ гирифта шаванд. Ҳуқуқҳои зерин бояд ба қайд гирифта шаванд: ҳуқуқи моликият, ҳуқуқи ихтиёрдории хочагӣ, ҳуқуқи идораи оперативӣ, ҳуқуқи соҳибияти яқумраи меросӣ, ҳуқуқи истифодаи доимӣ, байъи ҷои (ипотека), сервитутҳо, инчунин ҳуқуқҳои дигар дар ҳолатҳои пешбининамудаи ҳамин Кодекс ва қонунҳои дигар. **(К ЉТ аз 11.03.2010с, №601).**

2. Дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун, дар баробари ба қайдгирии давлатӣ мумкин аст намудҳои алоҳидаи ашёи ғайриманқул махсус ба қайд ё ба ҳисоб гирифта шаванд.

3. Мақомаде, ки ҳуқуқи ашёи ғайриманқул ва аҳдҳои вобаста ба онро ба қайди давлатӣ мегирад, вазирад аст бо дархости шахси ҳуқуқдор бо роҳи додани ҳуҷжат дар бораи ҳуқуқ ё аҳдҳои ба қайд гирифташуда ё имзо гузоштан дар ҳуҷжате, ки ҷиҳати ба қайдгирии пешкаш

гардидааст, амали ба қайдгириро тасдиқ намояд.

4.Мақома, ки ҳуқуқ ба молу мулки ғайриманқул ё аҳдхоро ба амал баровардааст, вазифадор аст, ки ба ҳар шахс дар бораи ба қайдгирӣ ва ҳуқуқи ба қайд гирифташуда маълумот диҳад.

Маълумот, сарфи назар аз маҳалли ба қайдгирӣ, дар ҳар мақоми ба қайдгирандаи молу мулки ғайриманқул дода мешавад.

5. Дар сурати ба қайди давлатӣ нагирифтани ҳуқуқ ба молу мулки ғайриманқул ё аҳдҳо бо он ё аз ба қайдгирӣ саркашӣ кардани мақоми марбута ба суд шикоят кардан мумкин аст.

6. Тартиби ба қайдгирии давлатӣ ва асосҳои рад кардани он мутобиқи ҳамина Кодекс ва қонун дар бораи ба қайдгирии ҳуқуқ ба молу мулки ғайриманқул ва аҳдҳо ба он муқаррар карда мешавад.

Моддаи 144. Корхона

1. Корхона ҳамчун объекти ҳуқуқ комплекси молу мулкие эътироф карда мешавад, ки барои татбиқи фаъолияти соҳибкорӣ истифода мегардад.

2. Корхона дар маҷмӯъ ё як қисми он метавонад объекти хариду фурӯш, гарав, иҷора ва аҳдҳои дигари марбут ба муқаррар намудан, тағйир додан ё қатъ кардани ҳуқуқи молу мулкӣ бошад.

Ба ҳайати корхона ҳамчун комплекси молу мулкӣ, агар дар қонун ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, тамоми намудҳои молу мулки барои фаъолияти он пешбинигардида, аз ҷумла ҳуқуқи истифодаи қитъаи замин, бино, иншоот, таҷҳизот, асбобу анҷом, ашёи хом, маҳсулот, ҳуқуқи талаб, қарз, инчунин ҳуқуқ ба аломатҳои фардикунанда, маҳсулоти он, қору хизмат (номи фирмавӣ, тамғаи мол, тамғаи хизматрасонӣ) ва ҳуқуқи мустаснои дигар дохил мешаванд.

Моддаи 145. Ашёи тақсимшаванда

1. Ашё метавонад тақсимшаванда ва тақсимнашаванда бошад. Ашёи тақсимшаванда молу мулкест, ки қисмҳои он дар натиҷаи тақсимкунӣ таъиноти (функция) худро аз даст намедиҳанд.

Моддаи 146. Ашёи тақсимнашаванда

Ашёе, ки тақсимоти он одатан бидуни тағйир додани таъиноташ имконнопазир аст, тақсимнашаванда дониста мешавад.

Хусусиятҳои ҷудо кардани ҳисса дар ҳуқуқи моликият ба ашёи тақсимнашаванда тибқи қонун муайян карда мешавад.

Моддаи 147. Ашёи мураккаб

Агар ашёи ҳархела чизи томи ба мақсади умумӣ истифодашавандаро ташкил намоянд, онҳо ҳамчун як чиз (ашёи мураккаб) арзёбӣ мешаванд.

Агар дар шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, амали аҳдҳо дар мавриди ашёи мураккаб ба ҳамаи қисмҳои таркибии он дахл дорад.

Моддаи 148. Ашёи асосӣ ва мансубият

Агар дар қонун ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, тақдири ашёе, ки барои хизматрасонии ашёи дигар (асосӣ) пешбинӣ гардида, бо он аз рӯи таъиноти (мансубияти) умумӣ алоқаманд мебошад, ба қисмати ашёи асосӣ вобаста аст.

Моддаи 149. Самара, маҳсулот ва даромад

Воридоти дар натиҷаи истифодаи молу мулк бадастомада (самара, маҳсулот, даромад), агар дар қонун, санади дигари ҳуқуқӣ ё шартномаи истифодаи ин молу мулк тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, ба шахсе тааллуқ дорад, ки аз ин молу мулк дар асоси қонунӣ истифода менамояд.

Моддаи 150. Ҳайвонот

Нисбати ҳайвонот қоидаҳои умумӣ дар хусуси молу мулк истифода мешаванд, зеро дар қонун ё санади дигари ҳуқуқӣ тартиби дигаре муқаррар нагардидааст.

Моддаи 151. Ашъи хоса ва ашъи бо нишонаи навъ муайяншаванда

1. Ашъе хоса доништа мешавад, ки аз ашъи дигар бо аломатҳои танҳо хосаи худ фарқ мекунад. Ашъи хоса ивазнашаванда мебошад.

2. Ашъи бо аломатҳои навъ муайяншаванда он ашъе доништа мешавад, ки нишонаҳои хоси ҳамаи ашъи ҳамин навъро дошта бо миқдор, вазн ва андоза муайян карда мешаванд. Ашъи бо нишонаҳои навъ муайяншаванда ивазнашаванда мебошад.

Моддаи 152. Натиҷаҳои фаъолияти зеҳнии ҳифзшаванда

Дар ҳолатҳо ва мувофиқи тартиби муқаррарнамудаи ҳамин Кодекс ва қонунҳои дигар, ҳуқуқи мустасноӣ шахрванд ё шахси ҳуқуқӣ ба натиҷаҳои ба таври объективӣ зоҳиргардидаи фаъолияти зеҳнӣ ва воситаҳои ба он баробари фардиқунонии шахси ҳуқуқӣ, маҳсулоти шахси воқеӣ ё ҳуқуқӣ, корҳои иҷрокарда ё хизматҳои расонидаи онҳо (номи фирмавӣ, тамғаи мол, тамғаи хизматрасонӣ ва ғайра) эътироф карда мешавад.

Натиҷаи фаъолияти зеҳнӣ ва воситаҳои фардиқунониро, ки ҳадафи ҳуқуқи мустасно мебошанд, шахси сеюм танҳо бо ризояти дорандаи ин ҳуқуқ истифода карда метавонад.

Моддаи 153. Сирри хизматӣ ва тижоратӣ

Қонунҳои граждани маълумотеро, ки дорои сирри хизматӣ ё тижоратӣ мебошанд, ҳифз менамояд, ба шарте ки маълумот бо сабаби ба шахси сеюм маълум набуданаш арзиши воқеӣ ё имконпазири (потенциалии) тижоратӣ дошта, дар асоси қонун барои истифодаи озодона дастрас набошад, дорандаи маълумот чиҳати махфӣ нигоҳ доштани он тадбирҳо меандешад.

Ашхосе, ки бо усулҳои ғайриқонунӣ чунин маълумотро ба даст овардаанд, инчунин хизматчиёне, ки хилофи шартнома (қарордод) – и меҳнатӣ ё аҳли шартнома, ки хилофи шартномаи гражданию ҳуқуқӣ сирри хизматӣ ё тижоратиро фош кардаанд, бояд зиёни воқеии расонидашударо ҷуброн намоянд.

§ 3. АМАЛ (беамалӣ)

Моддаи 154. Амал (беамалӣ)

Амал (беамалӣ) дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун метавонад объекти мустақили ҳуқуқи ӯҳдадорӣҳои граждани бошад.

§ 4. ПУЛ ВА ҚОҒАЗҲОИ ҚИМАТНОК

1. МУҚАРРАРОТИ УМУМӢ ДАР БОРАИ ҚОҒАЗҲОИ ҚИМАТНОК

Моддаи 155. Пул (асъор)

1. Президент **Ҷумҳурии Тоҷикистон** низоми пулии мамлакатро муайян мекунад ва пули миллии Тоҷикистон воситаи қонунии пардохт ба шумор меравад, ки кабули он аз рӯи арзиши эътибории худ дар қаламрави **Ҷумҳурии Тоҷикистон** ҳатмист.

2. Дар қаламрави **Ҷумҳурии Тоҷикистон** пардохт бо роҳи ҳисоббаробаркунии нақди ва ғайринақдӣ сурат мегирад. (ҚҶТ аз 29.12.10с №640)

Моддаи 156. Арзишҳои асъорӣ

Намудҳои молу мулке, ки арзишҳои асъорӣ эътироф карда мешаванд ва тартиби бо онҳо анҷом додани аҳдҳо тибқи қонун дар бораи танзими асъор ва назорати асъор муайян карда мешаванд.

Ҳуқуқи моликият ба арзишҳои асбӯӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон тибқи асосҳои умумӣ муҳофизат мешавад.

Моддаи 157. Қоғазӣ қиматнок

1. Қоғазӣ қиматнок ҳуҷҷате мебошад, ки бо риояи шакли муқарраргардида ва реквизитҳои ҳатмӣ ҳуқуқи молу мулкӣ тасдиқ менамояд, ки татбиқ ё гузашт кардани онҳо танҳо дар сурати нишон додани он имконпазир аст.

Бо додани қоғазӣ қиматнок дар маҷмӯъ тамоми ҳуқуқҳои тасдиқнамудаи он мегузарад.

2. Дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун барои татбиқ ё гузашт кардани ҳуқуқи дар қоғазӣ қиматнок тасдиқгардида далелҳои дар феҳрасти махсуси (муқаррарӣ ё компютери) шахсе, ки қоғазӣ қиматнокро аз номи худ бароварда, аз рӯи ӯҳдадорӣ дар он сабтшуда масъулият дорад, кифоя мебошад.

Моддаи 158. Намудҳои қоғазҳои қиматнок

1. Ба қоғазҳои қиматнок инҳо дохил мешаванд: вомбарг, вексел, чек, сертификати бонкӣ, коносамент, саҳмия ва ҳуҷҷатҳои дигаре, ки мутобиқи санади қонунгузорӣ дар бораи қоғазҳои қиматнок ё мувофиқи тартиби муқаррарнамудаи онҳо ба ҷумлаи қоғазҳои қиматнок мансуб доништа шудаанд.

2. Қоғазҳои қиматнок метавонанд манзурӣ, ордерӣ ва номӣ бошанд.

Ҳуқуқи тасдиқнамудаи қоғазӣ қиматноки номӣ ба шахси дар он зикршуда тааллуқ дорад.

Ҳуқуқи тасдиқнамудаи қоғазӣ қиматноки манзурӣ ба шахси манзуркунандаи қоғазӣ қиматнок тааллуқ дорад.

Ҳуқуқи тасдиқнамудаи қоғазӣ қиматноки ордерӣ ба шахси дар он номбаршуда ва дар сурати мувофиқи тартиби пешбининамудаи қисми 3, моддаи 160 ҳамин Кодекс ин ҳуқуқро гузашт кардани ӯ ба шахси ваколатдор тааллуқ дорад.

3. Мутобиқи санади қонунгузорӣ мумкин аст барои баровардани навъи муайяни қоғазҳои қиматнок ба сифати номӣ ё ба сифати ордерӣ ва ё ба сифати манзурӣ имконият дода нашавад.

Дар санади қонунгузорӣ инчунин мумкин аст имконияти баровардани қоғазҳои қиматноки дорои нишонаи хелҳои гуногуни қоғазҳои қиматнок пешбинӣ карда шавад.

Моддаи 159. Талабот нисбати қоғазҳои қиматнок

1. Намудҳои ҳуқуқи дар қоғазҳои қиматнок тасдиқшаванда, реквизитҳои ҳатмии қоғазҳои қиматнок, талабот нисбати шакли қоғазӣ қиматнок ва талаботи дигари зарурӣ тибқи қонун ё мувофиқи тартиби муқаррарнамудаи он муайян карда мешаванд.

2. Дар сурати набудани реквизитҳои ҳатмии қоғазӣ қиматнок ё ба шакли барои ҷунин қоғазҳо муқарраргардида мутобиқат накардан он боиси беэътиборшавии он мегардад.

Моддаи 160. Гузашт кардани ҳуқуқ аз рӯи қоғазӣ қиматнок

1. Барои ба шахси дигар гузашт кардани ҳуқуқи тасдиқнамудаи қоғазӣ қиматноки манзурӣ ба дасти ин шахс супурдани қоғазӣ қиматнок кифоя аст.

2. Ҳуқуқи тасдиқнамудаи қоғазӣ қиматноки номӣ мувофиқи тартиби барои гузашткунӣ талабот (сессия)-и муқарраргардида гузашт карда мешавад. Мутобиқи моддаи 419 ҳамин Кодекс шахсе, ки ҳуқуқашро аз рӯи қоғазӣ қиматнок гузашт мекунад, на барои иҷро нашудани талаботи дахлдор, балки барои беэътибор будани он масъулият дорад.

3. Ҳуқуқ аз рӯи қоғазӣ қиматноки ордерӣ бо роҳи дар ин қоғаз сабт кардани навиштаҷоти интиқолии индоссант гузашт карда мешавад. Индоссант на танҳо барои мавҷудияти ҳуқуқ, балки инчунин барои татбиқи он низ масъулият дорад.

Индоссаменти дар қоғазӣ қиматнок ба амал баровардашуда ҳамаи ҳуқуқи тасдиқнамудаи қоғазӣ қиматнокро ба шахсе медиҳад, ки ба ӯ ё фармони ӯ ҳуқуқ аз рӯи қоғазӣ қиматнок гузашт карда шудааст - ба индоссат. Индоссамент бланкавӣ (бидуни зикри шахсе, ки талаботи ӯ бояд иҷро шавад) ё ордерӣ (бо зикри шахсе, ки талабот ё фармони ӯ бояд иҷро гардад) буда метавонад.

Индоссамент метавонад танҳо бо супориши татбиқи ҳуқуқи дар қоғази қиматнок тасдиқшуда бидуни гузашт кардани ин ҳуқуқ ба индоссат (индоссаменти супоришӣ) маҳдуд карда шавад. Дар ин ҳолат индоссат ба сифати намоянда амал мекунад.

Моддаи 161. Иҷрои ўҳдадорӣ аз қоғази қиматнок

1. Шахсе, ки қоғази қиматнокро додааст ва тамоми ашхосе, ки онро индоссатсия кардаанд, дар назди соҳиби қонуниаш масъулияти муштарақ доранд. Дар сурати талаботи соҳиби қонуни қоғази қиматнокро дар мавриди иҷрои ўҳдадориҳои дар он тасдиқгардида як ё якчанд шахс аз ҷумлаи ашхосе, ки аз рӯи қоғази қиматнок то ў масъулият гирифта буданд, қонунгардонанд, онҳо нисбати шахси боқимондае, ки аз рӯи қоғази қиматнок ўҳдадорӣ қабул кардаанд, ҳуқуқи пешниҳод кардани талаботи бозпас (регресс)–ро соҳиб мешаванд.

2. Саркашӣ аз иҷрои ўҳдадориҳои тасдиқнамудаи қоғази қиматнок бо истинод ба асос надоштани ўҳдадорӣ ё беэътибор будани он роҳ дода намешавад.

Дорандаи қоғази қиматнок, ки иваз ё сохтакориҳои қоғази қиматнокро ошкор намудааст, ҳақ дорад аз шахси қоғазро ба ў супурда ба таври дахлдор иҷрои ўҳдадориҳои тасдиқнамудаи қоғази қиматнок ва ҷуброни зиёро талаб намояд.

3. Ҳуқуқ аз рӯи қоғази қиматноке, ки дар дасти соҳиби ғайриқонунӣ аст, татбиқ карда намешавад.

Моддаи 162. Барқарор намудани қоғази қиматнок

Ҳуқуқ аз рӯи қоғазҳои қиматноки манзурӣ ва қоғазҳои қиматноки ордериҳои гумшударо суд, бо тартиби дар қонунҳои мурофиавӣ пешбинигардида барқарор менамояд.

Моддаи 163. Қоғазҳои қиматноки беҳуччат

1. Дар ҳолатҳои муайяннамудаи қонун ё мувофиқи тартиби муқарраркардаи он ташкилот - депозитарие, ки иҷозатнома (литсензия)-и махсус гирифтааст, мутобиқи шартнома бо эмитент (шартномаи депозитарӣ) ҳуқуқи бо қоғази қиматноки номӣ ё ордери додашавандаро, аз ҷумла бе ҳуччат (бо ёрии воситаҳои техникаи ҳисоббарори электронӣ ва ғайра) сабт карда метавонад.

Нисбати чунин шакли сабти ҳуқуқ, агар аз хусусиятҳои сабт тартиби дигаре барнаояд, қоидаҳои истифода мешаванд, ки дар ҳамин Кодекс ва қонунҳои дигар барои қоғазҳои қиматнок муқаррар гардидаанд.

Сабти ҳуқуқ бо дархости эмитент ё шахси ба сифати дорандаи ҳуқуқи дахлдор бақайд гирифташуда ба қоғази қиматнок баробар карда мешавад ва барои татбиқи гузашти ҳуқуқ аз рӯи қоғази қиматнок кифоя мебошад. Бо талаби соҳиби ҳуқуқ депозитарий вазифадор аст, ки ба ў ҳуччати тасдиқкунандаи сабти ҳуқуқро диҳад.

Ҳуқуқи бо роҳи сабт дар назди депозитарий тасдиқшаванда, тартиби фаъолияти депозитарийҳои қоғазҳои қиматнок ва ба онҳо додани иҷозатнома (литсензия) барои анҷоми аҳдҳо бо қоғазҳои қиматнок ва тартиби сабти расмӣ ҳуқуқ ва ҳуқуқдор аз ҷониби депозитарий ва тартиби анҷоми аҳдҳо бо қоғазҳои қиматноки беҳуччат мутобиқи қонун ё бо тартиби муқаррарнамудаи он муайян карда мешаванд.

2. Аҳдҳо бо қоғазҳои қиматноки беҳуччат танҳо дар сурати мурочиат ба депозитарии расман сабткундаи ҳуқуқ метавонад анҷом дода шавад. Татбиқ, гузашт кардан ва маҳдуд кардани ҳуқуқ бояд аз ҷониби депозитарий расман сабт карда шавад. Депозитарий барои маҳфузи сабти расмӣ, таъмини махфӣ доштани он, додани маълумоти дуруст дар бораи чунин сабтҳо ва барои сабти расмӣ аҳдҳои анҷомдода масъул мебошад.

2. НАМУДҲОИ АЛОҲИДАИ ҚОҒАЗҲОИ ҚИМАТНОК

Моддаи 164. Вомбарг (хориҷ карда шуд бо Қонуни ЧТ аз 12. 05. 2007с, № 247).

Моддаи 165. Чек (хориҷ карда шуд бо Қонуни ЧТ аз 12. 05. 2007с, № 247).

Моддаи 166. Вексел (хориҷ карда шуд бо Қонуни ЧТ аз 12. 05. 2007с, № 247).

Моддаи 167. Саҳмия

1. Коғази қиматноке саҳмия эътироф карда мешавад, ки ҳуқуқи дорандаи онро (саҳмдорро) барои дар шакли дивиденд гирифтани як қисми фоидаи ҷамъияти саҳҳомӣ, барои иштирок дар идораи корҳои ҷамъияти саҳҳомӣ, инчунин ба қисми молу мулки баъди барҳам додани он боқимонда тасдиқ менамояд.

Саҳмияҳо метавонанд манзурӣ ё номӣ, озодона муомилотшаванда ё дорои доираи маҳдуди муомилот бошанд.

2. Ҷамъияти саҳҳомӣ метавонад дар доираи муқаррарнамудаи қонун саҳмияҳои имтиёзноке барорад, ки ба дорандагони онҳо, сарфи назар аз натиҷаи фаъолияти ҷамъияти саҳҳомӣ, чун қоида бо сабти фоизи арзиши номиналии саҳмия гирифтани дивидендро кафолат медиҳад, инчунин ба онҳо ҳуқуқи нисбат ба саҳмдорони дигар афзалиятноки гирифтани қисми молу мулки пас аз барҳамдиҳии ҷамъияти саҳҳомӣ боқимонда ва ҳуқуқҳои дигари дар шартҳои баровардани чунин саҳмияҳо пешбинигардидаро медиҳад.

Агар дар оинномаи ҷамъияти саҳҳомӣ тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, саҳмияҳои афзалиятнок ба дорандагонашон барои иштирок дар идораи корҳои ҷамъият ҳуқуқ намедиҳанд.

Моддаи 168. Коносамент

Коносамент ҳуҷҷати идоракунии мол мебошад, ки ҳуқуқи дорандаи қонунии онро дар мавриди идора кардани бори дар коносамент зикргардида ва гирифтани бор пас аз ҷамлу нақли он тасдиқ менамояд.

Коносамент метавонад манзурӣ, ордерӣ ё номӣ бошад.

Агар коносамент якҷанд нусхаи асли тартиб дода шуда бошад, баъди додани бор аз рӯи коносаменти аввал нусхаҳои боқимонда беэътибор мешаванд.

Моддаи 169. Сертификати бонкӣ

Сертификати бонкӣ шаҳодатномаи хаттии бонк дар бораи пасандози маблағ мебошад, ки ҳуқуқи амонатгузorro баъди гузаштани мқҳлати муқарраршуда барои аз ҳар муассисаи ҳамин бонк гирифтани маблағи пасандоз ва фоизи онро тасдиқ менамояд.

Сертификатҳои бонкӣ метавонанд манзурӣ ё номӣ бошанд.

§ 5. НЕЪМАТҲОИ ҒАЙРИМОДДВ ВА ҲИФЗИ ОНҲО

Моддаи 170. Неъматҳои ғайримоддӣ

1. Ҳаёт ва саломатӣ, эътибори шахсӣ, шаъну шараф, масунияти шахсӣ, номусу номи нек, эътибори корӣ, дахлнопазирии ҳаёти шахсӣ, сирри шахсӣ ва оилавӣ, ҳуқуқи ҷойивазкунии ва интихоби озоди истиқомату маҳалли зист, ҳуқуқи доштани номдорӣ, ҳуқуқи муаллифӣ, дигар ҳуқуқҳои шахсии ғайримоддӣ ва неъматҳои дигари ғайримоддӣ, ки ба шахрванд аз рӯзи таваллуд ё бо ҳукми қонун тааллуқ доранд, бегона карда ё ба тариқи дигар гузашт карда намешаванд. Дар ҳолатҳо ва мувофиқи тартиби муқаррарнамудаи қонун ҳуқуқи шахсии ғайримолу мулкӣ ва неъматҳои дигари ғайримоддӣи шахси ғавтидаро шахси дигар, аз ҷумла ворисони соҳибҳуқуқ татбиқ ва ҳифз карда метавонанд.

2. Неъматҳои ғайримоддӣ мутобиқи ҳамин Кодекс ва қонунҳои дигар дар ҳолатҳо ва бо тартиби пешбининамудаи онҳо, инчунин дар ҳолатҳо ва ба он андозае муҳофизат карда мешаванд, ки истифодаи усулҳои муҳофизати ҳуқуқи граждани (моддаи 12) аз моҳияти ҳуқуқи ғайримоддӣи вайронгардида ва хусусияти оқибатҳои ин вайронкуӣ бармеояд.

Моддаи 171. Чуброни зиёни маънавӣ

Агар ба шахрванд дар натиҷаи амалҳои вайронкунандаи ҳуқуқи шахсии ғайримоддӣ ӯ ё ба неъматҳои дигари ғайримоддӣ шахрванд таҳдидкунанда зиёни маънавӣ (азобу шиканҷаи ҷисмонӣ ё рӯҳӣ) расонида шуда бошад, инчунин дар ҳолатҳои дигари пешбининамудаи қонун суд метавонад шахси ҳуқуқвайронкардaro вазифадор созад, ки ин зиёнро чуброн намояд.

Ҳангоми муайян намудани андозаи чуброни зиёни маънавӣ суд дараҷаи гуноҳи шахси вайронкардаи ҳуқуқ ва ҳолатҳои дигари қобили тавачҷӯхро ба назар мегирад. Суд ҳамчунин бояд дараҷаи азобу шиканҷаи ҷисмонӣ ва рӯҳии марбут ба хусусиятҳои инфиродии шахси чабрдидарo ба назар гирад.

Моддаи 172. Ҳифзи ҳуқуқи шахсии ғайримолу мулкӣ

1. Шахсе, ки ҳуқуқи шахсии ғайримолу мулкиаш вайрон шудааст, ба ғайр аз тартиби дар моддаи 12 ҳамин Кодекс пешбинигардида мувофиқи қоидаҳои ҳамин Кодекс инчунин ба чуброни зиёни маънавӣ ҳуқуқ дорад.

2. Ҳуқуқи шахси ғайри молу мулкиро суд бо тартиби пешбининамудаи қонунҳои мурофияи граждани муҳофизат менамояд.

3. Ҳуқуқи шахсии ғайри молу мулкӣ сарфи назар аз гуноҳи шахси вайроннамудаи ҳуқуқ хифз карда мешавад. Шахсе, ки ҳифзи ҳуқуқро талаб кардааст, бояд далели вайрон гардидани ҳуқуқи шахсии ғайри молу мулкиашро исбот кунад.

4. Шахсе, ки ҳуқуқи ғайри молу мулкиаш вайрон гардидааст, метавонад бо хости худ рафъи оқибати онро аз шахси гунаҳкор талаб намояд ё аз ҳисоби гунаҳкор мустақилона амалҳои заруриро анҷом диҳад ва ё иҷрои онҳоро ба шахси сеюм супорад.

Моддаи 173. Ҳуқуқҳои шахсии ғайри молу мулкӣ, ки ба ҳуқуқи молу мулкӣ алоқаманданд

Дар сурати ҳамзамон вайрон гардидани ҳуқуқи шахси ғайри молу мулкӣ ва молу мулкӣ, андозаи чуброни зиёни молу мулкӣ бо дарназардошти чубронпулие, ки бояд ба чабрдида барои халалдор кардани ҳуқуқи шахсии ғайри молу мулкиаш пардохта шавад, зиёд мешавад.

Моддаи 174. Ҳифзи шаъну шараф ва эътибори корӣ

1. Агар шахси паҳнкардаи маълумоте, ки шаъну шараф ё эътибори кории шахрвандро паст мезананд, дурустии чунин маълумотро ба исбот нарасонад, шахрванд ҳақ дорад аз тариқи суд раддияи чунин маълумотро талаб кунад.

Бо талаби шахси манфиатдор хифзи шаъну шарафи шахрванд пас аз вафоташ низ имконпазир аст.

2. Агар маълумоте, ки шаъну шараф ё эътибори кории шахрвандро паст мезананд, аз тариқи воситаҳои ахбори умум паҳн гардида бошанд, онҳо бояд дар ҳамон воситаҳои ахбори умум бемузд рад карда шаванд.

Агар маълумоти мазкур дар ҳуҷҷати ташкилот дарҷ гардида бошад, чунин ҳуҷҷат бояд иваз ё бозхонда шавад.

Тартиби раддияро дар ҳолатҳои дигар суд муқаррар менамояд.

3. Шахрванде, ки воситаҳои ахбори умум дар хусуси ӯ маълумоти халалдоркунандаи ҳуқуқ ё манфиатҳои бо қонун хифзшавандаашро нашр кардаанд, ҳақ дорад дар ҳамон воситаҳои ахбори умум ҷавоби худро нашр кунад.

4. Талаби шахрванд ё шахси ҳуқуқиро дар мавриди нашри раддия ё ҷавоб дар воситаи ахбори умум дар сурате суд баррасӣ мекунад, ки мақоми ахбори умум нашри онро рад кунад, ё дар давоми як моҳ нашр накарда ва ё барҳам дода бошад.

5. Агар қарори суд иҷро нашуда бошад, суд ҳақ дорад гунаҳкорро ҷарима бандад, ки ба андоза ва бо тартиби пешбининамудаи қонунҳои мурофиявӣ ба нафъи Ҷумҳурии Тоҷикистон рӯёнида мешавад. Пардохти ҷарима гунаҳкорро аз ӯҳдадорӣ иҷрои амали дар қарори суд пешбинигардида озод намекунад.

6. Шаҳрванде, ки дар хусуси ӯ маълумоти пастзанандаи шаъну шараф ё эътибори кориаш паҳн гардидааст, ҳақ дорад дар баробари раддияи чунин маълумот чуброни зиёни маънавии аз паҳн кардани онҳо расидаро низ талаб намояд.

7. Агар муайян намудани шахси паҳнкардаи маълумоте, ки шаъну шараф ё эътибори кориаш шаҳрвандро паст мезанад, имконнопазир бошад, шахсе, ки дар борааш чунин маълумот паҳн гардидааст, метавонад барои нодуруст донистани маълумоти паҳнгардида ба суд муроҷиат намояд.

8. Қоидаҳои ҳамин модда дар хусуси ҳифзи эътибори кориаш шаҳрванд мутобиқан дар мавриди ҳифзи эътибори кориаш шахси ҳуқуқӣ низ истифода мешаванд.

Моддаи 175. Ҳуқуқи ҳифзи сирри ҳаёти шахсӣ

1. Шаҳрванд ба ҳифзи сирри ҳаёти шахсӣ, аз ҷумла дахлнопазирии мукотибот, гуфтушунидҳои телефонӣ, сирри рӯзномаҳо, қайдҳо, руқъаҳо, ҳаёти маҳрамона, писархонӣ, таваллуд, сирри тиббӣ, адвокатӣ ва сирри пасандозҳо ҳуқуқ дорад.

Фош кардани сирри ҳаёти шахсӣ танҳо дар ҳолатҳои муқаррарнамудаи санади қонунӣ мумкин аст.

2. Нашри рӯзномаҳо, руқъаҳо, қайдҳо ва ҳуҷҷатҳои дигар танҳо бо ризоияти муаллифи онҳо, нашри мактубҳо бошад, бо ризоияти муаллиф ва унвонӣ (адресат) роҳ дода мешавад. Дар сурати вафот кардани яке аз онҳо ҳуҷҷатҳои мазкурро бо ризоияти ҳамсари дар қайди ҳаёт буда ва фарзандони марҳум нашр кардан мумкин аст.

Моддаи 176. Ҳуқуқ ба тасвири шахсӣ

1. Ҳеҷ кас ҳуқуқ надорад, ки тасвири ягон шахсеро бе ризоияти ӯ, дар сурати вафоти ӯ бошад, бе ризоияти ворисонаш истифода намояд.

2. Нашр намудан, нусха бардоштан ва паҳн кардани асари тасвирие (расм, акси фотографӣ, кинофилм ва ғайра), ки дар он шахси дигар тасвир ёфтааст, танҳо бо ризоияти шахси тасвирёфта, пас аз вафоташ бошад, бо ризоияти фарзандон ва ҳамсари дар қайди ҳаёт будаи ӯ иҷозат дода мешавад. Агар ин дар қонун муқаррар гардида бошад, ё шахси тасвирёфта бар ивази музд худро аккосӣ кунонда бошад, чунин ризоият талаб карда намешавад.

Моддаи 177. Ҳуқуқи дахлнопазирии манзил

Шаҳрванд ҳуқуқи дахлнопазирии манзилро доро аст, яъне ӯ ҳуқуқ дорад, ки ба ғайр аз ҳолатҳои пешбининамудаи қонун, кӯшишҳои бидуни хоҳиши ӯ зӯран ба манзилаш ворид шудани касро пешгирӣ намояд.

ЗЕРФАСЛИ 3 АҲДҲО. НАМОЯНДАГВ

БОБИ 7 АҲДҲО

§ 1. МАФҲУМ, НАВЪҲО ВА ШАКЛИ АҲД

Моддаи 178. Мафҳуми аҳд

Амали шаҳрвандон ва шахси ҳуқуқӣ, ки ба муқаррар намудан, тағйир додан ё қатъ намудани ҳуқуқи ӯҳдадорихоии граждани раवона гардидааст, аҳд дониста мешавад.

Моддаи 179. Навъҳои аҳд

1. Аҳд метавонад яктарафа, дутарафа ё бисёртарафа (шартномаҳо) бошанд.

2. Аҳде яктарафа дониста мешавад, ки барои анҷоми он мутобиқи қонун ё созишномаи тарафҳо ифодаи иродаи як тараф зарур ё кифоя мебошад.

3. Барои бастанӣ шартнома ифодаи иродаи мувофиқашудаи ду тараф (аҳди дутарафа) ё се тараф ва ё бештар аз он (аҳди бисёртарафа) зарур аст.

Моддаи 180. Ҷҳдадорӣ аз рӯи аҳди яктарафа

Аҳди яктарафа барои шахси анҷомдодаи аҳдҳо ҷҳдадорихоро ба миён меорад. Он ҷҳдадорихоро барои шахси дигар танҳо дар ҳолатҳои муқаррарнамудаи қонун ё созишномаи ин ашхос ба миён оварда метавонад.

Моддаи 181. Танзими ҳуқуқи аҳди яктарафа

Нисбати аҳди яктарафа мутобиқан муқаррароти умумӣ дар бораи ҷҳдадорихо ва шартномаҳо (фасли III) истифода мешаванд, зеро ин ҳилофи қонун, табиат ва моҳияти аҳд нест.

Моддаи 182. Аҳди бо шарту шароит басташуда

1. Агар тарафҳо ба миён омадани ҳуқуқи ҷҳдадориро аз шарте вобаста донанд, ки фаро расидан ё нарасидани он маълум нест, аҳд бо шарт ба таъхир анҷомдодашуда эътироф карда мешавад.

2. Агар тарафҳо қатъи ҳуқуқи ҷҳдадориро ба шарте вобаста карда бошанд, ки фаро расидан ё нарасидани он маълум нест, аҳд бо шарт бекоркунӣ анҷомёфта эътироф карда мешавад.

3. Агар ба фаро расидани шарт тарафе бевичдонона монъе шуда бошад, ки фаро расидани он ба манфиаташ нест, шарт фарорасида эътироф карда мешавад.

Агар ба фаро расидани шарт тарафе бевичдонона мусоидат карда бошад, ки фаро расидани он ба манфиаташ аст, шарт фаро нарасида эътироф карда мешавад.

Моддаи 183. Шакли аҳд

1. Аҳд шифоҳӣ (даҳонӣ) ё хаттӣ (оддӣ ё нотариалӣ) баста мешавад.

2. Аҳде, ки мумкин аст шифоҳӣ баста шавад, дар он сурат низ анҷомёфта доништа мешавад, ки рафтори шахс ба азму хоҳиши бастанӣ аҳд шаҳодат медиҳад.

3. Дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун ё созишномаи тарафҳо сукут ифодаи иродаи бастанӣ аҳд доништа мешавад.

4. Агар дар қонун тартиби дигаре муқаррар нагардида бошад, аҳде, ки бо додани жетон, чипта (билет) ё аломати дигари одатан қабулшуда тасдиқ гардидааст, анҷомдодашуда эътироф карда мешавад.

Моддаи 184. Аҳди шифоҳӣ

1. Аҳде, ки дар қонун ё созишномаи тарафҳо барои он шакли хаттӣ (оддӣ ё нотариалӣ) муқаррар нагардидааст, метавонад шифоҳӣ баста шавад.

2. Агар дар созишномаи тарафҳо тартиби дигаре муқаррар нагардида бошад, ҳамаи аҳдҳои ҳангоми бастанӣ иҷрошаванда, ба истиснои аҳдҳои, ки барои онҳо шакли нотариалӣ муқаррар шудааст ва аҳдҳои, ки бинобар риоя накардани шакли оддӣ хаттиашон беэътибор мегарданд, метавонанд ба таври шифоҳӣ баста шаванд.

3. Аҳд бо мақсади иҷрои шартномаи дар шакли хаттӣ басташуда бо мувофиқаи тарафҳо мумкин аст шифоҳӣ баста шавад, ба шарте ки ин ҳилофи қонун ё шартнома набошад.

Моддаи 185. Шакли хаттии аҳд

1. Аҳди хаттӣ бояд бо тартиб додани ҳуҷҷате баста шавад, ки мавзӯи онро ифода карда, аз ҷониби як ё ҷамъи каси аҳдбаста ё шахси ба тариқи дахлдор ваколатдори онҳо имзо шудааст.

Дар қонунҳо ва созишномаи тарафҳо мумкин аст талаботи иловагӣ, ки шакли аҳд бояд ба он мутобиқат наояд (дар бланкаи дорои шакли муайян ба имзо расондан, мӯҳр гузоштан ва ғайра) муқаррар гардида, оқибати риоя накардани ин талабот пешбинӣ карда шавад. Агар дар қонун ё созишномаи тарафҳо ҷунин оқибат пешбинӣ нагардида бошад, пас оқибати риоя накардани шакли оддӣ аҳди хаттӣ истифода мешавад.

2. Ҳангоми бастанӣ аҳд истифодаи акси айнии имзо бо ёрии воситаҳои нусхабардории механикӣ ё воситаи дигар, имзои электронӣ рақамӣ ё шакли дигари имзои шахсӣ дар ҳолатҳо ва мувофиқи тартиби пешбининамудаи қонун ё созишномаи тарафҳо роҳ дода мешавад.

3. Агар дар қонун ё созишномаи тарафҳо тартиби дигаре муқаррар нагардида бошад, мубодилаи мактуб, барқия (телеграмма), телефонограмма, телетайпограмма, факс ва ҳуҷҷатҳои дигари муайянқунандаи субъектҳо ва мавзӯи ифодаи иродашон ба шакли хаттии анҷоми аҳдбандӣ баробар карда мешавад.

4. Агар шаҳрванд бо сабаби иллати ҷисмонӣ, беморӣ ё бесаводӣ шахсан имзо гузошта натавонад, бо хоҳиши ӯ аҳдро шаҳрванди дигар имзо карда метавонад.

Имзои ин шаҳрванд бояд аз ҷониби нотариус ё мансабдори дигари барои анҷоми ҷунин амали нотариалӣ ҳақдошта бо зикри сабабҳои, ки аҳдқунанда бо дасти худ имзо карда натавонистааст, тасдиқ карда шавад.

Вале ҳангоми бастанӣ аҳди дар қисми 4, моддаи 210 ҳамин Кодекс зикргардида ва додани ваколатнома барои бастанӣ онҳо имзои шахсе, ки аҳдро имзо мекунад, инчунин мумкин аст аз ҷониби ташкилоте, ки дар он шаҳрванди бо дасти худ имзо карда наметавониста кор мекунад ё аз ҷониби маъмурияти муассисаи таъбиқии статсионарие, ки ӯ дар он таъбиқат меёбад, тасдиқ карда шавад.

Моддаи 186. Аҳде, ки дар шакли хаттии оддӣ анҷом дода мешаванд

1. Аҳдҳои зерин ба истиснои аҳде, ки тасдиқи нотариалиро талаб мекунад, бояд дар шакли оддии хаттӣ баста шаванд:

а) аҳди шахси ҳуқуқӣ байни худ ва бо шаҳрвандон;

б) аҳди байни шаҳрвандон ба маблағе, ки аз андозаи бо қонун муқарраргардидаи музди меҳнати ҳадди ақал на камтар аз даҳ маротиба бештар аст ва дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун, - сарфи назар аз маблағи аҳд.

2. Барои аҳде, ки мутобиқи моддаи 184 ҳамин Кодекс метавонад ба таври шифоҳӣ баста шавад, риояи шакли оддии хаттӣ талаб карда намешавад.

Моддаи 187. Оқибати риоя накардани шакли оддии аҳди хаттӣ

1. Риоя накардани шакли оддии аҳди хаттӣ тарафҳоро аз ҳуқуқи дар мавриди баҳс ҷиҳати тасдиқи аҳд ва шартҳои он аз истинод ба баёноти шохидон маҳрум месозад, вале онҳоро аз ҳуқуқи овардани далелҳои хаттӣ ва далелҳои дигар маҳрум намесозад.

2. Дар ҳолатҳои бевосита дар қонун ё созишномаи тарафҳо зикргардида риоя накардани шакли оддии аҳди хаттӣ он беэътибор мегардад.

3. Риоя накардани шакли оддии аҳди хаттии робитаи иқтисодии хориҷӣ онро беэътибор мегардонад.

Моддаи 188. Аҳди дар нотариус тасдиқшуда

1. Аҳдҳои аз ҷониби нотариус тасдиқгардида бо роҳи дар ҳуҷҷати ба талаботи моддаи 185 ҳамин Кодекс мутобиқатқунанда аз ҷониби нотариус ё мансабдори барои анҷоми ҷунин амали нотариалӣ ҳуқуқдошта сабт кардани навиштаҷоти тасдиққунанда анҷом дода мешаванд.

2. Тасдиқи нотариалии аҳд дар ҳолати зайл хатмист:

а) дар ҳолатҳое, ки дар қонун зикр гардидааст;

б) бо талаби ҳар яке аз тарафҳо.

Моддаи 189. Бақайдгирии давлатии аҳдҳо

1. Аҳдҳо бо молу мулки ғайриманқул (бегона қардан, ипотека, иҷораи дарозмуддат, мерос гирифтани ва ғайра) бояд ба қайди давлатӣ гирифта шаванд.

Тартиби бақайдгирии аҳдҳо бо молу мулки ғайриманқул ва тартиб додани феҳрасти дахлдор бо қонун муайян карда мешавад.

2. Дар қонунҳо мумкин аст бақайдгирии давлатии аҳдҳои вобаста бо намудҳои муайяни молу мулкӣ манқула муқаррар карда шавад.

Моддаи 190. Оқибати риоя накардани шакли нотариалии аҳд ва талаботи бақайдгирии он

1. Риоя накардани шакли нотариалӣ ё талаботи бақайдгирии давлатии аҳд боиси беэътибории он мегардад. Чунин аҳд беэътибор дониста мешавад.

2. Агар яке аз тарафҳо аҳдиро, ки тасдиқи нотариалиро талаб мекунад, пурра ё қисман иҷро карда, тарафи дигар аз баррасиятдорории аҳд саркашӣ намояд, суд ҳақ дорад, ки бо талаби тарафи иҷронамудаи аҳд чунин аҳдро беэътибор донад. Дар ин ҳолат барасмиятдорории минбаъдаи аҳд зарур нест.

3. Агар аҳде, ки бақайдгирии давлатиро талаб мекунад, дар шакли дахлдор баста шуда бошад, вале яке аз тарафҳо аз бақайдгирии он саркашӣ намояд, суд ҳақ дорад бо талаби тарафи дигар дар хусуси ба қайд гирифтани он қарор қабул кунад. Дар ин ҳолат аҳд мутобиқи қарори суд ба қайд гирифта мешавад.

4. Дар ҳолатҳои пешбининамудаи қисмҳои 2 ва 3 ҳамин модда тарафе, ки беасос аз тасдиқи нотариалӣ ё ба қайдгирии давлатии аҳд саркашӣ менамояд, бояд ба тарафи дигар зиёни аз таъхири бастани аҳд ва ба қайдгирии расидаро ҷуброн намояд.

§ 2. АҲДҲОИ БЕЭЪТИБОР ВА ОҚИБАТҲОИ ҲУҚУҚИИ ОНҲО

Моддаи 191. Аҳдҳои баҳснок ва беэътибор

1. Аҳд аз рӯи асосҳои муқаррарнамудаи ҳамин Кодекс бо сабаби онро беэътибор донистани суд (аҳди мавриди баҳс) ё сарфи назар аз чунин эътироф (аҳди беэътибор) беэътибор дониста мешавад.

2. Талаби беэътибор донистани аҳди баҳснок метавонад ба шахси дар ҳамин Кодекс зикргардида пешниҳод карда шавад.

Истифодаи оқибати аҳди беэътиборро ҳар шахси манфиатдор талаб карда метавонад. Суд ҳақ дорад, ки чунин оқибатро бо ташаббуси худ истифода намояд.

Моддаи 192. Муқаррароти умумӣ дар бораи оқибати беэътибории аҳд

1. Аҳди беэътибор, ба истиснои оқибате, ки бо беэътибории он алоқаманд аст, боиси оқибати ҳуқуқӣ намегардад ва аз лаҳзаи баста шуданаш беэътибор мебошад.

2. Дар сурати беэътибории аҳд, агар дар қонун оқибати дигари беэътиборӣ пешбинӣ нагардида бошанд, ҳар тараф вазифадор аст, ки ба тарафи дигар тамоми молу мулкӣ аз рӯи аҳд гирифтаашро баргардонад ва агар дар шакли асл (натура) баргардонидани молу мулкӣ гирифташуда имконнопазир бошад (аз ҷумла дар ҳолате ки ашёи гирифта дар истифодаи молу мулк, кори иҷрошуда ё хизматрасонӣ ифода гардида бошад), арзиши онро бо пул ҷуброн намояд.

3. Агар аз мазмуни аҳди баҳснок маълум гардад, ки он минбаъд метавонад қатъ карда шавад, суд аҳдро беэътибор дониста, амали онро барои давраи оянда қатъ менамояд.

Моддаи 193. Беэътибории аҳди хилофи қонун

Аҳде, ки хилофи талаботи қонун аст, эътибор надорад ба шарте ки қонун баҳснок будани чунин аҳдро муқаррар нанамояд ё дар он оқибати дигари қонуншиканӣ пешбинӣ нагардида бошад.

Моддаи 194. Беэътибории аҳди бар хилофи асосҳои тартиботи ҳуқуқӣ ва ахлоқ басташуда

Аҳде, ки ошкоро бар хилофи асосҳои тартиботи ҳуқуқӣ ё ахлоқ баста шудааст, эътибор надорад.

Дар сурати нияти ғаразнок доштани ҳар ду тарафи чунин аҳд, агар аҳдро ҳар ду тараф иҷро карда бошанд, тамоми даромади аз ин аҳд бадастовардаи онҳо ба ҳисоби даромади давлат рӯёнида мешавад ва агар аҳдро як тараф иҷро карда бошад, аз тарафи дигар тамоми даромад ва молу мулки гирифтааш ва тамоми молу мулке, ки он мебоист бар ивази даромад ва молу мулки гирифташуда ба тарафи аввал диҳад, ба фоидаи давлат рӯёнида мешавад.

Дар сурати нияти ғаразнок доштани танҳо як тарафи чунин аҳд, он бояд тамоми даромади аз рӯи аҳд гирифтаашро ба тарафи дигар баргардонад, аммо даромаде, ки тарафи ғаразнок амал карда гирифтааст ё бояд мувофиқи аҳди иҷрошуда мегирифт, ба он дода шавад, ба фоидаи давлат рӯёнида мешавад.

Моддаи 195. Беэътибории аҳдҳои рӯякӣ ва қалбакӣ басташуда

1. Аҳди рӯякӣ, яъне аҳде, ки танҳо рӯякӣ, бидуни нияти барои он бунёд намудани оқибати дахлдори ҳуқуқӣ баста шудааст, эътибор надорад.

2. Аҳди қалбакӣ, яъне аҳде, ки бо мақсади рӯйпӯш намудани аҳди дигар баста шудааст, эътибор надорад. Нисбати аҳде, ки тарафҳо воқеан дар назар дошта буданд, бо назардошти хусусияти аҳд, қоидаҳои ба он дахлдор истифода мешаванд.

Моддаи 196. Беэътибории аҳде, ки шаҳрванди ғайри қобили амал эътирофгардида бастааст

1. Аҳде, ки шаҳрванди дар натиҷаи бемории рӯҳӣ ғайри қобили амал эътирофгардида бастааст, эътибор надорад.

Ҳар яке аз тарафҳои чунин аҳд вазифадор аст, ки ба тарафи дигар тамоми молу мулки гирифтаашро дар шакли асл (натура) баргардонад ва дар сурати имконнопазирии дар шакли натура баргардонидани молу мулки гирифташуда арзиши онро бо пул ҷуброн намояд.

Агар тарафи қобили амал ғайри қобили амал будани тарафи дигарро доништа бошад ё мебоист донанд, тарафи қобили амал ғайр аз ин вазифадор аст, ки ба тарафи дигар зиёни воқеии ба он расонидашударо ҷуброн намояд.

2. Ба манфиати шаҳрванде, ки бо сабаби бемории рӯҳӣ ғайри қобили амал эътирофгардидааст, аҳди бастаи ӯ бо талаби васиаш аз тарафи суд боэътибор эътироф карда мешавад, агар чунин аҳд ба фоидаи он баста шуда бошад.

Моддаи 197. Беэътибории аҳде, ки нобилиғи то чордаҳсола бастааст

1. Аҳде, ки нобилиғ (хурдсол)-и то чордаҳсола нарасида бастааст, эътибор надорад. Нисбати чунин аҳд қоидаҳои дар сарсатрҳои дуюм ва сеюми қисми 1, моддаи 196 ҳамин Кодекс пешбинигардида татбиқ мешаванд.

2. Агар аҳди бастаи хурдсол ба манфиаташ бошад, суд метавонад бо талаби волидайн, фарзандхондагон ё васии ӯ аҳди бастаашро, ки ба манфиати ӯ аст, боэътибор эътироф намояд.

3. Қоидаҳои ҳамин модда ба аҳдҳои хурди маишӣ ва аҳдҳои дигари хурдсолон, ки онҳо мутобиқи моддаи 29 ҳамин Кодекс ба мустақилона бастани онҳо ҳақ доранд, дахл надорад.

Моддаи 198. Беэътибории аҳди шахси ҳуқуқӣ, ки берун аз қобилияти ҳуқуқдориаш баста аст

Аҳдҳо, ки шахси ҳуқуқӣ хилофи мақсади фаъолияти дар ҳуҷҷатҳои таъсисии он аниқ маҳдудгардида ё шахси ҳуқуқие бастааст, ки барои машғул шудан ба фаъолияти дахлдор иҷозатнома (литсензия) надорад, агар исбот шуда бошад, ки тарафи дигари аҳд ғайриқонунӣ будани онро медонист ё баръало мебоист донанд, бо даъвои ин шахси ҳуқуқӣ, муассис (иштирокчӣ) он ё мақоми давлатии ба фаъолияти шахси ҳуқуқӣ назораткунанда суд метавонад беэътибор эътироф намояд.

Моддаи 199. Оқибати маҳдуд кардани ваколат барои бастанӣ аҳд

Агар ваколати шахс барои бастанӣ аҳд бо шартнома ё ваколати мақоми шахси ҳуқуқӣ бо ҳуҷҷатҳои таъсиси он дар муқоиса бо ваколатҳои дар ваколатнома ё қонун муайяншуда маҳдуд гардида бошад ё вобаста ба шароити бастанӣ аҳдҳои тибқи қонун яқин дониستاني он мумкин бошад ва чунин шахс ё мақом аз доираи ин маҳдудиятҳо барояд, суд бо даъвои шахсе, ки маҳдудиятҳо ба манфиати ӯ муқаррар гардидаанд, танҳо дар ҳолате метавонад аҳдро беътибор эътироф намояд, ки тарафи дигари аҳд дар хусуси маҳдудиятҳои мазкур бараъло медонист ё мебоист донад.

Моддаи 200. Беътибории аҳде, ки ноболиғи аз чордах то ҳаждахсола бастааст

1. Аҳде, ки ноболиғи аз чордах то ҳаждахсола бидуни ризои волидайн, фарзандхондагон ё парасторони худ бастааст, агар чунин ризоят мутобиқи моддаи 27 ҳамин Кодекс зарур бошад, мумкин аст бо даъвои волидайн, фарзандхондагон ё парасторон аз ҷониби суд беътибор дониста шавад. Агар чунин аҳд беътибор дониста шавад, мутобиқан қоидаҳои дар сарсатрҳои дуюм ва сеюми қисми 1, моддаи 196 ҳамин Кодекс пешбинигардида татбиқ мешаванд.

2. Қоидаҳои ҳамин модда ба аҳдҳои ноболиғоне, ки дорои қобилияти пурраи амал гардидаанд (қисми 2, моддаи 22, моддаи 28 ҳамин Кодекс), дахл надоранд.

Моддаи 201. Беътибории аҳде, ки шахрванди қобилияти амалаш аз ҷониби суд маҳдудгардида бастааст

1. Аҳди ихтиёрдорӣ молу мулкро, ки шахрванди қобилияти амалаш дар натиҷаи сӯиистеъмоли машрубот ё маводи нашъаовар аз ҷониби суд маҳдудгардида бидуни ризоии парастораш бастааст, суд метавонад бо даъвои парастор беътибор эътироф намояд.

Агар чунин аҳд беътибор дониста шавад, мутобиқан қоидаҳои дар қисми 1, моддаи 200 ҳамин Кодекс пешбинигардида татбиқ мешаванд.

2. Қоидаҳои ҳамин модда ба аҳдҳои хурди маишиё, ки шахрванди қобилияти амалаш маҳдудкардашуда мутобиқи моддаи 31 ҳамин Кодекс ҳақ дорад, мустақилона бандад, дахл надоранд.

Моддаи 202. Беътибории аҳде, ки шахрванд барои дарки аҳамияти амали худ ё идора кардани он қобилият надошта бастааст

1. Суд метавонад аҳди шахрвандеро, ки қобили амал бошад ҳам, вале дар лаҳзаи бастанӣ он дар ҳолате қарор дошт, ки амалҳои худро дарк намекард ё ба идораи онҳо қобилият надошт, бо даъвои ин шахрванд ё шахси дигаре, ки ҳуқуқ ё манфиати қонунан ҳифзшавандашон дар натиҷаи бастанӣ он халалдор гардидаанд, беътибор донад.

2. Агар исбот гардад, ки дар лаҳзаи бастанӣ аҳд шахрванд барои дарки аҳамияти амали худ ё идораи он қодир набуд, суд метавонад аҳди бастваи шахрвандеро, ки баъдан ғайри қобили амал эътироф гардидааст, бо даъвои васии ӯ беътибор донад.

3. Агар аҳд дар асоси ҳамин модда беътибор дониста шавад, мутобиқан қоидаҳои бандҳои якум ва дуюми қисми 1, моддаи 196 ҳамин Кодекс пешбинигардида истифода мешаванд.

Моддаи 203. Беътибории аҳде, ки дар натиҷаи гумроҳӣ баста шудааст

1. Суд метавонад аҳди дар натиҷаи гумроҳӣ бастаро, ки аҳамияти муҳим дорад, бо даъвои тарафе, ки дар асари гумроҳӣ амал кардааст, беътибор эътироф намояд.

Гумроҳӣ доир ба табиати аҳд, шабоҳат ё чунин сифатҳои предмети он дорои аҳамияти муҳим мебошанд, ки имкониятҳои аз рӯи таъинот истифода намудани онро хеле кам мекунанд. Гумроҳӣ доир ба сабабҳои аҳд дорои аҳамияти муҳим намебошад.

2. Агар аҳд ҳамчун аҳди бар асари гумроҳӣ басташуда беътибор дониста шавад, мутобиқан қоидаҳои дар қисми 2, моддаи 192 ҳамин Кодекс пешбинигардида татбиқ мешаванд.

Ғайр аз ин, тарафе, ки бо даъвои он аҳд беътибор дониста шудааст, агар исбот кунад, ки гумроҳӣ бо гуноҳи тарафи дигар рӯй додааст, ҳақ дорад аз тарафи дигар ҷуброни зиёни воқеиро талаб намояд. Агар ин исбот нашуда бошад, тарафе, ки бо даъвои он аҳд беътибор дониста

шудааст, ҳатто агар гумроҳӣ бар асари вазъияте руҳ дода бошад, ки ба тарафи гумроҳшуда вобаста нест, вазифадор аст, бо талаби тарафи дигар зиёни воқеии ба он расидаро ҷуброн намояд.

Моддаи 204. Беъътибории аҳде, ки бо фиреб, зӯроварӣ, таҳдид, созиши бадқасдонаи намояндаи як тараф бо тарафи дигар ё шароити вазнин баста шудааст

1. Суд метавонад аҳдиро, ки бо фиреб, зӯроварӣ, таҳдид, созиши бадқасдонаи намояндаи як тараф бо тарафи дигар баста шудааст, инчунин аҳдиро, ки шахс бо сабаби шароити вазнин бо шартҳои барояш тамоман бефоида, маҷбуран бастааст ва тарафи дигар аз он истифода намудааст (аҳди асоратовар), бо даъвои ҷабрдида беъътибор донад.

2. Агар аҳд бо яке аз асосҳои дар қисми 1 ҳамин модда зикргардида беъътибор дониста шавад, тарафи дигар ба ҷабрдида тамоми молу мулк аз рӯи аҳд гирифтаашро бармегардонад ва агар баргардонидани молу мулк имконнопазир бошад, арзиши онро бо пул ҷуброн менамояд.

Молу мулке, ки ҷабрдида аз рӯи аҳд аз тарафи дигар гирифтааст, инчунин молу мулки ба тарафи дигар додаи он, ки бояд ба он ҷуброн карда шавад, ба фоидаи давлат рӯёнида мешавад. Дар сурати имконнопазирии дар шакли асл (натура) ба фоидаи давлат додани молу мулк арзиши он бо пул рӯёнида мешавад. Ғайр аз ин тарафи дигар ба ҷабрдида зиёни воқеии ба он расонидашударо ҷуброн менамояд.

Моддаи 205. Оқибати беъътибории як қисми аҳд

Агар тахмин кардан мумкин бошад, ки аҳд бидуни дохил кардани қисми беъътибори он ҳам метавонист баста шавад, аз ин қисмҳои дигари аҳд беъътибор намегардад.

Моддаи 206. Мӯҳлати даъво аз рӯи аҳдҳои беъътибор

1. Даъво дар мавриди истифодаи оқибати беъътибории аҳди беъътибор метавонад дар давоми се соли пас аз оғози иҷрои он пешниҳод карда шавад.

2. Даъво дар мавриди беъътибор дониستاني аҳди баҳснок ва истифодаи оқибати беъътибории он дар давоми се соли пас аз қатъ гардидани зӯроварӣ ё таҳдиде, ки аҳд таҳти таъсири он баста шуда буд (қисми 1, моддаи 204) ва ё аз рӯзе, ки даъвогар дар хусуси шароити дигаре, ки асоси беъътибор дониستاني аҳд мебошад, хабар ёфтааст ё мебоист хабар ёбад, пешниҳод карда шуданаш мумкин аст.

БОБИ 8

НАМОЯНДАГВ. ВАКОЛАТНОМА

Моддаи 207. Намояндагӣ

1. Аҳде, ки як шахс (намоянда) аз номи шахси дигар (вакилкунанда) дар асоси ваколоти бо ваколатнома, нишондоди қонун ё санади мақоми ваколатдори давлатӣ ё мақоми ҳокимияти маҳаллӣ асосёфта баста шудааст, ҳуқуқи ўҳдадорихои граждании вакилкунандаро бевосита ба вучуд меорад, тағйир медиҳад ё қатъ мегардонад.

Ваколат инчунин метавонад вобаста ба вазъе зоҳир гардад, ки намоянда дар он амал мекунад (фурӯшанда дар савдои чакана, ҳазинадор (касир) ва ғайра).

2. Ашхосе, ки гарчанд ба манфиати дигарон аст, вале аз номи худ амал мекунад (миёнаравони тиҷоратӣ, мудирони озмун ҳангоми муфлисӣ, васиён ҳангоми меросирӣ ва ғайра), инчунин ашхосе, ки барои анҷоми гуфтушунид дар мавриди аҳдҳои дар оянда имкондошта ваколатдор шудаанд, намоянда намебошанд.

3. Намоянда аз номи ваколатдиханда ба манфиати худ аҳд баста наметавонад. Ў чунин аҳдхоро ба манфиати шахси дигаре, ки ҳамзамон намояндаи ӯ низ мебошад, ба истиснои ҳолатҳои намояндагии тиҷоратӣ баста наметавонад.

4. Ба воситаи намоянда бастанӣ аҳде, ки бо хусусияти худ метавонад танҳо шахсан баста шавад, инчунин аҳдҳои дигари дар қонун зикргардида роҳ дода намешавад.

Моддаи 208. Аҳд баستاني шахси ваколат надошта

1. Дар сурати набудани ваколоти амал кардан аз номи шахси дигар ё баромадан аз доираи чунин ваколат, агар шахси дигар (ваколатдиханда) минбаъд чунин аҳдро бевосита маъқул донад, аҳд аз номи шахси анҷомдодаи он ва ба манфиати ӯ суратгирифта эътироф карда мешавад.

2. Аз ҷониби шахси намояндагикунанда минбаъд маъқул дониста шудани аҳд барои ӯ ҳуқуқи ӯҳдадорихои гражданиро аз рӯи ин аҳд аз лаҳзаи анҷом дода шуданаш ба вучуд меорад, тағйир медиҳад ва қатъ менамояд.

Моддаи 209. Намояндагии тичоратӣ

1. Шахсе намояндаи тичоратӣ мебошад, ки мунтазам ва мустақилона аз номи соҳибкорон ҳангоми баستاني шартнома дар соҳаи фаъолияти соҳибкорӣ намояндагӣ мекунад.

2. Намояндагии тичоратии тарафҳои мухталифи аҳд ҳамзамон бо ризояти ин тарафҳо ва дар ҳолатҳои дигари дар қонун пешбинигардида роҳ дода мешавад. Зимнан намояндаи тичоратӣ вазифадор аст, ки супориши гирифтаашро чун соҳибкори муқаррарӣ ғамхорона иҷро кунад.

Намояндаи тичоратӣ ҳақ дорад, ки аз тарафҳои шартнома ба ҳиссаҳои баробар пардохтани мукофотпулии шартшуда ва ҷаброни маблағи ҳангоми иҷрои супориш харҷкардаашро, агар дар созишномаи байни онҳо тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, талаб намояд.

3. Намояндагии тичоратӣ дар асоси шартномае, ки дар шакли хаттӣ баста шуда, нишондодҳоро ба ваколоти намоянда дар бар мегирад ва дар сурати набудани чунин нишондодҳо, инчунин дар асоси ваколатнома ба амал бароварда мешавад.

Намояндаи тичоратӣ вазифадор аст, ки маълумоти барояш маълумгардидаи аҳдҳои тичоратиро пас аз иҷрои супориши гирифтааш низ махфӣ нигоҳ дорад.

4. Хусусиятҳои намояндагии тичоратӣ дар соҳаҳои алоҳидаи фаъолияти соҳибкорӣ бо қонун ва санади дигари ҳуқуқӣ муқаррар карда мешаванд.

Моддаи 210. Ваколатнома

1. Ваколатнома аз ҷониби як шахс ба шахси дигар додани ваколоти хаттӣ барои намояндагӣ дар назди шахси сеюм дониста мешавад. Ваколатдиханда метавонад ваколатномаро барои аҳд баستاني намоянда бевосита ба шахси сеюми дахлдор диҳад.

2. Ваколатнома барои баستاني аҳде, ки шакли нотариалиро талаб мекунад, ба истиснои ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун, бояд аз ҷониби нотариус тасдиқ карда шавад.

3. Ба ваколатномаҳои тасдиқкардаи нотариус ваколатномаҳои зайл баробар карда мешаванд:

а) ваколатномаи хизматчиёни ҳарбӣ ва шахси дигари дар госпиталҳо, санаторияҳо ва муассисаҳои дигари ҳарбии таъботи муоличашаванда, ки аз ҷониби сардори чунин муассиса, муовини ӯ оид ба қисми тиббӣ, сардухтур ё духтури навбатдор тасдиқ шудааст;

б) ваколатномаи хизматчиёни ҳарбӣ ва дар маҳалҳои ҷойгиршавии қисмҳо, ҷузъу томҳо, муассисаҳои ҳарбӣ ва таълимгоҳҳои ҳарбӣ, ки идораҳои нотариалӣ ва мақомоти дигари анҷомдихандаи амалҳои нотариалӣ надоранд, инчунин ваколатномаи коргарону хизматчиён, аъзои оилаҳои онҳо ва аъзои оилаҳои хизматчиёни ҳарбӣ, ки аз ҷониби командири (сардори)-и ин қисм, ҷузъу том, муассиса ё таълимгоҳ тасдиқ шудаанд;

в) ваколатномаи шахси дар ҷойҳои аз озодӣ маҳрумшудагон қарордошта, ки аз ҷониби сардори маҳбасхонаи дахлдор тасдиқ кардааст;

г) ваколатномаи шахрвандони болиғи қобили амали дар муассисаҳои ҳифзи иҷтимоии аҳоли қарордоштае, ки аз ҷониби маъмурияти ин муассиса ё роҳбари (муовини ӯ) мақоми дахлдори ҳифзи иҷтимоии аҳоли тасдиқ гардидааст.

4. Ваколатнома барои гирифтани музди меҳнат ва пардохтҳои дигари марбут ба муносибатҳои меҳнатӣ, барои гирифтани мукофотпулии муаллифону ихтироъкорон, нафақаю ёрдампулӣ ва стипендияҳо, пасандози шахрвандон дар бонкҳо ва барои гирифтани муросилот, аз ҷумла муросилоти пулӣ ва молу мулкӣ аз ҷониби ташкилоте, ки ваколатдиханда дар он кор ё таҳсил мекунад, ташкилоти истифодаи манзилгоҳи маҳали зисти ӯ ва маъмурияти беморхонае, ки дар он ӯ муолиҷа мегардад, тасдиқ шуда метавонад.

Ваколатномае, ки бо телеграф ва ҳамчунин аз тариқи намудҳои дигари алоқа ирсол мегардад, ба шарте ки ҳуҷҷатҳоро кормандони алоқа фиристанд, аз тарафи мақомоти алоқа тасдиқ карда мешавад.

5. Ваколатнома аз номи шахси ҳуқуқӣ бо имзои роҳбари он ё шахси дигари тибқи ҳуҷҷатҳои таъсиси ба ин кор ваколатдори он ва гузоштани мӯҳри ин ташкилот дода мешавад.

Ваколатнома аз номи шахси ҳуқуқии ба моликияти давлатӣ асосёфта барои гирифтани ё додани пул ва неъматҳои дигари молу мулкӣ инчунин бояд аз ҷониби сармуҳосиби (муҳосиби калон) ин ташкилот имзо карда шавад.

Моддаи 211. Мӯҳлати ваколатнома

1. Мӯҳлати амали ваколатнома зиёда аз се сол буда наметавонад. Агар дар ваколатнома мӯҳлат нишон дода нашуда бошад, он эътибори худро дар давоми як соли пас аз санаи дода шуданаш нигоҳ медорад.

Ваколатномае, ки санаи дода шуданаш зикр наёфтааст, эътибор надорад.

2. Ваколатномаи аз ҷониби нотариус тасдиқшудае, ки барои анҷоми амалҳо дар хориҷа пешбинӣ гардида, дар хусуси мӯҳлати эътибори он ишорае надорад, то аз ҷониби шахси ваколатномаро дода бекор карда шуданаш эътибор дорад.

Моддаи 212. Ба шахси дигар вогузоштани ваколат

1. Шахсе, ки ба ӯ ваколатнома дода шудааст, амалхоеро, ки барои иҷрояшон ваколатдор шудааст, бояд шахсан анҷом диҳад. Агар дар ваколатнома чунин ваколат дода шуда бошад ё шахс барои ҳифзи манфиати шахси ваколатномаро дода ба ин кор маҷбур бошад, ӯ метавонад иҷрои ин амалҳоро ба шахси дигар вогузор намояд.

2. Шахсе, ки ваколаташро ба шахси дигар вогузоштааст, бояд дар ин хусус шахси ваколатнома додари оғо сохта, дар бораи шахсе, ки ба ӯ ваколаташро вогузоштааст, маълумоти зарурӣ пешниҳод намояд. Дар сурати иҷро накардани ин ӯҳдадорӣ шахси ваколаташро вогузоркарда барои амалҳои шахсе, ки соҳиби ваколат шудааст, ҳамчун амалҳои худ масъулият бар дӯш мегирад.

3. Ваколатномае, ки мувофиқи тартиби ба шахси дигар вогузор намудани ваколат дода шудааст, ба истиснои ҳолатҳои дар қисми 4, моддаи 210 ҳамин Кодекс пешбинигардида бояд дар идораи нотариус тасдиқ карда шавад.

4. Мӯҳлати амали ваколатномаи мувофиқи тартиби ба шахси дигар вогузор намудани ваколат додашуда набояд аз мӯҳлати амали ваколатномае, ки дар асоси он дода шудааст, зиёдтар бошад.

Моддаи 213. Қатъи ваколатнома

1. Амали ваколатнома дар ҳолатҳои зерин қатъ мегардад:

- а) иҷрои амалҳое, ки дар ваколатнома пешбинӣ гардидаанд;
- б) гузаштани мӯҳлати ваколатнома;
- в) ваколатномаро бекор кардани шахсе, ки онро додааст;
- г) даст кашидани шахсе, ки ба ӯ ваколатнома дода шудааст;
- д) қатъ гардидани фаъолияти шахси ҳуқуқие, ки аз номи он ваколатнома дода шудааст;
- е) қатъ гардидани фаъолияти шахси ҳуқуқие, ки ба он ваколатнома дода шудааст;
- ж) вафот кардани шахрванде, ки ваколатнома додааст, ғайри қобили амал, дорои қобилияти маҳдуди амал ё бедарак эътироф гардидани ӯ;
- з) вафот кардани шахрванде, ки ба ӯ ваколатнома дода шудааст, ғайри қобили амал, дорои қобилияти маҳдуди амал ё бедарак эътироф гардидани ӯ.

2. Шахсе, ки ваколатнома додааст, метавонад ҳар вақт ваколатнома ё ба шахси дигар вогузор намудани ваколатро бекор кунад ва шахсе, ки ба ӯ ваколатнома дода шудааст, метавонад аз он даст кашад. Созишнома дар бораи даст кашидан аз ин ҳуқуқ эътибор надорад.

3. Бо қатъи ваколатнома ба шахси дигар вогузор намудани ваколат низ беэътибор мегардад.

Моддаи 214. Оқибати қатъи ваколатнома

1. Шахсе, ки ваколатнома дода, минбаъд онро бекор кардааст, вазифадор аст дар хусуси бекор кардани он ба шахсе, ки ваколатнома дода шудааст, инчунин ба шахси сеюми ба ӯ маълуме, ки ваколатнома барои намояндагӣ дар наздашон дода шудааст, маълум созад. Дар сурати бо сабабҳои дар зербандҳои ж) ва з) қисми 1 моддаи 213 ҳамин Кодекс зикргардида қатъ гардидани ваколатнома, чунин ӯҳдадорӣ ба зиммаи ворисони ҳуқуқии шахсе гузошта мешавад, ки ваколатномаро додааст.

2. Ҳуқуқу ӯҳдадорихое, ки дар натиҷаи амали шахси ваколатнома гирифта ба миён омадааст, то лаҳзае ки ин шахс дар хусуси қатъ гардидани он огоҳӣ ёфтааст ё мебоист огоҳӣ ёбад, барои шахси ваколатнома додагӣ ва ворисони ҳуқуқии ӯ нисбати шахси сеюм эътибор доранд. Агар шахси сеюм беэътибор будани ваколатномаро доништа бошад ё бояд медонист, ин қоидаҳо истифода намешаванд.

3. Пас аз беэътибор шудани ваколатнома шахсе, ки онро гирифтааст ё ворисони ҳуқуқии ӯ, вазифадоранд, ваколатномаро фавран баргардонанд.

ЗЕРФАСЛИ 4

МҶҲЛАТ. ҲИСОБ КАРДАНИ МҶҲЛАТ. МҶҲЛАТИ ДАЪВО

БОБИ 9

МАФҲУМ, НАВЪҲО ВА ҲИСОБ КАРДАНИ МҶҲЛАТ

Моддаи 215. Муайян намудани мҷҳлат

Мҷҳлати дар қонун, санади дигари ҳуқуқӣ ё аҳд муқарраргардида ё аз ҷониби суд таъингардида бо санаи тақвим ё гузаштани давраи вақте муайян мегардад, ки бо сол, моҳ, ҳафта, рӯз ё соат ҳисоб карда мешавад.

Мҷҳлат мумкин аст бо ишора ба ҳодисае, ки бояд ҳатман фаро расад, низ муайян карда мешавад.

Моддаи 216. Оғози мҷҳлати бо давраи вақт муайянгардида

Қараёни мҷҳлати бо давраи вақт муайянгардида дар рӯзи дигари пас аз санаи тақвимӣ ё фаро расидани ҳодисае оғоз меёбад, ки бо он муайян шудааст.

Моддаи 217. Хатми мҷҳлати бо давраи вақт муайянгардида

1. Мҷҳлате, ки бо солҳо ҳисоб карда мешавад, дар моҳу санаи дахлдори соли охири мҷҳлат хотима меёбад.

Нисбати мҷҳлате, ки ним сол муайян шудааст, қоидаҳои барои мҷҳлати бо моҳҳо ҳисобшаванда истифода мешаванд.

2. Ба мҷҳлате, ки бо семоҳаҳои сол ҳисоб карда мешавад, қоидаҳо барои мҷҳлати бо моҳҳо ҳисобшаванда истифода бурда мешаванд. Дар айни замон ҳисоби семоҳа аз аввали сол шурӯъ мешавад.

3. Мҷҳлате, ки бо моҳҳо ҳисоб карда мешавад, дар санаи дахлдори моҳи охири мҷҳлат хатм меёбад.

Мҷҳлате, ки ним моҳ муайян шудааст, ҳамчун мҷҳлати бо рӯз ҳисобкардашаванда шуморида шуда, баробар ба понздаҳ рӯз доништа мешавад.

Агар хатми мҷҳлати бо моҳ ҳисобшаванда ба моҳе рост ояд, ки санаи дахлдор надорад, пас мҷҳлат дар рӯзи охири ҳамин моҳ хотима меёбад.

4. Мҷҳлате, ки бо ҳафта ҳисоб карда мешавад, дар рӯзи дахлдори ҳафтаи охири мҷҳлат хотима меёбад.

Моддаи 218. Хатми мӯҳлат дар рӯзи ғайрикорӣ

Агар рӯзи охиринаи мӯҳлат ба рӯзи ғайрикорӣ рост ояд, рӯзи хатми мӯҳлат рӯзи наздиктарини кории баъди он фаро расида ба ҳисоб меравад.

Моддаи 219. Тартиби иҷрои амал дар рӯзи охиринаи мӯҳлат

1. Агар барои иҷрои ягон амал мӯҳлат муайян шуда бошад, онро то соати бисту чори рӯзи охиринаи мӯҳлат анҷом додан мумкин аст.

Вале агар ин амал дар ягон ташкилот бояд анҷом дода шавад, пас мӯҳлат дар ҳама соате ба охир мерасад, ки иҷрои амали дахлдор дар ин ташкилот мутобиқи тартиби муқарраргардида қатъ карда мешавад.

2. Аризаҳои хатӣ ва огоҳиномаҳое, ки ба ташкилотҳои алоқа то соати бисту чори рӯзи охиринаи мӯҳлат супорида шудаанд, дар мӯҳлати муайян супоридашуда ба ҳисоб мераванд.

**БОБИ 10
МҶҶҶҶҶҶҶҶҶҶҶҶ**

Моддаи 220. Мафҳуми мӯҳлати даъво

1. Мӯҳлати даъво мӯҳлатест, ки дар давоми он талаби даъвои аз сабаби вайрон кардани ҳуқуқи шахс ё манфиати қонунан ҳифзшудааш ба миён омадааст, қонеъ карда шуданаш мумкин аст.

2. Мӯҳлати даъво ва тартиби ҳисоби он тибқи қонун пешбинӣ гардида, онро бо шартномаи байни тарафҳо тағйир додан мумкин нест.

3. Асоси боздошт ё танаффуси мӯҳлати даъворо ҳамин Кодекс ва дигар қонунҳо муқаррар мекунанд.

Моддаи 221. Мӯҳлати умумии даъво

Мӯҳлати умумии даъво се сол муқаррар карда мешавад.

Моддаи 222. Мӯҳлати махсуси даъво

1. Барои навъҳои алоҳидаи даъво қонун метавонад мӯҳлатҳои махсуси даъвои нисбат ба мӯҳлати умумӣ қамтар ё бештарро муқаррар намояд.

2. Қоидаҳои моддаҳои 220, 223-230 ҳамин Кодекс агар дар қонун тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, инчунин ба мӯҳлатҳои махсус низ татбиқ мегардад.

Моддаи 223. Татбиқи мӯҳлати даъво

1. Дархостро оиди ҳифзи ҳуқуқи вайронгардида сарфи назар аз гузашти мӯҳлати даъво суд ҷиҳати баррасӣ қабул мекунад.

2. Мӯҳлати даъворо суд танҳо тибқи аризаи тарафи иштирокчии баҳс, ки то қабул гардидани қарори суд арз шудааст, татбиқ менамояд.

Гузашти мӯҳлати даъво, ки аз татбиқи он тарафи иштирокчии баҳс арз кардааст, барои радди даъво қарор қабул кардани суд асос шуда метавонад.

Бо гузашти мӯҳлати даъво оид ба талаби асосӣ инчунин мӯҳлати даъво оид ба талаби иловагӣ (дар бораи талаб карда гирифтани ҷаримаи аҳдшиканӣ, оид ба масъулияти кафил ва ғайра) низ хотима меёбад.

Моддаи 224. Баҳисобгириӣ ва оғози ҷараёни мӯҳлати даъво

1. Тартиби баҳисобгириии мӯҳлати даъво мутобиқи қоидаҳои умумии баҳисобгириии мӯҳлати даъво, ки ҳамин Кодекс пешбинӣ намудааст, муайян карда мешавад.

2. Ҷараёни мӯҳлати даъво аз рӯзе, ки шахс огоҳ гардидааст ё мебоист аз вайрон гардидани ҳуқуқаш огоҳӣ меёфт, оғоз мегардад. Истисноии ин қоидаҳо ҳамин Кодекс ва дигар қонунҳо муқаррар мекунанд.

3. Мутобики ӯҳдадориҳои дорои мӯҳлати иҷро чараёни мӯҳлати иҷроӣ даъво баъди хатми мӯҳлати иҷро оғоз меёбад.

Мутобики ӯҳдадориҳои, ки мӯҳлати иҷроӣ онҳо муайян нашудааст ё бо лаҳзаи пасталабкунӣ муайян гардидааст, чараёни мӯҳлати даъво аз лаҳзаи оғоз меёбад, ки қарздиҳанда ҳуқуқи пешниҳоди талаботи иҷроӣ ӯҳдадориро пайдо мекунад ва агар ба қарздор барои иҷроӣ чунин талаб мӯҳлати имтиёзнок дода шавад, баҳисобгирии мӯҳлати даъво пас аз хатми иҷроӣ мӯҳлати мазкур оғоз меёбад.

4. Дар мавриди ӯҳдадориҳои акс (регрессивӣ) чараёни мӯҳлати даъво аз лаҳзаи иҷроӣ ӯҳдадориҳои асосӣ оғоз меёбад.

Моддаи 225. Мӯҳлати даъво ҳангоми иваз шудани шахс дар ӯҳдадорӣ

Иваз шудани шахс дар ӯҳдадорӣ боиси тағйир ёфтани мӯҳлати даъво ва тартиби баҳисобгирии он шуда наметавонад.

Моддаи 226. Боздошти чараёни мӯҳлати даъво

1. Чараёни мӯҳлати даъво дар ҳолатҳои зайл боздошта мешаванд:

а) агар барои арзи даъво дар шароити мавҷуда ҳолатҳои фақуллода ё ногувор (нерӯи баргараф карда нашаванда) ҳалал расонида бошад;

б) агар даъвогар ё ҷавобгар дар ҳайати Қувваҳои Мусаллаҳ дохил шуда бошад, ки ба ҳолати низомӣ (ҳарбӣ) гузаронида шудааст;

в) дар ҳолати дар асоси қонун Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян намудани ба таъхир гузоштани мӯҳлати иҷроӣ ӯҳдадорӣ (мораторий);

г) ҳангоми боздошти амали қонун ё дигар санади ҳуқуқӣ, ки муносибатҳои дахлдорро танзим менамояд;

д) агар шахси ғайри қобили амал намояндаи қонунӣ надошта бошад;

е) дар дигар ҳолатҳо, агар он бо қонунҳои махсус пешбинӣ гардида бошанд.

2. Чараёни мӯҳлати даъво ба шарте боздошта мешавад, ки агар ҳолатҳои дар ҳамин модда зикршуда дар шаш моҳи охири мӯҳлати даъво ба миён омадаанд ё идома доштаанд ва агар ин мӯҳлат ба шаш моҳ баробар ё аз шаш моҳ камтар бошад, дар чараёни мӯҳлати даъво боздошта мешавад.

3. Аз рӯзи хотима ёфтани ҳолате, ки барои боздошти мӯҳлати даъво сабаб гардидааст, чараёни мӯҳлати он идома меёбад. Қисми боқимондаи мӯҳлат то шаш моҳ дароз карда мешавад ва агар мӯҳлати даъво баробари шаш моҳ ё аз ин камтар бошад, он гоҳ то мӯҳлати даъво дароз карда мешавад.

Моддаи 227. Канда шудани чараёни мӯҳлати даъво

Чараёни мӯҳлати даъво ҳангоми тартиби муқарраргардида пешниҳод кардани даъво, инчунин ҳангоми аз ҷониби шахси ӯҳдадор анҷом додани амале, ки оид ба эътирофи қарз ё дигар ӯҳдадориҳо далолат мекунад, канда мешавад.

Пас аз канда шудани мӯҳлати даъво чараёни он аз нав оғоз меёбад; вақте, ки то канда шудани мӯҳлат гузаштааст, ба мӯҳлати нав ҳисоб карда намешавад.

Моддаи 228. Чараёни мӯҳлати даъво дар мавриди баррасӣ қарор надодани даъво

Агар суд даъворо бе муҳокима монда бошад, пас чараёни мӯҳлати даъво, ки то арзи даъво оғоз ёфта буд, тибқи тартиби умумӣ идома меёбад.

Агар суд даъворо, ки ба парвандаи ҷиноятӣ арз шудааст, бидуни муҳокима монда бошад, пас чараёни мӯҳлати даъво, ки то арзи даъво оғоз шуда буд, то эътибори қонунӣ пайдо кардани ҳукм, ки мутобики он даъво мавриди муҳокима қарор нагирифтааст, боздошта мешавад; вақте, ки дар давоми он мӯҳлати даъво боздошта шуда буд, ба мӯҳлати даъво ҳисоб карда намешавад. Дар айни замон агар қисми боқимондаи мӯҳлат камтар аз шаш моҳ бошад, он то шаш моҳ дароз карда мешавад.

Моддаи 229. Барқарор намудани мӯҳлати даъво

1. Дар ҳолатҳое ки суд сабаби гузаронидани мӯҳлати даъворо вобаста ба шахсияти даъвогар (бемории вазнин, ҳолати очизона, бесаводӣ ва ғайра) узрнок эътироф кунад, ҳуқуқи вайронгардидаи шахрванд бояд ҳифз гардад. Сабабҳои гузаронидани мӯҳлати даъворо ҳангоме узрнок эътироф кардан мумкин аст, ки агар онҳо дар шаш моҳи охири мӯҳлати даъво чой доштанд ва агар ин мӯҳлат баробар ба шаш моҳ ё аз шаш моҳ камтар бошад, дар чараёни мӯҳлати даъво.

Моддаи 230. Иҷрои ӯҳдадорӣ пас аз гузашти мӯҳлати даъво

Қарздор ё дигар шахси ӯҳдадор, ки ӯҳдадориашро баъди хатми мӯҳлати даъво иҷро кардааст, ҳақ надорад ӯҳдадорӣ иҷрокардаашро пас талаб намояд, ҳарчанд дар лаҳзаи иҷро шахси мазкур аз гузашти мӯҳлати даъво огоҳ набошад.

Моддаи 231. Талаботе, ки ба онҳо мӯҳлати даъво татбиқ намегардад

Ба талаботи зерин мӯҳлати даъво татбиқ намегардад:

- а) талабот оид ба ҳимояи ҳуқуқи шахсии ғайримолу мулкӣ ва дигар неъматҳои ғайримоддӣ, ба ғайр аз ҳолатҳои пешбининамудаи қонун;
- б) талаботи амонатгузарон ба бонк оиди пардохти амонат;
- в) талабот дар мавриди товони зиёне, ки ба ҳаёт ё саломатии шахрванд расонида шудааст. Аммо талаботе, ки бо гузашти се сол аз лаҳзаи пайдо кардани ҳуқуқ ба товони чунин зиён арз шудааст, барои мӯҳлати гузашта, вале на бештар аз се соли аз рӯзи арзи даъво қонеъ карда мешавад;
- г) талаботи молик ё дигар соҳиби молу мулк оид ба рафъи ҳама гуна вайронкунии ҳуқуқи ӯ, ҳарчанд ин вайронкуниҳо бо маҳрум кардан аз соҳибият алоқаманд намебошанд (моддаи 325);
- д) талаботи молик ё дигар ашхос дар бораи беэтибор донистани санади мақомоти идораи давлатӣ ва ҳокимиятӣ маҳаллӣ, ки ҳуқуқи шахси зикршударо ба соҳибият истифода ва ихтиёрдорӣ молу мулки марбути онҳо вайрон мекунад;
- е) дигар талабот дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун.

ФАСЛИ II

ҲУҚУҚИ МОЛИКИЯТ. ДИГАР ҲУҚУҚҲОИ МОЛУ МУЛКВ

БОБИ 11

МУҚАРРАРОТИ УМУМВ

Моддаи 232. Мафҳум ва мазмуни ҳуқуқи моликият

1. Ҳуқуқи моликият ҳуқуқи қонунан эътирофгардида ва ҳифзшавандаи субъект оид ба тибқи салоҳдиди худ соҳибӣ, истифода ва ихтиёрдорӣ намудани молу мулкаш мебошад.

2. Молик ҳуқуқ дорад молу мулки худро соҳибӣ, истифода ва ихтиёрдорӣ намояд. Ҳуқуқи соҳибият аз имконияти ҳуқуқи таъминшударо ҳақиқатан татбиқ гардидани моликияти ҳуқуқи молу мулк иборат мебошад.

Ҳуқуқи истифодаи молу мулк имконияти қонунан аз молу мулк ба даст овардани ҳосиятҳои табиии фойданоки он ва ҳамчунин аз он фоида гирифтани аст. Фоида метавонад ба тариқи даромад, афзоиши самар, насл ё шаклҳои дигар ба даст ояд.

Ҳуқуқи ихтиёрдорӣ - ин имконияти аз ҷиҳати ҳуқуқӣ таъминшудаи муайян намудани тақдирҳои ҳуқуқи молу мулк иборат мебошад.

3. Молик ҳақ дорад мутобики салоҳдиди худ нисбати молу мулкаш ҳама гуна амалро раво бинад, аз ҷумла онро ба дигар ашхос фурушад, худ молик монаду ҳуқуқҳояшро дар мавриди соҳибӣ, истифода ва ихтиёрдорӣ кардани молу мулк ба онҳо вогузорад, молу мулкро ба иҷора диҳад ва аз он бо усули дигар истифода барад ё онро ба тарзи дигар ихтиёрдорӣ кунад.

4. Аз ҷониби молик татбиқ намудани ҳуқуқҳояш набояд ҳуқуқ ва манфиатҳои қонунан ҳифзшудаи дигар ашхосро вайрон кунад. Вайронкунии ҳуқуқ ва манфиатҳои қонунан ҳифзшудаи

молик метавонад ҳамзамон бо дигар шаклҳо дар сӯиистифода аз вазъияти инҳисорӣ ва бартаридоштаи молик инъикос гардад.

Молик вазифадор аст барои пешгирии зиёне воқеие, ки ҳангоми татбиқи ҳуқуққояш ба саломатии шаҳрвандон ва муҳити атроф расида метавонад, тадбирҳо андешад.

5. Ҳуқуқи моликият бемӯҳлат мебошад. Ҳуқуқи моликияти молу мулк танҳо дар асоси пешбининамудаи ҳамин Кодекс маҷбуран қатъ шуданаш мумкин аст.

6. Тибқи ҳолатҳо, шарт ва ҳадди пешбининамудаи санади қонунӣ молик вазифадор аст ба дигар ашхос ихтиёран истифодаи маҳдуди молу мулки худро воғузорад.

Моддаи 233. Масъулияти нигоҳдошти молу мулк

1. Молик, агар дар санади қонунӣ ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, масъулияти нигоҳдошти молу мулки худро ба ўҳда дорад ва наметавонад яққониба ин масъулиятро ба зимаи шахси сеюм воғузорад.

2. Агар молу мулк ҳаққонӣ дар назди шахси сеюм қарор дошта бошад, пас хароҷоти онҳо барои нигоҳдошти молу мулки ғайр бояд аз ҷониби молик пардохта шавад, ба шарте ки дар шартнома ё қонун тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад.

Ба шахсе, ки молу мулкро бевҷоднона ё ғайриқонунӣ соҳибӣ кардааст, хароҷоти нигоҳдошти он пардохта намешавад (моддаи 324 ҳамин Кодекс).

Моддаи 234. Таваккали тасодуфан нобуд ё вайрон шудани молу мулк

1. Таваккали тасодуфан нобуд ё вайрон шудани молу мулк, агар дар санади қонунӣ ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, ба зимаи молик гузошта мешавад.

2. Таваккали тасодуфан нобудшавии тасодуфӣ ё ногаҳон вайрон шудани молу мулки бегона карда шуда, агар дар санади қонунӣ ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, ҳамзамон бо ҳуқуқдории моликият шудан ба харидор мегузарад.

3. Агар шахси аз тасарруф бароваранда гунаҳкоруна мӯҳлати додани молу мулкро гузаронида бошад ё бадастоваранда гунаҳкоруна мӯҳлати қабули онро гузаронида бошад, таваккали тасодуфан нобуд ё вайрон шудани молу мулк ба зимаи тарафе гузошта мешавад, ки мӯҳлатро гузаронидааст.

Моддаи 235. Субъектҳои ҳуқуқи моликият

1. Субъекти ҳуқуқи моликият дар Ҷумҳурии Тоҷикистон давлат, шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон, ташкилотҳои ҷамъиятию динӣ, дигар иттиҳодияҳои шаҳрвандон ва коллективҳо, воҳидҳои марзию маъмурӣ, давлатҳои хориҷӣ, ташкилотҳои байналмилалӣ, дигар шахси ҳуқуқӣ ва воқеии хориҷӣ мебошанд.

2. Ҷумҳурии Тоҷикистон дахлнопазирии молу мулк ва имконоти татбиқи ҳуқуқи моликияти ҳар як моликро таъмин менамояд.

3. Қонун навъҳои молу мулкero, ки танҳо дар моликияти давлатӣ буда метавонанд, муайян менамояд.

Моддаи 236. Шаклҳои моликият

1. Моликият дар Ёумҳурии Тоҷикистон дар шакли хусусӣ ва оммавӣ (давлатӣ) мавҷуд мебошад.

Дар Ёумҳурии Тоҷикистон моликияти давлатҳои хориҷӣ, ташкилотҳои байналмилалӣ, шахсони воқеӣ ва ҳуқуқии хориҷӣ метавонад вучуд дошта бошад, ба шарте ки дар қонун тартиби дигар муқаррар нашуда бошад.

2. Ёумҳурии Тоҷикистон барои рушди шаклҳои мухталифи моликият шароити зарурии баробар фароҳам меоварад ва ҳимояи онҳоро таъмин мекунад.

Моддаи 237. Мафҳум ва шаклҳои моликияти хусусӣ

1. Моликияти хусусӣ моликияти шаҳрвандон ё шахси ҳуқуқии ғайридавлатӣ ё иттиҳодияҳои онҳо мебошад.

Моликияти ҷамъиятӣ, аз ҷумла иттиҳодияҳои динӣ, шакли махсуси моликияти хусусӣ аст.

2. Ба моликияти хусусӣ метавонад ҳама гуна молу мулк, ба ғайр аз шаклҳои алоҳидаи молу мулк, ки мутобиқи санади қонунӣ наметавонанд марбут ба шахрвандон ё шахси ҳуқуқӣ бошанд, дохил шавад.

Теъдод ва арзиши молу мулке, ки моликияти хусусӣ мебошад, маҳдуд карда намешавад.

Моддаи 238. Ҳуқуқи моликияти давлатӣ

1. Моликияти давлатӣ дар шакли моликияти ҷумҳуриявӣ ва коммуналӣ баромад мекунад.

2. Моликияти ҷумҳуриявӣ аз хазинаи ҷумҳуриявӣ ва молу мулке, ки мутобиқи санади қонунӣ ба шахси ҳуқуқии давлатии ҷумҳуриявӣ вобаста карда шудааст, иборат мебошад.

Маблағҳои бучети ҷумҳурӣ, захираи тиллоию асьор ва хазинаи алмос, объектҳои моликияти истисноӣ (мутлақ)-и давлатӣ ва дигар молу мулки давлатӣ, ки ба шахси ҳуқуқии давлатӣ вобаста карда нашудаанд, хазинаи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистонро ташкил медиҳанд.

3. Моликияти коммуналӣ аз хазинаи маҳаллӣ ва молу мулке, ки мутобиқи санади қонунӣ ба шахси ҳуқуқии коммуналӣ вобаста карда шудаанд, иборат мебошад.

Маблағҳои молу мулки бучети маҳаллӣ ва дигар молу мулки коммуналӣ, ки ба шахси ҳуқуқии коммуналӣ вобаста карда нашудаанд, хазинаи маҳаллиро ташкил медиҳанд.

4. Молу мулкero, ки таҳти моликияти давлат қарор дорад, ба шахси ҳуқуқии давлатӣ дар асоси ҳуқуқи хоҷагидорӣ ё идораи оперативӣ вобаста кардан мумкин аст.

Моддаи 239. Моликияти истисноӣ давлатӣ

1. Замин, сарватҳои зеризаминӣ, об, фазои ҳавой ва олами набототу ҳайвонот, дигар боигарии табиӣ моликияти истисноӣ давлатӣ мебошанд.

2. Хусусияти татбиқи ҳуқуқи моликият ба замин ва дигар захираҳои табииро ҳамин Кодекс, қонуни замин ва дигар қонунҳо муқаррар менамоянд.

Моддаи 240. Ҳуқуқи моликият ва дигар ҳуқуқҳои молу мулкӣ ба манзил

Хусусияти татбиқи ҳуқуқи моликият ва дигар ҳуқуқҳои молу мулкиро ба манзил Кодекси манзили Ҷумҳурии Тоҷикистон танзим мекунад.

Моддаи 241. Ҳуқуқи молу мулкии ашхосе, ки молик намебошанд

1. Ба ҳуқуқи молу мулкӣ дар баробари ҳуқуқи моликият инҳо дохил мешаванд:

- а) ҳуқуқи истифодаи замин;
- б) ҳуқуқи хоҷагидорӣ;
- в) ҳуқуқи идораи оперативӣ;
- г) дигар ҳуқуқҳои молу мулкӣ.

2. Ҳуқуқи истифодаи замин имконияти қонунии шахси воқеӣ ё ҳуқуқӣ, яъне истифодабарандаи замин ҷиҳати истифодаи хосиятҳои фоидабахши он вобаста ба мақсади табиноти он мебошад. Истифодабарандаи замин инчунин ба молики қитъаи замин, ки таҳти истифодааш мебошад, ҳуқуқ дорад.

Асос ва тартиби ҳуқуқдор шудан, тағйир ё қатъ ёфтани ҳуқуқи истифодаи замин, ҳуқуқи ўҳдадорихоӣ истифодабарандагони замин, аз ҷумла ба шахси дигар воғузур кардани ҳуқуқи истифодаи заминро Кодекси замини Ҷумҳурии Тоҷикистон муқаррар менамоянд.

БОБИ 12

БА ДАСТ ОВАРДАНИ ҲУҚУҚИ МОЛИКИЯТ

Моддаи 242. Асосҳои ба даст овардани ҳуқуқи моликият

1. Ҳуқуқи моликиятро ба моли наведе, ки шахс барои худ, бо риояи қонун ва дигар санади ҳуқуқӣ тайёр кардааст ё сохтааст, аз ҷониби ҳамин шахс ба даст оварда мешавад.

Ҳуқуқи моликият ба самара, маҳсулот, даромадеро, ки аз истифодаи молу мулк ба даст омадааст, дар асоси моддаи 149 ҳамин Кодекс соҳиб шудан мумкин аст.

2. Ҳуқуқи соҳибӣ ба молу мулкоро, ки молик дорад, шахси дигар дар асоси шартномаи хариду фурӯш, иваз, тӯҳфа қардан ё дигар аҳдҳои аз ихтиёрдорӣ баровардани молу мулк ба даст овардани мумкин аст.

Дар сурати ғавти шаҳрванд ҳуқуқи моликият ба молу мулки ӯ тибқи васиятнома ё қонун чун мерос ба дигар ашхос мегузарад.

Дар сурати азнавташкилшавии шахси ҳуқуқӣ ҳуқуқи моликият ба молу мулкаш ба шахси ҳуқуқии он - ворисони ҳуқуқии шахси ҳуқуқии азнавташкилшаванда мегузарад.

Бидуни ихтиёри молик таҳти ихтиёрдории дигар шахс қарор додани молу мулки ӯ ба ғайр аз ҳолатҳои пешбиниамудаи ҳамин Кодекс манъ аст.

3. Шахс тибқи ҳолатҳо ва тартиби пешбиниамудаи ҳамин Кодекс метавонад ба молу мулке, ки соҳиб надорад, ба молу мулке, ки соҳибаш номаълум аст ё ба молу мулке, ки соҳибаш аз он даст қашидааст ё бо дигар асосҳои пешбиниамудаи қонун ҳуқуқи моликиятро аз даст додааст, ҳуқуқ пайдо кунад.

4. Аъзои кооперативи манзил, сохтмону манзил, бӯстонсаро, гараж ё дигар кооперативи матлуботи дигар ашхосе, ки ба саҳмгузори ҳақ дошта, саҳми худро барои манзил, бӯстонсаро, гараж ё дигар бинои аз тарафи ҳамин кооператив ба онҳо ҷудокарда пурра пардохтаанд, ба молу мулки зикрардида ҳуқуқ пайдо мекунад.

Моддаи 243. Ба миён омадани ҳуқуқи моликият ба молу мулки ғайриманқули аз нав таъсисдодашаванда

Ҳуқуқи моликият ба бино, иншоот ва дигар молу мулки ғайриманқули аз нав таъсисёбанда, ки бояд аз қайди давлатӣ гузарад, аз лаҳзаи чунин бақайдгирӣ ба миён меояд.

Моддаи 244. Корқард

1. Агар дар шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, ҳуқуқи моликият ба молу мулки нави манқул, ки шахс бо роҳи корқард аз масолеҳи бегонабуда тайёр қардааст, аз тарафи соҳиби масолеҳ ба даст оварда мешавад.

Вале дар сурати аз арзиши масолеҳ хеле бале будани арзиши корқард ҳуқуқи моликии ӯро ба молу мулки нав шахсе пайдо мекунад, ки софдилона амал қарда, корқардро ба манфиати худ анҷом додааст.

2. Агар дар созишнома тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, соҳиби масолеҳ, ки ба маҳсулоти аз он тайёрқардашуда ҳуқуқи моликият пайдо қардааст, вазифадор аст арзиши корқардро ба шахси ин амалро анҷомдода пардозад, дар ҳолати ҳуқуқдор шудани шахс ба моли нав бошад, шахси корқардро анҷомдода вазифадор аст ба соҳиби масолеҳ арзиши онро пардозад.

3. Молики масолеҳ, ки дар натиҷаи амали бевичдононаи шахси корқардро анҷомдода аз он маҳрум шудааст, ҳақ дорад масолеҳи нав ва ҷуброни зиёни расидаро талаб намояд.

Моддаи 245. Соҳибӣ қардани моле, ки ҷамъоварии он дастраси умум мебошад

Дар ҳолатҳои ки мутобиқи қонун, бо иҷозати умумие, ки молик додааст ё мутобиқи анъанаҳои маҳаллӣ дар қангалзор, обанбор ё дигар минтақа ҷамъоварии ҳосили мевачот, сайди моҳӣ, сайди ҳайвонот, ҷамъоварии дигар чизҳои дастраси умум ва дигар амал иҷозат дода шудааст, ҳуқуқи моликиятро ба моли дахлдор шахсе пайдо мекунад, ки онро ҷамъоварӣ ё шикор қардааст.

Моддаи 246. Сохтмони худсарона

1. Сохтмони худсарона - сохтмони хонаи истиқоматӣ, бинои иншоот ё дигар молу мулки ғайриманқуле мебошад, ки дар қитъаи замини мутобиқи тартиби муқаррарнамудаи қонун ва дигар санади ҳуқуқӣ барои чунин мақсад ҷудонашуда ё бидуни гирифтани иҷозати зарурӣ ё ба таври назаррас вайрон қардани меъёру қоидаҳои шаҳрсозӣ ва бинокорӣ бунёд шудааст.

2. Шахсе, ки сохтмони худсаронаро анҷом додааст, ба он ҳуқуқи молиқӣ пайдо намекунад. Ӯ ҳуқуқ надорад чунин биноро ихтиёрдорӣ кунад, тӯҳфа намояд, ба иҷора супорад ва дигар аҳдҳои анҷом диҳад.

Иморат бояд аз тарафи шахси онро сохта ё аз ҳисоби ӯ ба ғайр аз ҳолатҳои пешбинишудаи қисми 3 моддаи мазкур, вайрон карда мешавад.

3. Ҳуқуқи моликии шахсе, ки дар замини бегона худсарона иморат сохтааст, аз ҷониби суд ба шарте эътироф карда шуданаш мумкин аст, ки қитъаи мазкури замин мутобиқи тартиби муқарраргардида ба ин шахс ҷиҳати сохтмони иморат дода мешавад.

Ҳуқуқи моликият ба сохтмони худсарона мумкин аст аз тарафи суд ба шахсе, ки дар қитъаи замин сохтмонро анҷом додааст, ба меросии якумра ва истифодаи доимӣ (бемӯҳлат) эътироф карда шавад. Дар ин ҳолат шахсе, ки ҳуқуқи моликиаш ба иморат эътироф шудааст, ба шахси иморатсохта мутобиқи андозаи муайяннамудаи суд арзиши хароҷоти онро мепардозад.

Агар нигоҳ доштани иморат ҳуқуқ ва манфиати қонунан ҳифзшудаи дигар ашхосро вайрон кунад ё ба ҳаёт ва саломатии шахрвандон таҳдид намояд, ҳуқуқи моликии ин ашхос эътироф карда намешавад.

Моддаи 247. Лаҳзаи бавучудоии ҳуқуқи соҳибмулкии бадастоваранда тибқи шартнома

1. Ҳуқуқи соҳибмулкии ашъи тибқи шартнома бадастовардашуда аз лаҳзаи додани он пайдо мешавад, агар дар қонун ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад.
2. Агар шартнома оид ба бегона кардани молу мулкро ба қайди давлатӣ гирифтагон даркор бошад, ҳуқуқи соҳибмулкӣ ба бадастоварандаи он аз лаҳзаи бақайдгирии он ба вучуд меояд.

Моддаи 248. Супоридани ашъо

1. Супоридан, яъне ба бадастдароваранда додани ашъо, ҳамчунин ба боркашонанда супоридани ашъо барои фиристонидан ё ба ташкилоти алоқа барои бадастдароваранда ирсол додан, фиристонидани ашъоҳои дур карда шуда бидуни ӯҳдадорӣ бурдарасонӣ эътироф карда мешавад.

Ашъ аз лаҳзаи ҳақиқатан ворид шудан ба ихтиёри бадастдароваранда ё шахси таъин кардаи ӯ ба бадастдароваранда супурдашуда ҳисоб мегардад.

2. Агар дар лаҳзаи бастанӣ шартнома оиди дур кардани ашъо он дар ихтиёри бадастдароваранда қарор дошта бошад, аз ҳамин лаҳза ашъ ба ӯ супоридашуда эътироф мегардад.

3. Додани коносамент ё дигар ҳуҷҷати ихтиёрдорӣ намудани мол бо супоридани ашъ баробар доништа мешавад.

Моддаи 249. Ашъи бесоҳиб

1. Ашъе, ки соҳиб надорад ё соҳибаш номаълум аст ё ашъе, ки соҳибаш аз моликии он даст кашидааст, бесоҳиб доништа мешавад.

2. Агар он мутобиқи қоидаҳои ба даст овардани ҳуқуқи моликият ба ашъе, ки аз он молик даст кашидааст (моддаи 250), дар бораи ёфтани (моддаҳои 251-252), дар бораи ҳайвоноти беназорат (моддаҳои 254-255) ва ганҷина (257) мустасно набошад, ҳуқуқи моликият ба молу мулки бесоҳиби манқул мумкин аст мутобиқи эътибор (амр)-и давомнокии мӯҳлати ба даст овардани ашъ (моддаи 258) пайдо карда шавад.

3. Ашъи ғайриманқули бесоҳиб аз ҷониби мақома, ки молу мулки ғайриманқулро ба қайди давлатӣ мегирад, тибқи аризаи мақоми дахлдори давлатӣ ба ҳисоб гирифта мешавад.

Пас аз гузаштани ду сол аз рӯзи ба ҳисоб гирифтани ашъи ғайриманқули бесоҳиб, мақоми ваколатдори идораи молу мулки давлатӣ метавонад ба суд бо талабот дар мавриди ба моликияти давлатӣ дохилшуда эътироф кардани ин ашъ муроҷиат кунад.

Ашъи ғайриманқули бесоҳиб, ки бо қарори суд ба моликияти давлатӣ қабулгардида эътироф нашудааст, метавонад аз тарафи молики онро гузошта аз нав барои соҳибӣ, истифода ва ихтиёрдорӣ қабул гардад ва ё тибқи эътибори давомнокии мӯҳлати ба даст овардани ашъ (моддаи 258) соҳибӣ карда шавад.

Моддаи 250. Ашѐи манкуле, ки молик аз онҳо даст кашидааст

1. Ашѐи манкуле, ки молик партофтааст ё ба тарзи дигар бо мақсади даст кашидан аз ҳуқуқи моликӣ ба онҳо вогузоштааст (ашѐи партофташуда), шахси дигар метавонад мутобиқи тартиби пешбининамудаи қисми 2 моддаи мазкур моликияти худ гардонад.

2. Шахсе, ки молик ва истифодабарандаи қитъаи замин, обанбор ё дигар объект мебошад ва дар он ашѐи партофташудаи дорои арзиши на камтар аз панҷ ҳадди ақал ё ин ки партовҳои партофташудаи металл, маҳсулоти нуқсондор, боқимондаҳои хӯла, хоктӯдаҳои кон ё партове, ки ҳангоми истихроҷи канданиҳои фойданок ба вучуд омадаанд, партови истехсолот ё дигар партовҳо мавҷуд аст, ҳуқуқ дорад соҳибмулки ашѐ бошад, ба истифодаи он шуруъ намояд ё дигар амалро анҷом диҳад, ки аз тадбирҳои ашѐ ба моликияти шахси гувоҳӣ медиҳад.

Агар мутобиқи аризаи шахс дигар ашѐи партофташуда аз ҷониби суд бесоҳиб эътироф шуда бошад, он моликияти шахси ашѐро соҳибӣ карда мегардад.

Моддаи 251. Бозѐфт

1. Шахсе, ки ашѐи гумшударо ѐфтааст, вазифадор аст, шахси гумкардаи ашѐ ё дигар шахси ба ӯ шиносро, ки ҳуқуқи гирифтани молро доранд, огоҳ созад ва ба ин шахс ашѐро баргардонад.

Агар ашѐ дар бино ё нақлиёт ѐфт шуда бошад, он бояд ба намояндаи соҳиби ин бино ё воситаи нақлиёт супурда шавад. Шахсе, ки ба ӯ ашѐи ѐфтшуда супурда шудааст, ҳуқуқ ва ӯҳдадориҳои шахси ашѐѐфтаро пайдо мекунад.

2. Агар шахсе, ки дорои ҳуқуқи талаб кардани ашѐи ѐфташударо дорад, номаълум ё маҳалли буди бошад аниқ набошад, шахси ашѐѐфта вазифадор аст, ба милитсия ё мақоми дахлдори давлат хабар диҳад.

3. Шахси ашѐѐфта ҳақ дорад, онро худаш нигоҳ дорад, барои нигоҳдошт ба милитсия, мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ё шахси муайяннамудаи онҳо супорад.

Ашѐи зуд вайроншаванда ё ашѐеро, ки хароҷоти нигоҳдоштан нисбат ба арзиши он хеле гаронтар аст, шахси ашѐѐфта метавонад фурӯшад ва оид ба маблағи фурӯш далели хаттии тасдиқкунанда гирад. Маблағе, ки аз фурӯши ашѐи ѐфташуда ба даст омадааст, бояд ба шахсе, ки ба гирифтани он ҳақ дорад, баргардонида шавад.

4. Шахси ашѐѐфта барои гум кардан ё иллатнок кардани ашѐ танҳо дар ҳолатҳои ғарзнок ё беаҳтиётии дағал ва ба андозаи арзиши ашѐ масъулият дорад.

Моддаи 252. Пайдо кардани ҳуқуқи моликӣ ба ашѐи ѐфташуда

1. Агар дар тӯли шаш моҳи арз кардан ба милитсия ё мақоми дахлдори давлатӣ (қисми 2, моддаи 251) оиди ѐфтани ашѐ шахси ба гирифтани ашѐ ҳақдошта муайян нагардад ва аз ҳуқуқи худ ба ашѐ ба шахси ашѐро ѐфта ё милитсия ё мақоми дахлдор арз накунад, шахси ашѐѐфта ба он ҳуқуқи моликӣ пайдо мекунад.

2. Агар шахси ашѐѐфта онро соҳибӣ кардан нахоҳад, он ба моликияти давлат мегузарад.

Моддаи 253. Чуброни хароҷоти бозѐфт ва подоши ѐбандаи ашѐ

1. Шахсе, ки ашѐро ѐфта ба шахси ба гирифтани он ваколатдор супоридааст, барои аз ӯ ва дар ҳолати ба моликияти давлат гузаштани ашѐ аз мақоми дахлдори давлатӣ ба чуброни хароҷоти зарурии вобаста ба нигоҳдошт, баргардонидан ё фурӯши ашѐ, ҳамчунин чуброни хароҷоти ѐфтани шахси ба гирифтани мол ваколатдор ҳақ дорад.

2. Шахси ашѐ ѐфта ҳақ дорад аз шахсе, ки ба гирифтани ашѐ ваколатдор шудааст, барои бозѐфт то андозаи бист фоизи арзиши ашѐ подош талаб кунад.

Агар ҳуҷҷат ё ашѐи дигари ѐфташуда танҳо барои шахси ба гирифтани он ваколатдор дорои арзиш бошад, андозаи подош тибқи созишномаи байни онҳо, дар ҳолати ба созиш наомадан - аз ҷониби суд муайян карда мешавад. Агар шахси ба талаб карда гирифтани ашѐ ваколатдоршуда ба таври оммавӣ барои баргардонидани ашѐи гумшуда мукофот эълон карда бошад, подош мутобиқи шарт ба таври оммавӣ эълоншуда пардохта мешавад.

Шахси ашѐро ѓфта ҳақ дорад, то лаҳзаи пардохти подош ба ғайр аз ҳуҷҷате, ки танҳо аз ҷониби шахси ба талаб карда гирифтани он ваколатдор истифода шуданаш мумкин аст, ашѐи ѓфтаашро нигоҳ дорад (моддаи 388).

Агар шахси ашѐро ѓфта аз бозѓфти он иттилоъ надода бошад ѓ барои пинҳон доштани кӯшиш карда бошад, масъалаи ҳуқуқ ба подош ба миѐн намеояд.

Моддаи 254. Ҳайвоноти беназорат

1. Шахсе, ки ҳайвоноти беназорат ѓ бесоҳиб ѓ дигар ҳайвоноти хонагии бесоҳибро боздоштааст, вазифадор аст онҳоро ба соҳибаш баргардонад ва агар ҳайвонот соҳиб надошта бошад ѓ ҷои буду боши ѓ маълум набошад, дар давоми на дертар аз се рӯзи боздошти онҳо ба милитсия ѓ мақоми дахлдори давлатӣ, ки барои кофтукови соҳибаш тадбирҳо меандешанд, иттилоъ диҳад.

2. Дар тӯли кофтукови соҳиби ҳайвонот онро шахси боздоранда метавонад худаш нигоҳбонӣ кунад ва истифода барад ѓ барои нигоҳбонӣ ба дигар шахсе, ки барои ин шароити мусоид дорад, супорад. Мувофиқи хоҳиши шахсе, ки ҳайвоноти беназоратро боздоштааст, ҷустуҷӯи шахси барои нигоҳдошти он шароити зарурӣ доштаро ва ба ѓ супоридани ҳайвонотро милитсия ѓ дигар мақоми дахлдори давлатӣ ҷустуҷӯ мекунад ва месупорад.

3. Шахсе, ки ҳайвоноти беназоратро боздоштааст ва шахсе, ки ба ѓ ин ҳайвонот барои нигоҳбонӣ ва истифода супорида шудааст, вазифадоранд онҳоро дуруст нигоҳбонӣ кунанд ва ҳангоми бо гуноҳи онҳо мурдан ва иллатнок шудани ҳайвонот арзиши онро ҳайвонотро медиҳанд.

Моддаи 255. Ба даст овардани ҳуқуқи молики ба ҳайвоноти беназорат

1. Агар дар давоми шаш моҳи аз арз кардан аз боздошти ҳайвоноти беназорати хонагӣ соҳиби он пайдо нашавад ва аз ҳуқуқи худ ба онҳо арз накунад, ҳуқуқи молики ин ҳайвонот ба шахсе мегузарад, ки он таҳти нигоҳбонӣ ва истифодааш қарор дорад.

Дар сурати аз соҳибӣ даст кашидани шахсе, ки ҳайвонот таҳти нигоҳбониаш қарор дорад, он ба моликияти давлат мегузарад ва тибқи тартиби муайяннамудаи мақоми дахлдори давлатӣ истифода мешавад.

2. Дар сурати баъди ба моликияти шахси дигар гузаштани ҳайвонот ҳозир шудани соҳиби аввалини онҳо молик ҳақ дорад, ҳангоми эҳсоси меҳри ҳайвонот нисбат ба ѓ ѓ огоҳ шудан аз муносибати бераҳмона ва бевичдононаи молики нав ба ҳайвонот дар асоси шартҳои дар созишномаи бо молики нав басташуда баргардонидани ҳайвонот ва агар ба мувофиқа нарасанд, аз тариқи суд баргардонидани онҳоро талаб кунад.

Моддаи 256. Ҷуброни хароҷоти нигоҳбонии ҳайвоноти беназорат ва подош барои онҳо

1. Дар сурати баргардонидани ҳайвоноти беназорати хонагӣ ба молик, шахсе, ки ҳайвонотро боздоштааст ва шахсе, ки ҳайвонот таҳти нигоҳбонӣ ва истифодааш қарор дошт, бо назардошти фоидаи аз истифодаи ҳайвонот ба дастоварда вобаста ба нигоҳбонии ҳайвонот ба ҷуброни хароҷоти зарурӣ аз ҷониби молик ҳақ доранд.

2. Шахсе, ки ҳайвоноти хонагии беназоратро боздоштааст, ҳақ дорад, мутобиқи муқаррароти қисми 2, моддаи 253 ҳамин Кодекс аз молики онҳо подош талаб намояд.

Моддаи 257. Ганчина

1. Ганч яъне пул, ѓ чизу ҷораи қиматноке, ки ба замин гӯр ѓ ба шакли дигар пинҳон карда шудаанд, ҳисоб карда мешавад. Дар сурати пайдо кардани он ѓ ѓдгориҳои таърихӣ ва фарҳангӣ аз тарафи истифодабарандаи қитъаи замин, соҳиби иморат ва ғайра, ки ба ѓ марбутанд ва инчунин ашхосе, ки ганч ва ѓдгориҳои таърихӣ ва фарҳангиро ѓфтаанд, ўҳдадоранд ба давлат супоранд.

Дар айни замон истифодабарандаи қитъаи замин ѓ соҳибмулки молу мулк дигар, ки дар он ганчина пинҳон карда шудааст ва шахсе, ки онро ѓфтааст, ба гирифтани подош ба андозаи панҷоҳ фоизи арзиши он ҳуқуқ дорад. Подош байни онҳо мутобиқи созишномаи тарафҳо ва дар сурати ба мувофиқа наомаданашон аз тарафи суд тақсим карда мешавад.

2. Шахсе, ки ганчинаи ба ёдгориҳои таърихӣ ва фарҳангӣ алоқамандро ёфтааст, ҳуқуқ дорад то пардохти подош ин молу мулкро нигоҳ дорад (моддаи 388).

Моддаи 258. Давомнокии мӯҳлати ба даст овардан

1. Шахс – шахрванд ё шахси ҳуқуқӣ, ки молики ашё намебошад, вале софдилона, кушоду овоз ва ба таври давомдор ба мисли молу мулки худ молу мулки ғайриманқуло дар тӯли понздаҳ сол соҳибӣ кардааст ё дигар молу мулкоро дар тӯли панҷ сол нигоҳ доштааст, ба ин ашё ҳуқуқи моликӣ пайдо мекунад. (Давомнокии мӯҳлати ба даст овардан).

Ҳуқуқи моликӣ ба ашёи ғайриманқул ё дигар ашёе, ки бояд ба қайди давлатӣ гирифта шавад, аз лаҳзаи чунин бақайдгузорӣ аз ҷониби шахсе, ки ин молу мулкоро ба ҳукми давомнокии ба даст овардан соҳиб шудааст, ба миён меояд.

2. То пайдо кардани ҳуқуқи моликӣ ба молу мулки бо ҳукми давомнокии мӯҳлат бадастовардашуда шахсе, ки молу мулкоро чун моликияти шахсӣ дар ихтиёр дошт, ҳуқуқ дорад, моликияти марбутаашро аз шахси сеюм, ки соҳибӣ молу мулк намебошанд, инчунин ба ин молу мулк ба ҳукми дигар асосҳои пешбининамудаи қонун ё шартнома ҳуқуқ надоранд, ҳифз намояд.

3. Шахсе, ки бо мурури соҳибияш ҳавола мекунад, метавонад ба мӯҳлати соҳибии худ тамоми мӯҳлати соҳибии шахсоро, ки ӯ вориси ҳуқуқи он мебошад, низ ҳамроҳ кунад.

4. Ҷараёни мӯҳлати давомнокии ба даст овардан нисбат ба молу мулки дар назди шахси қарордошта, ки мутобиқи моддаҳои 322 ва 326 ҳамин Кодекс онҳоро аз соҳибии ӯ талаб карда гирифтанишон мумкин буд, аз лаҳзаи на барвақттар аз гузашти мӯҳлати даъво мутобиқи талаботи дахлдор оғоз меёбад.

БОБИ 13

ҚАТЪИ ҲУҚУҚИ МОЛИКИЯТ

Моддаи 259. Асосҳои барои қатъи ҳуқуқи моликият

1. Ҳуқуқи моликият ҳангоми аз ҷониби соҳибмулк ба шахси дигар додани молу мулк, рад кардани ҳуқуқи моликият аз ҷониби молик, нобуд ё вайрон шудани молу мулк ва аз даст додани ҳуқуқи моликият ба молу мулк ва дигар ҳолатҳои пешбининамудаи санади қонунӣ қатъ мегардад.

2. Маҷбуран гирифтани молу мулки молик ба ғайр аз ҳолатҳои зайл манъ аст:

а) аз ҳисоби молу мулк ситонидани пардохт мутобиқи ўҳдадориҳои молик;

б) маҷбуран гирифтани молумулке, ки дар асоси санади қонунгузорӣ ба шахси мазкур тааллуқ надорад;

в) реквизиция;

г) мусодира;

д) гирифтани молу мулки ғайриманқул вобаста ба кашада гирифтани қитъаи замин;

е) харидории сарватҳои фарҳангӣ ё таърихӣ бесарусомон нигоҳдошташаванда;

ж) дар дигар ҳолатҳои пешбининамудаи ҳамин Кодекс.

3. Тибқи ҳолатҳо, шарт ва тартиби пешбининамудаи санади қонунӣ оид ба хусусигардонӣ, молу мулке, ки таҳти моликияти давлатӣ мебошанд, ба моликияти хусусии шахрвандон ва шахси ҳуқуқӣ дода мешаванд.

4. Дар ҳолати қабули Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон дар хусуси ба моликияти давлатӣ гардонидани молу мулки хусусии шахрвандон ва шахси ҳуқуқӣ (милликунонӣ) зиёни расида мутобиқи тартиби муқаррарнамудаи қонунҳо пардохта мешавад.

Моддаи 260. Даст кашадан аз ҳуқуқи моликият

Шахрванд ё шахси ҳуқуқӣ аз ҳуқуқи соҳибӣ намудани молу мулки худ бо эълон кардани ин ё бо амали дигар, ки аз ошкоро барканор гардидани ӯ аз соҳибӣ, истифода ва ихтиёрдории молу мулк бидуни нияти нигоҳ доштани ягон ҳуқуқ ба молу мулк гувоҳӣ медиҳад, метавонад даст кашад.

Даст кашадан аз моликӣ то лаҳзаи ба ин молу мулк ҳуқуқдор гаштани шахси дахлдор боиси қатъи ҳуқуқи ўҳдадориҳои молик нисбат ба молу мулки дахлдор намегардад.

Моддаи 261. Аз ҳисоби молу мулк ситонидани қарзи молик

1. Қарзи молик, агар дар қонун ва шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, дар асоси қарори суд аз молу мулки ӯ рӯёнида мешавад.

2. Ҳуқуқи молике, ки қарзаш аз молу мулки ӯ рӯёнида мешавад, аз лаҳзаи ба ин молу мулк ҳуқуқдор гаштани шахси дигар, барҳам меҳӯрад.

Моддаи 262. Қатъи ҳуқуқи моликии шахс ба молу мулке, ки аз они ӯ буда наметавонад

1. Агар дар асосҳои иҷозатдодаи қонун шахс соҳиби молу мулке шуда бошад, ки аз рӯи қонун аз они ӯ буда наметавонад, ин молу мулк дар давоми як соли ҳуқуқдор гаштани ӯ ба молу мулк, агар қонун мӯҳлати дигареро муқаррар накарда бошад, бояд аз он даст кашад.

2. Агар молик дар мӯҳлати муайяннамудаи қисми 1 ҳамин модда аз молу мулк даст кашад, он бо назардошти хусусият ва табиноташ бо қарори суд, ки мутобиқи аризаи дахлдори мақоми давлатӣ бароварда шудааст, бояд ба таври маҷбурӣ фурухта, маблағи он ба молик дода шавад ё молу мулк ба моликияти давлат гузаронида арзиши муайяннамудаи суд ба молики аввал пардохта шавад. Дар ин сурат хароҷоти вобаста ба гирифтани молу мулк рӯёнида мешавад.

3. Агар таҳти моликияти шахрванд ё шахси юридикӣ дар асоси иҷозати қонун молу мулке қарор гирад, ки барои хариданаш иҷозати махсус зарур аст, вале барои додани он ба молик рад шудааст, ин молу мулк мутобиқи тартиби барои молу мулк муқарраршуда, ки наметавонад ба молики мазкур тааллуқ дошта бошад, аз ӯ гирифта мешавад.

Моддаи 263. Қатъи ҳуқуқи моликӣ ба молу мулки ғайриманқул бинобар гирифтани замин ва дигар захираҳои табиӣ

1. Ҳуқуқи моликӣ ба молу мулки ғайриманқул вобаста ба қарори мақоми давлатӣ, ки мақсади бевосита гирифтани молу мулкро аз молик надорад, аз ҷумла қарори гирифтани замин, ки дар он хонаи молик, дигар иморату иншоот ва дарахтзор воқеъ аст, танҳо тибқи ҳолати тартиби муқаррарнамудаи санади қонунӣ қатъ гардида, ба молик молу мулки баробарарзиш дода, дигар хароҷоти ӯ ҷуброн карда ё тамоми зиёне ки вобаста ба қатъи ҳуқуқи моликиаш ба ӯ расидааст пурра баргардониданида мешавад.

2. Ҳангоми норозӣ будани молик аз қароре, ки боиси қатъи ҳуқуқи моликиаш мегардад, он то замони бо тартиби судӣ яктарафа шудани бахс татбиқ карда намешавад. Ҳангоми баррасии бахс инчунин ҳамаи масъалаҳои пардохтани товони зиёни расонидашуда ба молик ҳаллу фасл мегарданд.

3. Қоидаҳои моддаи мазкур мувофиқан ҳангоми қатъи ҳуқуқи моликӣ ба молу мулки ғайриманқул вобаста ба ҳалу фасли қарори мақоми давлатӣ дар мавриди гирифтани қитъаи кӯҳӣ, қитъаҳои акваторӣ ва дигар қитъаҳо, ки дар он молу мулк воқеъ аст, татбиқ мегардад.

Моддаи 264. Харидории сарватҳои фарҳангии бенизом нигоҳбонишуда

Агар молики сарватҳои фарҳангие, ки мутобиқи қонунҳо ба ҷумлаи сарватҳои хеле пурарзиш ва аз тарафи қонун ҳифзшуда дохил гардидаанд ин сарватҳоро бенизом нигоҳбонӣ кунад ва аз ин ба онҳо ҳавфи беаҳамият шудан таҳдид наояд, чунин сарватҳоро давлат тибқи қарори суд метавонад аз ӯ харида гирад ё дар савдои оммавӣ ба фуруш монад.

Ҳангоми харида гирифтани сарватҳои фарҳангӣ ба молик арзиши он ба андозаи муқаррарнамудаи созишномаи тарафҳо ва дар сурати бахс ба андозаи муайяннамудаи суд пардохта мешавад. Ҳангоми фуруш аз тариқи савдои оммавӣ ба фуруш рафтани онҳо ба молик ба ҷуз хароҷоти савдои оммавӣ тамоми маблағи боқимонда пардохта мешавад.

Моддаи 265. Нархгузории молу мулк ҳангоми қатъи ҳуқуқи моликӣ

Ҳангоми қатъи ҳуқуқи моликӣ молу мулк бо назардошти арзиши бозории он нархгузорӣ мешавад.

Моддаи 266. Реквизитсия

1. Дар ҳолатҳои офати табиӣ, садама, касалиҳои сироятӣ (эпидемия), муромурии ҳайвонот (эпизоотия) ва дигар ҳолатҳои мустасно Ҷамоати Ҷумҳурии Тоҷикистон қарори мақомоти ваколатдори давлатӣ метавонад аз молик мутобиқи тартиб ва шартҳои муқаррарнамудаи қонун ба манфиати ҷомеа реквизитсия карда ба ӯ арзиши молу мулк пардохта шавад.

2. Оиди нарҳе, ки мутобиқи он ба молик арзиши молу мулки реквизитсияшуда пардохта мешавад, ба суд эътироз кардан мумкин аст.

3. Шахсе, ки молу мулки ӯ реквизитсия шудааст, ҳақ дорад, баъди қатъи ҳолат, ки вобаста ба он молу мулкаш реквизитсия анҷом дода шуда буд, баргардонидани молу мулки осеб надидаашро талаб намояд ва дар ҳолати радди он ба суд мурочиат кунад.

Моддаи 267. Мусодира

1. Дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун молу мулки моликро мутобиқи қарори суд ҳамчун ҷораи ҷазо барои содир намудани гуноҳ ё дигар ҳуқуқвайронкунӣ мусодира кардан мумкин аст.

2. Дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун, мусодираро тибқи тартиби маъмури анҷом додан мумкин аст. Оид ба қарор дар мавриди мусодира, ки тибқи тартиби маъмури қабул шудааст, ба суд эътироз кардан мумкин аст.

Моддаи 268. Миллиқунонӣ

Бо роҳи миллиқунонӣ аз моликии шахрвандон ва шахси ҳуқуқӣ ба моликияти давлат даровардани молу мулк танҳо дар асоси қонунҳои мутобиқи Конститутсия қабулгардида оид ба миллиқунонии ин молу мулк ва пардохти арзиши молу мулк ва ҷуброни дигар зиёне, ки вобаста ба милли қунондан ба молик ворид гардидааст, иҷозат дода мешавад.

Моддаи 269. Қатъи ҳуқуқи молу мулк, ки ба молик тааллуқ надорад

Ҳуқуқи молу мулкӣ, ки ба молик тааллуқ надорад, мутобиқи тартиби муайяннамудаи қисмҳои 1, 2 моддаи 259 Ҷамъи Қодекс, инчунин бо қарори молик ва бо тартиби муқаррарнамудаи санади қонунӣ, оинномаи шахси ҳуқуқӣ ё шартномаи молик бо соҳиби молу мулк қатъ мегардад.

БОБИ 14. МОЛИКИЯТИ ШАХРВАНДОН (хориҷ карда шуд бо ҚЉТ аз 12. 05. 2007с, № 247).

Моддаи 270. Муқаррароти умумӣ оид ба моликияти шахрвандон

Моддаи 271. Объектҳои ҳуқуқи моликият

Моддаи 272. Моликияти хоҷагии меҳнатӣ

Моддаи 273. Моликияти деҳқонӣ ва хоҷагии ёрирасон

БОБИ 15. МОЛИКИЯТИ КОЛЛЕКТИВ (хориҷ карда шуд бо ҚЉТ аз 12. 05. 2007с, № 247).

(моликияти шахси ҳуқуқӣ)

Моддаи 274. Муқаррароти умумӣ оид ба моликияти коллективӣ (шахси ҳуқуқӣ)

Моддаи 275. Моликияти корхонаҳои коллективӣ

Моддаи 276. Моликияти корхонаи иҷоравӣ

Моддаи 277. Моликияти кооператив

Моддаи 278. Моликияти ҷамъият ва ширкати хоҷагидорӣ

Моддаи 279. Моликияти ҷамъияти саҳҳомӣ

Моддаи 280. Моликияти ассотсиатсия ва хоҷагидорӣ (иттиҳодияҳо)

Моддаи 281. Моликияти ташкилотҳои ҷамъиятӣ ва фондҳо

Моддаи 282. Моликияти маҳалла

Моддаи 283. Моликияти ташкилотҳои динӣ

БОБИ 16. МОЛИКИЯТИ ДАВЛАТ ВА ВОҶИДӢОИ МАРЗИЮ МАЪМУРӢ (хориҷ карда шуд бо ҚЉТ аз 12. 05. 2007с, № 247).

1. Моликияти Ҷумҳурии Тоҷикистон

Моддаи 284. Муқаррароти умумӣ оид ба моликияти давлатӣ

Моддаи 285. Объектҳои моликияти Ҷумҳурии Тоҷикистон

Моддаи 286. Моликияти корхонаи давлатӣ

Моддаи 287. Моликияти аъзои коллективи меҳнатии корхонаи давлатӣ

Моддаи 288. Мому мулки муассисаҳои давлатӣ

Моддаи 289. Моликият ба замин ва дигар захираҳои табиӣ

2. Моликияти Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон ва воҳидҳои марзию маъмури

Моддаи 290. Моликияти Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон

Моддаи 291. Моликияти воҳидҳои марзию маъмури

БОБИ 17

МОЛИКИЯТИ УМУМӢ ВА НАВЪҶОИ ОН

Моддаи 292. Мафҳум ва асосҳои пайдоиши моликияти умумӣ

1. Мому мулке, ки таҳти моликияти ду ё якчанд шахс қарор дорад, ҳуқуқи моликияти умумии онҳо мебошад.

2. Мому мулк метавонад бо муайян намудани саҳми ҳар яке аз молик ба ҳуқуқи моликият (моликияти ҳиссагӣ) ё бидуни муайян намудани чунин саҳм (моликияти якҷоя) таҳти моликияти умумӣ қарор гирад.

3. Моликияти умумӣ ба мому мулк ҳиссагӣ мебошад, ба истиснои ҳолатҳое, ки қонун ба ин мому мулк ташкил намудани моликияти умумиро иҷозат медиҳад.

4. Мому мулк дар сурати моликияти ду ё чанд шахс шудани он бидуни тағйир додани таъинот тақсим қардани он имконнопазир аст (чизи тақсимнашаванда) ё аз рӯи қонун онро тақсим қардан мумкин намебошад, умумӣ мегардад.

Мому мулки тақсимшаванда дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун ё шартнома моликияти умумӣ мешавад.

5. Мутобиқи созишномаи иштирокчиёни моликияти якҷоя, дар сурати ба мувофиқа нарасидан бошад, бо қарори суд доир ба мому мулки умумӣ моликияти ҳиссагӣ доштани ин шахсан муқаррар қардан мумкин аст.

Моддаи 293. Муайян намудани ҳисса дар ҳуқуқи моликияти ҳиссагӣ

1. Агар андозаи ҳиссаи иштирокчиёни моликияти саҳмӣ дар асоси қонун муқаррар ва бо созишномаи ҳамаи иштирокчиёни он муайян нашуда бошад, ҳисса баробар ҳисобида мешавад.

2. Бо созишномаи байни ҳамаи иштирокчиёни моликияти ҳиссагӣ тартиби муқаррар қардан ва тағйир додани ҳиссаи ҳар кадоми онҳо дар ташкил, харидорӣ ва афзун гардонидани мому мулки умумӣ муайян қардан мумкин аст.

3. Иштирокчии моликияти ҳиссагӣ, ки аз ҳисоби худ, бо риояи тартиби муқарраргардидаи истифодаи моликияти умумӣ онро ба таври ҷудонашаванда беҳбуд бахшидааст, ба андозаи дахлдор зиёд қардани ҳиссаи худ ҳақ дорад.

Беҳбуди ҷудошавандаи мому мулки умумӣ, агар дар созишномаи иштирокчиёни моликияти ҳиссагӣ тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, ба моликияти иштирокчии мегузарад, ки ин беҳбудиро анҷом додааст.

Моддаи 294. Ихтиёрдории молу мулке, ки таҳти моликияти ҳиссагӣ қарор дорад

1. Ихтиёрдории молу мулки таҳти моликияти ҳиссагӣ қарордошта мутобиқи шартномаи байни ҳамаи иштирокчиёни он ба амал бароварда мешавад.

2. Иштирокчии моликияти ҳиссагӣ ҳақ дорад, мутобиқи салоҳиди худ ҳиссаи худро фурӯшад, тӯхфа намояд, васият кунад, ҳиссаи худро ба гарав монад ё бо риояи қоидаҳои бамуз, ки моддаи 298 ҳамин Кодекс пешбинӣ намудааст, бегона кунад, ё бо тарзи дигар муносибат намояд.

Моддаи 295. Соҳибӣ ва истифода кардани молу мулке, ки таҳти моликияти ҳиссагӣ қарор дорад

1. Молу мулке, ки таҳти моликияти ҳиссагӣ қарор дорад, тибқи созиши ҳамаи иштирокчиён ва дар сурати муяссар нагардидани созиш бо тартиби муайяннамудаи суд соҳибӣ ва истифода карда мешавад.

2. Иштирокчии моликияти ҳиссагӣ ҳақ дорад, аз қисми молу мулки умумӣ ба андозаи ҳиссааш барои соҳибӣ ва истифода ба ихтиёраш вогузошта шудан ва дар ҳолати имконнопазирии он аз дигар иштирокчиён, ки ҳиссаи марбутаашро соҳибӣ ва истифода мебаранд, ҷубронпулии дахлдорро талаб намояд.

Моддаи 296. Самара, маҳсулот ва даромади истифодаи молу мулки моликияти ҳиссагии бадастомада

Самара, маҳсулот ва даромад аз истифодаи молу мулки моликияти ҳиссагӣ ба таркиби молу мулки умумӣ дохил мешаванд. Тақсимои баъдии самара, маҳсулот ва даромад байни иштирокчиёни моликияти ҳиссагӣ, агар созишномаи байни онҳо тартиби дигареро пешбинӣ накарда бошад, баробар ба андозаи саҳм сурат мегирад.

Моддаи 297. Хароҷоти ниғаҳдошти молу мулки таҳти моликияти ҳиссагӣ қарордошта

1. Ҳар як иштирокчии моликияти ҳиссагӣ вазифадор аст ба андозаи ҳиссаи худ дар пардохти андоз, бочу хироҷ ва дигар пардохтҳо оид ба молу мулки умумӣ, инчунин оид ба хароҷоти ниғаҳдошт ва муҳофизати онҳо, агар дар қонун ё шартномаҳо тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, иштирок намояд.

2. Хароҷоте, ки зарурӣ намебошанд ва аз ҷониби яке аз иштирокчиён бидуни ризоияти дигарон масраф шудааст, ба ҳисоби худи ӯ вогузошта мешавад. Баҳсҳое, ки зимни он ба миён меоянд, бо тартиби судӣ ҳал карда мешаванд.

Моддаи 298. Ҳуқуқи афзалиятноки хариди ҳисса дар доираи ҳуқуқи моликияти умумӣ

1. Ҳангоми фурӯши ҳиссагӣ дар доираи ҳуқуқи моликияти умумӣ ба шахси ғайр иштирокчиёни боқимондаи моликияти ҳиссагӣ барои харидани ҳиссаи фурӯш мутобиқи нархе, ки он фурӯхта мешавад ва дигар шартҳои баробар, ба ғайр аз фурӯш дар савдои оммавӣ, ҳуқуқи афзалиятнок дорад.

Савдои оммавӣ барои фурӯши ҳисса дар доираи ҳуқуқи моликияти умумӣ, ҳангоми розӣ набудани ҳамаи иштирокчиёни моликияти ҳиссагӣ метавонад дар ҳолатҳои пешбининамудаи қисми 2, моддаи 303 ҳамин Кодекс ва дигар ҳолатҳои пешбининамудаи Қонун доир карда шавад.

2. Фурӯшандаи ҳисса вазифадор аст, дигар иштирокчиёни моликияти ҳиссагиро аз нияти худ, ки ҳиссаашро ба шахси ғайр фурӯхтанист, хатти огоҳ сохта, нарх ва дигар шартҳои фурӯшро ишора намояд. Агар дигар иштирокчиёни моликияти ҳиссагӣ аз харидорӣ даст кашанд ё ҳиссаи фурӯхташавандаро дар доираи моликият ба молу мулки ғайриманқул дар давоми як моҳ ва дар муносибат бо дигар молу мулк дар давоми даҳ рӯз аз лаҳзаи огоҳӣ ба даст наоранд, фурӯшанда ҳақ дорад, ҳиссаи худро ба ҳар кадом шахсе фурӯшад.

3. Ҳангоми фурӯши ҳисса бо вайрон кардани ҳуқуқи афзалиятнок ҳар кадом иштирокчии моликияти ҳиссагӣ ҳақ дорад, дар давоми се моҳ ба суд дар мавриди ба ӯ гузаронидани ҳуқуқ ва ӯҳдадорихои харидор талабот арз намояд.

4. Коидаҳои моддаи мазкур, инчунин ҳангоми ба каси дигар додани ҳисса аз рӯи шартномаи мубодила низ татбиқ мегардад.

Моддаи 299. Лаҳзаи гузаштани ҳиссаи ҳуқуқи моликияти умумӣ ба шахсе, ки онро тибқи шартнома харидааст

Агар дар шартномаи байни тарафҳо тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, ҳиссаи ҳуқуқи моликияти умумӣ тибқи шартнома аз лаҳзаи бастании шартнома ба харидор мегузарад.

Лаҳзаи гузариши ҳиссаи ҳуқуқи моликияти умумӣ тибқи шартнома, ки бояд ба қайди давлатӣ гирифта шавад, мутобиқи қисми 2, моддаи 247 ҳамин Кодекс муайян карда мешавад.

Моддаи 300. Тақсими молу мулки моликияти ҳиссагӣ ва аз он ҷудо намудани ҳисса

1. Молу мулке, ки таҳти моликияти ҳиссагӣ қарор дорад, мутобиқи шартнома байни иштирокчиёни он тақсим шуданаш мумкин аст.

2. Иштирокчии моликияти ҳиссагӣ ҳақ дорад аз молу мулки умумӣ ҷудо кардани ҳиссаи худро талаб намояд.

3. Ҳангоми ба мувофиқа наомадани иштирокчиёни моликияти ҳиссагӣ оид ба усул ва шартҳои тақсими молу мулки умумӣ ё ҷудо кардани ҳиссаи яке аз онҳо иштирокчии молу мулки ҳиссагӣ ҳақ дорад дар шакли асл (натура) ҷудо кардани ҳиссаи худро аз тариқи суд талаб намояд.

Агар дар шакли асл (натура) ҷудо кардани ҳиссаро қонун иҷозат надихад ё аз сабаби расидани зиёни воқеии беандоза ба молу мулк имконнопазир бошад, молики ҷудошаванда ҳақ дорад, ки арзиши ҳиссаи ӯ аз ҷониби дигар иштирокчиёни моликияти ҳиссагӣ пардохта шавад.

4. Фарқи арзиши молу мулке, ки дар шакли асл (натура) дар асоси ҳамин модда ба иштирокчии моликияти ҳиссагӣ ба ивази ҳиссаи ӯ дар доираи ҳуқуқи моликияти ҳиссагӣ дода мешавад, бояд бо маблағи муайян пушонида ё бо роҳи дигар ҷуброн карда шавад.

Ҷубронпулӣ ба иштирокчии моликияти ҳиссагӣ ба ивази ҷудо кардани ҳисса дар шакли асл (натура) аз ҷониби дигар моликони бо додани розигии ӯ дода мешавад. Дар ҳолате ки ҳиссаи молик ночиз буда, онро ба таври воқеӣ дар асл ҷудо кардан имконнопазир аст, барои истифодаи молу мулки умумӣ дорои манфиати назаррас намебошад, суд метавонад бидуни розигии ин молик низ дигар иштирокчиёни моликияти ҳиссагиро вазифадор намояд, ки ҳаққи ӯро ҷуброн кунанд.

5. Молик баъди гирифтани ҷубронпулӣ мутобиқи ҳамин модда ҳуқуқи худро ба ҳиссаи моликияти умумӣ гум мекунад.

Моддаи 301. Соҳибӣ, истифода ва ихтиёрдории молу мулке, ки таҳти моликияти якҷоя қарор дорад

1. Иштирокчиёни моликияти якҷоя, агар дар шартномаи байни онҳо тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, молу мулки умумиро аҳлона соҳибӣ ва истифода мекунанд.

2. Молу мулки таҳти моликияти якҷоя қарордошта бо розигии ҳамаи иштирокчиён, сарфи назар аз он ки кадоме аз иштирокчиён оиди ихтиёрдории молу мулк аҳдҳо анҷом додааст, ихтиёрдорӣ карда мешавад.

3. Ҳар як иштирокчии молу мулки якҷоя ҳақ дорад оид ба ихтиёрдории молу мулки умумӣ, агар дар шартномаи ҳамаи иштирокчиён тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, аҳдҳоро анҷом диҳад. Аҳди ихтиёрдорӣ кардани молу мулки умумӣ, ки яке аз иштирокчиёни моликияти якҷоя анҷом додааст, метавонад бо талаби иштирокчиёни дигар бинобар ваколати зарурӣ надоштани иштирокчии, ки аҳдҳоро анҷом додааст, танҳо дар сурати исбот гардидани он, ки тарафи дигари аҳд медонист ё бояд пешакӣ аз ин огоҳ мебуд, ғайриқонунӣ ҳисобида шавад (моддаи 199).

4. Қисмҳои 1-3 ҳамин модда ҳангоме татбиқ мегарданд, ки агар Кодекси мазкур ва дигар қонунҳо барои навъҳои алоҳидаи моликияти якҷоя тартиби дигаре муқаррар накарда бошанд.

Моддаи 302. Тақсими молу мулки моликияти якҷоя ва аз он ҷудо намудани ҳисса

1. Молу мулки умумиро байни иштирокчиёни моликияти якҷоя тақсим кардан, инчунин аз он ҷудо кардани ҳиссаи яке аз онҳо бо шарт мумкин аст, ки пешакӣ ҳиссаи ҳар як иштирокчӣ дар ҳуқуқ ба молу мулки умумӣ муайян карда шавад.

2. Ҳангоми тақсими молу мулки умумӣ ва аз он ҷудо кардани ҳисса, агар бо қонун ё шартномаи тарафҳо тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, ҳиссаи онҳо баробар доништа мешавад.

3. Асос ва тартиби тақсими молу мулки умумӣ ва аз он ҷудо кардани ҳисса мутобиқи қоидаҳои муайяннамудаи моддаи 300 ҳамин Кодекс муқаррар мегардад, зеро барои намудҳои алоҳидаи моликияти умумӣ Кодекси мазкур, дигар қонунҳо тартиби дигаре пешбинӣ накардаанд ва он аз моҳияти муносибати иштирокчиёни моликияти умумӣ барнамеояд.

Моддаи 303. Аз ҳиссаи саҳм дар молу мулки умумӣ нигаронидани рӯёниш

1. Кредитори иштирокчии моликияти ҳиссагӣ ё умумӣ ҳангоми нокифоя будани дигар молу мулки он ҳақ дорад оиди ҷудо кардани ҳиссаи қарздор аз молу мулки умумӣ барои нигаронидани рӯёниш аз он, талабот пешниҳод кунад.

2. Агар дар ҷунин ҳолатҳо ҷудо кардани ҳисса дар шакли асл (натура) ғайриимкон бошад ё аъзоёни дигари моликияти ҳиссагӣ ё умумӣ ба он эътироз кунанд, кредитор ҳақ дорад аз қарздор талаб намояд, ки ҳиссаи худро ба дигар иштирокчиёни моликияти умумӣ бо нархи баробар ба арзиши бозории ин саҳм фурӯшад ва маблағи аз фурӯш бадастомадаро барои адои қарз супорад.

Дар сурати аз харидани саҳми қарздор рад намудани аъзоёни дигари моликияти умумӣ кредитор ҳақ дорад тибқи тартиби судӣ талаб намояд, ки ба саҳми кредитор дар моликияти умумӣ рӯёниш нигаронида шавад.

Моддаи 304. Моликияти умумии якҷояи зану шавҳар (ҳамсарон)

1. Молу мулке, ки зану шавҳар дар давоми ҳамзистӣ чамъ овардаанд, агар қонун ё шартномаи байни онҳо тартиби дигари низоми ин молу мулкро муайян накарда бошад, моликияти умумии якҷояи онҳо ба ҳисоб меравад.

2. Молу мулке, ки қабл аз никоҳ ба ҳар кадоме аз онҳо тааллуқ дошт, инчунин молу мулке, ки яке аз онҳо ҳангоми никоҳ ҷун тўхфа ё ҷун мерос гирифтааст, моликияти шахсии ӯ ба шумор меравад.

Молу мулки истифодаи шахсӣ (либос, пойафзол ва ғайра), ба ғайр аз ҷавохирот ва дигар асбобу анҷоми зебу зинат, ҳарчанд дар давраи занушӯӣ аз ҳисоби маблағи умумии онҳо харидорӣ шудаанд, моликияти он ҳамсар ба ҳисоб меравад, ки онро истифода бурдааст.

Молу мулки ҳар як ҳамсар, агар муайян карда шавад, ки дар давоми ҳамсарӣ аз ҳисоби молу мулки умумии онҳо ё молу мулки шахсии ҳамсари дигар маблағзорӣ шудааст, ки арзиши онро хеле баланд кардааст (таъмири асосӣ, азнавсозӣ, азнавтатқизонӣ ва ғайра), моликияти умумии якҷояи онҳо эътироф карда шавад. Агар дар шартномаи байни зану шавҳар тартиби дигаре пешбинӣ гардида бошад, ин қоида татбиқ намегардад.

3. Мутобиқи ўҳдадориҳои яке аз ҳамсарон ба молу мулке, ки дар моликияти ӯ мебошад, инчунин ба саҳми ӯ дар молу мулки умумии зану шавҳар, ки ҳангоми тақсим аз онҳо шуданаш мумкин аст, рӯёниш нигаронида мешавад.

4. Тартиби муайян намудани саҳми ҳамсарон дар молу мулки умумӣ ҳангоми тақсими он ва тартиби ҷунин тақсимодро Кодекси оилаи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва дигар қонунҳо муқаррар менамоянд.

Моддаи 305. Моликияти хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ)

1. Молу мулки хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ) дар доираи ҳуқуқи моликияти якҷояи аъзоёни он мебошад, агар тибқи қонун ё шартномаи байни онҳо тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад.

2. Ниҳолзори қитъаи замин, иморатҳои хоҷагӣ ва дигар иморат, иншоотҳои мелиоративӣ ва дигар иншоотҳо, ҳайвоноти маҳсулдиҳанда ва корӣ, парранда, техникаи кишоварзӣ ва дигар

техникаю таҷҳизот, воситаҳои нақлиёт, асбобу анҷом ва дигар молу мулк, ки аз маблағи умумии аъзоёни он ба даст оварда шудааст, тахти моликияти якҷояи аъзоёни хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ) ба ҳисоб мераванд.

3. Самара, маҳсулот ва даромаде, ки дар натиҷаи фаъолияти хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ) ба даст омадааст, молу мулки умумии аъзоёни хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ) буда, мутобиқи созишномаи байни онҳо истифода мегардад.

Моддаи 306. Тақсими молу мулки хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ)

1. Ҳангоми қатъи фаъолияти хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ) вобаста ба хориҷ шудани ҳама аъзоёни он ё бо асосҳои дигар молу мулки умумӣ бояд тибқи тартиби пешбининамудаи моддаҳои 300 ва 302 ҳамин Кодекс тақсим карда шавад.

2. Воситаҳои истеҳсолот, ки марбути хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ) аст, ҳангоми аз хоҷағӣ хориҷ шудани яке аз узви он тақсим карда намешавад.

Шахсе, ки аз хоҷағӣ баромадааст, барои гирифтани ҷубронпулии баробар ба саҳми ӯ дар моликияти умумӣ ба ин молу мулк ҳуқуқ дорад.

3. Дар ҳолатҳои пешбининамудаи қисмҳои 1 ва 2 ҳамин модда, агар мутобиқи созишномаи байни онҳо тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, саҳми аъзоёни хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ) дар ҳуқуқи моликияти якҷояи молу мулки ҷунин хоҷағӣ баробар ҳисобида мешавад.

Моддаи 307. Низоми ҳуқуқи молу мулк ҳангоми азнавташкилкунии хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ) ва ширкати хоҷагидорӣ ё кооперативӣ

1. Аъзоёни хоҷағҳои деҳқонӣ (фермерӣ) дар заминаи молу мулки хоҷағӣ метавонанд ширкати хоҷагидорӣ ё кооперативи истеҳсоли таъсис диҳанд. Ҷунин хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ) азнавташкилшуда чун шахси ҳуқуқӣ ба молу мулке, ки онро ҳамчун саҳм ва дигар пардохт аъзоёни хоҷағҳои деҳқонӣ додааст, инчунин молу мулке, ки дар натиҷаи фаъолияти он ва дар асосҳои дигаре, ки хилофи қонун намебошанд, ба даст оварда шудааст, дар ҳуқуқи моликияти он мебошад.

2. Андозаи саҳми аъзои хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ), ки иштирокчии ширкати хоҷагидорӣ ё узви кооператив мебошанд, бо назардошти саҳми онҳо дар доираи ҳуқуқи моликияти умумӣ ба молу мулки хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ) тибқи тартиби пешбининамудаи қисми 3 моддаи 306 ҳамин Кодекс муқаррар карда мешавад.

БОБИ 18

ҲУҚУҚИ МАҲДУДИ МОЛУ МУЛК

§1. Ҳуқуқи пешбурди хоҷагидорӣ

Моддаи 308. Ҳуқуқи пешбурди хоҷагидорӣ

Корхонаи воҳиди давлатии ҷумҳуриявӣ ё коммуналӣ, ки ба он молу мулк ба ҳуқуқи пешбурди хоҷагидорӣ тааллуқ дорад, ин молу мулкро дар доираи муайяннамудаи Кодекси мазкур соҳибӣ, истифода ва ихтиёрдорӣ менамояд.

Моддаи 309. Объекти ҳуқуқи пешбурди хоҷагидорӣ

Объекти ҳуқуқи пешбурди хоҷагидорӣ, агар қонунҳо тартиби дигарро пешбинӣ накарда бошанд, ҳама гуна молу мулк буда метавонад.

Моддаи 310. Ба даст овардан ва қатъи ҳуқуқи пешбурди хоҷагидорӣ

1. Ҳуқуқи пешбурди хоҷагидорӣ ба молу мулке, ки моликаш дар мавриди ба ихтиёри корхонаи қаблан таъсисёфтаи давлатӣ додани он қарор қабул кардааст, агар дар қонунҳо ё қарори молик тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, аз ҷониби ин корхона, аз лаҳзаи ба баланс мустақимаш гузаронидани молу мулк пайдо мешавад.

2. Самара, махсулот ва даромад аз истифодаи молу мулк, ки корхона мутобиқи шартнома ё дар асосҳои дигар ба даст овардааст, мувофиқи тартиби муқаррарнамудаи қонунҳо барои ба даст овардани ҳуқуқи моликият ба хоҷагидорӣ корхона дохил мешавад.

3. Ҳуқуқи пешбурди хоҷагидорӣ ба молу мулк бо асос ва тартиби пешбининамудаи қонунҳо барои қатъи ҳуқуқи моликият, инчунин дар ҳолати қонуан мусодира намудани молу мулки корхона бо қарори молик қатъ мегардад.

Моддаи 311. Ҳуқуқи молик нисбати молу мулки таҳти пешбурди хоҷагидорӣ қарор дошта

1. Молики молу мулки таҳти пешбурди хоҷагидорӣ қарордошта, мутобиқи қонун масъалаҳои таъсиси корхона, муайян намудани мақсаду мароми фаъолияти он, азнавташкилкунӣ ва барҳам додани онро ҳал намуда, роҳбари корхонаро таъин менамояд, мутобиқи мақсад истифода ва ҳифз шудани молу мулки марбути корхонаро таҳти назорат мегирад.

2. Молик ба гирифтани як қисми ғоида аз истифодаи молу мулки таҳти пешбурди хоҷагидорӣ корхона қарордошта ҳуқуқ дорад.

Моддаи 312. Шартҳои амали гардонидани ҳуқуқҳои молу мулки корхонаи воҳиди давлатӣ

1. Корхонаи воҳиди давлатӣ, ки дар асоси ҳуқуқи хоҷагидорӣ фаъолият мекунад, ҳақ надорад бидуни розигии молик ё мақоми давлатии аз ҷониби он ваколатдоршуда шаклҳои зерини фаъолияти соҳибкориро анҷом диҳад:

а) биноҳои иншоот, таҷҳизот ва дигар фондҳои асосии корхонаро фурӯшад ё ба ихтиёри дигар ашхос супорад, иваз намояд, ба иҷораи дарозмуддат (беш аз се сол), муваққатан ба истифодаи бепул диҳад. Ҳуқумати Љумҳурии Тоҷикистон метавонад рӯйхати биноҳои иншоот, таҷҳизот ва дигар фондҳои асосии корхонаҳои воҳиди давлатиро, ки иҷораашон новобаста аз мӯҳлати иҷора дар мувофиқа бо мақомоти ваколатдори давлатӣ амалӣ мегардад, муайян намояд;

б) филиалҳо ва корхонаҳои фаръӣ созад, яқҷоя бо соҳибкорони хусусӣ корхонаҳо ва истеҳсолоти муштарак таъсис диҳад, сармои истеҳсоли ва пулии худро дар онҳо гузорад;

в) ба соҳибкорони хусусӣ қарз диҳад, ки ғоизи он аз андозаи ғоизи кредити тасдиқнамудаи Бонки миллии Тоҷикистон поинтар бошад.

2. Корхонаи воҳиди давлатӣ, агар дар қонунҳои тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, метавонад мустақилона молу мулки манқули дар асоси ҳуқуқи хоҷагидорӣ ба он вобаста шударо ихтиёрдорӣ кунад.

§ 2. Ҳуқуқи идораи оперативӣ

Моддаи 313. Ҳуқуқи идораи оперативӣ

1. Корхонаи махсуси (казонии) давлатӣ, инчунин муассиса ба молу мулки дар ихтиёраш гузошташуда дар доираи муайяннамудаи қонун, мутобиқи мақсади фаъолияти ҳеш супоришҳои молик ва таъиноти молу мулк ҳуқуқи соҳибӣ истифода ва ихтиёрдориро доранд.

2. Молики молу мулке, ки ба ихтиёри корхонаи давлатӣ ё муассиса дода шудааст, ҳақ дорад молу мулки зиёдотӣ, таҳти истифода қарор надошта ва ё мутобиқи мақсад истифоданашударо пас гирад ва мутобиқи салоҳдиди худ истифода барад.

Моддаи 314. Ихтиёрдорӣ молу мулки корхонаи махсуси давлатӣ

1. Корхонаи махсуси давлатӣ танҳо бо розигии молики ин молу мулк ҳақ дорад молу мулкро бегона кунад ё бо молу мулки марбутааш бо усули дигар муносибат кунад.

Корхонаи махсуси давлатӣ махсулоти истеҳсолкардаашро, агар қонун ё дигар санади ҳуқуқӣ тартиби дигаре пешбинӣ накарда бошад, мустақилона мефурӯшад.

2. Тартиби тақсими даромади корхонаи махсуси давлатиро молики молу мулки он муайян мекунад.

Моддаи 315. Ихтиёрдории молу мулки муассиса

1. Муассиса ҳақ надорад молу мулки ба ихтиёраш гузошташуда ё аз ҳисоби маблағи мутобиқи харҷномаи (сметаи) барои хариданаш ҷудокардашударо, фурӯшад, ё онро бо усули дигар соҳибӣ намояд.

2. Агар мутобиқи санади таъсисоти ба муассиса иҷозат дода шуда бошад, ки бо фаъолияти даромаднок машғул шавад, дар он сурат даромад ва молу мулки аз ин даромад бадастовардашуда пурра ба ихтиёри муассиса гузашта, дар баланси алоҳида ба ҳисоб гирифта мешавад.

Моддаи 316. Ба даст овардан ва қатъ намудани ҳуқуқи идораи оперативии молу мулк

1. Ҳуқуқи идораи оперативии молу мулке, ки соҳибмулк онҳоро ба корхонаи махсуси (казонии) давлатӣ ё муассиса вобаста намудааст, агар дар қонун ё санади дигари меъёрии ҳуқуқӣ ё қарори соҳибмулк тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, аз лаҳзаи ба ин корхона ё муассиса супуридани он ба миён меояд.

2. Самара, маҳсулот ва даромад аз истифодаи молу мулки таҳти идораи оперативӣ қарордошта, инчунин молу мулке, ки корхонаи махсуси (казонии) давлатӣ ё муассиса мувофиқи шартнома ё дигар асосҳо ба даст овардааст, тибқи тартиби муайянкардаи ҳамин Кодекс ва дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ оид ба даст овардани моликият ба ҳуқуқи оперативии идоракунии корхона дохил мешавад.

3. Ҳуқуқи идораи оперативии молу мулк мутобиқи асос ва тартиби пешбиниамудаи ҳамин Кодекс ва дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ оид ба қатъ намудани ҳуқуқи моликият, инчунин дар ҳолатҳои бо қарори соҳибмулк ба таври қонунӣ пас гирифтани молу мулк аз корхонаи махсуси давлатӣ ё муассиса қатъ мегардад.

Моддаи 317. Ҳуқуқи молик ба пас гирифтани ва азнавтасимкунии молу мулке, ки ба идораи оперативӣ дода шудааст

Молике, ки молу мулки ба ихтиёри муассиса ё корхонаи махсуси давлатӣ додааст, ҳақ дорад онро пас гирад ё байни дигар шахси ҳуқуқии таъсисдодааш, агар дар санади қонунӣ тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, бо салоҳдиди худ аз нав тақсим кунад.

Моддаи 318. Ба молу мулки ба идораи оперативӣ додашуда нигаронидани рӯёниш

1. Рӯёниш аз молу мулке, ки таҳти идораи оперативии муассиса ё корхонаи махсуси давлатӣ қарор дорад, дар асоси тартиби умумӣ мутобиқи қонунҳо, агар ҳамин Кодекс ва санади қонунӣ тартиби дигареро пешбинӣ накарда бошанд, анҷом дода мешавад.

2. Агар муассиса аз фаъолияти хоҷагӣ даромад ба даст оварда бошад, рӯёниш аз молу мулки вобастакардаи молик, ки таҳти идораи оперативӣ қарор дорад, пас аз ситонидани пардохт аз даромаде, ки аз фаъолияти хоҷагӣ гирифтааст ва молу мулке, ки аз ҳисоби даромад ба даст овардааст, анҷом дода мешавад.

3. Муассиса ва корхонаи махсуси давлатӣ мутобиқи ўҳдадорихояшон оиди маблағи дар ихтиёрашон қарордошта ҷавобгар мебошанд.

Дар сурати нокифоя будани маблағи муассиса ё корхонаи махсуси давлатӣ масъулияти ўҳдадориҳо ба зиммаи молики муассиса ё корхонаи махсуси давлатӣ гузошта мешавад.

Моддаи 319. Нигоҳ доштани ҳуқуқ ба молу мулк ҳангоми ба дигар молик гузаштани корхона ё муассиса

1. Ҳангоми чун комплекси молумулкӣ гузоштани ҳуқуқи соҳибмулкии корхонаи воҳиди давлатии ҷумҳуриявӣ ё коммуналӣ ба соҳибмулкии дигари давлатӣ ё коммуналӣ, чунин корхона ҳуқуқи пешбурди хоҷагидориро ба молу мулки худ нигоҳ медорад.

2. Ҳангоми ба дигар шахс гузаштани ҳуқуқи моликият ба муассиса ин муассиса ҳуқуқи идораи оперативиро ба молу мулки худ нигоҳ медорад.

3. Ҳуқуқҳои дигари ашёӣ

Моддаи 320. Ҳуқуқҳои маҳдуди ашъй ба соҳибӣ, истифода ва ихтиёрдорӣ кардани ашъ
Ҳуқуқҳои маҳдуди ашъй ба соҳибӣ, истифода ва ихтиёрдорӣ кардани ашъ, инчунин дар натиҷаи ӯҳдадорихои шартномавӣ, ба монанди шартномаи кирои ашъ, иҷора, қарз ва дигар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун ба миён меоянд.

БОБИ 19

ҲИФЗИ ҲУҚУҚИ МОЛИКИЯТ ВА ДИГАР ҲУҚУҚҲОИ АШЪ

Моддаи 321. Эътирофи ҳуқуқи моликият

Молик ҳақ дорад эътирофи ҳуқуқи моликиятро талаб намояд.

Моддаи 322. Талаб карда гирифтани молу мулк аз ба дастоварандаи ғайриқонунӣ

Молик ҳуқуқ дорад аз ба дастоварандаи ғайриқонунӣ молу мулкшро талаб карда гирад.

Моддаи 323. Талаб карда гирифтани молу мулк аз ба дастоварандаи бовичдон

1. Агар молу мулки музднок аз шахсе ба даст оварда шуда бошад, ки ҳуқуқи бегона кардани онро надошт ва ба дастдароваранда аз ин огоҳ набуд ва огоҳ буда ҳам наметавонист (ба дастоварандаи бовичдон), ин молу мулкро молик ё шахсе, ки молик барои соҳибӣ дода гум карда бошад ё аз яки онҳо дузда шуда бошад ё бо усӯли дигар, бидуни ихтиёри онҳо аз тасарруфашон баромада бошад, молик ҳақ дорад онро аз ба дастоваранда талаб карда гирад.

2. Агар молу мулк аз шахсе, ки ба бегона кардани он ҳуқуқ надошт, бе пул гирифта шуда бошад, молик дар ҳама ҳолат ба талаб карда гирифтани молу мулк ҳақ дорад.

3. Аз ба дастдароварандаи бовичдон талаб карда гирифтани пул, инчунин қоғазҳои қиматноки манзурӣ мумкин нест.

Моддаи 324. Ҳисоббаробаркунӣ ҳангоми баргардонидани молу мулк аз ба дастдароварандаи ғайриқонунӣ

Ҳангоми талаб карда гирифтани молу мулк аз ба дастдароварандаи ғайриқонунии ғайр молик инчунин ҳақ дорад аз шахсе, ки медонист ё бояд медонист, ки соҳибии ӯ ғайриқонунӣ мебошад (ба дастдароварандаи бовичдон) баргардонидан ё ҷуброни ҳамаи даромадҳо, ки ин шахс ба даст овардааст ё мебоист дар тамоми давраи соҳибияш ба даст орад, талаб намояд; ба дастдароварандаи бовичдон бошад, тамоми даромадҳо, ки ӯ ба даст овардааст ё мебоист аз лаҳзае, ки ӯ огоҳ гардид ё мебоист аз соҳибияти ғайриқонуниаш ё дар мавриди даъвои молик дар мавриди баргардонидани молу мулк огоҳинома гирифта буд, талаб намояд.

Ба дастдароварандаи бовичдон дар навбати худ ҳақ дорад аз молик ҷуброни хароҷоти заруриашро нисбати молу мулк аз вақте, ки ба молик пардохтани даромад аз молу мулк ба ҳисоб рафтааст, талаб намояд.

Ба дастдароварандаи бовичдон инчунин ҳақ дорад беҳбудихои анҷомдодаашро, агар ҷудо карда гирифта онҳо бидуни ворид намудани зиён ба молу мулк имконпазир бошад, дар ихтиёри худ нигоҳ дорад. Агар чунин тарзи ҷудо карда гирифтани беҳбудихо имконнопазир бошад, соҳибии бовичдон ҳақ дорад ҷуброни хароҷоти барои беҳбудӣ масрафшударо, вале на бештар аз арзиши аз нархи зиёдкардашудаи молу мулк талаб намояд.

Моддаи 325. Ҳифзи ҳуқуқи молик аз вайронкуниҳое, ки ба маҳрум кардан аз соҳибӣ алоқаманд намебошанд

Молик метавонад рафъи ҳама гуна вайронкуниҳои ҳуқуқашро талаб намояд, ҳарчанд ин вайронкуниҳо ба маҳрум кардан аз ҳуқуқи соҳибӣ алоқаманд намебошанд.

Моддаи 326. Ҳифзи ҳуқуқи соҳибӣ, ки молик намебошад

Ҳуқуқҳои пешбининамудаи моддаҳои 322-325 ҳамин Кодекс инчунин ба шахсе тааллуқ доранд, ки ҳарчанд молик набошад ҳам, дар асоси соҳибияти умрбоди меросӣ, пешбурди

хочагидорӣ, идораи оперативӣ ё дигар асосҳои пешбининамудаи қонун ё шартнома молу мулкро соҳибӣ мекунад.

Ин шахс ҳуқуқ дорад молу мулки дар ихтиёраш бударо аз молик низ ҳифз кунад.

Моддаи 327. Беэътибории санади мақомоти ҳокимияти давлатӣ, мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, мақомоти худидоракунии маҳаллӣ ва шахсони мансабдоре, ки ҳуқуқи соҳибмулк ва дигар ҳуқуқҳои ашёиро вайрон мекунанд

1. Агар дар натиҷаи аз ҷониби мақомоти ҳокимияти давлатӣ, мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ва мақомоти худидоракунии маҳаллӣ ё шахси мансабдор баровардани санади меъёрӣ ё инфиродӣ, ки ба қонунҳо мутобиқ нестанд ва ҳуқуқи молик ва дигар шахсро оид ба соҳибӣ, истифода ва ихтиёрдорӣ қардани молу мулки марбутаашон вайрон мекунанд, чунин санад тибқи тартиби судӣ мутобиқи эътирози молик ё шахсе, ки ҳуқуқаш вайрон шудааст, беэътибор доништа мешавад.

2. Товони зиёне, ки дар натиҷаи қабули чунин аснод ба молик расидааст, аз ҷониби мақомоти ҳокимияти давлатӣ, мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ва мақомоти худидоракунии маҳаллӣ бояд аз ҳисоби бучети дахлдор пурра пардохта шавад.

**ФАСЛИ III
ҲУҚУҚИ ҶАДДАДОРВ**

**ЗЕРФАСЛИ I
МУҚАРРАРОТИ УМУМВ ОИД БА ҶАДДАДОРИҶО**

**БОБИ 20
МАҶҲУМ, АСОСҶОИ БА МИЁН ОМАДАНИ ҶАДДАДОРВ ВА ТАРАҶҶОИ ҶАДДАДОРВ**

Моддаи 328. Маҷҳуми ҷададорӣ ва асосҳои ба миён омадани он

1. Аз рӯи ҷададорӣ як шахс (қарздор) бояд ба ғоидаи шахси дигар (кредитор) амали муайянеро анҷом диҳад. Масалан, молу мулкашро ба ӯ диҳад, корро иҷро кунад, пул супорад ва ғайра ё аз иҷрои ягон амал худдорӣ намояд. Кредитор бошад, ҳақ дорад аз қарздор иҷрои ҷададорихояшро талаб намояд.

2. Ҷададорӣ аз шартномаҳо, дар натиҷаи расонидани зарар ва дар асосҳои дигари дар санадҳои қонунӣ нишондодашуда, бармеояд.

Моддаи 329. Тарафҳои ҷададорӣ

1. Дар ҷададорӣ ба сифати ҳар кадом тарафи он - кредитор ё қарздор - метавонанд як ё ҳамзамон якҷанд шахс иштирок намоанд.

Талаботи кредитор ба яке аз ашхосе, ки дар ҷададорӣ аз ҷониби қарздор иштирок мекунад, ба монанди гузашти мӯҳлати даъво мутобиқи талаб вобаста ба он шахс беэътибор аст, худ аз худ талаботи ӯ ба шахси дигар дахл надоранд.

2. Агар ҳар кадоме аз тарафҳо мутобиқи шартнома ба манфиати ҷониби дигар ҷададор бошанд, он тараф барояшон қарздори тарафи дигар ҳисобида шуда вазифадор аст ба манфиати тарафи дигар амале анҷом диҳад ва ҳамзамон кредитори он ҳисоб меёбад, ки ҳуқуқ дорад аз тарафи дигар талаб намояд.

3. Ҷададорӣ барои ашхосе, ки дар он ҳамчун тарафҳо иштирок надоранд (шахси сеюм) масъулияте ба вучуд намеоварад.

Дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун ё дигар санади ҳуқуқӣ ё созишномаи тарафҳо ҷададорӣ метавонад барои шахси сеюм дар муносибат ба як ё ҳар ду тараф ҳуқуқи ҷададорӣ ба вучуд орад.

ИЧРОИ ҶҲДАДОРИҶО

Моддаи 330. Муъаррароти умумӣ

ҶҳдадориҶо бояд ба таври дахлдор мутобиқи шартҳои ҷҳдадорӣ ва талаботи қонун, дигар санади ҳуқуқӣ иҷро карда шаванд ва ҳангоми набудани чунин шарт ва талабот мутобиқи анъанаҳои муомилоти қорӣ ё талаботи муқаррарии пешниҳодгардида анҷом дода шаванд.

Моддаи 331. Номумкин будани радди яктарафаи иҷрои ҷҳдадорӣ

Радди яктарафаи иҷрои ҷҳдадорӣ ва яктарафа тағйир додани шартҳои он, ба ғайр аз ҳолатҳои пешбининамудаи қонун ё шартнома иҷозат дода намешавад. Радди яктарафаи иҷрои ҷҳдадорӣ, ки ба ба амал баровардани фаъолияти соҳибқории тарафҳо алоқаманд аст, инчунин яктарафа тағйир додани шартҳои чунин ҷҳдадорӣ танҳо дар ҳолатҳои пешбининамудаи шартнома, агар дар қонун ё моҳияти ҷҳдадорӣ тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, иҷозат дода мешавад.

Моддаи 332. Иҷрои қисм ба қисми ҷҳдадорӣ

Кредитор ҳақ дорад иҷрои қисм ба қисми ҷҳдадориро қабул накунад, ба шарте ки дар қонун, санади дигари ҳуқуқӣ, шартҳои ҷҳдадорӣ тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад ва аз анъанаҳои муомилоти қорӣ ва ё аз моҳияти ҷҳдадорӣ барнаояд.

Моддаи 333. Иҷрои ҷҳдадорӣ ба шахси матлуб

Агар дар созишномаи тарафҳо тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад ё аз анъанаҳои муомилоти қорӣ ё моҳияти ҷҳдадорӣ барнаояд, қарздор ҳангоми иҷрои ҷҳдадорӣ ҳақ дорад дар мавриди он, ки ҷҳдадориро маҳз кредитор ё шахси вақолатдори ӯ қабул мекунад, далел талаб намояд ва барои пешниҳод накардани чунин талабот таваккали оқибати онро ба ҷҳда дорад.

Моддаи 334. Иҷрои ҷҳдадорӣ аз қониби шахси сеюм

1. Агар аз қонун, дигар санади ҳуқуқӣ, шартҳои ҷҳдадорӣ ё моҳияти он аз қониби қарздор вазифаи шахсан иҷро намудани ҷҳдадорӣ барнаояд қарздор иҷрои ҷҳдадориро ба зиммаи шахси сеюм вогузошта метавонад. Дар ин ҳолат кредитор иҷрои ҷҳдадориро, ки ба қои қарздор шахси сеюм пешниҳод кардааст, бояд қабул кунад.

2. Шахси сеюм, таҳти хатари аз даст додани ҳуқуқи худ ба молу мулки қарздор (ҳуқуқи иҷора, гарав ва ғайра) бо сабаби талаб намудани рӯғниш аз қониби кредитор аз ин молу мулк метавонад аз ҳисоби худ бидуни иҷозати қарздор талаби кредиторро қонё гардонад. Дар ин ҳолат мутобиқи моддаҳои 411-416 ҳамин Кодекс ҳуқуқи кредитор оид ба ҷҳдадорӣ ба шахси сеюм мегузарад.

Моддаи 335. Мӯҳлати иҷрои ҷҳдадорӣ

1. Агар ҷҳдадорӣ рӯзи иҷро ё давраи мӯҳлатеро, ки дар қараёни он ҷҳдадорӣ бояд иҷро шавад, пешбинӣ намуда бошад ё имкон медиҳад, ки муайян карда шавад, ҷҳдадорӣ бояд дар ҳамон рӯз ё дар ҳар давраи ҳамон мӯҳлат иҷро карда шавад.

2. Дар ҳолатҳое, ки ҷҳдадорӣ мӯҳлати иҷроро пешбинӣ накунад ва дар он шартҳои муайян кардани ин мӯҳлат ғайриимкон бошад бояд дар мӯҳлати оқилонаи баъди ба миён омадани ҷҳдадорӣ, иҷро карда шавад.

Ҷҳдадорие, ки дар мӯҳлати муносиб иҷро карда нашудааст, ҳамчунин ҷҳдадорие, ки мӯҳлати иҷрои он бо лаҳзаи пасталаби муайян шудааст, агар дар мӯҳлати дигар иҷро кардани ҷҳдадорӣ аз қонун, санади ҳуқуқӣ дигар, шартҳои ҷҳдадорӣ, анъанаҳои муомилоти қорӣ ё моҳияти ҷҳдадорӣ барнаояд, қарздор вазифадор аст дар давоми ҳафт рӯз иҷрои ҷҳдадориро талаб кардани кредитор иҷро намояд.

Моддаи 336. Талаби иҷрои мунтазам

Ўҳдадорие, ки иҷрояш дар мӯҳлати тулонӣ пешбинӣ шудааст, агар дар қонунҳо ё шартҳои ўҳдадорӣ тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад ё аз анъанаҳои муомилоти қорӣ ё моҳияти ўҳдадорӣ барнаояд, бояд ба таври мунтазам, бо назардошти давраи барои иҷрои чунин ўҳдадорӣ мувофиқ (рӯз, даҳа, моҳ, семоҳа ва ғайра) иҷро карда шаванд.

Моддаи 337. Иҷрои ўҳдадорӣ пеш аз мӯҳлат

Агар дар қонун, санади дигари ҳуқуқӣ, ё шартҳои ўҳдадорӣ тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад ё аз моҳияти он барнаояд, қарздор ҳақ дорад ўҳдадории худро то фаро расидани мӯҳлат иҷро намояд. Вале иҷрои пеш аз мӯҳлати ўҳдадорӣ, ки бо фаъолияти соҳибқории тарафҳои он алоқаманд мебошад, танҳо дар сурате иҷозат дода мешавад, ки имконияти пеш аз мӯҳлат иҷро намудани ўҳдадориро қонун, дигар санади ҳуқуқӣ ё шартҳои ўҳдадорӣ пешбинӣ намуда бошанд ё аз анъанаҳои муомилоти қорӣ ё моҳияти ўҳдадорӣ бармеояд.

Моддаи 338. Иттилоот оид ба ҷараёни иҷрои ўҳдадорӣ

Дар қонунҳо ё шартҳои ўҳдадорӣ вазифаи қарздор дар мавриди иҷрои ўҳдадорӣ ба кредитор ё шахси муайяннамудаи ӯ хабар додан мумкин аст, пешбинӣ карда шавад.

Моддаи 339. Ҷои иҷрои ўҳдадорӣ

1. Ўҳдадорӣ бояд дар ҷое, ки бо созишномаи тарафҳо муайян карда шудааст ё аз анъанаи муомилоти қорӣ ё моҳияти ўҳдадорӣ бармеояд, иҷро карда шавад.

2. Агар ҷои иҷрои ўҳдадорӣ муайян нагардида бошад, он бояд ба тариқи зайл иҷро карда шавад:

а) аз рӯи ўҳдадории додани молу мулк ғайриманқул - дар ҷои мавҷудияти молу мулк;

б) аз рӯи ўҳдадории додани мол ё дигар молу мулке, ки интиқоли онро пешбинӣ мекунад - дар ҷои супоридани молу мулк ба боркашонӣ яқум чиҳати расонидани он ба кредитор;

в) аз рӯи дигар ўҳдадорихоӣ қарздор чиҳати додани мол ё дигар молу мулк - дар ҷои тайёр намудани он ё нигоҳдошти молу мулк, ба шарте, ки ин маҳал дар рӯзи ўҳдадоршудан ба кредитор маълум бошад;

г) аз рӯи ўҳдадории пулӣ - дар ҷои истиқомати кредитор ё агар кредитор шахси ҳуқуқӣ бошад, дар ҷои ҷойгиршавии он дар лаҳзаи ба миён омадани ўҳдадорӣ; агар кредитор то лаҳзаи иҷрои ўҳдадорӣ ҷои истиқомат ё буди бошашро иваз карда, қарздорро аз ин огоҳонида бошад, пас дар ҷои нави истиқомат ё буди боши кредитор ва аз ҳисоби кредитор баровардани ҳамаи хароҷоти вобаста ба ивази ҷои иҷро;

д) аз рӯи ўҳдадорихоӣ дигар - дар ҷои зисти қарздор ва агар қарздор шахси ҳуқуқӣ бошад - дар ҷои буди боши он.

Моддаи 340. Иҷрои ўҳдадорихоӣ пулӣ

1. Истифодаи асъори хориҷӣ, инчунин ҳуҷҷати пардохт бо асъори хориҷӣ ҳангоми анҷом додани ҳисоббаробарқунӣ дар қаламрави Љумҳурии Тоҷикистон мутобиқи ўҳдадорихоӣ мувофиқи ҳолат, тартиб ва шартҳои муайяннамудаи қонун иҷозат дода мешавад.

2. Ўҳдадории пулӣ бояд бо пули миллии ифода ва пардохт карда шавад.

3. Дар ҳолати мавҷуд будани шубҳа оид ба маҳалли иҷрои ўҳдадории пулӣ, ўҳдадорӣ бояд дар маҳалли ҷойгиршавии кредитор (маҳалли зисти шахси воқеӣ ё маҳалли ҷойгиршавии шахси ҳуқуқӣ) ба иҷро расад.

4. Агар дар маҳал ё мамлакате, ки маблағ пардохта мешавад, кредитор суратҳисоби бонкӣ барои гузаронидани маблағ дошта бошад, қарздор ҳақ дорад дар мавриди эътироз надоштани кредитор ўҳдадории пулии худро бо роҳи ба ин суратҳисоб гузаронидани маблағ иҷро намояд.

5. Агар то фаро расидани мӯҳлати пардохт арзиши (қурби) воҳидии пул боло рафта ё паст шуда ё ин ки асъор тағйир ёфта бошад, қарздор аз рӯи нархе (қурбе) маблағро пардохт менамояд, ки ба мӯҳлати ба вучуд омадани ўҳдадорӣ мувофиқ бошад, агар дар Кодекси мазкур ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад. Ҳангоми дигар шудани асъор муносибатҳои мубодилавӣ бояд бо нархи (қурби) дар рӯзи тағйирёбии асъор мавҷудбудани воҳидҳои пулӣ анҷом дода шаванд.

Моддаи 341. Зиёд кардани маблағе, ки барои таъминоти шахрванд пардохта мешавад

Маблағе, ки аз рӯи ўҳдадории пулӣ бевосита барои таъмини шахрванд чиҳати ҷуброни зиёни ба ҳаёт ва саломатиаш расида пардохта мешавад, тибқи шартномаи таъминоти умрбод ва дигар ҳолатҳо бо зиёд шудани маоши ҳадди ақалли муқаррарнамудаи қонун мутаносибан меафзояд.

Моддаи 342. Навбати пардохти талаб аз рӯи ўҳдадории пулӣ

Маблағи пардохтшуда, ки барои иҷрои пурраи ўҳдадории пулӣ нокифоя мебошад, ҳангоми мавҷуд набудани созишномаи дигар, пеш аз ҳама барои пӯшонидани хароҷоти кредитор оиди гирифтани иҷро, сипас барои пӯшонидани маблағи асосии қарз, сипас - фоизи он равона карда мешавад.

Моддаи 343. Иҷрои ўҳдадории алтернативӣ

Қарздоре, ки вазифадор аст ба кредитор ин ё он молу мулкро диҳад, аз ду ё якчанд амал якеро анҷом диҳад, агар аз қонун, санади дигари ҳуқуқӣ ё шарти ўҳадорӣ тартиби дигаре барнаояд, ҳуқуқи интиҳоб карданро дорад.

Моддаи 344. Иҷрои ўҳдадории, ки дар он якчанд кредитор ё якчанд қарздор иштирок доранд

Агар дар ўҳадорӣ якчанд кредитор ё якчанд қарздор иштирок намоянд, пас ҳар яке аз кредитор ҳақ дорад иҷрои ўҳадориро талаб намояд ва ҳар кадоме аз қарздор вазифадор аст ўҳадориро баробар ба саҳми дигарон ба андозае иҷро кунад, ки аз қонун, дигар санади ҳуқуқӣ ё шарти ўҳадорӣ тартиби дигаре барнаояд.

Моддаи 345. Ўҳдадориҳои муштарак

1. Ўҳдадории (ҷавобгарии) муштарак ё талаби муштарак ҳангоме ба миён меояд, ки агар ўҳдадории муштарак ё талаби муштарак дар созишнома ё дар қонун, аз ҷумла дар қисмати тақсимнопазирии предмети ўҳадорӣ муқаррар шуда бошад.

2. Ўҳдадории якчанд қарздор оид ба ўҳадорие, ки ба фаъолияти соҳибкорӣ алоқаманд аст, ҳамчунин талаби якчанд кредиторон дар ҷунин ўҳадорӣ, агар дар қонун, санади дигари меъёрӣ ё шартҳои ўҳадорӣ тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, ўҳдадории муштарак мебошад.

Моддаи 346. Ҳуқуқи кредитор ҳангоми ўҳдадории муштарак

1. Ҳангоми ўҳдадории муштарак қарздорон кредитор ҳақ дорад иҷрои онро аз ҳамаи қарздорон дар якҷоягӣ ё аз ҳар кадоми онҳо дар алоҳидагӣ, аз ҷумла ба таври пурра ё оид ба як қисми қарз, талаб намояд.

2. Кредиторе, ки аз ҷониби яке аз қарздорони муштарак талаби худро пурра қонеъ накардааст, ҳақ дорад иҷрои қисми қонеънашударо аз дигар қарздорони муштарак талаб намояд. Қарздорони муштарак то лаҳзаи пурра иҷро намудани ўҳадорӣ масъул боқӣ мемонанд.

Моддаи 347. Эътироз муқобили талаботи кредитор ҳангоми ўҳдадории муштарак

Дар ҳолати ўҳдадории муштарак қарздор ҳуқуқ надорад ба муқобили талаби кредитор, ки ҷунин муносибат байни дигар қарздорон бо кредитор асос ёфтааст ва қарздори мазкур дар он иштирок надорад, эътироз баён кунад.

Моддаи 348. Иҷрои ўҳдадории муштарак аз ҷониби яке аз қарздорон

1. Аз ҷониби яке аз қарздорон пурра иҷро намудани ўҳдадории муштарак қарздорони дигарро аз иҷрои ўҳадорӣ дар назди кредитор озод мекунад.

2. Агар аз муносибати байни қарздорони муштарак тартиби дигаре барнаояд:

а) қарздоре, ки ўҳдадории муштаракро ичро кардааст ҳақ дорад нисбат ба дигар қарздорон талаби пастдошт регрессӣ, бо ҳиссаи баробар, бо аз ҳисоб баровардани ҳиссаи худ, пешниҳод намояд.

б) қисми напардохтаи яке аз қарздорони муштарак ба қарздоре, ки ўҳдадории муштаракро ичро кардааст, ба таври баробар ба зиммаи ҳамон қарздор ва қарздорони дигар гузошта мешавад.

3. Қоидаҳои ҳамин модда мутаносибан ҳангоми қатъи ўҳдадории муштарак бо баҳисобгирии даъвои мутақобилаи яке аз қарздорон татбиқ мегарданд.

Моддаи 349. Талаботи муштарак

1. Ҳангоми талаби муштарак ҳар кадоме аз кредиторони муштарак ҳақ дорад ба қарздор дар ҳаҷми пурра талаб пешниҳод кунад.

То пешниҳод гардидани талаб аз ҷониби яке аз кредиторони муштарак қарздор ҳақ дорад мутобиқи салоҳдиди худ ўҳдадории ҳар кадоме аз онҳоро ичро кунад.

2. Қарздор ҳақ надорад ба муқобили талаби яке аз кредиторони муштарак, ки ба ҷунин муносибати қарздор бо дигар кредиторони муштарак асос ёфтааст ва дар он кредитори мазкур иштирок надорад, эътироз намояд.

3. Аз ҷониби қарздор пурра ичро намудани ўҳдадории яке аз кредиторони муштарак ўро аз ичрои ўҳдадории кредиторони боқимонда озод мекунад.

4. Кредитори муштарак, ки ичрои ўҳдадории қарздорро қабул кардааст, вазифадор аст қарзи ба дигар кредиторон тааллуқдоштаро, агар аз муносибати байни онҳо тартиби дигаре барнаояд, ба андозаи баробар ҷуброн намояд.

Моддаи 350. Ичрои ўҳдадориҳои иловагӣ

Мутобиқи санади қонунӣ ё шартҳои ўҳдадории байни кредитору қарздор пешбинӣ шуданаш мумкин аст, ки ҳангоми аз тарафи қарздори асосӣ қонеъ нанамудани талаби кредитор оид ба ичрои ўҳдадорӣ, ҷунин талаби дар қисмати ичронашуда ба қарздори дигар (қарздори иловагӣ) арз карда мешавад.

Моддаи 351. Тасдиқи ичрои ўҳдадорӣ

1. Кредитор ичрои ўҳдадориро қабул намуда, вазифадор аст бо талаби қарздор ба ӯ оид ба пурра ё қисман ичро шудани ўҳдадори забонхат диҳад.

Агар қарздор ба кредитор барои тасдиқи ўҳдадорӣ ҳуҷҷати қарздориро дода бошад, пас кредитор ичрои ўҳдадориро қабул намуда, бояд ҳуҷҷатро ба қарздор баргардонад. Ҳангоми имконнопазирии баргардонидани он кредитор вазифадор аст дар маврид дар забонхати додаш ба он ишора кунад.

Забонхатро бо сабт дар ҳуҷҷати қарздорӣ, ки ба қарздор баргардонидани он мешавад, иваз намудан мумкин аст.

2. Дар ихтиёри қарздор қарор доштани ҳуҷҷати қарздорӣ қатъи ўҳдадориро, то лаҳзаи исбот нагардидани тартиби дигар, тасдиқ мекунад.

3. Ҳангоми аз тарафи кредитор надодани забонхати ичрои ўҳдадории анҷомдодашуда, баргардонидани ҳуҷҷат ё сабти имконнопазирии баргардонидани он дар забонхат қарздор ҳақ дорад ичроро ба таъхир гузорад. Дар ин ҳолат кредитор мўҳлатро гузаронида ҳисобида мешавад.

Моддаи 352. Ичрои ўҳдадорӣ бо усули ба депозит гузаронидани қарз

1. Қарздор ҳақ дорад пули қарз гирифтааш ё қоғазҳои қиматнокашро ба депозити нотариус ва дар ҳолатҳои муқаррарнамудаи суд ба депозити суд гузаронад, ба шарте ки қарздор бо сабабҳои зайл ўҳдадориро ичро карда натавонад:

а) агар дар маҳалле, ки ўҳдадорӣ ичро мегардад, кредитор ё шахси ба қабули ичрои ўҳдадорӣ ваколатдоршудаи он ҳузур надошта бошад;

б) ғайри қобили амал будани кредитор ва набудани намояндаи он;

в) баръало аён набудани он, ки кадом шахс оид ба ўҳдадорӣ кредитор мебошад, аз ҷумла вобаста ба баҳси байни кредитор ва дигар ашхос дар ҳамин маврид;

г) саркашӣ намудани кредитор аз қабули иҷрои ўҳдадорӣ ё ба тарзи дигар гузаронидани мўҳлат аз ҷониби он.

2. Ба депозити нотариус ё суд гузаронидани маблағ ё коғазҳои қиматнок иҷрои ўҳдадорӣ ҳисобида мешавад.

Нотариус ё суде, ки ба депозиташон маблағи пулӣ ё коғазҳои қиматнок гузаронида шудааст, дар ин ибора кредиторро огоҳ менамоянд.

Моддаи 353. Иҷрои мутақобилаи ўҳдадорӣ

1. Иҷрои мутақобила аз ҷониби яке аз тарафҳо иҷро намудани ўҳдадорие ба ҳисоб меравад, ки мутақобилаи шартнома шартҳои иҷрои ўҳдадорӣ аз ҷониби тарафи дигар гузошта шудааст.

2. Дар ҳолати аз тарафи вазифадоршуда пешниҳод нагардидани иҷрои ўҳдадорие шартшуда ё мавҷуд будани ўҳдадорие, ки ошкоро аз иҷро нашудани он дар мўҳлати муайян гувоҳӣ медиҳад, тарафи мутақобила иҷрои ўҳдадориро ба зимадошта ҳақ дорад иҷрои ўҳдадорие худро боздорад ё аз иҷрои он даст кашад ва товони зиёро талаб намояд.

Агар шартҳои иҷрои ўҳдадорие дар шартнома зикршуда дар ҳаҷми пурра иҷро нашуда бошад, тарафи мутақобилаи иҷрои ўҳдадорӣ ба зима дошта ҳақ дорад иҷрои ўҳдадориеширо боздорад ё аз иҷрои қисми он рад кунад, ки баробар ба ҳаҷми иҷрои пешниҳоднашудаи он аст.

3. Агар иҷрои мутақобилаи ўҳдадорӣ ҷой дошта бошад, сарфи назар аз пешниҳод накардани шартҳои иҷрои ўҳдадорие дар шартнома зикргардида аз тарафи дигар, тарафи дигар вазифадор аст чунин иҷрои ўҳдадориро пешниҳод кунад.

4. Агар дар шартнома ё қонун тартиби дигаре муайян нашуда бошад, қоидаҳои пешбининамудаи қисми 2 ва 3 ҳамин модда татбиқ карда мешавад.

БОБИ 22

ТАЪМИНИ ИҶРОИ ЎҲДАДОРВ

§1. МУҚАРРАРОТИ УМУМВ

Моддаи 354. Усулҳои таъмини иҷрои ўҳдадорӣ

1. Иҷрои ўҳдадорӣ ба воситаи ноустуворона, гарав, нигоҳ доштани молу мулки қарздор, замонат, кафолати бонкӣ, байъона ва дигар усулҳои пешбининамудаи қонун ё шартнома таъмин карда шуданаш мумкин аст.

2. Беътиборие созишнома оид ба таъмини иҷрои ўҳдадорӣ боиси беътибор гардидани ин ўҳдадорӣ (ўҳдадорие асосӣ) шуда наметавонад.

3. Агар дар қонун тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, беътиборие ўҳдадорие асосӣ боиси беътибор гардидани ўҳдадорие таъминкунандаи он мегардад.

§ 2. НОУСТУВОРОНА

Моддаи 355. Мафҳуми ноустуворона

1. Ноустуворона (ҷарима, пеня) маблағе мебошад, ки тибқи қонун ё шартнома муайян гардидааст ва қарздор вазифадор аст ҳангоми иҷро накардан ё иҷрои номатлуби ўҳдадорӣ, аз ҷумла дар ҳолати гузаронидани мўҳлати иҷро, онро ба кредитор пардозад. Тибқи талаби пардохти ноустуворона кредитор ба исботи зиёни ба ӯ расонидашуда вазифадор намебошад.

2. Андозаи ноустуворона дар маблағи пули аниқ ё дар фоиз ба маблағи иҷрокарданашуда ё ин ки ба таври номатлуб иҷрокарданашуда муайян карда мешавад.

Моддаи 356. Шакли созишнома оид ба ноустуворона

Созишнома оиди ба ноустуворона сарфи назар аз шакли ўҳдадории асосӣ, бояд ба тарзи хаттӣ баста шавад.

Риоя накардани ин талаб боиси ғайриқонунӣ шудани созишнома оид ба ноустуворона мегардад.

Моддаи 357. Ноустуворонаи қонунӣ

1. Кредитор ҳақ дорад пардохти ноустуворонаи муайяннамудаи қонун (ноустуворонаи қонунӣ) –ро сарфи назар аз он ки дар созишнома ўҳдадории пардохти он пешбинӣ шудааст ё на, талаб намояд.

2. Андозаи ноустуворонаи қонунӣ, агар қонун онро манъ накунад, бо созишномаи тарафҳо зиёд карда шуданаш мумкин аст.

Моддаи 358. Кам кардани ноустуворона

Агар ноустуворонаи пардохтшаванда ошкоро ба оқибати вайрон кардани ўҳдадорӣ баробар набошад, суд ҳақ дорад ноустуворонаро кам кунад.

Қоидаҳои ҳамин модда ба ҳуқуқи қарздор чиҳати кам кардани андозаи масъулияти ӯ дар асоси моддаи 435 ҳамин Кодекс ва ҳуқуқи кредитор барои рӯёнидани товони зиён дар ҳолатҳои пешбининамудаи моддаи 424 ҳамин Кодекс дахл надоранд.

§ 3. ГАРАВ

Моддаи 359. Мафҳум ва асосҳои ба миён омадани гарав

1. Вобаста ба гарав кредитор мутобиқи ўҳдадории бо гарав таъмингардида (дорандаи гарав) дар ҳолати иҷро нашудани ин ўҳдадорӣ аз ҷониби қарздор барои аз арзиши молу мулки ба гарав гузошташудаи шахсе, ки ин молу мулк ба ӯ марбут аст (гаравдех) чиҳати қонеъ намудани талаботаш нисбат ба дигар кредиторон ҳуқуқи афзалиятнок дорад, ба ғайр аз ҳолатҳои дар қонун муқаррар кардашуда.

Дорандаи гарав ҳуқуқ дорад дар ҳамон асос барои қонеъ намудани талаботашро аз товони суғурта барои гум ё вайрон кардани молу мулки гузошташуда қонеъ намояд, сарфи назар аз он, ки аз кадом шахс ва ба манфиати кӣ он суғурта шудааст, ба шарте, ки гум ё вайрон кардан бо сабабҳои руҳ дода бошанд, ки дорандаи гарав барояшон ҷавобгар нест.

2. Ба гарав гузоштани корхона, бино, иншоот, манзил (квартира) ва дигар молу мулки ғайри манкул (ипотека) бо қонуни ипотека танзим карда мешавад. Қоидаҳои умумӣ оид ба гарав, ки дар ҳамин Кодекс зикр шудаанд, дар ҳолате татбиқ карда мешаванд, ки дар ҳамин Кодекс ё қонун дар бораи ипотека ва қоидаҳои дигаре муқаррар нагардида бошанд.

3. Гарав дар асоси шартнома ба миён меояд. Гарав инчунин дар асоси қонун, ҳангоми фарорасидани ҳолатҳои муайяннамудаи он ба миён меояд, ба шарте ки агар дар қонун пешбинӣ гардида бошад, ки кадом молу мулк ва барои таъмини иҷрои кадом ўҳдадорӣ ба гарав монда шудани он пешбинӣ шуда бошад.

Қоидаҳои ҳамин Кодекс оид ба гарав, ки дар асоси шартнома ба миён меоянд, мувофиқан нисбат ба гараве татбиқ мегардад, ки дар асоси қонун ба миён омадааст, ба шарте ки дар қонун тартиби дигаре муайян нашуда бошад.

Моддаи 360. Предмети гарав

1. Предмети гарав ҳама гуна молу мулк, аз ҷумла мол ва ҳуқуқи молу мулкӣ (талабот), ба истиснои молу мулке, ки аз муомилот барварда шудаанд (қисми 2 моддаи 141 ҳамин Кодекс) талаботе, ки бо шахсияти қарздор саҳт алоқаманд аст, аз ҷумла талабот оид ба алимент, товони зиёне, ки ба ҳаёт ва саломатӣ расонида шудааст ва дигар ҳуқуқҳои буда метавонад, ки гузашт кардани онҳо ба дигар ашхос тибқи санади қонунӣ манъ шудааст.

2. Ҳуқуқи гаравро бо шартнома ба молу мулке, ки минбаъд ба моликияти гаравдеҳ ё хочагидории ӯ ворид мешавад, низ татбиқ кардан мумкин аст.

3. Гарави навъҳои алоҳидаи молу мулк, аз ҷумла молу мулки шаҳрвандоне, ки аз ҳисоби он ситонидан иҷозат дода намешавад, тибқи санади қонунӣ манъ ё маҳдуд карда шуданашон мумкин аст.

4. Гарави қоғазҳои қиматноки ҷамъиятҳои саҳҳомӣ, аз ҷумла бонкҳо, дигар субъектҳои хочагӣ бо назардошти санади қонунӣ оид ба қоғазҳои қиматнок дода мешавад.

Моддаи 361. Талаботе, ки бо гарав таъмин карда мешавад

1. Агар дар шартнома ё санади қонунӣ тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, гарав талаботро танҳо дар ҳаҷме таъмин мекунад, ки он дар лаҳзаи воқеан қонунӣ намудани он мавҷуд аст, аз ҷумла фоизҳо, ҷӯброни зиёне, ки аз гузаронидани мӯҳлат расидааст, ноустуворона (ҷарима, пеня), хароҷоти зарурӣ барои нигоҳдошти молу мулки ба гарав гузошта шуда, инчунин товони зиёне, ки ситонида мешавад.

2. Гарав нисбати талаботе, ки метавонад дар оянда пеш ояд муқаррар шуданаш мумкин аст, ба шарт, ки тарафҳо оиди андозаи ба гарав таъмин намудани чунин ўҳдадорӣ ба мувофиқа расанд.

Моддаи 362. Навъҳои гарав

1. Гарав мумкин аст дар навъҳои ипотека, гарави додашуда (заклад), гарави ҳуқуқ, гарави воситаҳои пулӣ ва гарави молу мулк дар гаравхона (ломбард) баромад намояд.»;

2. Ипотека - навъи гаравест, ки молу мулки ба гарав гузошташуда тасарруфӣ ва истифодаи гаравдеҳ ё шахси сеюм боқӣ мемонад.

Предмети ипотека корхонаҳо, иморатҳо, бино, иншоот, манзил (квартира) – ҳои дар биноҳои бисёрҳўчрагӣ, объектҳои кайҳонӣ, ва дигар молу мулкие, ки аз муомилоти граждани гирифта нашудааст, буда метавонанд.

Самараи ҷудошаванда танҳо дар ҳолатҳои предметҳои ипотека буда метавонад, ки он аз лаҳзаи ҷудо намудан объектҳои ҳуқуқии шахси сеюм нагардад. Ипотекаи корхона, иморат, бино, иншоот, манзил (квартира)-ҳои дар бинои бисёрҳўчра, воситаҳои нақлиёт ва объектҳои кайҳонӣ бояд дар мақомоти дахлдор объектҳо ба қайд гирифта шаванд.

3. Гарави додашуда (заклад) - навъи гараве мебошад, ки ҳангоми он молу мулки ба гарав гузошташуда аз ҷониби гаравдеҳ ба соҳиби гаравгир дода мешавад.

Бо розигии гаравгир предметҳои гарав метавонад дар ихтиёри гаравдеҳ тахти қулф ва мўҳри гаравгир вогузошта шавад. Предмети гаравро дар ихтиёри гаравдеҳ бо сабти аломате, ки тахти гарав будани онро тасдиқ мекунад (гарави устувор) вогузоштан мумкин аст.

4. Ҳангоми гарави ҳуқуқ предметҳои гарав ҳуқуқи молу мулкие мебошад, ки метавонад аз соҳибӣ бароварда шавад, аз ҷумла ҳуқуқи иҷораи корхона, иморат, бино, иншоот, ҳуқуқи саҳм дар молу мулки ширкати хочагидорӣ, талаби қарзӣ, ҳуқуқҳои молу мулкии муаллифӣ, ихтироъкорӣ ва дигар ҳуқуқҳои молу мулкӣ.

Ҳуқуқи ба мӯҳлат танҳо то лаҳзаи гузаштани мӯҳлати амали он предметҳои гарав буда метавонад.

Қарздори гарав бояд аз гарав огоҳ карда шавад. Агар ҳуқуқи ба гарав гузошташуда бо ҳуччат тасдиқ карда шавад, шартномаи гарав мумкин аст бо додани ҳуччати муқарраркунандаи ҳуқуқ ба расмӣ дароварда шавад.

5. Ҳангоми ба гарав гузоштани ҳуқуқи молу мулке, ки бо қоғазҳои қиматнок тасдиқ карда шудааст, он ба гаравгир супурда мешавад ё агар дар шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, ба депозити бонк ё идораи нотариалӣ гузаронда мешавад.

Маблағи пулие, ки предметҳои гарав аст, дар ҳисоби депозити бонк ё идораи нотариалӣ нигоҳ дошта мешавад. Фоизе, ки ба ин маблағ зам мегардад, ба гаравдеҳ тааллуқ дорад.

6. Гарави маблағҳои пулӣ бо роҳи ба соҳиби гаравгир додани онҳо сурат мегирад, агар дар қонун ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад.

Моддаи 363. Гарави молу мулке, ки тахти моликияти умумӣ қарор дорад

Молу мулке, ки моликияти умумӣ мебошад, танҳо бо розигии ҳамаи моликон ба гарав гузошта шуданаш мумкин аст. Ҳуқуқ ба ҳисса дар молу мулки умумӣ метавонад предмети мустақили гарав бошад.

Моддаи 364. Гаравдеҳ

1. Гаравдеҳ метавонад ҳам худи қарздор ва ҳам шахси сеюм бошад.

2. Гаравдеҳи ашё молики он ё шахсе буда метавонад, ки ҳуқуқи хоҷагидорӣ ашёро дорад.

Шахсе, ки ашё тибқи ҳуқуқи хоҷагидорӣ ба ӯ тааллуқ дорад, дар ҳолатҳои пешбиниамудаи қисми 2 моддаи 312 ҳамин Кодекс ҳақ дорад онро бидуни розигии молик ба гарав гузорад.

3. Ба гаравдеҳи ҳуқуқ шахсе буда метавонад, ки ҳуқуқи ба гарав гузоранда ба ӯ тааллуқ дорад.

Ба гарав гузоштани ҳуқуқи ичора ё дигар ҳуқуқ ба молу мулки бегона бидуни иҷозати молики он ё шахсе, ки ҳуқуқи хоҷагидориро дорад, роҳ дода намешавад, агар дар қонун ё шартнома бегона қардани ин ҳуқуқ бе розигии ин ашхос манъ қарда шуда бошад.

Моддаи 365. Гаравгир

Мутобиқи ҳамин Кодекс, ки муносибати гаравро танзим менамояд, ҳам шаҳрвандон ва ҳам шахси ҳуқуқӣ гаравгир буда метавонад.

Моддаи 366. Суғуртаи молу мулки ба гарав гузошташуда

1. Мутобиқи шартнома ё қонун вазифаи суғурта қардани молу мулки ба гарав гузошташударо ба зиммаи шахсонӣ зерин вогузоштан мумкин аст:

- ба зиммаи гаравгир, ба шарт ки молу мулки ба гарав гузошташуда ба ихтиёраш дода шуда бошад;

- ба зиммаи гаравдеҳ, ба шарт ки молу мулки ба гарав гузошташуда тахти истифодаи ӯ қарор дошта бошад.

2. Агар шартномаи гарав ба зиммаи гаравдеҳ вазифаи суғуртаи молу мулки ба гарав гузошташударо вогузорад, гарав ба ҳама гуна ҳуқуқи гаравдеҳ аз рӯи ҳамин суғуртаннома паҳн мегардад ва нигоҳдорандаи гарав барои қонеъ қардонидани талаботи таъминшудааш аз ҳама гуна маблағи минбаъдаи рӯендани суғурта, новобаста ба суғуртақунонда ва бе розигии гаравдеҳ ҳуқуқи имтиёзнок дорад.

3. Ҳангоми фаро расидани ҳодисаи суғурта ҳуқуқи талабқунӣ аз рӯи шартномаи суғуртаи молу мулки ба гаравгузоштаи гаравдеҳ танҳо дар сурати аз ҳуқуқи худ мутобиқи қисми 2 ҳамин модда даст кашидани гаравгир ба миён меояд.

Агар маблағи пардохти суғурта аз маблағи ӯҳдадорие, ки бо гарав таъмин гардидааст, бештар бошад, нигоҳдорандаи гарав ӯҳдадор аст дар давоми се рӯзи бонкӣ аз лаҳзаи гирифтани он фарқияти маблағро ба ҳисоби гаравдеҳ гузаронад.

4. Агар молу мулк бо гуноҳи нигоҳдорандаи гарав гум шуда ё осеб дида бошад, ӯ аз ҳуқуқи аз ҳисоби пардохти суғурта қонеъ намудани талаботи худ маҳрум мегардад.

Моддаи 367. Гарави насупоридан ва супоридани молу мулк ба гаравгир

1. Молу мулки ба гарав гузошташуда, дар назди гаравдеҳ боқӣ мемонад.

Молу мулке, ки тахти ипотека қарор дорад, ба гаравгир дода намешавад.

2. Предмети ба гарав гузошташуда мумкин аст дар назди гаравдеҳ бояд зери қулф ва мӯҳри гаравгир вогузошта шавад.

Предмети ба гарав гузошташударо метавон дар назди гаравгир бо сабти нишона гузошт, ки ба гарав гузоштани молу мулк далолат мекунад (гарави қатъӣ).

3. Предмети гарав, ки аз тарафи гаравдеҳ муваққатан барои соҳибӣ ё истифода ба шахси сеюм дода шудааст, дар назди гаравдеҳ қарордошта ба ҳисоб меравад.

4. Ҳангоми ба гарав гузоштани ҳуқуқи молу мулке, ки бо қоғазӣ қиматнок собит шудааст, агар дар шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, ба гаравгир ё депозити нотариус дода мешавад.

Моддаи 368. Шартномаи гарав, шакл ва бақайдгирии он

1. Дар шартномаи гарав бояд предмети гарав, моҳият, андоза ва мӯҳлати иҷрои ӯҳдадорӣ, ки бо гарав таъмин шудааст, баён гардад. Дар он инчунин бояд ифода гардад, ки молу мулки ба гарав гузошташуда дар назди кадоме аз тарафҳо қарор дорад.

2. Шартномаи гарав бояд дар шакли хаттӣ баста шавад. Шартномаҳои оمهтае, ки мутобиқи қисми 3 моддаи 453 Кодекси мазкур баста шудаанд ва унсурҳои шартномаи гаравро дар бар гирифтаанд, бояд ба талаботи моддаи мазкур мувофиқат намоянд.

Шартнома оид ба ипотека, инчунин шартнома дар бораи гарави молу мулки манқул ё ҳуқуқ ба молу мулк ҷиҳати таъмини ӯҳдадорӣ аз рӯи шартнома, ки дар идораи нотариалӣ тасдиқ шуданаш зарур аст, бояд аз ҷониби идораи нотариалӣ тасдиқ карда шавад.

3. Шартномаи ипотека бояд мутобиқи тартиби ба қайд гирифтани аҳдҳои барои молу мулки дахлдор муқарраргардида ба қайд гирифта шавад. Тартиби ба қайд гирифтани гарави молу мулки манқулро қонун муқаррар менамояд.

4. Риоя накардани қоидаҳои дар қисмҳои 2 ва 3 ҳамин модда зикршуда шартномаи гаравро беэътибор мегардонад.

Моддаи 369. Молу мулке, ки ба он ҳуқуқи гаравгир паҳн мегардад

1. Агар дар шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, ҳуқуқи гаравгир (ҳуқуқи гарав) ба ашёе, ки предмети гарав қарор дорад, ба марбутияти он паҳн мегардад, агар дар шартнома тарзи дигар пешбинӣ нашуда бошад.

Дар натиҷаи истифодаи молу мулки ба гарав гузошта шуда ба самараи бадастовардашуда, маҳсулот ва даромади он ҳуқуқи гарав дар ҳолатҳои пешбининамудаи шартнома паҳн мегардад.

2. Ҳангоми ипотекаи корхона ё дигар комплекси молу мулки дар маҷмӯъ ҳуқуқи гарав ба тамоми молу мулки ба он дохилшаванда молу мулки манқул ва ғайриманқул, масалан ҳуқуқи талаб ва ҳуқуқи истисно, аз ҷумла ҳуқуқе, ки дар давраи ипотека ба даст оварда шудааст, агар дар қонун ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, паҳн мегардад.

3. Мутобиқи шартномаи гарав ва нисбат ба гараве, ки аз асоси қонун бармеояд, мумкин аст гарави ашёе ва ҳуқуқи молу мулкиро, ки гаравдеҳ дар оянда ба даст меорад, дар қонун пешбинӣ карда шавад.

Моддаи 370. Ба миён омадани ҳуқуқи гарав

1. Ҳуқуқи гарав ҳангоми дар як вақт мавҷуд будани шартҳои зерин ба миён меояд:

- мавҷуд будани шартнома дар бораи гарав мутобиқи талаботи моддаи 368 Кодекси мазкур;

- соҳиб будани гаравдеҳ ба ҳуқуқи моликият ё дигар ҳуқуқи ашёи ба предмети гарав ва ё ҳуқуқи дигари молумулкӣ.

2. Агар дар шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, ҳуқуқи гарав нисбати гарави молу мулке, ки бояд ба гаравгир супурда шавад, аз лаҳзаи супурдани ин молу мулк ба миён меояд.

3. Ҳуқуқи гарав ба моли дар муомилотбуда мутобиқи қоидаҳои қисми 2 моддаи 386 Кодекси мазкур ба миён меояд.

Моддаи 371. Гарави минбаъда ва муайян кардани навбати гаравгирон

1. Молу мулке, ки аз рӯи шартномаи гарав ҷиҳати таъмини иҷрои боз як ӯҳдадорӣ (гарави ибтидоӣ) ба гарав гузошта шудааст, метавонад барои таъмини иҷрои ӯҳдадории дигар (гарави минбаъда) ба гарав гузошта шавад.

2. Гарави минбаъда иҷозат дода мешавад, ба шарт ки он бо шартномаҳои ибтидоии гарави ҳамон молу мулк манъ нашуда бошад. Агар шартномаи ибтидоии гарав шартҳои бастании шартномаи гарави минбаъдаро пешбинӣ намояд, гарави минбаъда бояд бо риояи ин шартҳо баста шавад.

3. Навбатдории нигоҳдорандаи гарав ба ҳамон як молу мулки предмети гарав аз рӯи санаи дар мақомоти адлия ба қайд гирифта шудани гарав (гарави ба қайд гирифташуда) муқаррар карда мешавад. Ба навбат гузоштани гаравгирони молу мулки манқул бо қонун муайян карда мешавад.

4. Гаравгире, ки дар навбатдорӣ бартарӣ дорад, гаравгири ибтидоӣ номида мешавад. Гаравгирони дигар гаравгирони минбаъда мебошанд.

5. Кредиторе, ки ба қарздор барои таҳти гарав харидани молу мулк қарзи мақсаднок медиҳад, чиҳати қонеъ гардонидани талаботи худ аз ҳисоби ҳамин молу мулк ҳуқуқи истисноӣ (ғайринавбатӣ) дорад, ба шарте ки ӯ ин гаравро қайд қунонида бошад.

6. Гаравдеҳ ӯҳдадор аст ба ҳар як гаравгири минбаъда оид ба ҳамаи гаравҳои молу мулки мазкур, ки дар қисми 1 моддаи 368 ҳамин Кодекс пешбинӣ шудааст, маълумот диҳад ва ӯ барои зиёне, ки ба гаравгирон бинобар иҷро накардани ин ӯҳдадорӣ расонидааст, ҷавобгар мебошад.

7. Талаботи гаравгири минбаъда аз арзиши предмети ба гарав гузошташуда баъди қонеъ гардонидани талаботи гаравгири ибтидоӣ қонеъ карда мешавад.

Навбати қонеъ гардонидани талаботро бо розигии хаттии гаравгирон тағйир додан мумкин аст.

Моддаи 372. Нигоҳубин ва эҳтиёти молу мулки ба гарав гузошташуда

1. Гаравдеҳ ӯ гаравгир вобаста ба он ки молу мулки гарав дар дасти кадоми аз онҳо қарор дорад (моддаи 367), агар дар қонун ӯ шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, вазифадор аст:

а) молу мулки гаравро аз ҳисоби гаравдеҳ бо арзиши пуррааш аз хавфи гум шудан ӯ осеб дидан суғурта намояд ва агар арзиши пурраи молу мулк аз андозаи талаботи бо гарав таъмингардида зиёд шавад, ба маблағи на камтар аз андозаи талаб суғурта кунад;

б) барои эҳтиёт кардани молу мулк ки ба гарав гузошташро, аз ҷумла барои ҳимояи он аз сӯйқасд ва талабҳои ҷониби шахси сеюм тадбирҳои зарурӣ андешад;

в) тарафи дигарро дар мавриди омадани хавфи гумшавӣ ӯ осеб дидани молу мулки ба гарав гузошта шуда фавран огоҳ созад.

2. Гаравгир ва гаравдеҳ ҳақ доранд тибқи ҳуҷҷат ва воқеан мавҷуд будани молу мулк, миқдор, вазъ ва шароити нигоҳдошти молу мулки ба гарав гузошташро, ки дар ихтиёри тарафи дигар аст, тафтиш кунанд.

3. Ҳангоми аз ҷониби гаравгир дағалона вайрон кардани ӯҳдадорӣ, ки дар қисми 1 ҳамин модда зикр ёфтаанд ва ин ба молу мулки ба гарав гузошташуда хавфи гумшавӣ ӯ осеб таҳдид мекунад, гаравдеҳ ҳақ дорад қатъи пеш аз мӯҳлати гаравро талаб намояд.

Моддаи 373. Оқибатҳои гум кардан ӯ осеб дидани молу мулки ба гарав гузошташуда

1. Гаравдеҳ, агар дар шартномаи гарав тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, таваккали ногаҳон нобуд гардидан ӯ ногаҳон осеб дидани молу мулки ба гарав гузошташударо ба ӯҳда дорад.

2. Агар гаравгир мутобиқи моддаи 432 ҳамин Кодекс аз ҷавобгарӣ озод шуданашро исбот карда натавонад, барои пурра ӯ қисман гум шудан ӯ осеб дидани молу мулки ҳамчун предмети гарав ба ӯ супоридашуда, ҷавобгар мебошад.

Гаравгир барои гум кардани молу мулки гарав ба андозаи арзиши воқеии он ва барои осеб расидан ба андозаи маблағе, ки арзиши он поин фаромадааст, сарфи назар аз он ки ҳангоми супоридани он ба гаравдеҳ чӣ қадар нархгузори шуда буд, ҷавобгар мебошад.

Агар дар натиҷаи осеб предмети гарав он қадар тағйир ёфта бошад, ки мутобиқи таъиноти аслиаш истифода бурдани он имконнопазир аст, гаравдеҳ ҳақ дорад аз он даст кашад ва барои аз даст додани он товон талаб кунад.

Дар шартнома ӯҳдадорӣ гаравгир оид ба ҷуброни дигар зиёне, ки дар натиҷаи гум шудан ӯ осеб дидани молу мулки гарав ба гаравдеҳ ворид мегардад, пешбинӣ шуданаш мумкин аст.

Гаравдиҳанда, ки доир ба ӯҳдадорие, ки бо гарав таъмин шудааст қарздор мебошад, ҳақ дорад талаби гаравгирро оид ба пардохти товони зиёне, ки аз сабаби гум шудан ӯ осеб дидани предмети гарав расонида шудааст, ба ҳисоби ӯҳдадорӣ бо гарав таъминшуда ба ҳисоб гирад.

Моддаи 374. Иваз ва барқарор намудани предмети гарав

1. Иваз намудани предмети гарав, агар дар шартнома ӯ қонун тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, бо розигии гаравгир иҷозат дода мешавад.

2. Агар предмети гарав нобуд шуда ӯ осеб дида бошад ӯ ҳуқуқи моликият ба он ӯ ҳуқуқи пешбурди хочагидорӣ он дар асоси пешбининамудани қонун қатъ гардида бошад, гаравдеҳ ҳақ

дорад дар мӯҳлати мусоид предмети гаравро барқарор кунад ё, онро бо молу мулки баробарарзиш иваз намояд, ба шарте ки дар шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад.

Моддаи 375. Истифода ва ихтиёрдории предмети гарав

1. Агар дар шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад ё аз моҳияти гарав барнаояд, гаравдеҳ ҳақ дорад предмети гаравро тибқи таъиноташ истифода барад, аз ҷумла аз самара ва даромади он баҳравар гардад.

2. Агар дар қонун ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад ва аз моҳияти гарав барнаояд, гаравдеҳ танҳо бо розигии гаравгиранда ҳақ дорад предмети гаравро бегона кунад, онро ба ичора диҳад ё ба дигар шахс ба истифодаи бемузд супорад ё онро бо усули дигар ихтиёрдорӣ намояд.

Шартномае, ки ҳуқуқи гаравдиҳандаро барои васият намудани молу мулки гарав гузошташудааш маҳдуд месозад, тамоман эътибор надорад.

3. Гаравгир ҳақ дорад танҳо дар ҳолатҳои пешбиниамудаи шартнома аз молу мулки ба гарав супурдашуда истифода барад ва мунтазам ба гаравдиҳанда оид ба истифодаи он ҳисобот диҳад. Мутобиқи шартнома гаравдеҳ мумкин аст вазифадор карда шавад, ки самара ва даромад аз молу мулки гарав гузошташударо ба мақсади ичрои ўҳдадории асосӣ ё ба манфиати гаравдеҳ истифода намояд.

Моддаи 376. Аз ҷониби гаравгир ҳифз намудани ҳуқуқҳои худ оиди предмети гарав

1. Гаравгир, ки молу мулки ба гарав гузошташударо дар ихтиёр дорад ё мебоист дар ихтиёраш қарор дошта бошад, ба талаб карда гирифтани он аз тасарруфи ғайриқонунии шахси бегона, аз ҷумла аз соҳиби гаравдеҳ (моддаҳои 322, 323, 326), ҳуқуқ дорад.

2. Дар ҳолате, ки тибқи шартҳои шартнома ба гаравгир ҳуқуқ дода шудааст аз молу мулки ба гарав гузошташудаи дар ихтиёраш қарор дошта истифода барад, ӯ метавонад аз шахси дигар, аз ҷумла аз гаравдеҳ рафъи ҳама гуна вайрон кардани ҳуқуқҳои ӯро талаб намояд, ҳарчанд ин вайронкуниҳо бо маҳрум сохтан аз соҳибияти молу мулки алоқаманд набоянд ҳам (моддаҳои 325, 326).

Моддаи 377. Асоси рӯёниш аз молу мулки ба гарав гузошташуда

1. Рӯёниш аз молу мулки ба гарав гузошташуда ҷиҳати қонеъ намудани талаботи гаравгир (кредитор) дар сурати ичро накардан ё ичрои номатлуби ўҳдадории бо гарав таъминшуда аз тарафи гаравдеҳ вобаста ба ҳолатҳое, ки барои онҳо ӯ ҷавобгар намебошад, ситонидан мумкин аст.

2. Агар хатои роҳодаи қарздор оиди ўҳдадории ба гарав таъминшуда хеле ночиз бошад ва андозаи талаби гаравгир дар натиҷаи он ба арзиши молу мулки ба гарав гузошташуда тамоман номутаносиб гардад, талаби ситонидан молу мулки ба гарав гузошташуда рад карда шуданаш мумкин аст.

Моддаи 378. Тартиб ва шартҳои рӯёнидан аз ҳисоби предмети ба гарав гузошташуда

1. Рӯёнидан аз ҳисоби предмети ба гарав гузошташуда метавонад ҳам бо тартиби судӣ ва ҳам ғайрисудӣ сурат гирад.

2. Агар дар шартномаи гарав имконияти рӯёнидан аз ҳисоби предмети ба гарав гузошташуда бо тартиби ғайрисудӣ пешбинӣ нашуда бошад, рӯёнидан аз ҳисоби предмети ба гарав гузошташуда, дар мавридҳои зерин метавонад бо тартиби судӣ анҷом дода шавад:

-агар барои бастании шартномаи гарав розигӣ ё иҷозати шахс ё мақомоти дигар лозим бошад лекин аз онҳо ҷунин розигию иҷозат наомада бошад;

- агар предмети ба гарав гузошташуда барои ҷамъият арзиши зиёди таърихӣ, бадеӣ ва арзишҳои дигари фарҳангӣ дошта бошад;

- агар гаравдеҳ ғоиб ва маҳалли зисти ўро муқаррар кардан имконнопазир бошад.

3. Агар дар қонун тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, рӯёнидан аз ҳисоби предмети ба гарав гузошташуда бо тартиби ғайрисудӣ дар асоси шартномаи гарав ё созишномаи дорои шартҳои рӯёнидан аз ҳисоби предмети ба гарав гузошташуда бо тартиби ғайрисудӣ сурат мегирад.

Агар байни тарафҳо доир ба рӯендан аз ҳисоби предмети ба гарав гузошташуда барои баҳс асосе набошад, ҳеч яке аз онҳо наметавонанд аз ҷониби худ тартиби ғайрисудии рӯендан аз ҳисоби предмети ба гарав гузошташударо тағйир диҳанд ва ё бо усули дигар аз тартиби бо шартнома (созишнома) муқарраргардидаи рӯендан аз предмети ба гарав гузошташуда даст кашанд.

Дар баробари ин тарафҳо ҳақ доранд баъди ба миён омадани асоси рӯендан аз ҳисоби предмети ба гарав гузошташуда бо созишномаи иловагӣ тартиби дигари ғайрисудии рӯендан аз ҳисоби предмети ба гарав гузошташударо, ки аз тартиби қаблан муайяннамудаи шартнома ё созишномаи гарав фарқ дорад, пешбинӣ намоянд.

4. Ҳатто агар тартиби ғайрисудии рӯендан аз ҳисоби предмети ба гарав гузошташуда бо шартномаи гарав ё созишномаи алоҳида муқаррар карда шуда бошад, қарздор ҳақ дорад ба суд дар бораи мавриди баҳс қарор додани асоси рӯендан аз ҳисоби предмети ба гарав гузошташуда даъво намоянд.

Ҳангоми баррасӣ намудани баҳси байни гаравдеҳ ва гаравгир оид ба асосҳои рӯендан аз ҳисоби предмети ба гарав гузошташуда, суд дар бораи асоснокии рӯендан аз ҳисоби предмети ба гарав гузошташуда қарор қабул мекунад. Суд қарор қабул намуда, ҳақ надорад тартиби рӯендан аз ҳисоби предмети ба гарав гузошташударо, ки бо созишномаи тарафҳо муқаррар шудааст, тағйир диҳад.

5. Барои сар кардани мурофиаи рӯендан аз ҳисоби предмети ба гарав гузошташуда бо тартиби ғайрисудӣ ё судӣ гаравгир ўҳдадор аст, ки:

- дар бораи оғози мурофиаи рӯендан аз ҳисоби предмети ба гарав гузошташуда огоҳнома тартиб диҳад;
- огоҳномаро бо риояи расмиёт ба қарздор (гаравдеҳ) супорад;
- нухси огоҳномаро ба гаравгирони ибтидоӣ ва минбаъда равон кунад.

Қарздор (гаравдеҳ) ҳангоми гирифтани огоҳнома ҳақ дорад, ки:

- пешниҳоди гаравгирро оид ба иҷрои ихтиёрии ўҳдадорӣ қонеъ гардонад;
- дар бораи мавриди баҳс қарор додани асоси рӯендан аз ҳисоби предмети ба гарав гузошташуда ба суд даъво намоянд.

Моддаи 379. Фурӯши молу мулки ба гарав гузошташуда

1. Фурӯши молу мулки ба гарав гузошташуда, ки мутобиқи моддаи 378 ҳамин Кодекс ба он рӯениш нигаронида шудааст, тибқи тартиби муқаррарнамудаи қонунҳои мурофиавӣ, агар дар қонун ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, бо усули фурӯш дар савдои оммавӣ анҷом дода мешавад.

2. Бо хоҳиши гаравдеҳ суд ҳақ дорад дар қарор оид ба рӯениш аз молу мулки ба гарав гузошташуда мўҳлати фурӯши молу мулки ғайриманқулро дар савдои оммавӣ то як сол дароз кунад. Дароз кардани мўҳлат ба ҳуқуқ ва ўҳдадорихои тарафҳо оид ба ўҳдадорӣ таъмини гарав бо молу мулк таъсир намерасонад ва қарздорро аз пардохти зиёни дар давраи гузаронидани мўҳлат расонидашуда ва ноустоворона ба гаравдеҳ озод намекунад.

3. Арзиши ибтидоии молу мулки ба гарав гузошташуда, ки бо он савдо шурўъ мешавад, дар ҳолати тибқи тартиби судӣ муайян кардани рӯениш аз молу мулк бо қарори суд ё дар ҳолатҳои дигар мутобиқи созишномаи байни гаравдиҳанда ва гаравгир муқаррар карда мешавад.

Молу мулки ба гарав гузошташуда ба шахсе фурӯхта мешавад, ки дар савдо нархи баландтарро пешниҳод кардааст.

4. Ҳангоми баргузорнашуда эълон кардани савдо гаравгир ҳақ дорад тибқи созишнома бо гаравдеҳ молу мулки гаравро ба даст орад ва онро ба ҳисоби маблағи арзиши талаботаш, ки бо гарав таъмин шудааст, дохил кунад. Оид ба чунин созишнома қоидаҳои хариду фурӯш татбиқ мегарданд.

Ҳангоми баргузор нашудани савдои такрорӣ гаравгир ҳақ дорад предмети гаравро дар ихтиёри худ гузошта арзиши онро аз нархи савдои такрорӣ муайянгардида, то 10 фоиз кам кунад.

Агар гаравгир дар тӯли як моҳи баргузор нашудани савдои такрорӣ аз ҳуқуқи худ дар мавриди таҳти ихтиёраш қарор доштани предмети гарав истифода набарад, шартномаи гарав қатъ мегардад.

5. Агар маблағи аз фурӯши молу мулки гарав бадастомада барои пӯшонидани талаботи гаравгир нокифоя бошад, ҳангоми дар қонун ё шартнома мавҷуд набудани тартиби дигар, ў ҳуқуқ дорад маблағи нокифояро бидуни истифодаи афзалияти бо гарав асосёфта аз молу мулки дигари гаравдеҳ гирад.

6. Агар маблағи аз фуруши молу мулки гарав бадастомада аз маблағи барои бо молу мулк таъмин намудани талаботи гаравгир бештар бошад, фарқияти он ба гаравдеҳ баргардонида мешавад.

7. Қарздор ва гаравдеҳ, ки шахси сеюм мебошад, ҳақ дорад дар ҳар лаҳзаи то фуруши предмети гарав рӯёниш ва фуруши онро қатъ намуда ўҳдадорие бо гарав таъминшуда ё он қисмеро, ки мўҳлати иҷрояш гузаштааст, иҷро кунад. Созишномае, ки ин ҳуқуқро маҳдуд месозад беэътибор аст.

Моддаи 380. Пеш аз мўҳлати иҷро намудани ўҳдадорие, ки бо гарав таъмин шудааст ва рӯёниш аз молу мулки ба гарав гузошташуда

1. Гаравгир дар ҳолатҳои зайл барои пеш аз мўҳлат иҷро намудани ўҳдадорие бо гарав таъминшуда ҳақ дорад:

а) агар предмети гарав аз ихтиёри гаравдеҳ баромада бошад, ки дар он ҷо монда шуда буд, хилофи шартҳои шартнома бошад;

б) аз ҷониби гаравдеҳ вайрон карда шудани қоидаҳои иваз намудани предмети гарав (моддаи 374);

в) гум кардани предмети гарав, мутобики ҳолатҳое, ки барои он гаравгир ҷавобгар намебошад, агар гаравдеҳ аз ҳуқуқи пешбиниамудай қисми 2 моддаи 374 ҳамин Кодекс истифода набурда бошад;

г) агар гаравдеҳ ўҳдадориашро оид ба огоҳонидани гаравгир аз ҳуқуқи шахсони сеюми ба предмети гарав риоя накарда бошад (қисми 6 моддаи 371);

д) агар арзиши предмети гарав хеле паст шавад ва гаравдеҳ талаботи иваз намудани предмети гаравро иҷро накунад;

е) дар ҳолатҳои дигари пешбиниамудай қонун ё шартнома.

2. Гаравгир ҳақ дорад иҷрои пеш аз мўҳлати ўҳдадорие бо гарав таъминшударо талаб кунад ва агар талаби ӯ қонун қарда нашавад, дар ҳолатҳои зайл рӯёнишро аз предмети гарав истифода барад:

а) дар ҳолати аз ҷониби гаравдеҳ вайрон кардани қоидаҳои гарави минбаъда (моддаи 371);

б) ҳангоми аз ҷониби гаравдеҳ иҷро нашудани вазифаҳои пешбиниамудай зербандҳои а) ва б) қисми 1 ва қисми 2 моддаи 372 ҳамин Кодекс;

в) дар сурати аз ҷониби гаравдеҳ вайрон кардани қоидаҳои ихтиёрдорие молу мулки ба гарав гузошташуда (қисми 2 моддаи 375).

Моддаи 381. Қатъи гарав

1. Гарав дар ҳолатҳои зайл қатъ мегардад:

а) бо қатъи ўҳдадорие бо гарав таъминшуда;

б) тибқи талаби гаравдеҳ, ҳангоми мавҷуд будани ҳолатҳои пешбиниамудай қисми 3 моддаи 372 ҳамин Кодекс;

в) дар сурати нобуд шудани ашёи ба гарав гузошташуда ё қатъи ҳуқуқи ба гарав, агар гаравдеҳ аз ҳуқуқҳои пешбиниамудай қисми 2 моддаи 374 ҳамин Кодекс истифода набурда бошад;

г) ҳангоми дар савдои оммавӣ фурухтани молу мулки ба гарав гузошташуда, инчунин дар ҳолатҳое, ки фуруши он имконнопазир гардидааст (қисми 4 моддаи 379);

д) бо асосҳои дигари пешбиниамудай қонун ё шартнома.

2. Қатъи гарав бояд дар феҳрасте сабт гардад, ки дар он шартномаи гарав ба қайд гирифта шуда буд.

3. Ҳангоми қатъи гарав дар натиҷаи иҷро намудани ўҳдадорие бо гарав таъминшуда ё мувофиқи талаби гаравдеҳ (қисми 3 моддаи 372) гаравгир, ки ашёи ба гарав гузошташуда дар ихтиёраш буд, бояд фавран онро ба гаравдеҳ баргардонад.

Моддаи 382. Нигоҳ доштани гарав ҳангоми ба шахси дигар гузаштани ҳуқуқи ба гарав гузошташуда

1. Дар сурати гузаштани ҳуқуқи моликият ба молу мулки ба гарав гузошташуда ё ҳуқуқи хочагидории он аз гаравдеҳ ба шахси дигар дар натиҷаи ба музд ё бемузд бегона кардани ин молу мулк ё тибқи тартиби ҳуқуқи мероси умумӣ (универсалӣ) – ҳуқуқи гарав қобили эътибор аст.

Вориси гаравдеҳ чои гаравдеҳро ишғол намуда, агар дар шартномаи байни ӯ ва гаравгир тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, тамоми ӯҳдадорихои гаравдеҳро ба зима мегирад.

2. Агар молу мулки гаравдеҳ, ки предмети гарав мебошад, тибқи тартиби вориси ҳуқуқи ба якҷанд шахс гузашта бошад, ҳар як ворис (бадастоварандагони молу мулк) оқибатҳоеро, ки аз натиҷаи бо гарав таъмин намудани ӯҳдадорӣ бармеоянд, ба андозаи баробар ба мисли молу мулки зикргардидаи ба онҳо гузашта, ба зима доранд. Аммо ҳангоме, ки мавзӯи гарав тақсимнашаванда аст ё бо асосҳои дигар таҳти моликияти умумии ворисони умумӣ мебошад, онҳо ба гаравдеҳони муштарак тақдир меёбанд.

Моддаи 383. Оқибати маҷбуран гирифтани молу мулки ба гарав гузошташуда

1. Агар ҳуқуқи моликияти гаравдеҳ ба молу мулке, ки предмети гарав қарор дорад дар натиҷаи гирифтани (ҳарида гирифтани) барои эҳтиёҷоти давлатӣ, реквизиция ё милликунӣ тибқи тартиби пешбиниамудани қонун қатъ гардад ва ба гаравдеҳ молу мулки дигар дода шавад ё ҷуброни дахлдор сурат гирад, ҳуқуқи гарав ба молу мулке, ки ба ивази он дода мешавад таъбиқ гардида, мувофиқан гаравгир барои қонун намудани талаботи худ аз маблағи барои ҷуброни гаравдеҳ додашаванда ҳуқуқи афзалиятнок пайдо мекунад. Гаравгир инчунин ҳақ дорад иҷрои пеш аз мӯҳлати ӯҳдадорӣ бо гарав таъминшудааро талаб намояд.

2. Дар ҳолатҳои ки молу мулки таҳти предмети гарав қарордоштаи гаравдеҳ мутобиқи тартиби муқаррарнамудани қонун дар асоси он, ки молики ин молу мулк шахси воқеии дигар мебошад (моддаи 322) ё ҳамчун ҷазо барои содир намудани ҷиноят ё дигар ҳуқуқвайронкунӣ (моддаи 267) гирифта шавад, гарав нисбат ба ин молу мулк қатъ мегардад. Дар чунин ҳолат гаравгир ҳақ дорад иҷрои пеш аз мӯҳлати ӯҳдадорӣ бо гарав ё ин ки ивази предмети гаравро талаб намояд.

Моддаи 384. Гузашт кардани ҳуқуқ оид ба шартномаи гарав

1. Гаравгир ҳақ дорад ҳуқуқи худро оид ба шартномаи гарав бо риояи қоидаҳои додани ҳуқуқи кредитор, бо роҳи гузашти талабот (моддаҳои 411-419) ба дигар шахс диҳад.

2. Аз ҷониби гаравгир гузашт кардани ҳуқуқи худ оид ба шартномаи гарав ба шахси дигар ҳангоме қобили эътибор аст, ки агар ба ҳамон шахс ҳуқуқи талабот ба қарздор оид ба ӯҳдадорӣ асосии бо гарав таъминшуда низ гузашт карда шуда бошад.

3. Агар амали дигаре исбот нашуда бошад, гузашти ҳуқуқ оид ба шартнома дар мавриди ипотека инчунин маънои гузашти ҳуқуқ ба ӯҳдадорӣ бо ипотека таъминшударо дорад.

Моддаи 385. Гузаронидани қарзи ӯҳдадорие, ки бо гарав таъмин шудааст

Бо гузаронидани қарзи ӯҳдадорӣ бо гарав таъминшуда ба шахси дигар, агар гаравдеҳ ба кредитор дар мавриди ба зима гирифтани масъулияти қарздори нав розигӣ надода бошад, гарав қатъ мегардад.

Моддаи 386. Ба гарав гузоштани моли дар муомилот буда

1. Моли дар муомилотбудаи ба гарав гузошташуда моле эътироф карда мешавад, ки дар ихтиёри гаравдеҳ буда, ба ӯ ҳуқуқ дода шудааст таркиб ва шакли табиӣ молу мулки ба гарав гузошташударо (захираҳои мол, ашё, мавод, маҳсулоти нимтайёр, маҳсулоти тайёр ва ғайра) тағйир диҳад ба шарт, ки арзиши умумии онҳо аз арзиши дар шартнома муайяншудаи ин молу мулки гарав камтар нагардад.

Агар дар шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, арзиши моли ба муомилот гузошташударо, баробари андозаи қисми ӯҳдадорӣ бо гарав таъминшуда кам кардан мумкин аст.

2. Моли дар муомилотбуда, ки аз ҷониби гаравдеҳ бегона карда шудааст, аз лаҳзаи ба соҳибмулкӣ, пешбурди хочагидорӣ ё идораи оперативии бадастоваранда гузаштанаш дигар предмети гарав шуда

наметавонад. То рӯзи пурра кардани предмети гарав, ки моли дар муомилотбуда аз ҷумлаи он аст, маблағи аз фурӯши ин мол ба дастамада ба сифати предмети гарав ҳисоб карда мешавад.

Моли дар муомилотбудае, ки гаравдеҳ онро аз рӯи шартҳои шартномаи гарави моли дар муомилотбуда харидааст, аз лаҳзаи бо ҳуқуқи моликият ё ҳуқуқи дигари ашёи ба ихтиёри гаравдеҳ гузаштанаш предмети гарав қарор мегирад.

3. Гаравдеҳи моли дар муомилотбуда бояд дафтари сабти гаравҳоеро дошта бошад, ки дар он шарт ба гарав гузоштани мол, дигар амале, ки боиси тағйир додани таркиб ва ё шакли табиии моли ба гарав гузошташуда гардидаанд, аз ҷумла коркарди онро дар рӯзи охирини амалиёт инъикос намояд.

4. Ҳангоми аз ҷониби гаравдеҳ вайрон карда шудани шарт ба гарав гузоштани моли дар муомилотбуда гаравгир ҳақ дорад ба рӯи он нишонаву мӯҳри худро гузошта, то бартарофт намудани норасоӣҳо, амалиётро бо ин молу мулк боздорад.

Моддаи 387. Ба гарав гузоштани мол дар гаравхона (ломбард)

1. Аз шаҳрвандон ба гарав қабул кардани молу мулки манқуле, ки барои истеъмоли шахсӣ, кандани қарзи қўтоҳмуддат таъин шудаанд, ба сифати фаъолияти соҳибкорӣ аз ҷониби ташкилотҳои махсусгардонидашуда – гаравхона (ломбард)-ҳо, ки ба ин фаъолият иҷозатнома (лицензия) доранд, анҷом дода шуданаш мумкин аст.

2. Шартномаи ба гарав гузоштани мол дар гаравхона (ломбард) бо додани чипта (билет) -и гарав аз тарафи гаравхона (ломбард) ба расмӣ дароварда мешавад.

3. Молҳои багаравгузошта ба гаравхона (ломбард) супорида мешаванд. Гаравхона (ломбард) вазифадор аст моли ба гарав гирифтаашро ба манфиати гаравдеҳ аз ҳисоби худ, бо арзиши пуррааш мутобиқи нархи ҷунин мол ва ҷунин сифат, ки одатан дар муассисаҳои савдо ҳангоми ба гарав гирифтани муайян карда мешавад, суғурта намояд.

Гаравхона (ломбард) ҳақ надорад моли ба гарав гузошташударо истифода ва ихтиёрдорӣ намояд.

4. Гаравхона (ломбард) барои гум ё осеб дидани моли ба гарав гузошташуда, агар исбот карда натавонад, ки гум ё осеб ёфтани мол ба қувваи рафънопазир вобаста аст, масъулият дорад.

5. Ҳангоми дар мӯҳлати муайяншуда барнагардонидани қарзи моли ба гаравхона (ломбард) супурда, гарави он аст, ки гаравхона (ломбард) ҳақ дорад дар асоси иҷроарақаи нотариус бо гузаштани як моҳи имтиёзнок, ин молро бо тартиби барои фурӯши молу мулки ба гарав гузошташуда (қисмҳои 3, 4, 6 ва 7 моддаи 379) муқарраргардида фурӯшад. Пас аз ин талаботи гаравхона (ломбард) нисбати гаравдеҳ (қарздор), ҳарчанд маблағи фурӯши моли ба гарав гузошташуда барои пурра қонеъ намудани талабот нокифоя бошад ҳам қонеъ гашта ҳисоб мешавад.

6. Қоидаҳои ба шаҳрвандон мувофиқи молу мулки ба гарав гузошташон қарздорони гаравхона (ломбард) -ро мутобиқи ҳамин Кодекс қонун муайян мекунанд.

7. Шартҳои шартномаи дар гаравхона (ломбард) гарав гузоштани мол, ки ҳуқуқи гаравдеҳро дар муқоиса ба ҳуқуқҳои додаи ҳамин Кодекс ё дигар қонунҳо маҳдуд месозад, эътибор надоранд. Бар ивази ҷунин шартҳо муқаррароти дахлдори қонун татбиқ карда мешаванд.

§ 4. НИГОҲ ДОШТАН

Моддаи 388. Асосҳои барои нигоҳ доштан

1. Кредитор молу мулкero, ки дар ихтиёр дорад ва онро бояд ба қарздор ва ё шахси муайяннамудаи қарздор супорад, дар сурати аз ҷониби қарздор дар мӯҳлати муайяншуда иҷро накардани ўҳдадорӣ пардохти ҳаққи мол ё ҷуброни хароҷоти қарзҳо вобаста ба ин ё зиёни дигар ҳақ дорад то иҷро гардидани ўҳадорӣҳои дахлдор, онро нигоҳ дорад.

Бо нигоҳ доштани мол ҳамчунин талаботе қонеъ гардонидани мешавад, ки бо пардохти мол ё ҷуброни хароҷоти он ва зиёнҳои дигари аз ўҳадорӣ барояндае, ки тарафҳои ин ўҳадорӣ ҳамчун соҳибкор баромад мекунанд, алоқаманд нестанд.

2. Кредитор, сарфи назар аз он, ки баъди соҳиб шуданаш ба ин мол шахси сеюм ба он ҳуқуқ пайдо кардааст, молро нигоҳ дошта метавонад.

3. Агар дар шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, қоидаҳои моддаи мазкур татбиқ мегарданд.

Моддаи 389. Қонё намудани талабот аз ҳисоби молу мулки нигоҳдошташуда

Талаботи кредитори нигоҳдорандаи мол аз ҳисоби арзиши он баробари ҳаҷм ва мутобиқи тартибе қонё гардонида мешавад, ки барои қонё намудани ўҳдадориҳои бо ғарав таъминшуда, пешбинӣ шудааст.

§ 5. ЗАМОНАТ

Моддаи 390. Шартномаи замонат

1. Тибқи шартномаи замонат зомин ўҳдадор мешавад, ки дар назди кредитори дигар шахс барои пурра ё қисман иҷро намудани ўҳдадориҳои он ҷавобгар бошад.

2. Шартномаи замонат инчунин ҷиҳати таъмини ўҳдадориҳои минъбада, низ баста шуданаш мумкин аст.

Танҳо талаботи ҳаққонӣ метавонад бо замонат таъмин карда шавад.

Моддаи 391. Шакли шартномаи замонат

Шартномаи замонат бояд хаттӣ тартиб дода шавад. Дар сурати ба тарзи хаттӣ тартиб надодани он шартномаи замонат беэътибор мегардад.

Моддаи 392. Масъулияти зомин

1. Ҳангоми иҷро нанамудан ё иҷрои номатлуби бо замонат таъмин кардани ўҳдадорӣ зомин ва қарздор, агар қонун ва ё шартномаи замонат масъулияти субсидарии зоминро пешбинӣ накарда бошанд, дар назди кредитор муштарақ ҷавобгар мебошанд.

2. Агар дар шартномаи замонат тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, зомин дар назди кредитор баробари қарздор, аз ҷумла дар пардохти фоиз, ҷуброни хароҷоти судӣ оид ба руёнидани қарз ва дигар зиёни ба кредитор дар натиҷаи ўҳдадориро иҷро нанамудан ё номатлуб иҷро кардани қарздор расидааст, ҷавобгар мебошад.

3. Ашхосе, ки якҷоя замонат додаанд, агар дар шартномаи замонат тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, дар назди кредитор якҷоя ҷавобгаранд.

4. Агар замонати аз ҷониби қарздор иҷро кардани ўҳдадориро бонк ё дигар муассисаи кредитӣ, шахси суғуртакунанда ё дигар шахсе, ки зоминро ба сифати фаъолияти касбии соҳибкорӣ анҷом медиҳад, ба ўҳда гирифта, агар дар шартҳои шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, зомин дар назди кредитор дар доираи маблағи дар замонатнома зикршуда масъулият дорад.

Моддаи 393. Ҳуқуқи зомин ҷиҳати эътирози талаботи кредитор

1. Агар аз шартномаи замонат тартиби дигаре барнаояд, кафил ҳақ дорад ба кредитор оид ба талаботаш, ки нисбат ба он қарздор метавонист арз кунад, эътироз наояд.

Зомин ҳатто дар ҳолате, ки қарздор аз эътироз даст кашидааст ё қарзи худро эътироф кардааст, ҳуқуқи эътироз карданро нигоҳ медорад.

2. Зомин то қонё намудани талаботи кредитор ўҳдадор аст қарздорро аз ин огоҳ наояд ва агар нисбат ба зомин даъво пешниҳод шуда бошад, қарздорро ба муҳокимаи парванда ҷалб наояд.

3. Агар зомин ўҳдадориҳои дар қисми 2 ҳамин модда нишондошударо иҷро накарда бошад, қарздор ҳақ дорад ба муқобили талаботи акс (регрессивӣ)-и зомин, ки ӯ ба муқобили кредитор дошт, эътироз наояд.

Моддаи 394. Ҳуқуқи зомине, ки ўҳдадориашро иҷро кардааст

1. Ба зомини ўҳдадориашро иҷронамуда ҳуқуқи кредитор оид ба ин ўҳдадорӣ ва ҳуқуқи марбути кредитор ҳамчун гаравгир, дар он ҳаҷме, ки зомин талаботи кредиторро қонеъ намудааст, мегузарад. Зомин ҳамчунин ҳақ дорад аз қарздор пардохти фоизи маблағи ба кредитор додашуда ва ҷуброни дигар зиёнеро талаб намояд, ки бинобар масъулияти назди қарздор расидааст.

2. Ҳангоми аз ҷониби зомин иҷро гардидани ўҳдадорӣ кредитор бояд ба қарздор аснодери супорад, ки ин талаботро ба қарздор тасдиқ мекунад, инчунин ўро ҳуқуқдор созад, ки ин талаботро таъмин мекунад.

3. Агар дар қонун, дигар санади ҳуқуқӣ ё шартномаи байни зомин ва қарздор тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад ва аз муносибати байни онҳо барнаояд, қоидаҳои муайяннамудаи моддаи мазкур, татбиқ карда мешавад.

Моддаи 395. Огоҳонидани зомин дар мавриди аз ҷониби қарздор иҷро шудани ўҳдадорӣ

Қарздоре, ки ўҳадории бо замонат таъминшударо иҷро кардааст, вазифадор аст фавран зоминро аз ин огоҳ созад. Дар акси ҳол, зомине ки ўҳадориҳояшро дар навбати худ иҷро кардааст, ҳақ дорад аз кредитор маблағи беасос гирифтаашро рӯёнад ё ба қарздор талаботи акс (регресивӣ) арз намояд. Дар ҳолати ба қарздор арз намудани талаботи акс (регресивӣ) қарздор ҳақ дорад аз кредитор танҳо маблағи беасос гирифтаашро рӯёнад.

Моддаи 396. Қатъи зоминат

1. Замонат бо қатъи ўҳадории таъминнамудааш, инчунин дар ҳолати тағйир ёфтани ин ўҳадорӣ, ки боиси афзудани масъулият ё бидуни розигии зомин ба ў дигар оқибатҳои номусоид меоранд, қатъ мегардад.

2. Агар зомин ба кредитор дар мавриди ҷавобгарӣ оид ба масъулияти қарздори нав розигӣ надода бошад, зоминат ҳангоми ба шахси дигар гузаронидани қарзи бо замонат таъминшудаи ўҳадорӣ, қатъ мегардад.

3. Замонат ҳангоме, ки кредитор қабули иҷрои дурусти пешниҳоднамудаи қарздор ё зоминро рад мекунад, қатъ мегардад.

4. Замонат бо гузашти мўҳлати дар шартномаи замонат зикршуда, ки барои ҳамин мўҳлат дода шудааст, қатъ мегардад. Агар мўҳлат муайян нашуда бошад он ҳангоме қатъ мегардад, ки кредитор дар ҷараёни як сол аз рӯзи фаро расидани иҷрои ўҳадории бо замонат таъминшуда ба зомин арзи даъво накарда бошад. Ҳангоме, ки мўҳлати иҷрои ўҳадории асосӣ муайян карда нашудааст ва муайян шуданаш ҳам номумкин аст ё бо лаҳзаи пасталабкунӣ муайян карда шуда бошад, агар кредитор ба зомин дар тӯли ду сол аз рӯзи бастании шартномаи замонат арзи даъво накарда бошад, замонат қатъ мегардад.

§ 6. КАФОЛАТ

Моддаи 397. Мафҳуми кафолат

1. Дар асоси кафолат бонк, дигар муассисаи кредитӣ ё ташкилоти суғурта (кафил) бо хоҳиши шахси дигар (принсипал) ба кредитори принсипал (бенефитсиар) мутобиқи шarti ўҳадории бо кафолат таъминшуда, бо пешниҳоди талабномаи бенефитсиар оид ба пардохти маблағ ўҳадории хаттӣ медиҳанд.

2. Шартнома дар бораи додани кафолат байни субъектҳои, ки дар қисми 1 ҳамин модда зикр шудаанд ва принсипал дар шакли хаттӣ баста мешавад. Риоя накардани шакли хаттии шартномаи кафолат онро беэътибор мегардонад.

3. Дар кафолатнома бояд шахсе, ки бо хоҳиши ў кафолат дода мешавад, маблағ ва мўҳлати кафолат, номи кредитор оид ба кафолат, ўҳадорие, ки таъмин карда мешавад, шартҳои пешниҳоди талабот, мўҳлати иҷрои кафолат, масъулияти кафил ва дигар шартҳои зарурӣ зикр карда шуда бошад.

Моддаи 398. Бо кафолат таъмин намудани ўҳдадории принсипал

1. Кафолат аз ҷониби принсипал иҷрои матлуби ўҳдадориашро нисбат ба бенефитсиар (ўҳдадории асосӣ) таъмин мекунад.

2. Принсипал ба кафил барои додани кафолат подош медиҳад. Андозаи подош бо мувофиқаи тарафҳои шартнома муайян карда мешавад.

Моддаи 399. Мустақилияти кафолат аз ўҳдадории асосӣ

Ўҳдадории пешбиниамудани кафолати кафил назди бенефитсиар дар муносибати байни онҳо ба ўҳдадории асосие вобаста намебошад, ки чиҳати иҷрои он дода шудааст, ҳатто агар дар кафолат нисбати ин ўҳдадорӣ ишора шуда бошад ҳам, вобаста намебошад.

Моддаи 400. Бебозхост будани кафолат

Агар дар кафолат тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, он аз ҷониби кафил бозхост карда намешавад.

Моддаи 401. Гузаранда набудани ҳуқуқи кафолат

Агар дар кафолат тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, ҳуқуқи тибқи кафолат ба бенефитсиар марбути талабот ба кафил, ба дигар шахс вогузошта намешавад.

Моддаи 402. Эътибор пайдо кардани кафолат

Агар дар кафолат тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, кафолат аз рӯзи доданиаш эътибор пайдо мекунад.

Моддаи 403. Пешниҳоди талабномаи кафолат

1. Талабномаи бенефитсиар дар мавриди пардохти маблағи кафолат бояд ба кафил, бо замимаи санади дар кафолат зикргардида пешниҳод карда шавад. Дар талабнома ё замимаи он бенефитсиар бояд зикр кунад, ки аз ҷониби принсипал риоя накардани ўҳдадории асосӣ, ки чиҳати таъмини он кафолат дода шудааст, аз ҷиҳати иборат аст.

2. Талабномаи бенефитсиар ба кафил бояд то қатъи мӯҳлати дар кафолат муайяншуда, ки барои ҳамон мӯҳлат дода шудааст, пешниҳод гардад.

Моддаи 404. Ўҳдадории кафил ҳангоми баррасии талабномаи бенефитсиар

1. Ҳангоми гирифтани талабномаи бенефитсиар кафил вазифадор аст фавран аз ин принсипалро огоҳ намояд ва ба ӯ нусхаи талабномаро бо ҳамаи санади марбут ба он диҳад.

2. Кафил бояд талабномаи бенефитсиарро бо ҳама санади замимагардида дар мӯҳлати мувофиқ баррасӣ намуда, барои муайян кардани он, ки ин талабнома ва санади замимашуда ба шартҳои кафолат мутобиқанд, ғамхорӣ оқилона зоҳир намояд.

Моддаи 405. Иҷрои талабномаи бенефитсиарро рад намудани кафил

1. Агар талабномаи бенефитсиар ё санади ба он замимашуда ба шартҳои кафолат мутобиқ набоянд ё ба кафил пас аз хотимаи мӯҳлати дар кафолат муайяншуда пешниҳод гардида бошанд, кафил қонун намудани талабномаи бенефитсиарро рад мекунад.

Кафил бояд бенефитсиарро аз қонун накардани ин талабнома фавран огоҳ созад.

2. Агар то қонун намудани талабномаи бенефитсиар ба кафил маълум гардида бошад, ки ўҳдадории асосии бо кафолат таъминшуда пурра ё як қисми дахлдори он иҷро шудааст, аз рӯи дигар асосҳо қатъ ёфтааст ё худ беэътибор мебошад, ӯ бояд аз ин бенефитсиар ва принсипалро фавран огоҳ созад.

Агар баъди чунин огоҳсозӣ кафил талабномаи такрорӣ бенефитсиарро гирифта бошад, бояд онро қонун гардонад.

Моддаи 406. Ҳадди ўҳдадориҳои кафил

1. Ўҳдадориҳои пешбинишудаи кафил дар назди бенефитсиар бо пардохти маблағе, ки ба он кафолат дода шудааст, маҳдуд карда мешавад.

2. Масъулияти кафил дар назди бенефитсиар барои иҷро накардан ё иҷрои номатлуби ўҳдадориҳои бо кафолат таъминшуда аз ҷониби кафил, агар дар кафолат тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, бо маблағи кафолат додашуда маҳдуд карда намешавад.

Моддаи 407. Қатъи кафолат

1. Ўҳдадориҳои кафил дар назди бенефитсиар оид ба кафолат дар ҳолатҳои заил қатъ мегардад:

а) ба бенефитсиар пардохтани маблағе, ки ба он кафолат дода шудааст;

б) бо хотима мӯҳлати дар кафолат муайяншуда, ки барои ҳамон мӯҳлат дода шудааст;

в) дар натиҷаи даст кашидани бенефитсиар аз ҳуқуқи худ оид ба кафолат ва ба кафил баргардонидани ин ҳуқуқ;

г) дар натиҷаи аз ҳуқуқи оид ба кафолат бенефитсиар даст кашидан бо усули изҳороти хаттӣ дар мавриди аз ўҳдадорӣ озод кардани кафил.

Қатъи ўҳдадориҳои кафил бошад асосҳои дар зербандҳои а), б) ва г) ҳамин қисм зикргардида ба он вобаста намебошад, ки оё кафолат ба ӯ баргардонида шудааст.

2. Кафиле, ки барояш қатъи кафолат маълум шудааст, бояд фавран аз ин принсипалро огоҳ созад.

Моддаи 408. Талаботи акси кафил ба принсипал

1. Ҳуқуқи кафил дар мавриди аз принсипал мутобиқи тартиби даъвои акс (регрессивӣ) талаб кардани ҷуброни маблағе, ки ба бенефитсиар дар асоси кафолат дода шудааст, тибқи созишномаи кафил бо принсипал, ки чиҳати иҷрои он кафолат дода шуда буд, муайян мегардад.

2. Агар дар шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, кафил ҳақ надорад аз принсипал ҷуброни маблағеро, ки ба бенефитсиар бидуни риояи шарти кафолат ё бо вайрон кардани ўҳдадориҳои кафил дар назди бенефитсиар пардохта шудааст, талаб намояд.

§ 7. БАЙЪОНА

Моддаи 409. Мафҳуми байъона. Шакли шартномаи байъона

1. Байъона маблағе эътироф карда мешавад, ки як тарафи имзокунандаи шартнома мутобиқи маблағи тибқи шартнома пардохташаванда барои исботи бастани шартнома ва таъмини иҷрои он ба ҳисоби тарафи дигар мегузаронад.

2. Шартнома дар бораи байъона, сарфи назар аз маблағи байъ, бояд дар шакли хаттӣ баста шавад.

3. Ҳангоми шубҳа кардан ба он, ки оё маблағи аз ҷониби дигар ба ҳисоби шартномаи пардохт гузаронидашуда байъона аст ё на, аз ҷумла дар натиҷаи риоя накардани қоидаҳои муайяннамудаи қисми 2 ҳамин модда, ин маблағ, агар тартиби дигаре исбот нашуда бошад, ба сифати пешпардохт эътироф карда мешавад.

Моддаи 410. Оқибати қатъ ёфтани ва иҷро накардани ўҳдадориҳои бо байъона таъминшуда

1. Агар ўҳдадорӣ то оғози иҷроаш бо созишномаи тарафҳо ё дар натиҷаи имконнопазирии иҷро (моддаи 448) қатъ ёбад, байъона бояд баргардонида шавад.

2. Агар барои иҷро нашудани шартнома тарафе, ки байъона додааст масъулият дошта бошад, байъона дар ихтиёри тарафи дигар мемонад. Агар барои иҷро нашудани шартнома тарафе ҷавобгар бошад, ки байъона гирифтааст, он бояд ба тарафи дигар маблағи дукаратаи байъонаро супорад.

Бар замми ин тарафе, ки барои иҷро нашудани шартнома ҷавобгар аст, агар дар шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, бояд ба тарафи дигар товони зиёро бо баҳисобгирии маблағи байёна пардозад.

БОБИ 23

ИВАЗ ШУДАНИ ШАХС ДАР ӮҲДАДОРВ

§ 1. ГУЗАШТАНИ ҲУҚУҚИ КРЕДИТОР БА ШАХСИ ДИГАР

Моддаи 411. Асос ва тартиби гузаштани ҳуқуқи кредитор ба шахси дигар

1. Ҳуқуқе (талаботе), ки дар асоси ӯҳдадорӣ ба кредитор тааллуқ дорад тибқи аҳд ба дигар шахс (гузашт кардани талабот) дода шуданаш мумкин аст ё дар асоси қонун метавонад ба дигар шахс гузарад.

Қоидаҳои гузаштани ҳуқуқи кредитор ба шахси дигар дар мавриди талаботи акс (регресивӣ) татбиқ карда намешаванд.

2. Агар дар қонун ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, барои гузаштани ҳуқуқи кредитор ба шахси дигар, розигии қарздор талаб карда намешавад.

3. Агар қарздор ба таври хаттӣ дар мавриди амали анҷомдодашудаи ба шахси дигар гузаштани ҳуқуқи кредитор огоҳ нашуда бошад, кредитори нав вобаста ба ин таваккали сар задани оқибати номусоидро ба ӯҳда мегирад. Дар чунин ҳолат иҷрои ӯҳдадории кредитори ибтидоӣ иҷрои ӯҳдадории кредитори муносиб эътироф карда мешавад.

Моддаи 412. Ҳуқуққоҳе, ки ба дигар шахс гузашта наметавонанд

Ба дигар шахс гузаштани ҳуқуқи кредитор, ки ба таври ногусастанӣ ба шахсияти ӯ алоқаманд мебошад, аз ҷумла талабот оид ба алимент ва ҷуброни зиёне, ки ба ҳаёт ва саломатӣ расидааст, иҷозат дода намешавад.

Моддаи 413. Андозаи ҳуқуқи кредитор, ки ба шахси дигар мегузарад

Агар дар қонун ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, ҳуқуқи кредитори ибтидоӣ ба кредитори нав дар ҳаҷм ва мутобиқи шарт мегузарад, ки то лаҳзаи гузаштани ҳуқуқи мавҷуд буд. Аз ҷумла ба кредитори нав ҳуқуқе, ки иҷрои ӯҳдадориро таъмин мекунад, ҳамчунин дигар ҳуқуқҳои вобаста ба талабот, аз ҷумла ҳуқуқ ба фоизҳои пардохтнашуда низ мегузарад.

Моддаи 414. Далелҳои ҳуқуқи кредитори нав

1. Қарздор ҳақ дорад то аз ҷониби кредитори нав пешниҳод кардани далелҳо оид ба гузаштани ҳуқуқи талабот ӯҳдадоринашро нисбати ин шахс иҷро накунад.

2. Кредитори талаботашро ба шахси дигар гузашткарда вазифадор аст ба ӯ санади тасдиқкунандаи ҳуқуқи талаботашро диҳад ва маълумоти барои татбиқи ӯҳдадорӣ муҳимро ба ӯ расонад.

Моддаи 415. Эътирози қарздор нисбати талаботи кредитори нав

Қарздор ҳақ дорад ба муқобили талаботи кредитори нав эътирозро, ки ба ӯ нисбат ба кредитори ибтидоӣ то лаҳзаи гирифтани огоҳинома оид ба гузаштани ҳуқуқи ӯҳдадорӣ ба кредитори нав дошт, арз намояд.

Моддаи 416. Дар асоси қонун ба шахси дигар гузаштани ҳуқуқи кредитор

Ҳуқуқи кредитор оид ба ӯҳдадорӣ ба шахси дигар дар асоси қонун ва фаро расидани ҳолатҳои дар он нишондодашуда мегузарад:

а) дар натиҷаи гузаштани ҳуқуқҳои умумии вориси ҳуқуқи кредитор;

б) бо қарори суд дар мавриди ба дигар шахс гузаронидани ҳуқуқи кредитор, дар сурате ки имконияти чунин гузаронидан дар қонун пешбинӣ гардида бошад;

в) дар натиҷаи иҷро намудани ӯҳдадории қарздор аз ҷониби зомин ё гаравдеҳ, ки аз рӯи ин ӯҳдадорӣ қарздор намебошанд;

г) ҳангоми суброгация қардани ҳуқуқи кредитор аз тарафи суғуртақунонда ба қарздоре, ки барои фаро расидани ҳодисаи суғурта масъулият дорад;

д) дар дигар ҳолатҳои пешбинишудаи қонун.

Моддаи 417. Шарти гузашт қардани талабот

1. Ба дигар шахс гузашт қардани талабот аз ҷониби кредитор дар ҳолате, ки он ҳилофи қонун, дигар санади ҳуқуқӣ ё шартнома набошад, иҷозат дода мешавад.

2. Гузашт қардани талабот аз рӯи ӯҳдадорӣ, ҳангоме ки шахсияти кредитор барои қарздор дорои аҳамияти назаррас мебошад: бидуни розигии қарздор, иҷозат дода намешавад.

Моддаи 418. Шакли гузашт қардани талабот

1. Талаботе, ки ба аҳди оддии хаттӣ ё нотариалӣ асос ёфтааст, бояд ба тарзи дахлдори хаттӣ гузашт қарда шавад.

2. Агар дар қонун тартиби дигаре муқаррар нашуда бошад гузашт қардани талабот аз рӯи аҳде, ки бақайдгирии давлатиро тақозо мекунад, бояд мутобиқи тартиби барои бақайдгирии ҷунин аҳд пешбинишуда, ба қайд гирифта шавад.

3. Талабот аз рӯи қоғази қиматноки ордерӣ бо роҳи индоссамент (навиштаҷоти таҳлилий)-и ин қоғази қиматнок (қисми 3 моддаи 160) гузашт қарда мешавад.

Моддаи 419. Масъулияти кредиторе, ки талабашро гузашт қардааст

Кредитори ибтидоӣ, ки талабашро гузашт қардааст, дар назди кредитори нав барои нодуруст будани талаботи ба ӯ додааш ҷавобгар буда, вале барои иҷро нагардидани ин талаб аз ҷониби қарздор, ба ғайр аз ҳолате, ки кредитори ибтидоӣ дар назди кредитори нав кафилии қарздорро ба ӯҳда гирифтааст, ҷавобгар намебошад.

§ 2. ГУЗАРОНИДАНИ ҚАРЗ

Моддаи 420. Шарт ва шакли гузаронидани қарз

1. Аз ҷониби қарздор ба дигар шахс гузаронидани қарз танҳо бо розигии кредитор иҷозат дода мешавад.

2. Ба шакли гузаронидани қарз мувофиқан қоидаҳои оид ба шакли гузашти талабот татбиқ мегарданд.

Моддаи 421. Эътирози қарздори нав ба муқобили талаби кредитор

Қарздори нав ҳақ дорад ба талаби кредитор, ки ба муносибати байни ӯ ва қарздори ибтидоӣ асос ёфтаанд, эътироз кунад.

БОБИ 24

МАСЪУЛИЯТИ ВАЙРОН ҚАРДАНИ ӮҲДАДОРВ

Моддаи 422. Мафҳуми вайрон қардани ӯҳдадорӣ

1. Таҳти мафҳуми вайрон қардани ӯҳдадорӣ иҷро накардан ё иҷрои номатлуб (сари вақт иҷро накардан, норасоӣҳои мол ва қарз, вайрон қардани дигар шартҳо ё ки аз моҳияти ӯҳдадорӣ бармеояд) дар назар дошта шудааст (иҷрои номатлуб). Дар сурати пеш омадани ҳолати ғайриимкони иҷрои матлуб қарздор бояд фавран кредиторро огоҳ созад.

2. Ба ҷавобгарӣ кашидани қарздор барои вайрон қардани ӯҳдадорӣ тибқи талаби кредитор анҷом дода мешавад.

Моддаи 423. Товони зиёне, ки дар натиҷаи вайрон кардани ўҳдадорӣ расонида шудааст

1. Қарздоре, ки ўҳдадориро вайрон кардааст, вазифадор аст ба кредитор товони зиёни дар натиҷаи вайрон кардани ўҳдадорӣ расидаро пардозад (моддаи 15 ҳамин Кодекс). Чуброни зиён оид ба ўҳдадорихое, ки бо ҷаримаи аҳдшиканӣ таъмин шудааст, мутобиқи қоидаҳои пешбиниамудаи моддаи 424 ҳамин Кодекс муайян карда мешавад.

2. Созишномаи то вайрон кардани ўҳдадорӣ қабулнамудаи тарафҳо дар мавриди озод кардани қарздор аз товони зиёни аз вайрон кардан расонидашаванда беэтибор буда, вале тарафҳо бо розигии ҳамдигар метавонанд танҳо рӯенидани зиёни воқеии ба молу мулк расонидашударо пешбинӣ намоянд.

3. Агар дар қонунҳо ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, ҳангоми муайян кардани зиён нархҳои маҳалле, ки ўҳдадорӣ мебоист дар он ҷо ба иҷро расонда шавад, дар рӯзи ихтиёран қонев намудани талаби кредитор аз ҷониби қарздор ба эътибор гирифта мешавад, вале агар талабот ихтиёран қонев карда нашуда бошад – нархҳои дар рӯзи арз шудани даъво амалкунанда ба инобат гирифта мешаванд. Бо назардошти ҳолатҳо, суд метавонад талаби товони зиёнро бо ба инобат гирифтани нархҳои, ки дар рӯзи баровардани қарор амал мекунанда ё дар рӯзи пардохти воқеӣ қорӣ мебошанд, қонев намояд.

4. Ҳангоми муайян кардани андозаи даромади аздастрафта, тадбирҳои андешидаи кредитор барои гирифтани ин даромад ва барои ин мақсад омодагӣ дидани ў ба инобат гирифта мешавад.

5. Агар кредитор, исбот карда тавонад, ки ҳамагуна амали қарздор, бо мақсади саркашӣ аз масъулият барои вайрон кардани ўҳдадорӣ анҷом дода шудааст, оид ба беэтибор дониستاني ин амалҳо ҳақ дорад, талабот арз намояд.

Моддаи 424. Зиён ва ноустуворона

1. Агар барои иҷро накардан ё иҷрои номатлуби ўҳдадорӣ ноустуворона муқаррар гардида бошад, пас зиён дар қисми бо ноустуворона таъминнашуда рӯенида мешавад.

Қонунҳо ва ё шартнома ҳолатҳои зайдро пешбинӣ намуданашон мумкин аст: ҳангоме, ки танҳо рӯенидани ноустуворона иҷозат дода мешавад, вале на товони зиён; ҳангоме, ки товони зиён метавонад ба маблағи пурра бар замми ҷаримаи аҳдшиканӣ рӯенида шавад; ҳангоме, ки мутобиқи интиҳоби кредитор ё ҷаримаи аҳдшиканӣ ё товони зиён рӯенида мешавад.

2. Дар ҳолатҳое, ки барои иҷро накардан ё иҷрои номатлуби ўҳдадорӣ масъулияти маҳдуд муайян карда шудааст, товони зиёне, ки бояд дар қисми бо ҷаримаи аҳдшиканӣ таъминнашуда ё бар замми он ё бар ивази он рӯенида шаванд, то ҳадде бо чунин маҳдудсозӣ муқарраргардида, чуброн шуданашон мумкин аст.

Моддаи 425. Чуброни зиёни маънавӣ, ки дар натиҷаи вайрон кардани ўҳдадорӣ расонида шудааст

Зиёни маънавӣ (азоби ҷисмонӣ ё рӯҳӣ), ки ба шахрванд дар натиҷаи вайрон кардани ўҳдадорӣ расонида шудааст, бар замми товони зиёни пешбиниамудаи моддаи 423 ҳамин Кодекс чуброн карда мешавад.

Моддаи 426. Масъулият барои ғайриқонунӣ истифода бурдани маблағи ғайр

1. Барои ғайриқонунӣ истифода бурдани маблағи ғайр дар натиҷаи иҷро накардани ўҳдадории пулӣ, ё гузаронидани мўҳлати пардохти он ё бидуни асос гирифтани он ё ба амонат гузоштан аз ҳисоби шахси дигар бояд ба андозаи ин маблағ фоиз пардохта шавад. Андозаи фоиз бо назардошти ставкаи миёнаи фоизи бонк, ки Бонки миллии Тоҷикистон дар рӯзи иҷрои ўҳдадории пулӣ ё қисми даҳдори ин ўҳдадорӣ муайян кардааст, ба ҳисоб гирифта мешавад. Ҳангоми аз тариқи суд рӯенидани қарз суд метавонад талаботи кредиторро бо дарназардошти ставкаи миёнаи баҳисобгирии фоизи бонк дар рӯзи пешниҳоди даъво ё дар рӯзи баровардани қарор ё дар рӯзи пардохти воқеӣ қонев намояд. Ин қоидаҳо, агар дар санади қонунӣ ё шартнома фоизи дигар муқаррар нашуда бошад, татбиқ мегарданд.

2. Агар дар қонунҳо ва ё шартнома барои ҳисоби фоиз мӯҳлати нисбатан кӯтоҳтар муайян нагардида бошад, фоизи истифодаи маблағи ғайр то рӯзи пардохти ин маблағ ба кредитор руёнида мешавад.

3. Агар зиёни ба кредитор расонида шуда дар натиҷаи истифодаи ғайриқонунии маблағҳои пулии ӯ аз маблағи фоизи дар асоси қисми 1 ҳамин модда додашаванда бештар бошад, ӯ ҳақ дорад аз қарздор товони зиёро ба ҳамон андозаи қисме, ки аз он маблағ бештар аст, талаб намояд.

4. Зам кардани фоиз ба фоиз, ба ғайр аз ҳолатҳое, ки қонун дохил кардани фоизи соли гузаштаре ба маблағи асосии қарз пешбинӣ намудааст, манъ мебошад.

5. Барои ғайриқонунӣ истифода бурдани маблағи пулии ғайр аз рӯи ўҳдадорӣ пулӣ, ки бо фаъолияти соҳибкорӣ алоқаманд мебошад, бар замми маблағи дар қисми 1 ҳамин модда нишондодашуда ба андозаи панҷ фоизи маблағи солонае, ки мӯҳлати пардохташ гузаштааст, агар дар шартнома фоизи нисбатан баландтари ҷарима муқаррар нагардида бошад, ҷарима руёнида мешавад.

Моддаи 427. Масъулият ва иҷрои ўҳдадорӣ дар шакли асл (натура)

1. Агар дар қонун ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, пардохти ноустуворона ва товони зиён дар сурати иҷрои номатлуби ўҳдадорӣ қарздорро аз иҷрои ўҳдадорӣ дар шакли асл (натура), озод намекунад.

2. Агар дар қонун ва ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, товони зиён дар ҳолати иҷро накардани ўҳдадорӣ ва пардохти ноустуворона барои иҷро накардани он, қарздорро аз иҷрои ўҳдадорӣ дар шакли асл (натура) озод мекунад.

3. Аз ҷониби кредитор рад карда шудани қабули иҷрои ўҳдадорӣ, ки дар натиҷаи гузаронидани мӯҳлат барои ӯ аҳамияташро (қисми 2 моддаи 436) гум кардааст, инчунин пардохти ноустуворона, ки ба сифати ҳуқуқи даст кашидан (моддаи 441) муқаррар гардидааст, қарздорро аз иҷрои ўҳдадорӣ дар шакли асл (натура) озод мекунад.

Моддаи 428. Иҷрои ўҳдадорӣ аз ҳисоби қарздор

Ҳангоми аз ҷониби қарздор иҷро накардани ўҳдадорӣ оид ба тайёр кардан ва ба моликияти хусусӣ, пешбурди хочагидорӣ ё дигар идораи оперативӣ супоридан ё инки додани мол ба истифодаи кредитор, ё барои ӯ иҷро намудани кори муайян ё расонидани хизмат ба ӯ кредитор ҳақ дорад иҷрои ўҳдадориро дар мӯҳлати мувофиқ, бо нархи муносиб ба шахси сеюм супорад ё онро бо қувваи худ иҷро кунад ва агар аз қонун, дигар санади ҳуқуқӣ, шартнома ё моҳияти ўҳдадорӣ тартиби дигаре барнаояд, аз қарздор ҷуброни хароҷоти зарурии масрафшуда ва дигар зиёро талаб намояд.

Моддаи 429. Оқибати иҷро накардани ўҳдадорӣ оид ба додани моли муайяни инфиродӣ

Дар сурати иҷро накардани ўҳдадорӣ оиди ба моликияти хусусӣ, пешбурди хочагидорӣ, идораи оперативӣ ё истифодаи боподоши ба кредитор додани моли муайяни инфиродӣ, охири ҳақ дорад дар асоси шартҳои пешбининамудаи ўҳдадорӣ аз қарздор кашаида гирифтани ин мол ва ба кредитор додани онро талаб намояд. Агар мол қаблан ба шахси сеюме дода шуда бошад, ки ҳуқуқи моликият, пешбурди хочагидорӣ ё идораи оперативӣ дорад, ин ҳуқуқ беэътибор аст. Агар мол ҳанӯз ба кредитор дода нашуда бошад, он кредиторе дорои афзалият мебошад, ки ба манфиати ӯ ўҳдадорӣ пештар ба миён омадааст ва агар муайян намудани ин ғайриимкон бошад, оне ки барвақттар даъво арз кардааст, афзалият дорад.

Бар ивази талаби ба ӯ додани моле, ки мавзӯи ўҳдадорӣ мебошад, кредитор ҳақ дорад, ҷуброни зиёро талаб намояд.

Моддаи 430. Масъулияти иловагӣ

1. То арзи талабот ба шахсе, ки мутобиқи қонун ё шартҳои ўҳдадорӣ иловатан ба масъулияти шахси дигар, ки қарздори асосӣ мебошад, масъулият дорад (масъулияти иловагӣ), кредитор бояд ба қарздори асосӣ талабот арз кунад.

Агар қарздори асосӣ талаботи кредиторро қонеъ нанамояд ё аз қонеъгардонии он саркашӣ кунад ин талаботро ба шахсе, ки масъулияти иловагиро (субсидарио) ба зимма дорад, арз кардан мумкин аст.

2. Агар талаботи кредитор бо роҳи баҳисобгирии даъвои акс ба қарздори асосӣ ё бидуни баҳс руёнидани маблағ аз ҳисоби қарздори асосӣ гардонида шавад, ӯ ҳақ надорад қонеъ намудани талаботи худро ба қарздори асосӣ аз шахсе талаб кунад, ки масъулияти иловагиро ба зимма дорад.

3. Агар дар қонун ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, шахсе, ки масъулияти иловагиро ба зимма дорад, метавонад нисбат ба қарздори асосӣ талабот арз намояд.

4. Шахсе, ки масъулияти иловагиро ба зимма дорад, бояд то қонеъ намудани талаботи аз ҷониби кредитор гузошташуда дар маврид қарздори асосиро огоҳ созад ва агар ба чунин шахс даъво арз шуда бошад, қарздори асосиро барои иштирок дар парванда ҷалб намояд.

Дар акси ҳол қарздори асосӣ ҳақ дорад ба муқобили талаботи акс (регрес) - и шахси ба таври иловагӣ масъулиятдошта эътирозро, ки ӯ нисбат ба кредитор дошт, арз намояд.

Моддаи 431. Маҳдуд сохтани андозаи масъулият оид ба ўҳдадорӣ

1. Аз рӯи навъҳои алоҳидаи ўҳдадорӣ ва ўҳдадорие, ки ба шаклҳои муайяни фаъолият алоқаманд мебошанд, қонун ҳуқуқи ҷуброни пурраи зиёро маҳдуд сохтанаш мумкин аст (масъулияти маҳдуд).

2. Созишномаи маҳдуд сохтани андозаи масъулияти қарздор оид ба шартномаи ҳамроҳшавӣ ё дигар шартномае, ки дар он шахрванди кредитор истеъмолкунанда мебошад, эътибор надорад, ба шарт ки андозаи масъулиятро барои ҳамин навъи ўҳдадорӣ ё ҳамин қонуншиканиро қонун муайян карда, созишнома то фаро расидани ҳолате, ки барои иҷро накардан ё иҷрои номатлуби ўҳдадорӣ боиси ҷавобгарӣ мегардад, баста шуда бошад.

Моддаи 432. Асосҳои масъулият барои вайрон кардани ўҳдадорӣ

1. Шахсе, ки ўҳдадориро иҷро накардааст ё онро номатлуб иҷро кардааст, ҳангоми мавҷуд будани гуноҳ (қасдан ё аз сабаби беэҳтиётӣ), ба ғайр аз ҳолатҳое, ки қонун ё шартнома дигар асосҳои масъулиятро пешбинӣ намудаанд, ҷавобгар мебошад.

Шахс ҳангоме бегуноҳ доништа мешавад, ки агар бо вучуди ҳама гуна ғамхорӣ ва мулоҳизакорие, ки вобаста ба хусусиёти ўҳдадорӣ ва шартӣ аҳд аз ӯ талаб кардашуда буд, ҷиҳати иҷрои матлуби ўҳдадорӣ ҳамаи тадбирҳоро андешида бошад.

2. Бе гуноҳии худро шахсе, ки ўҳдадориро вайрон кардааст, исбот мекунад.

3. Агар дар қонун ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, шахсе, ки ҳангоми анҷом додани фаъолияти соҳибкорӣ ўҳдадориро иҷро накардааст ё номатлуб иҷро кардааст, агар исбот накунад, ки иҷрои матлуби ўҳдадорӣ дар натиҷаи қувваи рафънопазир, яъне дар ҳамон шароит фавқулодда ва ноғузир имконнопазир гаштааст, масъулият ба зимма дорад. Ба чунин ҳолатҳо, аз ҷумла вайрон кардани ўҳдадорӣ аз тарафи контрагентҳои қарздор, дар бозор мавҷуд набудани молҳои барои иҷро зарурӣ, маблағи зарурӣ надоштани қарздор дохил намешаванд. Мутобиқи шартнома ё қонун шартҳои дигари аз масъулият озод кардани субъектҳои фаъолияти соҳибкорӣ низ пешбинӣ шуданашон мумкин аст.

4. Созишномаи қаблан басташуда дар мавриди баргараф намудан ё маҳдуд сохтани масъулияти қасдан вайрон кардани ўҳдадорӣ эътибор надорад.

Моддаи 433. Масъулияти қарздор барои кормандони худ

Амали кормандони қарздор ҷиҳати иҷрои ўҳдадориҳояш амали қарздорӣ эътироф карда мешавад. Агар ин амал боиси иҷро накардан ё иҷрои номатлуби ўҳдадорӣ гардида бошад, қарздор барои ин амал ҷавобгар аст.

Моддаи 434. Масъулияти қарздор оид ба амали шахси сеюм

1. Қарздор инчунин дар ҳолатҳое, ки сабаби риоя накардани ўҳдадорӣ амал ё беамалии шахси сеюм оид ба ўҳдадориҳояшон дар назди қарздор гаштааст, дар назди кредитор масъулият дорад.

Агар дар қонун муайян нашуда бошад, ки масъулият ба зиммаи иҷроқунандаи бевосита гузошта мешавад, қарздор инчунин барои амал ё беамалии шахси сеюм, ки ба онҳо қарздор иҷрои ўҳдадориашро дар назди кредитор вогузошта буд, дар назди кредитор ҷавобгар аст.

2. Қарздор аз масъулияти вайрон кардани ўҳдадорӣ, ки аз амал ё беамалии шахси сеюм бармеояд, озод карда шуданаш мумкин аст, ба шарте ки бегуноҳии онҳоро исбот карда тавонад.

Ҳангоми анҷом додани фаъолияти соҳибкорӣ қарздор аз масъулияти вайрон кардани ўҳдадорӣ, ки аз амал ё беамалии шахси сеюм бармеояд, озод карда шуданаш мумкин аст, ба шарте ки он бо қувваи рафънопазир алоқаманд бошад (қисми 3 моддаи 432 ҳамин Кодекс).

3. Ҳангоми вайрон кардани ўҳдадорӣ, ки бо мушкил гардидани мавзӯи ўҳдадорӣ бо ҳуқуқҳои шахси сеюм алоқаманд аст, қарздор танҳо дар сурате аз масъулият озод карда мешавад, ки агар чунин мушкилот то бастании шартнома бо кредитор пеш омада бошад ва кредитор ҳангоми бастании шартнома аз ин огоҳонида шуда буд.

4. Қонунҳо ё шартнома шартҳои дигари ҷавобгарии қарздорро барои амали шахси сеюм пешбинӣ карда метавонанд.

Моддаи 435. Оқибатҳои вайрон кардани ўҳдадорӣ бо гуноҳи ҳар ду тараф

1. Агар иҷро накардан ё иҷрои номатлуби ўҳдадорӣ бо гуноҳи ҳар ду тараф содир шуда бошад, суд мувофиқан андозаи масъулияти қарздорро камтар мекунад. Агар касдан ё аз беоҳиёгӣ кредитор дар натиҷаи иҷро накардан ё иҷрои номатлуб ба зиёд шудани ҳаҷми зиён мусоидат карда бошад ё барои кам кардани ҳаҷми он тадбирҳои оқилона наандешида бошад, суд инчунин ҳақ дорад андозаи масъулияти қарздорро кам кунад.

2. Қоидаҳои қисми 1 ҳамин модда мувофиқан инчунин дар ҳолатҳое низ татбиқ мегарданд, ки қарздор дар асоси қонун ё шартнома, сарфи назар аз гуноҳи худ, барои иҷро накардан ё иҷрои номатлуби ўҳдадорӣ масъулият дошта бошад.

Моддаи 436. Аз ҷониби қарздор гузаронидани мӯҳлат

1. Дар мӯҳлати муқаррарнамуда аз ҷониби қарздор иҷро накардани ўҳдадорӣ мӯҳлатгузаронии қарздор эътироф карда мешавад.

2. Қарздоре, ки мӯҳлати иҷрои ўҳдадариро гузаронидааст, дар назди кредитор барои зиёни аз гузаронидани мӯҳлат расида ва барои оқибати тасоддуфе ҷавобгар мебошад, ки аз гузаронидани мӯҳлат фаро расидааст.

3. Агар дар натиҷаи гузаронидани мӯҳлат аз ҷониби қарздор иҷрои ўҳдадорӣ барои кредитор манфиаташро гум карда бошад, ӯ метавонад қабули иҷрои ўҳдадариро рад кунад ва ҷуброни зиёро талаб намояд.

4. То замоне, ки ўҳдадорӣ бо сабаби мӯҳлатро гузаронидани кредитор иҷро нагардад қарздор мӯҳлатро гузаронида ҳисоб намеёбад.

Моддаи 437. Аз ҷониби кредитор гузаронидани мӯҳлат

1. Агар кредитор қабули иҷрои матлуби пешниҳоднамудаи қарздорро рад карда бошад ё амали дар қонунҳо ё созишнома пешбинишуда ё аз анъанаҳои аҳдҳои корӣ ё аз моҳияти ўҳдадорӣ бармеомадаро иҷро накарда бошад, ки то анҷом додани он қарздор наметавонист ўҳдадорию худро иҷро кунад, ӯ мӯҳлатро гузаронида ба ҳисоб меравад.

Кредитор инчунин дар ҳолатҳои пешбинидамудаи қисми 2 моддаи 440 ҳамин Кодекс мӯҳлатро гузаронида ба ҳисоб меравад.

2. Аз ҷониби кредитор гузаронидани мӯҳлат, агар кредитор исбот карда натавонад, ки гузаронидани мӯҳлат мутобиқи ҳолатҳое ба миён омадааст, ки барои он ҳолат на ӯ шахсан ва на дигар шахси ба зиммаашон бо амри қонун ё супориши кредитор қабули иҷрои ўҳдадорӣ

вогузошташуда ҷавобгар намебошанд, ба қарздор ҳуқуқ медиҳад, ки зиёни аз сабаби гузаронидани мӯҳлат расонидашударо талаб намояд.

Ба зиммаи кредиторе, ки ба гузаронидани мӯҳлат роҳ додааст, ҳамаи оқибатҳои номусоиди дар давраи гузаронидани мӯҳлат бамиёномадаи имконнопазирии ногаҳонии иҷрои ўҳдадорӣ гузошта мешавад.

3. Мутобиқи ўҳдадории пулӣ барои пардохти фоиз дар давраи гузаронидани мӯҳлат аз тарафи кредитор қарздор масъул намебошад.

Моддаи 438. Таваккали соҳибкорӣ дар ўҳдадорӣ

Агар дар ўҳдадорӣ иҷрои ягон коре бо фармоиши соҳибкор пешбинӣ гардида бошад, таваккали имконнопазирӣ ё мувофиқи мақсад набудани истифодаи натиҷаи кор ба зиммаи соҳибкор гузошта мешавад. Шахсе, ки корро матлуб анҷом додааст, ҳақ дорад баробари дараҷаи иҷро ҳаққи корашро гирад, ба ғайр аз ҳолатҳое, ки дар шартнома тақсими дигари таваккали соҳибкорӣ пешбинӣ нагардида бошад.

БОБИ 25 ҚАТЪИ ЎҲДАДОРВ

Моддаи 439. Асосҳо барои қатъи ўҳдадорӣ

1. Ўҳдадорӣ аз рӯи асосҳои пешбининамудаи ҳамин Кодекс, дигар қонунҳо ва санади ҳуқуқӣ ё шартнома қисман ё пурра қатъ мегардад.

2. Қатъи ўҳдадорӣ бо талаби яке аз тарафҳо танҳо дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун ё шартнома раво аст.

Моддаи 440. Қатъи ўҳдадорӣ бо иҷрои он

1. Иҷрои матлуб ўҳдадориро қатъ месозад.

2. Кредитор иҷрои ўҳдадориро қабул намуда, вазифадор аст бо талаби қарздор ба ў дар мавриди пурра ё қисми дахлдорро қабул кардани он забонхат диҳад.

Агар қарздор барои тасдиқи ўҳдадорӣ ба кредитор ҳуҷҷати қарзро супорида бошад, пас кредитор иҷрои қабул карда, бояд ин ҳуҷҷатро пас диҳад ва ҳангоми набудани имконияти баргардонидани он дар забонхат дар ин маврид сабт кунад. Забонхатро бо сабти рӯзи дар ҳуҷҷати қарзи баргардонидашаванда иваз кардан мумкин аст. Дар дасти қарздор будани ҳуҷҷати қарз, агар далели дигаре исбот нашуда бошад, қатъи ўҳдадориро тасдиқ мекунад.

Ҳангоми забонхат надодан, ҳуҷҷати қарзро барнагардондани кредитор ё дар забонхат сабт намудани имконнопазирии баргардонидани он қарздор ҳақ дорад иҷрои ўҳдадориро боздорад. Дар ин ҳолат кредитор мӯҳлатро гузаронида меҳисобад.

Моддаи 441. Ҳаққи дасткашӣ

Мутобиқи созишномаи байни тарафҳо ўҳдадорӣ бо додани ҳаққи дасткашӣ (пардохти пул, додани молу мулк ва ғайра) бар ивази иҷро метавонад қатъ гардад. Андоза, мӯҳлат ва тартиби додани ҳаққи дасткашӣ аз ҷониби тарафҳо муайян карда мешавад.

Моддаи 442. Қатъи ўҳдадорӣ бо баҳисобгирӣ

Ўҳдадорӣ бо баҳисобгирии талаботи якхелаи мутақобил, ки мӯҳлаташ фаро расидааст ё мӯҳлаташ муайян нашудааст ё бо лаҳзаи талабидан муқаррар карда шудааст, пурра ё қисман қатъ мегардад. Барои баҳисобгирӣ аризаи як тараф кифоя аст.

Моддаи 443. Ҳолатҳои номумкин будани баҳисобгирӣ

Дар ҳолатҳои зайл баҳисобгирӣ номумкин аст:

а) агар тибқи аризаи тарафи дигар ба талабот мӯҳлати даъво истифода шуда ва ин мӯҳлат гузашта бошад;

- б) хангоми чуброни зиёни ба ҳаёт ё саломатӣ расонидашуда;
- в) хангоми руёнидани алимент;
- г) хангоми таъмини умрбод;
- д) дар ҳолатҳои дигари пешбиниамудаи қонун ё шартнома.

Моддаи 444. Баҳисобгирӣ хангоми гузашт қардани талабот

1. Дар ҳолати гузашт қардани талабот қарздор ба муқобили талаботи кредитори нав ҳақ дорад талаботи мутақобили худро ба кредитори ибтидоӣ ба ҳисоб гирад.

2. Агар талабот ба қарздор тибқи асосҳои то гирифтани огоҳинома дар бораи гузашт қарда шудани талабот зарур шуда, мӯҳлати талабот то гирифтани он фаро расида бошад ё ин мӯҳлат нишон дода нашуда бошад ё бо лаҳзаи дархост муайян гардида бошад, талаб ба ҳисоб гирифта мешавад.

Моддаи 445. Қатъи ӯҳдадорӣ хангоми чун як шахс мувофиқ омадани қарздор ва кредитор

Агар қарздор ва кредитор чун як шахс мувофиқ оянд, ӯҳдадорӣ қатъ мегардад.

Моддаи 446. Қатъи ӯҳдадорӣ бо сабаби нав шудани он (новатсия)

1. ӯҳдадорӣ бо созишномаи байни тарафҳо дар мавриди ивази ӯҳдадориҳои ибтидоии байни онҳо мавҷудбуда бо дигар ӯҳдадориҳои дигари байни ҳамон ашхосе, ки предмети дигар ва усули дигари (новатсия) иҷрои ӯҳдадориро талаб мекунад, қатъ мегардад.

2. Дар муносибат ба ӯҳдадорӣ оид ба чуброни зиёне, ки ба ҳаёт ва саломатӣ расонидааст ва оид ба пардохти алимент навоарӣ (новатсия) иҷозат дода намешавад.

3. Навоарӣ (новатсия), агар дар созишномаи байни тарафҳо тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, ӯҳдадориҳои иловагиро, ки ба ӯҳдадориҳои ибтидоӣ алоқаманд аст, қатъ менамояд.

Моддаи 447. Бахшидани қарз

Ҳангоми аз ҷониби кредитор озод қардани қарздор аз ӯҳдадориҳои ба зиммааш гузошташуда, агар ин ҳуқуқи дигар ашхосро дар муносибат ба молу мулкӣ кредитор вайрон накунад, ӯҳдадорӣ қатъ мегардад.

Моддаи 448. Қатъи ӯҳдадорӣ хангоми имконнопазирии иҷро

1. Агар иҷрои ӯҳдадори бо ҳолатҳои имконнопазир бошад, ки барояш қарздор масъулият надорад, он қатъ мегардад. Амали қоидаҳои мазкур ба ӯҳдадориҳои пулӣ татбиқ қарда намешавад.

2. Дар сурати имконнопазир будани иҷро аз ҷониби тарафи ӯҳдадорӣ, ки ба ҳолатҳо вобаста аст ва барои он ҳеҷ қадоме аз тарафҳо ҷавобгар нестанд, агар дар қонунҳо ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, ин тараф ҳақ надорад аз тарафи дигар иҷрои ӯҳдадориро талаб кунад. Дар айни замон ҳар қадом тараф, ки ӯҳдадориро иҷро қардааст ҳақ дорад баргардонидани иҷроро талаб намояд.

3. Агар қарздор ӯҳдадориро бинобар амали гунаҳкоронаи кредитор иҷро қарда натавонад, охири ҳақ надорад баргардондани иҷрои ӯҳдадориро талаб кунад.

Моддаи 449. Қатъи ӯҳдадорӣ дар асоси санади мақомоти давлатӣ

1. Агар дар натиҷаи қабули санади мақомоти давлатӣ пурра ё қисман иҷро намудани ӯҳдадорӣ имконнопазир гардад, ӯҳдадорӣ пурра ё дар қисми дахлдори он қатъ мегардад. Тарафҳо, ки дар натиҷаи ин зиён дидаанд, ҳақ доранд мутақобили моддаҳои 13 ва 16 ҳамин Кодекс чуброни онро талаб намоянд.

2. Агар санади мақомоти давлатӣ, ки дар асоси он ӯҳдадорӣ қатъ гардидааст, тибқи тартиби муқарраршуда беэътибор доништа шавад, ӯҳдадорӣ барқарор мегардад, ба шарте ки аз созишномаи тарафҳо ё моҳияти ӯҳдадорӣ тартиби дигаре барнаояд ва иҷрои ӯҳдадорӣ барои кредитор манфиати худро гум накарда бошад.

Моддаи 450. Қатъи ўҳдадорӣ аз сабаби фавти шахрванд

1. Агар иҷрои ўҳдадорӣ бидуни иштироки шахсии қарздор номумкин бошад ё ўҳдадорӣ ба тариқи дигар ба таври ноғусастанӣ бо шахсияти қарздор алоқаманд бошад, ўҳдадорӣ ба фавти қарздор, қатъ мегардад.

2. Бо фавти кредитор, агар иҷрои ўҳдадорӣ маҳз барои кредитор таъин шуда бошад ё ўҳдадорӣ бо тариқи дигар ба таври ноғусастанӣ бо шахсияти кредитор алоқаманд бошад ўҳдадорӣ қатъ мегардад.

Моддаи 451. Қатъи ўҳдадорӣ бо барҳам хурдани шахси ҳуқуқӣ

1. Ўҳдадорӣ бо барҳам хурдани шахси ҳуқуқӣ (қарздор ё кредитор) қатъ мегардад, ба ғайр аз ҳолатҳое, ки қонун ё дигар санади ҳуқуқӣ иҷрои ўҳдадории шахси ҳуқуқии барҳамхӯрдаро ба зиммаи шахси дигар гузоранд (оид ба талабот дар мавриди пардохти товони зиён, ки ба ҳаёт ва саломатӣ расонида шудааст ва ғайра).

ЗЕРФАСЛИ 2

МУҚАРРАРОТИ УМУМӢ ОИД БА ШАРТНОМА

Б О Б И 26

МАФҲУМ ВА МАЗМУНИ ШАРТНОМА

Моддаи 452. Мафҳуми шартнома

1. Шартнома созиши ду ё якчанд шахс барои ба вучуд овардан, таъйир додан ё қатъи ҳуқуқ ва ўҳдадории граждани мебошад.

2. Нисбат ба шартнома қоидаҳои оиди аҳди дуҷониба ва бисёрҷониба, ки дар боби 7 ҳамин Кодекс пешбинӣ гардидааст, татбиқ мегарданд.

3. Агар дар қоидаҳои ҳамин боб ва қоидаҳои оиди навъҳои алоҳидаи шартномаҳо, ки дар ҳамин Кодекс зикр шудаанд, тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, нисбати ўҳдадорӣ ҳолатҳое, ки аз шартнома бармеоянд, муқаррароти умумӣ оид ба ўҳдадорӣ (моддаҳои 328-451) татбиқ мегарданд.

4. Нисбати шартнома ҳолатҳое, ки бештар аз ду тараф мебаранд, муқаррароти умумӣ оид ба шартнома татбиқ мегардад, ба шартҳои, ки ин ба хусусияти бисёрҷонибаи чунин шартномаҳо мухолиф набояд.

Моддаи 453. Мустақилияти шартнома

1. Шаҳрвандон ва шахси ҳуқуқӣ дар бастанӣ шартнома мустақил мебаранд. Маҷбур кардан ба бастанӣ шартнома, ба истисноӣ ҳолатҳое, ки вазифаи бастанӣ шартнома дар ҳамин Кодекс, қонун ё ўҳдадории ихтиёран қабулгардида пешбинӣ шудааст, иҷозат дода намешавад.

2. Тарафҳои метавонанд тибқи тартиби пешбининамуда ё пешбининамудаи қонун ё дигар санади ҳуқуқӣ шартнома банданд.

3. Тарафҳои метавонанд шартнома банданд, ки он ҷузъҳои шартномаҳои мухталифи пешбиникардаи қонун ё дигар санади ҳуқуқӣ (шартномаи омехта)-ро дар бар гирифта бошад. Агар аз созишномаи тарафҳои омехта ё моҳияти шартномаи омехта тартиби дигаре барнаояд, дар муносибати тарафҳои оид ба шартномаи омехта, дар қисматҳои дахлдор қоидаҳои шартномае, ки ҷузъҳои он дар шартномаи омехта мавҷуд аст, татбиқ мегарданд.

4. Шартҳои шартнома, ба истисноӣ ҳолатҳое, ки мазмуни шартҳои дахлдор дар қонун ё дигар санади ҳуқуқӣ зикр шудааст (моддаи 454), бо салоҳиди тарафҳои муайян карда мешавад.

Дар ҳолатҳое, ки шартҳои шартнома мутобиқи меъёри истифода мешавад, зеро дар созишномаи байни тарафҳои тартиби дигаре пешбинӣ нашудааст (меъёри диспозитивӣ), тарафҳои метавонанд бо созишномаи худ истифодаи онро бекор кунанд ё шартҳои ба миён гузоранд, ки аз шартҳои пешбиникардаи фарқ дошта бошад. Ҳангоми мавҷуд набудани чунин созишнома шартҳои шартнома тибқи меъёри диспозитивӣ муайян карда мешаванд.

5. Агар шарт шартнома аз чониби тарафҳо ё меъёри диспозитивӣ муайян нашуда бошад, шартҳои дахлдор бо анъанаҳои аҳдҳои қорӣ, ки нисбати тарафҳо татбиқ мегардад, муайян карда мешаванд.

Моддаи 454. Шартнома ва қонун

1. Шартнома бояд ба қоидаҳои барои тарафҳо ҳатмие, мутобикат кунад, ки бо қонун ё дигар санади ҳуқуқии (меъёрҳои императивӣ) дар лаҳзаи бастанӣ шартнома амалкунанда муқаррар карда шудаанд.

2. Агар пас аз бастанӣ шартнома қонуне қабул шуда бошад, ки барои тарафҳо нисбат ба қоидаҳои ҳангоми бастанӣ шартнома амалкунанда қоидаҳои ҳатмии дигарро муқаррар менамояд, шартҳои шартномаи басташуда ба истиснои ҳолатҳои муқаррарнамудаи қонун дар мавриди он, ки амали он ба муносибатҳои аз шартномаи қаблан басташуда бамиёномада татбиқ мегардад, эътибори худро нигоҳ медорад.

Моддаи 455. Шартномаҳои музднок ва бемузд

1. Шартномае, ки мутобиқи он як тараф бояд музд ё барои иҷрои ўҳдадорӣ пасбаргاردонии дигари мутақобиларо гирад, ба музд ба ҳисоб меравад.

2. Шартномае, ки мутобиқи он як тараф ўҳадор мешавад ба тарафи дигар бе музд ё пасбаргاردонии чизе диҳад, шартномаи бемузд эътироф карда мешавад.

3. Агар аз қонун, санади дигари ҳуқуқӣ мазмун ё моҳияти шартнома тартиби дигаре барнаояд, шартнома музднок ҳисоб карда мешавад.

Моддаи 456. Нарх

1. Иҷрои шартнома мутобиқи нархи дар созишномаи байни тарафҳо муайянгардида пардохта мешавад.

Дар ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун нарх (тарифҳо, нархгузорӣ, ставка ва ғайра)-ҳои муқаррар ё танзим намудаи мақомоти ваколатдори давлатӣ истифода бурда мешаванд.

2. Тағйир додани нарх пас аз бастанӣ шартнома танҳо дар ҳолатҳо ва тибқи шартҳои пешбиниамудаи шартнома, иҷозат дода мешавад.

3. Агар дар шартномаи бамузд нарх пешбинӣ нагардида бошад ва бинобар шарт шартнома муайян шуда наметавонад, иҷрои шартнома бояд бо нархе пардохта шавад, ки дар чунин ҳолатҳо одатан барои ин гуна мол ва қору хизматрасонӣ гирифта мешавад.

Моддаи 457. Амали шартнома

1. Шартнома аз лаҳзаи баста шуданаш эътибор пайдо мекунад ва барои тарафҳо ҳатмӣ мегардад.

2. Тарафҳо ҳақ доранд муайян кунанд, ки шарт шартномаи бастаи онҳо ба муносибатҳои то бастанӣ шартнома бамиёномада низ татбиқ мегардад.

3. Қонун ё шартнома муайян карда метавонанд, ки хотимаи мўҳлати амали шартнома боиси қатъи ўҳадорӣ тарафҳо оид ба шартнома мегардад.

Шартномае, ки дар он чунин шарт гузошта нашудааст то лаҳзаи иҷрои ўҳадориро ба охир расондани тарафҳо муайян карда шудааст, боэътибор эътироф карда мешавад.

4. Қатъи мўҳлати амали шартнома тарафҳоро аз масъулияти риоя накардани он озод намекунад.

Моддаи 458. Шартномаи оммавӣ

1. Шартномаи оммавӣ шартномае мебошад, ки аз чониби ташкилоти тижоратӣ баста шуда, дар он ўҳадорӣ ташкилот дар мавриди фуруши маҳсулот, иҷрои қор ё хизматрасонӣ, ки чунин ташкилот мувофиқи хусусиятҳои фаъолиятҳои бояд нисбати ҳар мурочиаткунанда анҷом диҳад (савдои чакана, мусофиркашонӣ дар нақлиёти истифодаи умум, хизматрасонии алоқа, таъминоти барқ, хизматрасонии тиббӣ, меҳмонхонаҳо ва ғайра) муайян гардидааст.

Ташкилоти тиҷоратӣ дар бастанӣ шартномаи оммавӣ, ба истисноӣ ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун ё дигар санади ҳуқуқӣ, ҳақ надорад як шахсро нисбат ба дигаре авлотар шуморад.

2. Нархи мол, қор ва хизматрасонӣ, инчунин дигар шартҳои шартномаи оммавӣ ба истисноӣ ҳолатҳое, ки қонун додани имтиёзҳоро барои категорияи алоҳидаи истеъмолкунандагон пешбинӣ менамояд, барои ҳамаи истеъмолкунандагон якхела мебошад.

3. Дар ҳолати мавҷуд будани имконияти бастанӣ шартномаи оммавӣ ҷиҳати ба истеъмолкунандагон расонидани моли дахлдор, хизматрасонӣ ва барои онҳо анҷом додани қори дахлдор аз ҷониби ташкилоти тиҷоратӣ рад қардани бастанӣ шартнома иҷозат дода намешавад.

Дар сурати беасос аз бастанӣ шартномаи оммавӣ саркашӣ қардани ташкилоти тиҷоратӣ муқаррароти пешбиниамудаи қисми 4 моддаи 477 ҳамин Кодекс татбиқ мегардад.

4. Дар ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон метавонад қоидаҳое барорад, ки барои тарафҳо ҳангоми бастан ва иҷрои шартномаҳои оммавӣ ҳатмӣ мебошанд.

5. Шартҳои шартномаи оммавӣ, ки ба талаботи муқаррароти қисмҳои 2 ва 4 ҳамин модда мутобиқ нестанд, эътибор надоранд.

Моддаи 459. Шартҳои намунавӣ шартнома

1. Дар шартнома пешбинӣ қардиданаш мумкин аст, ки шартҳои алоҳидаи он бо шартҳои намунавӣ барои шартномаҳои дахлдор таҳия ва дар матбуот нашрқардида муайян қарда мешаванд.

2. Агар дар шартнома ба шартҳои намунавӣ ишора набошад, чунин шартҳои намунавӣ дар муносибати байни тарафҳо ба сифати анъанаҳои муомилоти қорӣ истифода мегарданд, ба шарте ки онҳо ба талаботи муқаррарнамудаи моддаи 5 ва қисми 5 моддаи 453 ҳамин Кодекс мувофиқ бошанд.

3. Шартҳои намунавӣ дар шакли шартномаи намунавӣ ё дигар санаде, ки ин шартҳоро дар бар гирифтааст, инъикос ёфтнана мумкин аст.

Моддаи 460. Шартномаи ҳамроҳшавӣ

1. Шартномаи ҳамроҳшавӣ шартномаест, ки шартҳои онро як тараф дар шакли тавсия (формуляр) ё дигар шакли стандартӣ пешниҳод намудааст ва онро тарафи дигар танҳо бо роҳи қурра ҳамроҳ шудан ба шартномаи пешниҳодқардида қабул мекунад.

2. Тарафи ба шартнома ҳамроҳқардида, ҳарчанд шартномаи ҳамроҳшавӣ ҳилофи қонунҳо набошад ҳам, вале ин тарафро аз ҳуқуқҳое маҳрум месозад, ки одатан мутобиқи чунин шакли шартномаҳо дода мешаванд, масъулияти тарафи дигарро дар ҳолати риоя нақардани ўҳдадорӣ истисно ё маҳдуд мекунад ё шартҳои барои тарафи ҳамроҳшуда баръало вазнинро дар бар мегирад, ки онҳоро бо назардошти оқилонаи манфиати дарқнамудаи худ, ҳангоми мавҷуд будани имконияти иштирок дар муайян қардани шартҳои шартнома қабул намекунад, ҳақ дорад бекор ё тағйир додани онро талаб намоад.

3. Агар тарафи ҳамроҳшуда медонист ё мебоист донад, ки бо қадом шартҳо шартнома мебандад, дар ҳолатҳои пешбиниамудаи қисми 2 ҳамин модда, талаби бекор ё иваз намудани шартнома, ки як тарафи ба шартнома ҳамроҳшуда бинобар анҷом додани фаъолияти соҳибқориаш пешниҳод қардааст, қоненъ қардонида намешавад.

Моддаи 461. Шартномаи пешакӣ

1. Мутобиқи шартномаи пешакӣ тарафҳо ўҳдадор мешаванд дар оянда дар мавриди додани молу мулк, иҷрои қор ё хизматрасонӣ (шартномаи асосӣ) тибқи шартҳои пешбиниамудаи шартномаи пешакӣ шартнома банданд.

2. Шартномаи пешакӣ мутобиқи шакли барои шартномаи асосӣ муқарраршуда баста мешавад ва агар шакли шартномаи асосӣ муайян нашуда бошад, он ҳатмӣ тартиб дода мешавад. Риоя нақардани қоидаҳо дар мавриди шартномаи пешакӣ онро безътибор мегардонад.

3. Шартномаи пешакӣ бояд шартҳоеро дар бар гирад, ки ба муайян намудани мавзӯё, инчунин дигар шартҳои шартномаи асосӣ имконият диҳад.

4. Дар шартномаи пешакӣ мӯҳлате, ки тарафҳо ӯҳдадор шудаанд шартномаи асосӣ банданд, нишон дода мешавад.

Агар чунин мӯҳлат дар шартномаи пешакӣ муайян нагардида бошад, шартномаи асосӣ бояд дар давоми як сол аз лаҳзаи ба имзо расидани шартномаи пешакӣ баста шавад.

5. Агар то қатъи мӯҳлате, ки тарафҳо бояд шартнома банданд, ба имзо нарасад ё яке аз тарафҳо ба тарафи дигар дар мавриди бастанӣ шартнома пешниҳод ирсол накунад, ӯҳдадориҳои пешбинишудаи шартномаи пешакӣ, қатъ мегардад.

6. Агар дар созишномаи оид ба ният (протокол оид ба ният ва ғайра) бевосита хоҳиши тарафҳо дар мавриди ба он додани ҳуқуқи шартномаи пешакӣ инъикос нагардида бошад, боиси оқибатҳои ҳуқуқии граждани намегардад.

Моддаи 462. Шартнома ба манфиати шахси сеюм

1. Шартнома ба манфиати шахси сеюм шартномае мебошад, ки дар он тарафҳо муқаррар намудаанд кредитор бояд ӯҳдадор аст ба шахси сеюми дар шартнома зикршуда ё зикрнамешуда, ки ҳуқуқ дорад аз қарздор иҷрои ӯҳдадориҳо ба ғайри худ талаб намояд, иҷро кунад.

2. Агар қонун, дигар санади ҳуқуқӣ ё шартнома тартиби дигарро пешбинӣ накарда бошанд, тарафҳо аз лаҳзаи ба қарздор аз ҷониби шахси сеюм баён карда шудани нияти истифодаи ҳуқуқи худ оид ба шартнома, шартномаи бастамешуда бидуни розигии шахси сеюм бекор ё тағйир дода намешаванд.

3. Қарздор ҳақ дорад дар шартнома ба талаботи шахси сеюм эътироз баён кунад, чунон ки метавонист ба муқобили кредитор шикоят намояд.

4. Дар сурати даст кашидани шахси сеюм аз ҳуқуқи мутобики шартнома ба ӯ додашуда, кредитор метавонад аз ин ҳуқуқ истифода барад, ба шарте ки он хилофи қонун, санади дигари ҳуқуқӣ ё шартнома набояд.

Моддаи 463. Тафсири шартнома

1. Ҳангоми тафсири шартнома суд маънои аслии калима ва ибораҳои дар он сабт шударо ба инобат мегирад. Ҳангоми нофаҳмо будани он маънои аслии шартҳои шартнома бо роҳи муқоиса бо дигар шартҳо ва умуман мазмуни шартнома муқаррар карда мешавад.

2. Агар қоидаҳои дар қисми якуми ҳамин модда муқарраргардида барои муайян кардани мазмуни шартнома имконият надиханд, бояд нияти ҳақиқии умумии тарафҳо, бо назардошти мақсади шартнома дақиқ карда шавад. Дар айни замон ҳамаи ҳолатҳои дахлдор, аз ҷумла гуфтугузори мукотибот ва амалҳои то бастанӣ шартнома сурат гирифта, ки дар муносибатҳои тарафҳо муқаррар шудааст, анбанаҳои муомилоти қорӣ, рафтори минбаъдаи тарафҳо ба инобат гирифта мешаванд.

Б О Б И 27

БАСТАНИ ШАРТНОМА

Моддаи 464. Муқаррароти умумӣ оиди бастанӣ шартнома

1. Агар байни тарафҳо, мутобики шакли дар ҳолатҳои муайяни зарурӣ аз рӯи ҳама шартҳои асосии шартнома созиш ба даст омада бошад, шартнома бастамешуда доништа мешавад.

Шартҳои оид ба мавзӯи шартнома, шартҳои, ки дар қонун ё дигар санади ҳуқуқӣ барои шартномаи шакли мазкур муҳим ва зарурӣ номбар шудаанд, инчунин ҳамаи он шартҳои, ки дар алоқамандӣ ба онҳо тибқи аризаи яке аз тарафҳо бояд созиш ба даст ояд, шартҳои асосӣ ба ҳисоб мераванд.

2. Шартнома бо фиристодани оферта (пешниҳод барои бастанӣ шартнома) аз ҷониби як тараф ва аксепти он (қабули пешниҳод) аз ҷониби тарафи дигар баста мешавад.

Моддаи 465. Лаҳзаи баستاني шартнома

1. Шартнома аз лаҳзаи аз ҷониби шахси фиристодаи оферта гирифтани аксепти он баста шуда ба ҳисоб меравад.
2. Агар барои баستاني шартнома тибқи қонун, инчунин додани молу мулк зарур бошад, шартнома аз лаҳзаи додани молу мулки дахлдор (моддаи 248) баста шуда ба ҳисоб меравад.
3. Шартномае, ки бояд ба қайди давлатӣ гирифта шавад, аз лаҳзаи ба қайд гирифта шуданаш баста шуда ба ҳисоб меравад ба шарт ки қонун тартиби дигаре пешбинӣ накарда бошад.

Моддаи 466. Шакли шартнома

1. Шартномаро дар ҳама гуна шакле, ки барои анҷом додани аҳд пешбинӣ шудааст, бастан мумкин аст, ба шарт ки қонун барои шартномаи шакли зикршуда шакли муайян муқаррар накарда бошад.
Агар тарафҳо шакли муайяни баستاني шартномаро маслиҳат карда бошанд, ҳарчанд тибқи қонун барои ҷунин навъи шартнома ин шакл номатлуб бошад ҳам, баъди дар шакли муайян пешниҳод карда шуданаш баста шуда ба ҳисоб меравад.
2. Шартнома дар шакли хаттӣ бо роҳи тартиб додани як санади имзокардаи тарафҳо, инчунин бо роҳи мубодилаи аснод аз тариқи почта, телеграф, телетайп, телефон, алоқаи электронӣ ё дигар навъи алоқае, ки имконияти аз ҷониби тарафи шартнома фиристода шуданашро мӯътамад тасдиқ менамояд, баста шуданаш мумкин аст.
3. Агар пешниҳоди хаттӣ тартиб додани шартнома тибқи тартиби пешбиниамудаи қисми 3 моддаи 470 ҳамин Кодекс қабул гардида бошад, расмияти шакли хаттӣ шартнома риоя гардида ҳисоб мешавад.

Моддаи 467. О ф е р т а (пешниҳод)

1. Оферта пешниҳоди ба як шахс ё якҷанд шахси муайян фиристодае мебошад, ки мақсади шахси пешниҳод кардари аниқ ифода намуда шартномаро бо унвоне, ки пешниҳодро қабул кунад, имзо карда шуда ҳисоб мекунад. Оферта бояд шартҳои муҳими шартномаро дар бар гирад.
2. Оферта шахси фиристодаи онро аз лаҳзаи аз ҷониби унвонӣ гирифтани он алоқаманд месозад.
Агар огоҳинома дар мавриди талаб карда гирифтани оферта барвақттар аз оферта ё ҳамзамон бо он расида бошад, оферта дастраснашуда ҳисоб меёбад.

Моддаи 468. Бебозхостии оферта

Агар дар ҳуди оферта тартиби дигар муайян нагардида бошад ё он аз моҳияти пешниҳод ё шароити иҷро гардидани амал барнаояд, офертаи гирифтаи унвонӣ дар тӯли мӯҳлате, ки барои аксепти он муайян карда шудааст, бозхоста намешавад.

Моддаи 469. Даъват барои пешниҳоди оферта. Офертаи оммавӣ

1. Реклама ё дигар пешниҳоде, ки ба гурӯҳи шахси номуайян манзур шудаанд, ҳамчун даъвати баستاني оферта эътироф мешавад, ба шарт ки дар таклиф тартиби дигаре дақиқ инъикос наёфта бошад.
2. Пешниҳоде, ки тамоми шартҳои муҳими шартномаро фаро гирифтааст ва аз он нияти шахси манзурнамудаи пешниҳод оиди баستاني шартнома тибқи шартҳои дар пешниҳод манзургардида бо ҳар шахсе, ки майл дорад муайян мегардад, чун оферта эътироф карда мешавад (офертаи оммавӣ).

Моддаи 470. Аксепт

1. Аксепт ҷавоби шахсе мебошад, ки офертаи ба ӯ фиристодашударо гирифтааст. Аксепт бояд пурра ва бечунучаро бошад.
2. Агар аз қонун, аҳдҳои анъанавии корӣ ё аз муносибати қаблии кории байни тарафҳо тартиби дигаре барнаояд, сукут кардан аксепт ба ҳисоб намеравад.

3. Агар қонун ё санади дигари ҳуқуқӣ тартиби дигарро пешбинӣ нанамуда бошанд ва ё дар оферта нишон дода нашуда бошад, дар мӯҳлати барои аксепт муайяннамуда аз ҷониби шахсе, ки офертаро гирифтааст, иҷро намудани амали шартҳои дар он зикршуда (борфиристонӣ, хизматрасонӣ, иҷрои қор, пардохти маблағи дахлдор ва ғайра), аксепт ба ҳисоб меравад.

Моддаи 471. Бозхости аксепт

Агар огоҳиномаи бозхости аксепт ба шахсе, ки офертаро фиристодааст, пештар аз аксепт ё ҳамзамон бо он расида бошад, аксепт гирифташуда ба ҳисоб намеравад.

Моддаи 472. Бастани шартнома дар асоси офертае, ки барои аксепт мӯҳлат муайян кардааст

Агар дар оферта мӯҳлати аксепт муайян шуда бошад, шартнома баста шуда ба ҳисоб меравад, ба шарт ки аксепт аз ҷониби шахси фиристодаи мӯҳлати дар он зикршуда дастрас гардад.

Моддаи 473. Бастани шартнома дар асоси офертае, ки дар он мӯҳлати аксепт муайян нашудааст

1. Агар дар офертаи хаттӣ мӯҳлати аксепт муайян нашуда бошад ва агар аксепт аз ҷониби шахси офертаро фиристода то қатъи мӯҳлати муайяннамудаи қонун ё дигар санади ҳуқуқӣ гирифта шуда бошад ва дар сурати муайян нашудани чунин мӯҳлат шартнома дар мӯҳлати зарурӣ барои ин мувофиқ баста шуда шумурда мешавад.

2. Агар оферта шифоҳӣ, бидуни нишон додани мӯҳлати аксепт баён шуда тарафи дигар фавран дар мавриди аксепти он изҳор карда бошад, шартнома баста шуда ҳисобида мешавад.

Моддаи 474. Аксепте, ки дер гирифта шудааст

1. Дар ҳолате, ки огоҳиномаи саривақт фиристодашуда, дар мавриди аксепт дер дастрас шуда тарафи офертаро фиристода фавран тарафи дигарро аз дер гирифтани аксепт огоҳ насозад мӯҳлати аксепт дер намешавад.

2. Агар тарафи офертаро фиристода фавран тарафи дигарро дар мавриди аксепти гирифтааш, ки дер дастрас шудааст, огоҳ созад, шартнома басташуда ба ҳисоб меравад.

Моддаи 475. Аксепт мутобиқи шартҳои дигар

Ҷавоб дар мавриди розигӣ оид ба бастани шартнома бо шартҳои дигар, аксепт ҳисобида намешавад.

Чунин ҷавоб радди аксепт эътироф гардида, дар айнаи замон офертаи нав шумурда мешавад.

Моддаи 476. Маҳалли имзои шартнома

Агар дар шартнома маҳалли имзои шартнома муайян нагардида бошад, шартнома дар маҳалли зисти шахрванд ё маҳалли буду боши шахси ҳуқуқӣ, ки оферта фиристодааст, баста шуда эътироф мегардад.

Моддаи 477. Бо тартиби ҳатмӣ бастани шартнома

1. Дар ҳолати мутобиқи ҳамин Кодекс, дигар қонунҳо барои тарафе, ки оферта фиристода шудааст (лоиҳаи шартнома) бастани шартнома ҳатмӣ бошад, ин тараф бояд ба тарафи дигар оид ба аксепт ё радди аксепт ё оид ба аксепти оферта тибқи шартҳои дигар (протоколи ихтилофи назар оид ба лоиҳаи шартнома) дар давоми сӣ рӯзи гирифтани оферта огоҳинома фиридад.

Тарафе, ки оферта фиристодааст ва аз тарафе, ки барояш бастани шартнома ҳатмӣ буда дар бораи аксептҳои он бо шартҳои дигар огоҳинома гирифтааст (протоколи ихтилофи назар оид ба лоиҳаи шартнома) ҳақ дорад ихтилофоти ҳангоми бастани шартнома бамиёномадаро дар давоми сӣ рӯзи гирифтани чунин огоҳинома ё гузаштани мӯҳлати аксепт ба баррасии суд пешниҳод намояд.

2. Дар ҳолати мутобиқи ҳамин Кодекс ё қонунҳои дигар барои тарафи офертаро фиристода (лоиҳаи шартнома) бастани шартнома ҳатмӣ бошад ва ба он дар давоми си рӯз протоколи ихтилофи

назар оид ба лоихаи шартнома фиристода мешуда бошад, ин тараф бояд дар давоми сӣ рӯзи гирифтани протоколи ихтилофи назар тарафи дигарро аз қабули шартномаи тахрирхӯрда ё оид ба радди протоколи ихтилофи назар огоҳ созад.

Ҳангоми рад кардани протоколи ихтилофи назар ё дар мӯҳлати муайяншуда нагирифтани огоҳинома оиди натиҷаи баррасии он тарафе, ки протоколи ихтилофи назарро фиристодааст, ҳақ дорад ихтилофи назари ҳангоми бастанӣ шартнома бамиёномадари ба баррасии суд пешниҳод намояд.

3. Агар тибқи қонун, дигар санади қонунӣ мӯҳлати дигаре муайян нагардида бошад ё аз ҷониби тарафҳо мувофиқа нашуда бошад, қондарҳои оид ба мӯҳлат пешбиниамудаи қисмҳои 1 ва 2 ҳамин модда истифода бурда мешаванд.

4. Агар тарафе, ки мутобиқи ҳамин Кодекс ё дигар санади қонунӣ барояш бастанӣ шартнома ҳатмӣ мебошад, аз бастанӣ шартнома саркашӣ намояд, тарафи дигар ҳақ дорад ба суд дар мавриди маҷбуран бастанӣ шартнома талабот арз намояд.

Як тараф метавонад аз тарафи дигаре, ки аз бастанӣ шартнома беасос саркашӣ кардааст, товони зиёни бо ин амал расондари талаб намояд.

Моддаи 478. Баҳсҳои пеш аз шартнома

Агар ихтилофоте, ки ҳангоми бастанӣ шартнома ба миён омадааст, дар асоси моддаи 477 ҳамин Кодекс ё тибқи созишномаи байни тарафҳо манзури баррасии суд карда шавад, шартҳои шартнома, ки нисбат ба онҳо тарафҳо ихтилофи назар доштанд мутобиқи қарори суд муайян карда мешаванд.

Моддаи 479. Бастанӣ шартнома ҳангоми гузаронидани савдо

1. Агар аз моҳияти шартнома тартиби дигаре барнаояд, онро ҳангоми гузаронидани савдо бастан мумкин аст. Шартнома бо шахсе баста мешавад, ки дар савдо бурд кардааст.

2. Ташкилкунандаи савдо молики молу мулк ё дорандаи ҳуқуқи молу мулк ё ташкилоти махсус буда метавонанд. Ташкилоти махсус дар асоси шартнома бо молики молу мулк ё соҳиби ҳуқуқи молу мулк амал карда, аз номи онҳо ва аз номи худ баромад мекунад.

3. Дар ҳолатҳои муайяннамудаи ҳамин Кодекс ё қонунҳои дигар шартномаҳо дар мавриди фурӯши мол ё ҳуқуқи молу мулкӣ танҳо бо усули гузаронидани савдо баста шуданашон мумкин аст.

4. Савдо дар шакли музояда ё озмун гузаронида мешавад. Дар савдои музояда шахсе бурдкарда ба ҳисоб меравад, ки нархи баландтарро пешниҳод кардааст, дар озмун бошад, шахсе ки мутобиқи ҳуҷҷаи комиссияи озмунӣ қаблан аз ҷониби ташкилкунандаи савдо таъингардида беҳтарин шартро пешниҳод намудааст, бурдкарда шумурда мешавад.

Агар дар қонун тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, шакли савдори молики молу мулк ба фурӯшрасанда ё соҳиби ҳуқуқи молу мулк ба фурӯш баровардашуда муайян мекунад.

5. Агар дар қонунҳои мувофиқ тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, ҳолидаҳои муқаррарнамудаи моддаҳои 480 ва 481 ҳамин Кодекс нисбат ба савдои оммавӣ, ки бо тариқи иҷрои қарори суд доир мегарданд, татбиқ карда мешаванд.

Моддаи 480. Ташкил ва тартиби гузаронидани савдо

1. Музояда ё озмун кушода ё пӯшида буда метавонанд. Дар музояда ё озмуни кушода ҳар шахс метавонад иштирок намояд. Дар музояда ё озмуни пӯшида танҳо ашхосе, ки махсус барои ин мақсад даъват шудаанд, иштирок мекунад.

2. Агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, огоҳинома дар мавриди гузаронидани савдо бояд аз ҷониби ташкилотчи он аз сӣ рӯз пеш аз доир шудани он фиристода шавад. Дар огоҳинома дар ҳама ҳолат оид ба вақт, маҳал ва шакли савдо, мавзӯи он ва тартиби гузаронидани он, аз ҷумла дар мавриди ба расмият даровардани иштирок дар савдо, муайян намудани шахси бурдкарда дар савдо, инчунин оид ба нархи ибтидоӣ маълумот дода шавад.

Дар сурате, ки мавзӯи савдо танҳо ҳуқуқи бастанӣ шартнома бошад, дар огоҳиномаи савдои доиршаванда бояд мӯҳлати барои он муайянгардида зикр карда шавад.

3. Агар дар қонун ё огоҳинома дар мавриди гузаронидани савдо тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, ташкилкунандаи савдои озод, ки огоҳинома фиристодааст, ҳақ дорад ҳар вақт, вале на дертар аз се рӯз то фаро расидани мӯҳлати доир шудани он, ташкилкунандаи озмун бошад, на дертар аз си рӯзи то доир гардидани озмун аз гузаронидани он даст кашад.

Дар ҳолати ин мӯҳлатро риоя накардан, аз савдои озод даст кашидани ташкилкунанда, ӯ вазифадор аст ба иштирокчиён товони зиёни воқеиашонро пардозад.

Ташкилотчии музояда ё озмуни пӯшида вазифадор аст ба иштирокчиёни даъватшуда, сарфи назар аз он, ки баъд аз фиристодани огоҳинома аз гузаронидани савдо маҳз кай даст кашадааст, товони зиёни воқеиашонро пардозад.

4. Иштирокчиёни савдо бояд тибқи андоза, мӯҳлат ва тартибе, ки дар огоҳиномаи гузаронидани савдо нишон дода шудааст, байёна диҳанд. Агар савдо доир нагардида бошад, байёна бояд баргардонида шавад. Байёна ҳам чунин ба ашхосе, ки дар савдо иштирок доштанду вале дар он бурд накардаанд, баргардонида мешавад.

Ҳангоми бастании шартнома бо шахсе, ки дар савдо бурд кардааст, байёнааш дар иҷрои ӯҳдадорӣ оид ба шартномаи басташуда ҳисоб карда мешавад.

5. Шахсе, ки дар савдо бурд кардааст ва доиркунандаи савдо дар рӯзи гузаронидани музояда ё озмун оид ба натиҷаҳои савдо протокол имзо мекунад, ки эътибори шартномаро дорад. Шахсе, ки савдоро бурд кардааст, дар ҳолати аз имзои протокол саркашӣ кардан аз байонаи додааш маҳрум мегардад. Доиркунандаи савдо, ки аз имзои протокол саркашӣ мекунад, вазифадор аст байёнаро дар ҳаҷми дукарата баргардонад ва ба шахси дар савдо бурдкарда товони зиёни бо иштирок дар савдо расонидашударо вобаста ба ҳаҷме, ки аз андозаи маблағи байёна бештар аст, пардозад.

Агар мавзӯи савдо танҳо ҳуқуқи бастании шартнома бошад, чунин шартнома аз ҷониби тарафҳо бояд баъди хотимаи савдо ва тартиб додани протокол дар давоми бист рӯз ё дигар мӯҳлати дар огоҳинома муайяншуда баста шавад. Дар ҳолати аз бастании шартнома саркашӣ кардани яке аз тарафҳо тарафи дигар ҳақ дорад аз суд талаб намояд, ки тарафи гунаҳгорро ба бастании шартнома маҷбур созад ва инчунин зиёни аз набастани шартнома расонидашударо пардозад.

Моддаи 481. Оқибати риоя накардани қоидаҳои гузаронидани савдо

1. Савдое, ки бо риоя накардани қоидаҳои муқаррарнамудаи қонун гузаронида шудааст, тибқи даъвои шахси манфиатдор аз ҷониби суд беэтибор доништа шуданаш мумкин аст.

2. Беэтибор дониستاني савдо шартномаи бо шахси дар савдо бурдкарда басташударо беэтибор мегардонад.

БОБИ 28

ТАҒИИР ДОДАН ВА БЕКОР КАРДАНИ ШАРТНОМА

Моддаи 482. Асосҳо барои тағйир додан ё бекор кардани шартнома

1. Агар дар ҳамин Кодекс, қонунҳои дигар ё шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад, шартномаро бо созиши тарафҳо тағйир додан ё бекор кардан мумкин мебошад.

2. Шартномаро бо талаби яке аз тарафҳо танҳо дар ҳолатҳои зайл аз тариқи суд тағйир додан ё бекор кардан мумкин аст:

а) ҳангоми шартномаро ба таври назаррас вайрон кардани тарафи дигар;

б) дар дигар ҳолатҳои пешбиниамудаи ҳамин Кодекс, қонунҳои дигар ё шартнома.

Қиддан риоя накардани шартнома он аст, ки ба ҷониби дигар аз ин зиён расида, ӯро аз умеди ба даст овардани нафъи зиёде маҳрум созад, ки ҳангоми бастании шартнома дар назар дошт.

3. Ҳангоми яктарафа рад намудани иҷрои пурра ё қисмани шартнома, агар чунин радро қонун ё созишномаи тарафҳо иҷозат диҳад, шартнома мувофиқан бекор ё тағйирдодашуда ба ҳисоб меравад.

Моддаи 483. Тағйир додан ва бекор кардани шартнома ҳангоми ба таври назаррас тағйир ёфтани ҳолат

1. Агар дар шартнома тартиби дигаре пешбинӣ нагардида бошад ва ё аз моҳияти он барнаояд тағйир ёфтани ҳолат, ки тарафҳо ҳангоми бастанӣ шартнома онро ба инобат гирифта буданд, барои тағйир додан ё бекор кардани он асос буда метавонад.

Тағйир ёфтани ҳолат ҳангоме ба таври назаррас эътироф карда мешавад, ки агар тарафҳо чунин тағйир ёфтани ҳолатро оқилона пешбинӣ карда бошанд, умуман шартнома намебастанд ё он бо шартҳои то андозае дигар ба имзо мерасид.

2. Агар тарафҳо дар мавриди ба ҳолати ба таври назаррас тағйирёфта мутобиқ гардонидани шартнома ё бекор кардани он ба мувофиқа нарасида бошанд, вайро суд бо асосҳои пешбиниамудаи қисми 4 ҳамин модда бекор карда, тибқи талаби тарафи манфиатдор ҳамзамон бо шартҳои зайл тағйир дода метавонад:

а) агар дар лаҳзаи бастанӣ шартнома тарафҳо онро ба асос гирифта бошанд, ки чунин тағйир ёфтани ҳолат ба миён намеояд;

б) агар ҳолат бо сабабҳои тағйир ёфта бошад, ки тарафи манфиатдор пас аз руҳ додани онро ба ҳадди ғамхорӣ ва эҳтиёткорӣ, ки аз талаби шартнома ва шартҳои аҳдҳо бармеоянд бартараф карда наметавонист;

в) агар иҷрои шартнома бидуни тағйир додани шарт таносуби ба шартнома мувофиқи манфиати молу мулкӣ байни тарафҳо то андозае вайрон кунад ва ба тарафи манфиатдор он қадар зиёне расонад, ки аз манфиати калоне, ки ҳақ дошт ҳангоми бастанӣ шартнома ба он умед бадад, маҳрум шуда метавонист;

г) агар аз анъанаҳои аҳдҳои қорӣ ё моҳияти шартнома барнаояд, ки таваккали тағйир ёфтани ҳолат ба зиммаи тарафи манфиатдор аст.

3. Ҳангоми бекор кардани бинобар чиддан тағйир ёфтани он суд бо талаби ҳар кадоме аз тарафҳо оқибати бекор кардани шартномаро бо назардошти тақсими одилонаи хароҷоти иҷроӣ ин шартнома масраф шудааст, муайян мекунад.

4. Бекор кардани шартнома аз сабаби ба таври назаррас тағйир ёфтани ҳолат танҳо бо қарори суд, дар ҳолатҳои мустасно, ҳангоме, ки бекор кардани шартнома ба манфиатҳои ҷамъиятӣ мухолиф аст ё ба тарафҳо зиёне ворид мекунад, ки аз хароҷоти баъди тағйир додани шартҳо аз ҷониби суд барои иҷроӣ шартнома зарурӣ хеле зиёд аст, иҷозат дода мешавад.

Моддаи 484. Тартиби тағйир додан ва бекор кардани шартнома

1. Агар аз қонун, дигар санади ҳуқуқӣ, шартнома ё анъанаҳои аҳдҳои қорӣ тартиби дигаре барнаояд, созишномаи тағйир додан ё бекор кардани шартнома, ба ҳамон шакле ки шартнома дорад, сурат мегирад.

2. Тараф талаби тағйир додан ё бекор кардани шартномаро танҳо баъди гирифтани раддияи тарафи дигар оиди тағйир додан ё бекор кардани шартнома ё дар мӯҳлати дар пешниҳод ё дар қонун ва ё дар шартнома муайяншуда нагирифтани ҷавоб ва дар сурати набудани он дар муддати сӣ рӯз ба суд арз карда метавонад.

Моддаи 485. Оқибати тағйир додан ё бекор кардани шартнома

1. Ҳангоми тағйир додани шартнома ўҳдадорӣ тарафҳо дар шакли тағйирёфта нигоҳ дошта мешавад.

2. Ҳангоми бекор кардани шартнома ўҳдадорӣ тарафҳо қатъ мегардад.

3. Агар аз созишнома ё моҳияти тағйир додани шартнома тартиби дигаре барнаояд, дар ҳолати тағйир додан ё бекор кардани шартнома ўҳдадорӣ аз рӯзи бастанӣ созишномаи тарафҳо дар мавриди тағйир додан ё бекор кардани шартнома, ва ҳангоми тағйир додан ё бекор кардани шартнома тибқи тартиби судӣ бошад, аз рӯзи эътибори қонунӣ пайдо кардани қарори суд дар бораи тағйир додан ё бекор кардани шартнома тағйирёфта ё бекоркардашуда ба ҳисоб меравад.

4. Агар дар қонун ё созишномаи тарафҳо тартиби дигаре пешбинӣ нашуда бошад, тарафҳо ҳақ надоранд баргардонидани чизеро, ки онҳо мутобиқи ўҳдадорӣ то рӯзи тағйир додан ё бекор кардани шартнома анҷом додаанд, талаб намоянд.

5. Агар аз ҷониби яке аз тарафҳо ба таври назаррас вайрон кардани шартнома барои тағйир додан ё бекор кардани шартнома асос шуда бошад, тарафи дигар ҳақ дорад товони зиёни аз тағйир додан ё бекор кардани шартнома расидаро талаб намояд.

Моддаи 486. Ҳолатҳои тағйир додан ва бекор кардани шартнома мутобиқи аризаи яке аз тарафҳо

1. Шартномаро мутобиқи аризаи яке аз тарафҳо танҳо дар ҳолатҳои зайл тағйир додан ё бекор кардан мумкин аст:

- а) агар иҷрои шартнома имконнопазир бошад (моддаи 448 ҳамин Кодекс);
- б) аз ҷониби тарафи дигар вайрон кардани шартҳои пешбиниамудаи қонунҳо ё шартнома дар мавриди сифат, мӯҳлати иҷро ва дигар шартҳо;
- в) агар тарафи дигар тибқи тартиби муқарраргардида муфлис эътироф шуда бошад;
- г) агар санади мақомоти давлатӣ, ки дар асоси он шартнома баста шуда буд, тағйир дода ё бекор карда шуда бошад;
- д) дар ҳолатҳои дигари пешбиниамудаи қонунҳо ё шартнома.

2. Дар сурати яктарафа тағйир додан ё бекор кардани шартнома як тараф бояд тарафи дигарро на дертар аз як моҳ пешакӣ огоҳ созад.

Моддаи 487. Дароз кардани мӯҳлати амали шартнома

Тарафҳо ҳақ доранд амали шартномаро ба мӯҳлати нав дароз кунанд. Мӯҳлати амали шартнома тибқи қоидаҳои моддаҳои 472 - 473 ҳамин Кодекс дароз карда мешавад.

**ҚАРОРИ МАҶЛИСИ ОЛИИ
ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН**

(Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, соли 1999, №6, мод.155)

**Оиди мавриди амал қарор додани қисми якуми
Кодекси гражданин Ҷумҳурии Тоҷикистон**

Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон қарор мекунад:

1. Қисми якуми Кодекси гражданин Ҷумҳурии Тоҷикистон баъди интишори расмӣ аз 1 январи соли 2000-ум мавриди амал қарор дода шавад.

2. Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар мӯҳлати шаш моҳ аз рӯзи мавриди амал қарор додани қисми якуми Кодекси гражданин Ҷумҳурии Тоҷикистон:

- қарорҳои худро ба қисми якуми Кодекси гражданин Ҷумҳурии Тоҷикистон мутобиқ намояд;
- дар бораи бо қисми якуми Кодекси гражданин Ҷумҳурии Тоҷикистон мутобиқ гардонидани қонунгузори Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод манзур кунад.

Раиси Маҷлиси Олии

Ҷумҳурии Тоҷикистон
РАҚАБОВ
ш. Душанбе, 30 июни соли 1999,
№ 803

С.